T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA GÖNÜLLÜLÜK VE GÖNÜLLÜ PROFİLLERİ: BİNGÖL MÜSİAD ÖRNEĞİ

İzzet SÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL

Bingöl- 2023

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA GÖNÜLLÜLÜK VE GÖNÜLLÜ PROFİLLERİ: BİNGÖL MÜSİAD ÖRNEĞİ

İzzet SÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL

Bingöl- 2023

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **I**
TEZ KABUL VE ONAY ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
ÖZET ..... **IV**
ABSTRACT ..... **VI**
KISALTMALAR ..... **VIII**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Sivil Toplumun Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi 3
1.2.Tarihsel Süreçte Sivil Toplum 15
1.3. Devlet ve Sivil Toplum 19
1.4. Sivil Toplumda Sivil İtaatsizlik 33
1.5. Osmanlıda Sivil Toplum 38
1.5.1. Vakıflar 41
1.5.2. Millet Sistemi 44
1.5.3. Loncalar 45
1.5.4. Din Kurumu 48
1.6. Türkiye'de Sivil Toplum 48
1.7. Sivil Toplumun Özellikleri 59
1.8. Sivil Toplum Kuruluşları 60
1.8.1. Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Temel Nitelikler 68
1.8.1.1. Özerklik 68
1.8.1.2. Gönüllülük 69
1.8.1.2. 1. Gönüllülük Esasına Dayanan Örgütlenmeler 72
1.8.1.2.1.1. Dernekler 73
1.8.1.2.1.2. Vakıflar 74
1.8.1.3. Kâr Amacı Gütmemek 74
1.8.1.4. Kamu Yararını Gözetmek 75
1.8.1.5. Şeffaflık 75
1.8.1.6. Çoğulculuk 76
1.8.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Baskı Grubu Olması 76
1.8.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarında Kamu Kurumu Niteliğindeki Örgütlenmeler 81
1.8.2.2.1. Mesleki Kuruluşlar 82
1.8.2.2.2. Sendikalar 82
1.8.3. Diğer Örgütlenme Aşamaları 84
1.8.3.1. Siyasi Partiler 84
1.8.3.2. Kooperatifler 88
1.9. Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Türkiye'de MÜSİAD 89
1.9.1. MÜSİAD'ın Tarihi ve Kuruluş Aşaması 89

1.9.2. MÜSİAD'ın Misyonu ve Vizyonu 91
1.9.3. MÜSİAD'ın Proje Çalışmaları 93
1.9.4. MÜSİAD'ın Yerel ve Ulusal Düzeyde Örgütlenmesi 94

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 96
2.2. Araştırmanın Temel Soruları 96
2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu 97
2.4. Araştırmaların Veri Toplama Yöntemi 98
2.5. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemi 101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR

3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri 103
3.1.1. Cinsiyet 103
3.1.2. Yaş 104
3.1.3. Eğitim 105
3.1.4. Katılımcıların Medeni Durumları 106
3.1.5. Katılımcıların Gelir Düzeyi Durumları 107
3.1.6. Meslek Durumu 108
3.2. Bingöl MÜSİAD Üyeleri Özelinde Araştırmanın Problemlerine İlişkin Bazı Temel Bulgular 108
3.2.1. Katılımcıların Sivil Toplum Anlayışı ile İlgili Görüşleri 109
3.2.2. Üyelerin Gönüllülük Durumları. 110
3.2.3. Üyelerin Aileleri ve STK'lara Karşı Tutum ve Davranışları 113
3.2.4. Üyelerin STK'ların Demokrasiye Katkısı Hakkındaki Görüşleri. 114
3.2.5. Üyelerin STK'lara Yaklaşımları 117
3.2.6. Üyelerin Günümüz Siyasal İktidarına Bakış Açıları 119
3.2.7. STK'ların Katılımcılara Sağladığı Fayda Hakkındaki Görüşler 121
3.2.8. Üye Çocuklarının STK'lara Katılmaları Yönündeki Düşünceleri 123
SONUÇ VE TARTIŞMA 126
KAYNAKÇA 134
EKLER 143
EK-1. Etik Kurulu Kararı 143
EK-2 Araştırma Soruları 146
EK-3. Bilgilendirilmiş Gönüllülük Olur Formu 151
EK-4. Karz-ı Hasen Üye Müracaat Formu 152
ÖZGEÇMİŞ 159

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve Gönüllü Profilleri: Bingöl MÜSİAD Örneği"* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

… / … / 2023

İzzet SÖNMEZ

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İzzet SÖNMEZ tarafından hazırlanan *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük Ve Gönüllü Profilleri: Bingöl MÜSİAD Örneği* başlıklı bu çalışma, *12/05/2023* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL (Danışman) İmza: ……...

Üye : Doç Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU İmza: ……..

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜNGÖRER İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2023 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Nedenleri Ve Profilleri: Bingöl MÜSİAD Örneği başlıklı tez çalışması, günümüz toplumlarında özellikle iktidar-yönetim ilişkilerinde son derece etkin rol oynayan sivil toplum kuruluşlar bünyesinde faaliyet gösteren derneklerdeki üyelerinin gönüllülük nedenleri ve profil durumları araştırılmıştır. Bu araştırmada sivil toplum kuruluşları özelinde Bingöl MÜSİAD temel alınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam *Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL'e*; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen *Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜNGÖRER, Dr. Yunus İŞERİ, Öğr. Gör. İlhan BİNGÖL, Öğr. Gör. Tuba Ercan'a* ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan ve hayatımın her anında desteklerini esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

…./…./ 2023

İzzet SÖNMEZ

ÖZET

Tezin Başlığı: Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve Gönüllü Profilleri: Bingöl MÜSİAD Örneği
Tezin Yazarı: İzzet SÖNMEZ
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi :
Sayfa Sayısı : 7 (ön kısım) + 142(tez) + 17 (ekler
Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının siyasi, ekonomik, eğitim, kültürel, vb. alanlarda örgütlenmesi ve aktif rol alması özellikle 1980'li yıllardan sonra gerçekleşmiştir. Bu bağlamda başta ekonomik alanda olmak üzere siyasi ve kültürel alanlarda faaliyetlerini sürdüren Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD), 5 Mayıs 1990 yılında kurulmuş ve dünyanın farklı ülkelerinde örgütlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Bingöl MÜSİAD üyelerinin bu kuruluşa üye olma sebeplerini, bu kuruluş ve diğer STK'lar hakkındaki görüşlerini, MÜSİAD'ın üyelerine sunduğu imkânları, topluma sağladıkları katkıları, devlet ve iktidar ile olan ilişkilerini tebarüz ettirmektir. Nitel araştırma prosedürlerinin tatbik edildiği bu çalışmanın örneklem grubunu Bingöl MÜSİAD Şubesi'ne üye olan 10 katılımcı oluşturmaktadır. Bu çalışmanın veri toplama yöntemi, derinlemesine mülakattır. Çalışmada elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda; katılımcıların MÜSİAD'ı, yurt içi ve yurt dışı ticarî faaliyetlerdeki katkısı, kâr amacı gütmeyen toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya yönelik faaliyetleri, toplumsal meselelerde çözüm üretici yaklaşımı, inanç, ideoloji, kültür ve ailesel değerler bakımından kendileri ile uyumlu olması ve mevcut dönem iktidarı ile olan ilişkileri sebebiyle tercih ettikleri, MÜSİAD üyesi olarak yapılan faaliyetlerden tatmin oldukları, ailelerinin MÜSİAD üyeliğine müsbet yaklaştıkları, üyeliği demokratik bir davranış olarak gördükleri, MÜSİAD'ın topluma rehber olabilecek bir yetkinliğe sahip olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir.

Çalışmada, sivil toplum kavramı, sivil toplumun tarihsel süreci, Türkiye'deki sivil toplum anlayışı ve sivil toplum kuruluşlarının genel özellikleri üzerinde bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, Bingöl, MÜSİAD, Gönüllülük.

ABSTRACT

Title of the Thesis	**:** Volunteering and Volunteer Profiles in Non-Governmental Organizations: The Case of Bingöl MUSIAD
Author	**:** İzzet SÖNMEZ
Supervisor	**:** Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL
Department	**:** Sosyoloji
Sub-field	: (Front) + 142 (Thesis) + 17 (Appendices) 7
Date	**:**

Political, economic, educational, cultural, etc. of non-governmental organizations in Turkey. organization and taking an active role in the fields took place especially after the 1980s. In this context, the Independent Industrialists' and Businessmen's Association (MUSIAD), which continues its activities in the political and cultural fields, especially in the economic field, was established on May 5, 1990 and organized in different countries of the world. In this context, the aim of the study is; Bingöl MUSIAD members' reasons for being a member of this organization, their views on this organization and other NGOs, the opportunities MUSIAD offers to its members, the contributions they provide to society, and their relations with the state and power. The sample group of this study, in which qualitative research procedures are applied, consists of 10 participants who are members of Bingöl MUSIAD Branch. The data collection method of this study is in-depth interview. The findings obtained in the study were analyzed with the descriptive analysis method. As a result of this study; MUSIAD of the participants, their contribution in domestic and international commercial activities, non-profit social assistance and solidarity activities, They preferred because of their solution-generating approach in social issues, their compatibility with themselves in terms of belief, ideology, culture and familial values, and their relationship with the current period power, and they were satisfied with the activities carried out as a member of MUSIAD, It has been determined that their families approach MUSIAD membership positively, they see membership as a democratic behavior, and they think that MUSIAD has the competence to guide the society.

In the study, an evaluation is made on the concept of civil society, the historical process of civil society, the understanding of civil society in Turkey and the general characteristics of non-governmental organizations.

Key Words: Civil Society, Non-Governmental Organizations, MUSIAD, Bingöl, Volunteering.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DİSK	Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
EĞİTİM-SEN	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
HAK-İŞ	Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
m.	Madde
MEMUR- SEN	Memur Sendikaları Konfederasyonu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NGO.	Non-Governmental Organisations (Sivil Toplum Kuruluşları)
ÖGESEN	Öğretim Elemanları Sendikası
s.	Sayfa
SAĞLIK- SEN	Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
ss.	Sayfa Sayısı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

STEP	Sivil Toplum Endeksi Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu
TİSK	Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK BÜRO- SEN	Türkiye Büro Çalışanları Sendikası
TÜRKİYE KAMU SEN	Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu
TÜRK- İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TÜSİAD	Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UAÖ	Uluslararası Af Örgütü
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşlarının tarihsel sürecine bakıldığında sivil toplum yapılanmasının temel sebeplerinden bir tanesi de toplumlarda yaşanılan olumsuz durumların ortaya çıkmasıdır. Olumsuz durumların ortaya çıkması ve bu olumsuz durumları ortadan kaldırmak amacıyla sivil toplum eylemleri ortaya çıkmıştır. Sivil toplum yapılanmasının ilk çıkış yeri Batı toplumları olarak gösterilmektedir. Sivil toplum yanlısı kuruluşların özellikle 15. yüzyıl ve sonrasında Avrupa'da yaşanılan Rönesans- Reform hareketleri, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile birlikte sosyal, siyasal, ekonomik ve eğitim alanında yaşanılan gelişmeler sonucunda ortaya çıktıkları gözlenmektedir. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının tarihçesine bakıldığında ise özellikle Osmanlı İmparatorluğunda yönetim ve toplumsal bazda "devlet" olgusunun kutsallığına atıf yapılarak sosyal anlamda faaliyet gösterilen aşevleri, medrese eğitimi, ahilik vb. sivil toplum yapılanmaları mevcuttur. Osmanlı'nın son zamanlarında kurulan siyasi partilerle birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında kurulan siyasi partilerin varlığından söz edilse de 1923-1946 yılları arası devlet rejimi yanlısı tek parti iktidarı (CHF) söz konusudur. Tek parti iktidarı dönemlerinde sendika ve dernek gibi sivil toplum kuruluşlarının kapatılması sivil toplumun gelişimi açısından son derece olumsuz bir durumdur. Özellikle halkın özgür iradesi ile yapılan seçimlerde Demokrat Partinin iktidar olması, sivil toplumun gelişimi adına olumlu bir aşamadır. İktidarları hedef alan 27 Mayıs 1960 askeri darbesi, 12 Mart 1971 askeri muhtıra, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve 28 Şubat 1997 post modern askeri darbeler sivil toplum faaliyetleri nitelik ve nicelik açısından çok olumsuz yönden etkilenmiştir. Belirli aralıklarda yapılan askeri darbe ve muhtıralar sivil toplum kuruluşlarını olumsuz yönde etkilese de son zamanlarda demokrasi adına yaşanan olumlu gelişmeler sivil toplumun gelişmesine ön ayak olmuştur.

Türkiye'de özellikle ekonomik alanda Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) ve Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) gibi kuruluşlar, sivil toplum açısından toplumsal sorunların çözümünde, demokrasinin gelişiminde, yönetişim sisteminin ilerlemesi, ülkelerin ekonomisinin gelişiminde ve ülkelerin görünürlüğünün arttırılması gibi konularda önemli roller üstlenmektedirler. Özellikle bu iki büyük kuruluş arasında da örgütlenme alanında ve örgütlenme biçimlerinde belirgin farklar

mevcuttur. MÜSİAD, yurt içinde her şehirde şube/temsilcilik örgütlenmesi ile birlikte başta Ortadoğu coğrafyası olmak üzere yurt dışındaki çeşitli noktalarda temsilcilikler açmıştır. TÜSİAD'ın ise bu denli yoğun bir şekilde temsilcilikler tarzında örgütlenme biçimi yoktur. Bu çalışmada sivil toplum kavramı, sivil toplum örgütleri ve özellikle bir sivil toplum örgütü olan Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)'nin kuruluş aşaması ve felsefesi, sosyo-kültürel anlamda çalışmaları, üyelik esasları, üyelerin profilleri, gönüllülük esasları Bingöl MÜSİAD örneklemi üzerinden ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Sivil Toplumun Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi

Kökeni çok eskilere dayandırılan sivil toplum kavramı, 20. Yüzyılda özellikle de 1990'larda siyaset bilimi kavramı haline gelmiş ve bu alanda da çok tartışılan bir olgu haline gelmiştir(Ozan, 2018: 99).

Sivil toplum kavramsal açıdan, kapitalist toplumlarının gelişimine hizmet eden özellikle 19. yüzyıl sonlarında siyasi, dini, ekonomik ve eğitim gibi birçok alanda köklü bir değişimin yaşanmasında etken olmuştur. Aynı zamanda köhnemiş eski burjuva düzenine son vererek, kendi bakış açısına sahip toplumsal nitelikte bir burjuvazi yapıyı da ortaya çıkarmıştır (Uğur, 2013: 6).

Sivil toplum; toplumdaki sivil nitelikteki unsurları ön planda tutan, sivillik ve sivil dışı yapı ayrımına başvuran, cunta tarzı askeri bir yapılanmanın dışında kalan ve devlet dışı örgütlenme biçimi olan sosyolojik bir kavramdır. Sivil kelimesi Fransızcadaki "Civil" kelimesinin anlam karşılığı olan ve aynı zamanda görgülü, uygar, zarif, kentli vb. kelimelerle anlam bütünlüğü sağlayan bir sözcüktür. Sivil toplum, köy-kent ayrımına da gidilerek, özel mülkiyet kavramını benimseyen, kent toplumundaki yaşam tarzına ayrı bir önem atfeden ve mesleki açıdan hak arama faaliyetlerini sürdüren örgütlü bir oluşumdur. Sivil toplumun Batılı toplumlarda ortaya çıkış nedeni; sanayileşme hamlesi ile birlikte kapalı toplum evresinden açık toplum evresine geçiş durumudur. Aydınlanma çağı ile birlikte; Batı toplumlarında insan hakları konusunda yaşanılan olumsuzluklardan dolayı ve bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak amacıyla Batılı düşünürler tarafından sivil toplum odaklı insan hakları üzerinde çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu nedenle bireylerin temel hak ve özgürlükler edinimi vb. sivil inisiyatif tarzındaki eylemler ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2000: 20-27).

Sivil toplumun, Batı toplumlarında aleni bir şekilde ortaya çıkmasındaki temel faktörlerden birisi de sanayileşme sonucu özellikle kapalı toplum ekseninden açık toplum eksenine geçiş olmasıdır. Aynı zamanda fabrika vb. işyerlerinde çocuk yaşta işçilerin zor şartlarda çalıştırılması ve çalışma koşullarının çok kötü olması sonucunda STK'lar bu olumsuz durumları ortadan kaldırmak amacıyla çalışan

bireylerin lehinde olmak kaydıyla çeşitli kazanımlar elde etmiştir. Ayrıca Batı toplumlarında yaşanılan Yedi Yıl, Otuz Yıl ve Yüzyıl Savaşlarında yaşanılan insan hakları ihlallerinin önüne geçmek adına düşünürler, kurum ve kuruluşlar tarafından sivil toplum faaliyetlerine önem vermişlerdir. Sivil toplum, sanayileşme dönemi ile birlikte Batı toplumlarında kendisini göstermesine rağmen Doğu toplumlarında ise çok daha önceki zaman diliminde ortaya çıkmaktadır. Özellikle Selçuklular zamanında başlayıp Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yıkılış süreci boyunca ekonomik, ticari ve sosyo-kültürel alanlarda faaliyetlerini sürdüren sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Ahi teşkilatı ve Vakıflar, bu tarz sivil toplum kuruluşlarına örnek verilebilmektedir.

Sivil toplum, siyasi kaynaklı otoriter/despotik bir gücün egemen olmadığı toplumsal bir alandır. Başka bir deyişle sivil toplum, siyasal yapının nüfuz ettiği alandan bağımsız bir şekilde faaliyetlerini sürdüren sivil kaynaklı toplumsal bir yapıdır. Sivil toplum ekonomi, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarının yönetimi ve faaliyet açısından belirli bir kesim veya kişilerin egemenliği altında olmadan bağımsız bir şekilde etkinlikte bulunan toplumsal bir oluşumdur (Turan, 1991: 27). Siyasi otoriterin her alanda hâkim olduğu ve demokrasi dışı etmenlerin faal olduğu bir toplumda sivil toplum düşüncesinden bahsetmek nerdeyse olanaksız bir durumdur. Sivil toplum, devlet yönetiminin topluma karşı sahip olduğu yetkilerini bir şekilde kısıtlama faaliyetlerini sürdüren sivil inisiyatifli bir oluşumdur.

Sivil toplumu, ait olduğu alan açısından tanımlarken devlet veya politik sahanın dışında faaliyetlerini sürdüren toplumsal etmenli bir düşünce sistemidir. Aynı zamanda Jurgen Habermas, sivil toplumu "Kamusal Alan" adı altında boyutlandırarak, devlet ve birey arasındaki arabuluculuk görevini üstlenen bir yapı olarak değerlendirmektedir. Bu anlayışla beraber sivil toplum, geçmiş zaman diliminde devlet yönetimiyle eşdeğer görülmüştür. İleriki zamanlarda devlet yönetimlerinde yaşanılan değişimler nedeniyle devlet/sivil toplum ayrışması meydana gelmiş olup, devlet yönetiminden bağımsız sivil tanımlı bir örgütlenme biçimi olarak görülmektedir. (Tezcan, 2012:185-186). Sivil toplum, kavram bazında ele alındığında eski zaman diliminde devletle eşdeğer olarak görülürken 18. ve 19. Yüzyıllarda özellikle sivil toplumun çıkış merkezi olan Avrupa'da yaşanan ekonomik, siyasi, eğitim, sosyo-kültürel vb. alanlarda yaşanılan gelişmeler

sonucunda devlet kavramı ve sivil toplum kavramının eşdeğer olmadığı sonucuna varılmıştır. Devlet kavramının otoriterlik yönetim anlayışına karşın sivil toplum kavramı daha özgürlükçü, bireysel hak ve özgürlükleri temel alan bir süreçtir. Sivil toplum, devletin işleyiş şekli olan bürokrasiyi bile denetleme misyonunu üstelenen bir kuruluşlar bütünüdür.

Sivil toplum, modern dönemle birlikte son zamanlarda sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda kendini gösteren tarihin en önemli kavramlarından biri haline gelmiştir. Sivil toplum, siyasi-kültürel anlamda Batı dünyasının hegemonik klişe ve kalıpları belirli bir zaman zihniyetiyle temellendirilmektedir (Demirel, 2009: 11).

Sivil toplum, vatandaşlar tarafından devlet aygıtlarından bağımsız bir şekilde örgütlenen bir nevi çeşitli çatı altlarından belirli bir düzende oluşan gönüllülük esasına dayanan sivil oluşumlu düşünce yapısıdır. 20. yüzyılın başından 1980'li yıllara kadar geçen süreçte sivil toplumla ilgili kayda değer gelişmelerin minimum düzeyde yaşandığı bir süreçtir. Sivil toplum, özellikle 1980'li yıllar sonrası ulusal yapılaşmadan uluslararası yapılaşmaya kayan küresel bir organizasyona dönüştüğü aynı zamanda sivil toplumla ilgili tanımlarda da bir anlaşmazlık olup devlet ve sivil toplum ayrımının yanında üçüncü konumda olan "piyasa" etkinliği de söz konusudur. Etkili anlamda faaliyetlerini sürdüren sivil toplum, bireylerin özellikle totaliter rejimlere karşı koruyuculuk görevini üstlenen bir oluşumdur (Giddens ve Sutton, 2018: 373-374). 20. yüzyılın başlangıcından son çeyreğine kadar dünyada yaşanan bazı olumsuz durumlardan dolayı sivil toplum ile ilgili faaliyetler yeterli seviyeye ulaşılamamıştır. Bu nedenle sivil toplum ile ilgili yapılan Ar-Ge (Araştırma Geliştirme) çalışmalarında 20. yüzyılda ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda nerdeyse tüm ülkeleri olumsuz yönde etkileyen iki adet büyük dünya savaşı (I. ve II. Dünya Savaşı) sivil toplum faaliyetlerini olumsuz anlamda etkilemiştir. Bu yöndeki olumsuzluklarla birlikte ekonomik ve siyasal anlamda büyük kriz olarak nitelenen ve Liberalist piyasa ekonomisi modeline darbe vurulan "1929 Buhranı" sivil toplum yapısını olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle ekonomik ve siyasal anlamda ülkelerdeki serbest piyasa ve özgürlükçü düşünce yapısı yerine devlet yönetimlerinde ekonomi açısından daha katı kuralları benimseyen "Devletçi" ilkesine belirli bir zaman diliminde geçiş yapması sivil toplum adına olumsuz bir

durumdur. Aynı zamanda Batı toplumlarının ikinci veya üçüncü dünya ülkelerini sömürmek adına o ülkelere daha çok özgürlük veya devlet yönetimlerine demokratik sisteminin inşa edileceği gibi vaatler sunmuştur. Sunulan vaatler sonucunda Batı toplumları tarafından işgale uğrayan her yönden geri kalmış ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde isyan sonucunda kaos ortaya çıkmıştır. İsyan ve kaotik ortamın hâkim olduğu geri kalmış ülkelerin yönetimlerinde demokrasinin varlığından söz etmek abesle iştigaldir. Demokrasi düşüncesinin hâkim olmadığı toplumlarda sivil toplum faaliyetleri yok denecek kadar minimum seviyededir.

Modern anlamda sivil toplum kavram olarak, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkilerin liberal bir yaklaşım çerçevesinde olması gerektiği durumudur. Aynı zamanda devlet ve sivil toplum arasındaki ilişki; sivillilik ilkesine bağlı kalınarak güvenilir bir ortamda yürütülmesi gerekmektedir. Devletin sivil topluma karşı bazı sorumlulukları üstlenmesi lazımdır. Bu sorumluluklar çerçevesinde devletin; jakoben merkezli resmi bir ideolojinin olmaması, farklı dil, din ile düşüncelere karşı hukuksal zeminde saygılı olması gerekmektedir. Devlet, aynı zamanda tüm sivil toplum örgütlerine karşı eşitlik ilkesine bağlı kalarak, herhangi bir sivil toplum kaynaklı oluşumlara yönelik pozitif ayrımcılığa tevessül etmemesi gerekir. Bu tarz sorumluluklar sivil toplumun sınırlı yetkiye sahip hukuk devletinin karşısında gelişim göstererek, sivil toplum örgütleri faaliyetlerini daha özgür bir şekilde icra etmesi demokrasi adına güzel bir adımdır. Ayrıca sivil toplumun toplumsal düzeyde gelişme sağlanması adına bazı şartların ortaya çıkması gerekir. Bu şartlar toplumsal alanda dil, din ve ırk kavramlarının tek tipleştirme düşüncesi yerine bireysel hak ve özgürlüklerin dayanak kıldığı ve bireyleri veya bir kesimi ayrım etmeksizin "farklılaşma" düşüncesinin hâkim olması. Düzenli bir örgüt yapısına sahip olan devlete karşı sivil toplumun da dernek, sendika, vb. sivil yapılar altında "örgütlenmeye" gidilmesi. Bireylerin, baskı altında olmaksızın "kendi rızaları" dâhilinde STK adı altında bir yapıya üye olmaları. Sivil toplum örgütleri, devlete karşı "özerkliğini" koruyarak, demokratik sistem çerçevesinde ve hiçbir baskı unsurunu kabul etmeden faaliyetlerini sürdürmeleri gerekir (Türköne, 2014: 289-290).

Sivil toplum faaliyetlerinin etkin olması durumunda devletin sınırlı bir yetkiye sahip olması, iktidarın halka karşı otoriter politikası yerine daha demokratik bir yönetim sergilemesi sivil toplum adına önemli bir durumdur. Vatandaşların özgür bir

şekilde siyasete dâhil olması ve siyasal anlamda yapılan seçimlerde bireylerin özgürce oy kullanmaları demokrasi adına önemli bir kazanımdır. Devletin tek tipçi resmi ideoloji yerine daha demokratik bir yol izlenerek mevcut olan düşünce sistemlerine karşı hiçbir kısıtlamanın getirmemesi sivil toplumun var olması adına önemli bir durumdur.

Sivil toplum ve devlet arasındaki tutarsızlıkları konu alan Karl Marks'a göre, sivil toplumun devlete karşı daha baskın olduğu bir nevi devleti yönlendirme görevinin sivil topluma ait olduğunu vurgular. Buna karşılık Hegel ise devlet ve sivil toplum arasındaki tutarsızlıklar sonucunda devletin sivil toplum üzerinde daha baskın olduğu düşüncesine ek olarak da ekonominin gelişimine katkı sunan Liberalizm olsa da ekonomi üzerinde devletin denetim mekanizmasının her zaman faal olması gerektiğini ifade eder. Sivil toplumun günümüzdeki faaliyetleri hakkında bilgi birikimine sahip olan Tocqueville'e göre sivil toplumu analiz etmek adına Amerika'daki toplumsal yapıya bakılması gerektiğini ifade eder. İlgili toplumlarda sivil toplum kuruluşu olan derneklerin faaliyetleri sonucunda azınlık kesim, çoğulcu kesimin hegemonik gücüne boyun eğmeyerek bir şekilde tahakküm gücüne sahip devletin yetkilerini sınırlandırılmıştır. Başka bir deyişle devletin, sivil toplum karşısında tahakküm gücü azalarak, demokratik sistemlerde devleti asıl dizayn eden de sivil toplum örgütleridir (Yüksel ve Sezgin, 2012: 6-7). Marks, devlet ve sivil toplum ikileminde asıl belirleyici unsurun sivil toplum olduğunu beyan eder. Tocqueville'e göre sivil toplum faaliyetlerinin etkinliği karşısında devletin egemen olduğu alanlarda azalma görülerek bunun sonucunda sivil toplum, devlet yönetimi karşısında önemli bir güç haline gelmektedir.

Küçükömer'e göre sivil toplum kavramı ilk olarak Batı dünyası tarafından burjuvazi sınıfının ortaya çıkmasından sonra oluşturulmuş toplumsal bir düşünce yapısıdır. Aynı zamanda sivil toplum, burjuvazi sınıfının yapısı ve faaliyetlerini tasvir etme amacı taşıyan bir düşünce sistemidir. Sivil toplum kavramı ilerleyen zaman diliminde farklı düşünürler ve kesimler tarafından o zamanın şartları doğrultusunda değişik şekillerde lanse edilmiş olup, günümüze kadar aşamalı bir şekilde gelişim göstermiştir. Küçükömer, sivil toplumu siyasi toplum ile olan bağlantılarını Marxist bir düşünce yapısına dayandırmakta olup, sivil toplum ile siyasi toplumun birbirleri arasındaki ilişkinin otonom bir yapıya sahip olmadığını

vurgulamaktadır. Küçükömer'e göre sivil toplumu, bireylerin veya toplumların gereksinimlerini karşılayan sivil kaynaklı bir oluşum olarak tanımlarken siyasi toplumu da sivil toplum bünyesinde faaliyet gösteren belirli kesimlerin (elit kesim) meydan getirdiği bir yapı olarak tanımlamaktadır (Avcı, 2000: 34-35). Genel anlamda sivil toplum ve siyasi toplumun faaliyetleri ve yönetim açısından birbirinden özerk bir yapı olarak tanımlamalarına rağmen Küçükömer'e göre sivil toplum ve siyasi toplumu birbirinden bağımsız yapılar olarak değerlendirilmemesi yönünde fikir beyan etmiştir.

Bazı düşünürler sivil topluma yönelik eleştirilerde bulunmuş olup, bu düşünürlerden biri de Hegel'dir. Hegel, sivil toplumu eleştirirken özellikle soyut anlamda emek ve servete yaptığı eleştiriye ek olarak burjuvaziyi de eleştirmektedir. Hegel'in "Hukuk Felsefesinin Prensipleri" adlı yapıtında ticari işlerle uğraşan burjuvazi sınıfı, tarım işleriyle uğraşan tarımsal sınıf ve belirli bir iş ile meslek sahibi olan işverenler sınıfı olmak üzere totalde bu üç sınıf hakkında çözümlemelerde bulunmaktadır. Bu üç meslekten burjuva sınıfını sivil toplum açısından en etkin ve ayrıcalıklı bir pozisyona koymaktadır (Acar Savran, 2003: 146).

Sivil toplum, demokratik sistemde devlet ve birey arasında ilişkileri düzenleyen bir yapı olup, geçmiş zaman dilimindeki devlet yönetimini önceleyen ve her konuda devletin ideolojik aygıtlarını kullanan idari yapı yerine sivil toplum anlayışını önceleyerek bireylerin temel hak ve özgürlüklerini benimseyen yönetişim bakış açısına sahip bir düşünce sistemidir(Aytar, 2009: 7).

Schumpeter, sivil toplum, siyasi toplum ve liberal düşünce sistemlerinde belirli zaman diliminde farklılıkların yaşanabileceği ve yaşanılan bu farklılıkların sonucunda bir tehlike durumunun ortaya çıkabileceği gibi konularda endişelerini dile getirmektedir. Schumpeter, sivil toplumu faaliyet ve yönetim açısından siyasi toplumdan izole ederek başka bir alana konumlanamayacağını bunun olması durumunda kapitalist bir düzlemde sivil toplumun bazı sorunlarla karşılaşabileceğini vurgulamaktadır (Kızılkaya, 2004: 148).

Sivil toplum kavramını belirli bir alanda net çizgilerle tanımlanması son derece imkânsız bir durum olup, sivil toplumu farklı bakış açılardan ele alan düşünürler de mevcuttur. Sivil toplum, kavram veya anlam açısından farklılıklar barındırsa da otonom, gönüllülük, serbest düşünce, vb. temel kavramları barındıran sivil oluşumlu

bir toplumsal yapıdır. Başka bir deyişle demokratik sisteminin temel ilkeleri arasında sivil toplum anlayışı yer almakta olup, sivil toplumun demokrasi işleyişi kapsamında meşru hale gelebilmesi için sivil nitelikli ölçütlerin toplumsal anlamda gerçek bir yaşantıda yer alması gerekmektedir (Yıldız, 2004: 87).

Siyasi toplum ve sivil toplum arasındaki farklılıklar fonksiyonel açıdan belirli bir çizgide olması gerektiği düşüncesi aslında sivil toplum nosyonunun bilhassa yirminci yüz yılın son zaman dilimindeki büyük değişim olarak adlandırılan "yeniden doğuş" aşamasının tesiri olarak da değerlendirilmektedir. Komünizmin hüküm sürdüğü Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği (SSCB)'nin dağılması ve bu birliğin güdümünde olan Doğu Avrupa'daki demir perde ülkelerde rejim değişikliği Huntington tarafından "Demokratikleşmenin üçüncü dalgası" şeklinde ifade edilmektedir. Bu değişiklikler, "yeniden doğuş" sürecinin biçimlenmesinde önemli rol oynayan gelişmelerdir. Bu nedenle sivil toplum, özellikle baskıcı/despotik düzene sahip yönetimlerden demokratik sistem destekli yönetimlere geçişteki süreçte siyasi toplum ve onun yatkın olduğu despotik uygulamalarının tartışıldığı bir ortamda gündeme gelmiştir (Onbaşı, 2005: 51). Devlet ve sivil toplum arasındaki olması gerekli görülen kurumsal açıdan temel farklılıklara gerekçeler var olabilmektedir. Bu gerekçeler yirminci yüzyılın sonlarında demir perde ülkelerdeki diktatöryel anlayışı çerçevesinde yönetilen ülkelerin rejimleri yıkılarak yerine demokrasi işlevini özümsemiş ve evrensel insan haklarına saygılı rejimlere geçiş sürecindeki aşamalardır. Bu aşamalar sivil toplum faaliyetlerinin gelişimi adına önemli bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Sivil veya siyasi toplumlardaki değişimin ana kaynağı fikirlerdeki değişim veya farklılıkların benimsenmesidir. Siyasi toplumun etkin olduğu bir alanda tek adamlık bir yönetim/iktidar söz konusudur. Bu nedenle sivil toplumdaki olumlu gelişim siyasi topluma oranla çok etkisiz kalabilmektedir. Aynı zamanda felsefik tartışmaların yaşanmadığı bir toplumda sivil toplum faaliyetlerinin de yok denecek kadar minimum bir seviyede olacağı şüphe götürmez bir gerçektir(Küçükömer, 1994: 123-126).

Sivil toplum, siyasal bir yapının olduğu alan ile halkın yaşadığı alan arasındaki o balans ayarını sağlayan ve toplumlarda etnik/ayrılıkçı kültür yerine demokrasi düşüncesini özümsemiş birleştirici bir kültürün oluşmasını sağlayan bir oluşumdur.

Aynı zamanda sivil toplumun varlığı, iktidarın da her alana gelişigüzel bir şekilde müdahale edilememesi düşüncesini ortaya çıkar. Bu nedenle iktidarın sahip olduğu yetkileri kullanma konusunda keyfi uygulamanın yerine daha demokratik bir uygulama eylemine geçileceği bir durumu ortaya çıkar (Ak, 2018: 219-221).

Demokrasinin işlevlerini kullanan iktidar, sivil toplum yönetimi olmaksızın toplumsal yapıyı kendi düşünceleri doğrultusunda dizayn eden, yetkileri çerçevesinde denetim ve cezalandırma faaliyetlerini sürdüren kurumsal bir organizasyona dönüşmektedir. Kamusal kavram, devlet yapısıyla eş değer bir şekilde anlamlandırılarak başat faktör devlet yönetimi olmuştur. Bu nedenle kamusal alanda sivil toplum faaliyetlerine rastlamak nerdeyse imkânsız hale gelmiştir. Tocqueville, kamusal alanın yönetimi için geçmiş zamanda kurulan imparatorluklar ile günümüzdeki modern devletlerin kıyasını yapmıştır. Tocqueville' e göre her alanda baskıcı bir devlet yönetimi sergilemeyip büyük bir imparatorluğa sahip olan Roma ve benzeri imparatorluklardaki devlet yönetimi ile her alanı kapsayacak şekilde otoriter bir yönetim sergileyen günümüzdeki modern devletler arasında büyük bir kamusal alan tanımlaması farkı bulunmaktadır (Yelken, 2005: 92).

Sivil toplumun ulusal veya uluslararası arenada gelişim göstermesinde küreselleşme olgusu önemli ölçüde yer almaktadır. Küreselleşme, tek tipçi yönetime sahip olan ulus devletlerin gücünü kaybetmesi ve devletlerin birbirleriyle olan sınırlarına bağlı olmaksızın ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel anlamda ilişkilerin serbest piyasa ve bireylerin temel hak ve özgürlükler temelinde gerçekleştirildiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşmenin etkin olduğu bir süreçte; dış dünyadan kopuk ve otoriter bir yapıya sahip olan devlet yönetimlerinin bir şekilde zayıflamaları söz konusudur. Zayıflayan bu devletler, topluma karşı baskıcı/totaliter anlayış yerine demokratik sistemin her alanda faal olduğu bir devlet yönetimi modelinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir süreçten de bahsedilebilmektedir. Küreselleşmeyle birlikte demokratik veya yarı demokratik devlet yönetimine geçiş yapan devletlerde sivil toplum faaliyetleri belirli bir aşamada gelişim göstermektedir. Sivil toplum ve küreselleşme arasında çift yönlü bir ilişki söz konusu olup bu iki kavram arasında olumlu etkileşim olduğu gibi olumsuz etkileşim de söz konusudur. Toplumsal ilişkilere olumlu anlamda yön veren sivil toplumun etkin olduğu devletlerde küreselleşme hızı son derece yüksektir (Acar, 2003: 78-79). Sivil toplum

ve küreselleşme/globalleşme, 21. Yüzyılda ekonomik, siyasi, eğitim ve sosyo-kültürel gibi alanlarda önemli ölçüde yön veren nosyonlardır.

Bir araya gelen insanlar, müeyyide erkine sahip olan doğa yasasını bir tarafa bırakarak kamunun tam olarak etkin olduğu bir toplumsal yapıya geçişte siyasi toplumun yanında sivil toplumda son derece etkindir. Belirli bir amaç kapsamında bir araya gelen insanlar kendi yararları doğrultusunda yasalar çıkartıp bu yasaların yürütmesi adına ve siyasi toplumdaki her bir ferdine zarar gelmemesi için yürütme ve idari erke sahip bir hâkimi yetkili kılar. Aynı zamanda hüküm verme gücüne sahip olmayan insanların olduğu bir yerde doğa yasası hali devam etmektedir. İnsanların tek yönetim biçimi olarak kabul ettiği yasama, yürütme ve yargı erklerinin bir yöneticiye ait olduğu mutlak monarşiye sahip olan yönetimlerde sivil toplum yapısından söz etmek mümkün değildir (Locke, 2002: 75-76). John Locke'a göre insanlar hükmedici bir yapı olan doğa yasası halini bırakarak kamusal alana geçişteki süreçte hem siyasi hem de sivil yapılı bir toplumsal oluşumdan bahsetmektedir. Locke, aynı zamanda insanların kendi güvenliklerini koruyacak ve toplumsal düzeyde belirli bir düzene sahip olmak adına belirli kişi veya kesim tarafından otoriter bir yönetim anlayışına sahip mutlak monarşi düzeyde bir yönetimden söz etmektedir. Locke, mutlak monarşi yapısına sahip devlet yönetimlerinde sivil toplum faaliyetlerinin hiçbir şekilde yer almayacağını özellikle vurgulamaktadır.

Sivil toplum, devlet yönetiminden bağımsız gelişim gösteren ve bireylerin hiçbir baskıya maruz kalmadan korkusuz bir şekilde gündelik hayatlarını, ticari ilişkilerini, sosyo-kültürel anlamda hayat tarzlarını ve dini inançlarını özgürce yaşadığı toplumsal bir alandır (Tezcan, 2016: 137-138). Sivil toplum, devletin despotik uygulamaların olmadığı ya da vatandaşların yaşam biçimlerine korku kültürünü empoze etmediği bir alandır. Bu nedenle sivil toplum, bireylerin mensubu olduğu ideolojilerini, dini inancını ve kültürel kimliklerini serbest bir şekilde ifade edebildiği bir yaşam tarzı alanıdır.

Sivil toplumu kavramı ilk kullanımından günümüze kadar işlevsel anlamda değişimler yaşanmış olup adeta terminolojik bataklığa dönüşmüştür. Bu nedenle sivil toplum kavramı anlam karmaşasına yol açmış ve bu kavram üzerinde yapılan araştırmaları zorlaştırmıştır. Sivil toplum, özellikle 1980'li yıllardan sonra

özgürleştirici anlamda politik değişimlerin bir argümanı haline gelmiştir (Aslan, 2010: 189).

Althuser'in İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları adlı eserinde devlet yapısında egemen olan sınıfa uygun olabilecek şekilde gerekli siyasi ve hukuki düzenlemelerin yapılarak bir nevi mevcut egemen sınıfın geleceği teminat altına alınmıştır. Devletin ideolojik aygıtı tarafından kurulan bu siyasal düzen, gerçeklik üzerinde yapılan bir kurgudur aslında. Belirli bir sınırlılıkta kurulan burjuvazi ideolojisi ve onun temsil ettiği sözde demokratik sistem gereği olan genel oy üzerinde yapılan aldatmacalar, mevcut parlamenter sisteminin temel özeliği olan bireylerin sahip olduğu oy hakkı aynı zamanda yenilik yanlısı partilerin de yasaklanmasını içermektedir. Bu şekilde oluşturulan demokrasi dışı düzenlemeler sonucundaki siyasal sistem, devletin tahakkümü altında hareket eder. Mevcut egemen sınıf tarafından siyasal sistem dizayn edildiği gibi eğitim sistemi de dizayn edilmektedir (Şimşek, 2021:113-114). Althusser tarafından kaleme alınan İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları adlı kitabında bireysel hak ve özgürlükler temelinin uzağında hareket eden egemen sınıf, kendi kişisel çıkarları önceleyerek, demokratik yönetim yapısına uygun olmayan eylemlere başvurmaktadır. Temel hak ve özgürlükler ışığında hareket eden ve demokrasi fikrini özümsemiş olan demokratik sisteme sahip yönetimler, keyfi olarak herhangi bir sınıf, grup veya zümrenin tekelinde; siyasi, hukuki, eğitim, vb. konularda karar almaları mümkün değildir. Egemen sınıfın kendi kişisel çıkarlarını göz önünde bulundurarak ve eşitlik ilkesine aykırılı olacak şekilde; siyasi, eğitim ve hukuki konularda karar vermeleri sivil toplum eylemleri açısından son derece olumsuz bir husustur. Sivil toplum, bireysel hak ve özgürlükleri savunan, eşitlik ilkesini benimseyen ve adalet karşısında herkesin eşit olduğu fikrini savunan bir oluşumdur. Sivil toplumun her konuda etkin olması gerektiğini savunan Batılı toplumlarda, egemen sınıfların siyasi ve hukuk gibi alanlarda kendi çıkar ilişkileri doğrultusunda karar almaları veya söz sahibi olmaları sivil toplum açısından tezat bir durumdur. Bu tarz olumsuz durumların yaşandığı toplumlarda sivil toplumun gelişmesi çok zor bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sivil toplum düşüncesinin tam olarak faal olduğu toplumlarda herhangi bir sınıf, grup veya zümrenin eşitlik ilkesine aylırı bir şekilde haklara sahip olması söz konusu olmamakla birlikte demokrasi fikrine de aykırıdır.

Sivil toplum düşüncesinin egemen olmadığı veya zayıf olduğu toplumlarda devlet kavramı kutsal bir objeye dönüştürülmüştür. Bu nedenlen "vatandaş devlet için" fikri, her konumda başat faktörün "devlet" olduğu ve burada içselleştirilen bir devlet kavramının söz konusu olduğu gerçeği hiçbir şekilde yadsınamaz. Bundan dolayı bu tarz toplumlarda sivil toplum düşüncesinden bahsetmek abesle iştigal olur. Özellikle Batı'daki demokratik ülkelerde bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda bilinçlenmesinde yardımcı olan aydın sınıfının sivil toplum düşüncesinin yayılmasındaki rolleri son derece önemlidir.

Bir ülkede sivil toplum faaliyetinden söz etmek için sivil toplum ile devlet ayrışımı söz konusu olup aynı zamanda sivil toplumdaki "sivil kimliğinin" belirli bir etkinlikte olması gerekmektedir (Çaha, 2003: 8-13).

Sivil toplum, iktidarlardaki yönetimin tam manasıyla demokratik bir sistemin mevcut olmasına bağlı olarak devlet ve birey arasındaki temel hak ve özgürlüklerin garantiye alındığı bir yönetim sürecidir. Aynı zamanda herhangi bir toplumsal kesimin iktidara eğilimli olmaması durumudur. Demokrasiden yoksun kalıcı bir ideolojinin hâkim olmaması ve tek adamlık veya tek gerçekliğin önderliğine muhtaç olmayan bir durumun var olmasından dolayı devlet ve sivil toplum arasındaki demokratik bir ilişkinin ortaya çıkması kaçınılmaz bir durumdur (İnalcık, 1998: 91).

Hobbes'un toplumsal sözleşmesi teorisine göre, kendi çıkarlarını korumak adına devletin baskıcı aygıtlarını arkasına alan ülkenin belli başlı aktörleri devletin denetim mekanizmasına işlerlik kazandıran sivil toplumu terörize edip aynı zamanda baskı altına alabilirler. Devlet, toplumu her ne kadar oluşabilecek iç ve dış etmenli tehditlerden koruyarak güçlü bir yönetime vurgusu yapsa dahi bireyleri, bazı durumlarda temel hak ve hürriyetlerinden yoksun bırakabilir (Turner ve Elliott, 2017: 398).

Sivil toplum, kontrol mekanizmasının en üst tarafında yer alan devlet yönetiminin bazen dışında bazen de karşısında yer alarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle bu konuda Cohen ve Arato, devlet ile sivil toplum ilişkilerini 3 değişik kategoride el almıştır: *"1-Hegel ve Marx'ın başını çektiği Alman geleneği: Sivil toplum veya yurttaşlar toplumunu devlete dahil eden bir anlayışı yansıtır. Buna karşılık, devlet ile sivil toplum arasındaki aracılıklara olanak tanır fakat ikisi arasındaki özerk bir alanı öngörmez. 2- Tocqueville'in temsil ettiği Fransız geleneği: Sivil toplum ile devlet arasında bir aracı olan temsili kurumlardan*

oluşan politik toplumun önemini vurgular. 3-İtalyan geleneği: Gramsci'nin düşüncelerinin vücut verdiği bu gelenekte üç terim de kullanılır, fakat politik toplum devletle özdeş görülür" (Sarıbay, 2008: 139-140). Bu durumdaki 3 değişik kategoride tanımlanan sivil toplum ile devlet arasındaki mevcut ilişkinin varlığını, sivil toplum düşüncesine mensup aracı kuruluşların faaliyetlerine dayandırılmaktadır.

Demokrasinin işlevsel hale gelmesinin en büyük faktörleri arasında yer alan erklerin (Yasama, yürütme ve yargı) düzenli ve uyumlu bir şekilde ayrılmasıdır. Kanunların temel yasada belirtilen usullere göre hazırlanarak uygulanması, meclisin denetlenmesi, yargı sürecini yürütenlerin anayasadaki temel ilkeler doğrultusunda hareket edilmesi ve insan hakları ilkelerine bağlı kalınması demokrasinin devlet yönetimindeki güçlü etkinliğinin bir göstergesidir. Aynı zamanda erkler tamamen bir bütün olarak birbirinde ayrı kalması durumunda demokrasi etkinliğinin bitme noktasına gelecektir. Bu nedenle dışarıya kapalı hale gelen siyasal yapı gerek sivil toplumun gerek devletin üzerindeki tahakkümü kaybetmesi anlamına gelmektedir (Touraine, 2014: 51-52)

Sivil toplum süreci üç aşamalı halde okunabilir. Birinci aşama olarak düşüncelerine yer verilen Diamon'a göre sivil toplumun devlet yapısından tamamen bağımsız olması gerektiğidir. İkinci aşama ise Gellner'in sivil toplum ile ilgili düşünceleridir. Gellner, sivil toplumu, bireylerin devlet ile olan ilişkisinde aradaki boşluğunun; sendikalar, siyasal partiler, dini örgütler ve dernekler gibi sivil kaynaklı kuruluşlardan oluşmuş bir yapı olarak görmektedir. Üçüncü aşamada ise sol liberal çizgisinden kendisini lanse eden Keane'e aittir. Keane'e göre sivil toplum, sivil kaynaklı yapılara mensup üyelerinin faaliyetlerini devlet yapısından bağımsız ve hükümetler üzerinde bir baskı oluşturulması gerektiğidir. Keane, aynı zamanda sivil toplumu, iktidarlar üzerinde denetim mekanizmasını işleterek kendi bünyesindeki sivil kimliklerini koruyan bir yapı olarak değerlendirmektedir. (Çulhaoğlu, 2001'den akt., Poyraz Tacoğlu , 2018: 398).

Bireylerin temel hak ve özgürlüklerin korunmasında iktidarların, uluslararası yapılan sözleşmelere uyulması veya sadece bu yönde faaliyetlerde bulunması demokrasinin tam olarak işleyişi konusunda yetersiz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin korunmasında uluslararası sözleşmelerin aktif olmasının yanı sıra hukuk sisteminin de faal durumda olması

lazım. Hukuki düzenlemelerin yetersiz veya eşitlik ilkesine aykırı olması, siyasi yapının demokrasi dışı faaliyetlerde bulunması kaçınılmaz bir durumdur (Hammarberg, 2012: 23). Sivil toplum faaliyetlerinin siyasi toplum karşısında yeterli seviyede etkin olmaması durumunda temel hak ve özgürlüklerin edinimi konusunda iktidarların uluslararası sözleşmelere bağlı kalması yeterli bir anlam ifade etmeyebilir. Bundan dolayı iktidarların demokrasi dışı faaliyetlerde bulunması hem sivil toplum için hem de bireysel hak ve özgürlüklerin yaşanması konusunda olumsuz bir durum ortaya çıkar.

1.2.Tarihsel Süreçte Sivil Toplum

Tarihsel süreçten günümüzdeki anlam bütünlüğüne bakıldığında sivil toplum, kırsallığın karşıtı olan şehir hayatıyla bütünleşmiş bir içeriği olan uygar toplum olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle sivil toplum kavramı Batı dünyasının yerel tarihi içerisinde Hıristiyanlık dininin mukaddes metinleri ve sonrasında kapitalist sistemin doğuşunu sağlayacak toplumsal dinamikleri ile bir anlam kazanma sürecidir. Bu süreç yaşanmış olsa da bu kavramın günümüzdeki anlamına bakmadan, milattan önceki zaman diliminde ilk olarak düşünce tarihinin önemli filozoflarından Aristotales'in politika söyleminde yer aldığı fikri kabul görülmektedir (Demirel, 2009: 25).

Emile Durkheim'ın *Professional Ethics and Civic Morals'nda* modern toplumlarda iktidar ve bireyler arasında bir aracı kuruluşun olmaması devlet yönetiminde bir rahatsızlığın söz konusu olacağı ve bu anlamda bir analizin yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu nedenle geçmişte mesleki cemiyet günümüzde ise sivil toplum tanımlı kuruluşların yapısı ve faaliyetleri itibariyle bu tarz sorunlara cevap olacak nitelikte olduğudur. Ayrıca iktidar ve yurttaş arasındaki bu bağın olması korporatist modelin ortaya çıkmasına dayandırılıyordu. Aynı zamanda bu tarz mesleki cemiyetler veya buna benzer yasal değişikliklerin olmaması durumunda ekonomide kargaşanın devam edeceği ve bu anlamda toplumda bir anomi durumun söz konusu olacağını belirtmiştir (Turner, 2015: 176).

Tarihsel süreçte sivil toplumun başlangıç aşaması, toplumsal yaşamda özellikle siyasal anlamda özgürlük ve eşitlik ilkesini savunan ve kent toplumunun yaşayışı ile ilgili fikirlerini sunan Aristo'ya dayandırılmaktadır. Belirtilen zaman sürecinde sivil toplum düşüncesi ile devlet merkezli siyasal toplum düşüncesi arasında yönetim

odaklı bir farklılığın olmadığıdır. Bu nedenle sivil toplum ile devlet arasında bir ayrımın söz konusu olmadığı bu iki kavram arasında eşdeğer bir ilişki söz konusudur. Sivil toplum, 12. Yüzyıl sonrası Batılı toplumlarda özellikle ticarette yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda ticaretle uğraşan sınıfın, ekonomik ve ticari alandaki yoğun faaliyetler sonucunda otoriter bir yapıya sahip olan feodalite sistemine karşı yönetim ve hukuksal bazda muhtelif kazanımlar elde etmiştir. Kentteki ekonomik, siyasi, hukuki ve sosyo-kültürel alanda yaşanan gelişmişlik ve aynı zamanda kentte yaşayan bireylerin otoriter yönetime karşı bazı konularda özgürlük ilkesi doğrultusunda hareket etmeleri, sivil toplumun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca 17. ve 18. Yüzyıllarda Batılı toplumlarda yaşanılan sanayi inkılabı ile birlikte ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel anlamda toplumsal değişimlerin meydana geldiği, yaşanılan bu değişimlerin sonucunda aile kurumu ve devletin yönetim yapısında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu değişimler sonucunda merkezi yönetime; aile ve devlet kavramlarına ek olarak sivil toplum kavramı da dâhil olmuştur (Türköne, 2014: 280-281).

Antik Yunan'da Aristo'ya göre özel mülkiyetin gelişim göstermesinin temel faktörü sivil toplum düşüncesinin var olması ve aynı zamanda hukuksal faaliyetlerinin başat unsuru olarak da sivil toplum anlayışına işaret etmektedir. Sivil toplum ve devlet yönetimi arasında bir farklılığın olmadığı Antik Yunan sonrası Ortaçağ'da şehir hayatında yaşanan olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu nedenle özel mülkiyet, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda yaşanan sosyolojik değişimlerle birlikte şehir hayatına mensup ticari anlamda en üst aşamada yer alacak olan burjuvazi sınıfı doğmuştur. Burjuvazi sınıfının doğması ile birlikte sivil toplum anlayışı belirlenmekte olup aynı zamanda siyasi toplum ve sivil toplum anlayışı arasındaki yönetimsel farklılıklar da ortaya çıkmaktadır (Yüksel ve Sezgin, 2012: 3). Ortaçağ öncesi Antik Yunan medeniyetinde siyasi toplum ve sivil toplum anlayışı yönetim ve faaliyet açısından birbirinden farklı olmadığı ve aynı zamanda siyasi toplum faaliyetleri toplumun her alanında temel faktör olarak gösterilmektedir. Sivil toplum düşüncesinin temelleri Aristo ile birlikte atılmıştır. Aristo'ya göre özel mülkiyetin varlığı ve hukuksal yönden hak arama çalışmalarının başlangıç noktası sivil toplumdur.

Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau'nun mensubu olduğu 'Toplumsal Sözleşme Kuramına göre devlet-sivil toplum ikiciliği yerine, devlet ile sivil toplumun birbirinden farklılık arz etmediğidir. Bu iki kavramın birbirine eşdeğer olarak görüldüğü siyasi toplum ile doğa durumu anlaşmazlığı söz konusudur. Doğa durumu, insanların yeme, içme ve korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı aynı zamanda özel mülkiyetin olmadığı ve toplumsal anlamda bir düzenden bahsedilmediği insanlık tarihinin en eski bir zaman dilimi olarak da lanse edilmektedir. Bu kuramcılardan ilki olan Hobbes, kaos ortamı olmaması adına insanların bir arada yaşamaları için yetkili bir gücün egemenliğinde toplanıp belirli bir düzene bağlı kalınarak yönetilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu tarz düzenlemeler sonucunda devlet ile aynı anlama gelecek şekilde Leviathan eserini ortaya koymuştur. Hegel ise doğa durumu- siyasi toplum yerine sivil toplum-devlet ilişkisini ele almıştır. Devlet ve sivil toplum ilişkisinde devleti kutsayıcı bir güç olarak gören aynı zamanda objektif ilkesine bağlı kalınarak tüm insanlık için ihtiyaç duyulan siyasal bir alan olarak da tanımlamaktadır. Sivil toplum-devlet kıyaslamasında ise devleti her alanda önceleyen ve devlet yapısını en üst aşamada konumlandıran devletçi bir anlayışa sahiptir. Sivil toplumu ise bireylerin egoist/çıkarcı davranışları sonucunda yaşanan çatışmalar ve rekabet ortamının yaşandığı bir alan olarak tanımlamaktadır. Toplumsal sözleşme kuramcılardan bir başka düşünür Jean-Jacques Rouseau ise doğa durumunu insan ve hayvan ayrımı olmaksızın bir yaşam konseptinden bahseder. Rouseau, aynı zamanda temel ihtiyaçların karşılanması konusunda bireyler arası bir iş bölümünün olmadığı ve herkesin bireysel davranarak ihtiyaçlarını bir şekilde kendileri tarafından giderildiği bir durumdan söz etmektedir. (Onbaşı, 2005: 19-33). Toplumsal Sözleşme Kuramına göre günümüzdeki siyasi toplum ve sivil toplum arasındaki ikicilik yerine sivil toplum ile devlet kavramlarının arasında herhangi bir farklılığı gözetilmeyerek bu iki kavramın da devlet olgusu adı altında faaliyet sürdürerek, doğa durumu ve devlet arasındaki ikiciliği (Doğa Durumu = Devlet+ Sivil Toplum) savunmaktadır. Toplumsal Sözleşme Kuramcılardan Hobbes'a göre doğa durumundaki bireylerin toplumsal açıdan bir arada yaşamadığı, sadece temel ihtiyaçlarını karşıladığı ve hayvanlara benzer bir yaşam biçiminin olduğu eski bir zaman dilimidir. Ayrıca doğa durumundaki bireylerin sosyalizasyondan uzak sadece sıradan bir kalabalıktan meydan geldiği ve buna bağlı olarak merkezi anlamda bir devlet düzeni

olmadığından dolayı bu durumu kötü olarak nitelendirilmektedir. Hobbes, olumsuz tanımladığı bu durumunun bireyler arası bir savaşa yol açabileceği ve bunun sonucunda korku ve paniğin hüküm süreceği bir ortamdan söz etmektedir. Bu tarzdaki olumsuz durumu ortadan kaldırmak adına doğal yasa olarak da tanımladığı; bireylerin bir sözleşme karşılığında itaat edebileceği müşterek bir gücün etrafında toplanması gerektiğini ifade eder. Hobbes, oluşturmasını istediği bu düzene devlet düzeniyle eşdeğer olarak gördüğü Leviathan eserini de bu şekilde meydana getirmiştir. Toplumsal Sözleşme Kuramcılardan John Locke ise doğa durumunu korku, panik, otoriterlik ve savaş hali gibi vaziyetlerin olmadığı ve bunun aksine bireyler arasında daha barışçıl ve özgürlükçü davranışların hâkim olduğu bir durumu ifade eder. Locke aynı zamanda doğa durumu olarak lanse ettiği olumlu durumlara karşı saygısızlıkta bulunanların o topluma mensup yetkili makamlar tarafından yargılanarak gerekli müeyyidelerin uygulanması hakkına sahip olduğunu dile getirir. Belirli bir zaman sürecinde artan ihtiyaçlar karşısında çaresiz kalan insanlar mülkiyet kaynaklı çatışmalara sürüklenmiştir. Yaşanan bu çatışmalar sonucunda insanlar, bireysel yaşam temelindeki doğa durumundan, bu çatışmaları ortadan kaldırılabilecek ve belirli bir otoriteye sahip olacak şekilde devlet düzenine geçiş olduğunu belirtmiştir.

Modern toplumun başlangıç aşamasındaki sivil toplumla ilgili yapılan analizlerde, sivil toplumun eski zaman diliminde temel hak ve özgürlükler bağlamındaki demokrasiyle eşdeğer düşünülmemiştir. Buna rağmen günümüzde ise devletin baskı aygıtları karşısında bireyin hak ve özgürlüğünü savunan sivil toplum, demokrasinin temel özeliği olan özgürlük fikrini benimsemiştir. Aynı zamanda bugün sivil toplum kritiği yapılırken, sivil toplumun ehemmiyetinden, global düzlemde yaşanılan meseleleri dile getirildiğinde "Sivil toplum nasıl daha sağlıklı ve fonksiyonel hale getirilir" sorusu karşılık bulur. Bu soruya karşılık olarak daha özgürlükçü, hükümet dışı düşünen ve bireyi merkez alan bir anlayışa sahip olması gerektiği düşüncesi ve bunun yanında sivil toplum, totaliter/baskıcı rejimler yerine daha özgürlükçü demokratik rejimlere geçiş konusunda ön ayak olmaktadır (Gözübüyük Tamer, 2010: 90-91).

Sivil toplum, faaliyet ve oluşum açısından siyasal toplum olarak tanımlanan devlet yönetimi ile hep bir ilişki içinde olmuştur. Sivil toplum, devlet yönetiminin

egemenliğini sürdüğü alanın dışında faaliyetlerini sürdüren bir nevi devletin yetkilerini bir şekilde sınırlayan sivil kaynaklı oluşumdur. Aynı zamanda devletin birey üzerindeki egemenlik anlayışı, işlevselliği ve sınırlılığı gibi durumlar sivil toplumun siyasal toplum karşısında nasıl bir tutum sergileyeceğinin de belirleyicisi olacaktır (Arslan, 2001: 70).

1.3. Devlet ve Sivil Toplum

Devlet kavramı, Aristoteles'le birlikte siyasetteki tüm faaliyetleri kapsayan bir nevi siyaset bilimi, devlet kavramıyla sınırlandırılmıştır. Günümüzde bile bu anlamda düşünen bir kesimin mevcut olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Devletin, kesin ve tüm kamuoyu tarafından tek bir tanımla ifade etmek zor ve olanaksız olduğudur. Bu duruma etken olarak da devlet yapılanmalarındaki süreç ve mekânsal anlamda ortaya çıkan farklılıklardır. Günümüzdeki devlet anlayışının temelleri, devlet yönetimlerine modern ve ulus tanımlaması yapılarak 17. yüzyılda atılmış olup, eski dönemlere nazaran daha kurumsallaşmış bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Tarihsel süreçte devlet tanımlaması, iki başlık adı altında kategorize edilmiştir. Bu başlıklardan birincisi devleti daha kesin ifadelerle tanımlanmış otoriter bir yapısı olan aynı zamanda Platon'un 'İdeal devlet" düşüncesi ile Hegel'in devleti kutsayıcı anlayışı çerçevesinde ele alınmıştır. İkinci başlıktaki devlet tanımlaması ise daha liberal bir düşünce sistemine sahip olan daha özgürlükçü bir tavır takınan tanımlanma biçimidir. Günümüzdeki modern-ulus devlet tanımlaması ise belirli bir kara parçası üzerinde yaşamlarını idame eden halkın, ortak amaçları doğrultusunda faaliyetlerini sürdüren iktidarın maksimum seviyesindeki siyasal örgütlenmesidir (Dursun, 2012: 145-147).

Avcılık ve toplayıcılık dönem olarak da adlandırılan ilkel dönemlerde bireysel anlamda yaşayan insanlar hiçbir sınırlama olmaksızın hayatlarını bir şekilde idame etmektedirler. İnsanların, ilerleyen süreçte doğal afet ve insan türdeşinden gelen tehlikeler karşısında barınma, güvenlik ve bu tarz tehlikelere karşı birlikte hareket etme fikri doğmuştur. Barınma ve güvenlik ihtiyacı için bir araya gelen insanlar devletin en temel özelliği olan örgütlenme yoluna gitmişlerdir. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve gelebilecek her türlü tehlikelerden kaçınmak amacıyla bir araya gelip toplumsal anlamda organize olmaları sonucunda devlet kavramı ortaya çıkmıştır. Devlet, vatandaşların siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel açısından her

türlü yaşam hakkını koruyan belirli bir düzen şekli olan örgütsel bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda devletin sınırsız yetkilerini sınırlayan, bireysel hak ve özgürlükleri önceleyen yasal düzenlemelerin de olması gerekmektedir (Öztekin, 2014: 139-145). İlkel zamanlarda yaşayan insanlar hiçbir sınırlamaya ve belirli bir düzene uymaksızın bireysel yaşam tarzlarını sürdürmüşlerdir. Kuraldışı, başına buyruk yaşamlarını sürdüren ilkel zaman dilimine mensup insanlar doğal afet ve çeşitli tehlikelere karşı barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını sağlamak için bir arada yaşamışlardır. Yaşamlarını toplu bir şekilde idame eden insanlar bir nevi yerleşik yaşam düzeylerine geçmişlerdir. İnsanlar, yerleşik yaşamın temelinde yer alan belirli kurallara tabi olup organize bir şekilde yaşamlarını sürdürmekle birlikte düzenli yerleşik yaşamaları sonucunda devlet yapılanması da ortaya çıkmıştır.

Devletin kamuoyuna karşı hukukun üstünlüğü, insan hakları, güvenlik hakkı, özel hayatın gizliliği, özgürce yaşama hakkı, özel mülkiyet hakkı vb. haklar konusunda sorumluluğunu yerine getirmesi devlet ve birey arasındaki adalet mekanizmasının doğru yönde işlediğinin kanıtıdır. Devletin bireye karşı hukukun üstünlüğü ilkesini benimseyerek belirli bir grubun hukuk anlayışı değil tüm bireyler için hukuk konusunda düşünceleri dile getiren İdris Küçükömer:

"Eğer hukuk, azınlığın hukuku olmaktan çıkarılıp halkın hukuku; daha doğrusu devletin yönetimini sağlayan kanunlar hür halkın, devamlı tartışması ile oluşan halk kararları olabilirse, hem hukuk ve hem de devlet halkın devleti olacaktır." (Küçükömer, 2009: 148).

Devletin her konuda var olması gerektiğini kesin ifadelerle belirten Nicollo Machiavelli, Jean Bodin ve Thomas Hobbes; devletin laiklik temelleri doğrultusunda mutlak monarşi ile yönetilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bodin, mutlak monarşiyi egemenlik kavramını yasal bir zemine oturtularak devleti sistematik bir şekle bürümüştür. Aynı biçimde Hobbes da toplumsal sözleşme kavramını belirli bir ustalık göstererek mutlak monarşinin hizmetine sunmuştur. Bu üç devlet adamının devlet yönetiminin mutlak monarşide fikir birliği kılmasının nedeni ise o zaman ki siyasi, ekonomik ve dini alanda yaşanılan gelişmeler ışığında bu tarz yönetim anlayışının benimsenmesi olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda bu üç devlet adamı, devletlerinin karşılaştıkları sorunlarına çözüm olabilecek metotları belirleyerek siyasal anlamda devletleştirme (Mutlak monarşi) politikasını takip etmişlerdir (Şenel, 2017: 329). Machiavelli, toplumsal bir düzenin sağlanması adına devlet yapısının mutlak bir şekilde olması gerektiğini ifade eder. Bu doğrultuda

bireylerin mutlak suretle itaat edebileceği otoriter güce sahip devlet kaynaklı bir yapının gerekliliğine işaret eder.

Devlet; siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve hukuk alanlarında belirli bir düzlemde faaliyet gösteren ve bu doğrultuda insanlığın tüm yaşamına tahakküm eden bir yönetim yapısıdır. İdeolojik anlamda devlet tanımı yapılırken; Liberalizme göre devlet toplumsal bir dayanışmanın yanında pragmatist bir işleve sahip olan bir yapıdır. Anarşizm ise devleti şeytana benzeterek varlığının ortadan kaldırılması gerektiğini belirtir. Faşizm ise devleti kutsayan en büyük varlık olarak görmektedir. Sosyalizm ile Komünizm, devleti kapitalizmin sömürdüğü bir tahakküm aracı olarak değerlendirmektedir. Muhafazakârlara göre devlet, aile anlayışının mevcut olduğu ve sivil toplum düşüncesinin hâkim olduğu bir yapıdır. Aynı zamanda devlet, Hegel'e göre "Tanrının yeryüzündeki gölgesi/yürüyüşü" olarak betimlerken, Weber de devleti "Bürokratik örgütlenme" olarak tasvir etmektedir (Kesgin, 2014: 49-51).

Geleneksel yönetim biçimindeki devlet ve demokratik sisteme dayalı devletlerde yönetimsel ve faaliyet açısından yapılan eleştiriler sonucunda birbirinden tamamen değişkenlik gösteren üç adet sivil toplum teorisi vardır. Bu teoriler:

a) *Çoğulcu Sivil Toplum:* Liberalist modele dayanan ve demokratik sistem çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren devletlerin sahip olduğu sivil toplum türüdür. Çoğulcu sivil toplumda devlet yönetimi ve sivil toplum yapı olarak kesin çizgilerler birbirinden ayrılmış oluşumlardır. Özellikle bu oluşumlara Amerika'daki sivil toplum faaliyetleri örnek gösterilmektedir.

b) *Asgari Devletçi Sivil Toplum:* Herhangi bir plan veya amaç olmaksızın kendiliğinden oluşan sivil toplum ile siyasi toplumu birbiriyle bütün olarak lanse edilse de fonksiyonel açıdan birbirinden farklı olma durumu olan sivil toplum şeklidir. Aynı zamanda bireylerin temel hak ve özgürlükleri önceleyen liberalist düşünce anlayışı da mevcuttur.

c) *Katılımcı Sivil Toplum:* Neo-Marksist yaklaşımı çerçevesinde hareket eden ve devletin yetkilerini kısıtlama yerine sivil kaynaklı faaliyetleri destekleyen sivil toplum biçimidir (Fincancı, 1991: 2-3).

Modern zamanlarda sivil toplum ve siyasi toplum arasındaki ayrım belirli bir aşamaya gelmiştir. Bu iki kavram arasındaki ilişkiler özellikle soğuk savaş sonrası dünya düzeninde yaşanan değişmeler/gelişmeler sonucunda bir eksen kayması söz

konusudur. Bu nedenle devletlerdeki yönetim şekilleri diktatörlük vb. baskıcı rejimlerin yerini demokratik yönetim modelleri almıştır. Sivil toplum ve siyasi toplum kıyaslamasında sivil toplum bireysel hak ve özgürlükler gibi tanımlarla özdeşleştirilirken siyasi toplum ise genel anlamda otoriter ve despotik gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Aynı zamanda modern devletler, yönetimlerini sürdürmek adına kendi hükümetlerindeki despotik uygulamalarını gizleyip sözde legal bir düzene kavuşturmak adına eğitim ve hukuk kurumlarını kullanmışlardır. Sivil toplum da bu tarz kurumları eleştirerek siyasi toplumları bir nevi denetleme görevini üstlenmiştir (Köker, 2005: 117-118).

Sivil toplum, 1789 Fransız İhtilalinin temelini oluşturan bir anlayış biçimidir. Aynı zamanda bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda faaliyetlerde bulunan 1789 Fransız İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisi, otoriter/baskıcı iktidarlara karşı yapılan eylemlerinin sivil topluma intikalinin büyük bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Bu bildiri ile birlikte özgürlükler ve bireysel hak edinimi konusundaki sivil kaynaklı eylemler etkin bir duruma gelmesi sonucunda totaliter yönetimlerin hedefi haline gelmiştir. Bu tarz despotik baskılar karşısında sivil toplum kaynaklı eylemler devam edip, bireysel haklar belirli bir aşamada güven altını alınıp hukuksal bir statüye kavuşturulmuş olmakla birlikte sivil toplum hareketi çok önemli bir aşamaya ulaşmıştır. Aynı zamanda devlet ve sivil toplum arasındaki ayrılıklar daha net bir şekilde kendini göstermiştir (Doğan, Özyurt ve Boztoprak, 2009: 417). 1789 Fransız İnsan Hakları ve Yurttaşlık Hakları Beyannamesinin ilanıyla birlikte devletin totaliter baskın aygıtlarına karşın bireysel temel hak ve özgürlükler ile ilgili faaliyetler demokrasi düşüncesi çerçevesinde daha işlevsel hale gelmiştir. Aynı zamanda temel bireysel haklar ve özgürlükler ile ilgili hukuki alt zeminler de oluşturulmuştur. Bireysel haklar edinimi konusundaki hukuki kazanımlar sivil toplum hareketinin başlangıcı veya gelişimi konusunda önemli bir aşama olarak da değerlendirilmektedir. 1789 Fransız İnsan Hakları ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi öncesinde siyasi toplum(Devlet) ve sivil toplum arasındaki ayırt edici özellikler kesin çizgilerle ifade edilmemişse de bu bildirgeyle birlikte bu iki nosyon arasındaki ayrımcılık düşüncesi daha kesin ifadelerle ortaya konulmaktadır.

Sivil toplum ve devlet kavramları içerik ile yönetim açısından birbirinden bağımsız veya zıt olarak tanımlanır. Sivil toplum düşüncesinin mevcut olduğu

durumlarda devlet varlığından bahsedilemez algısı son derece yanlış ve yanlı bir düşünce anlayışıdır. Oysa bu iki kavramın da bazı durumlarda müşterek bir tarafından da söz etmek mümkündür. Neticede devlet, toplumsal yapıyı belirli bir alana doğru tayin eden aynı zamanda bu yapıyı dinamik hale getiren ve belirli bir amaç için bir araya gelen örgütleri sistematize eden kurumsal bir yapıdır (Doğan, 2000: 28-29).

STEP (Sivil Toplum Endeksi Projesi) raporlarından çıkan sonuçları ele alırken; devlet ile sivil toplum arasındaki bağlantıyı bağımsızlık, iletişim ve koordineli işbirliği esası söz konusudur. Bu nedenle sivil toplum faaliyetlerinin aktif olarak sürdürülmesi adına; hukuki temellere dayanan, devlet müdahalesi olmadan, devletin aygıtlarından özerk bir yapısı olan aynı zamanda denetim konusunda devletin sadece kamu çıkarlarını korumakla sınırlandırılmıştır. Bazı durumlarda ise devletin STK'lara karşı hukuk dışı eylemlerde bulunulduğu da gözlemlenmektedir (İçduygu, Meydanoğlu ve Sert, 2011: 135). Sivil toplumun gelişmesi ve faaliyetlerinin yoğun bir şekilde sürdürülmesi için sivil toplum, devletin olumsuz eylemlerinden izole edilmiş, yasal çerçevede bir statüye sahip olan, bazı toplumsal olaylar karşısında sivil inisiyatif kullanarak özgür bir şekilde eylemlerde bulunma halidir.

Sivil toplum ve devlet ilişkisinde, 'Aydınlanma Çağı' düşünürlerinden bazıları sivil toplumu, devlet yönetimi dışında ayrı bir yere konumlandırarak sivil toplum ve devleti birbirinden farklı bir merkeze oturtulmuştur. Sivil toplumun devlet yapısından tamamen bağımsız ve özerk bir yapıya sahip olduğunu ilk deklare eden Hegel olup, Hegel öncesi sivil toplum ve devlet kavramı arasında herhangi bir ayrım söz konusu olmayıp bu iki kavram birbirine eş değer olarak lanse edilmektedir. Hegel aynı zamanda sivil toplumu, devlet yapısı ile aile birimi arasında aracı bir kurum olarak da değerlendirmektedir. Toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde başat faktör olan devlet, toplumsal düzeyde despotik uygulamalara imza atan, kendi iradesi dışında başka bir iradeyi yok sayan, vb. demokrasi dışı eylemler sivil toplumun gelişimi açısından olumsuz bir durumdur (Uğur, 2013: 6-8). Aydınlanma düşünürlerinden Hegel, sivil toplum ile siyasi toplumu birbirinden kesin çizgilerle ayırarak, sivil toplumu, siyasi toplum ve aile kurumu arasında köprü misyonunu üstlenen toplumsal bir yapı olarak değerlendirmektedir.

Devlet ve sivil toplum kıyaslamasında bazı düşünürlerin devleti kutsayıp sivil topluma karşı olumsuz fikirler edindiği duruma ilişkin olarak da Hegel örneği verilebilir.

"Hegel'e göre sivil toplum alanı, hırsın, bencilliğin, rekabetin ve çatışma ortamının alanıdır. Sivil toplum pazar ortamında işleyen kural, kurum, oluşum ve pratiklerin karmaşık ağında oluşur. Sivil toplumun anahtar kavramı da burada ihtiyaçtır. İhtiyaç da ihtirası doğurmaktadır. Devlet ise bu çatışmayı harmoniye, uyma çevirir. Devlet tarafsızlığın ve evrenselliğin hâkim olduğu alandır. Devlet, tarafsızlığın ve evrenselliğin hâkim olduğu alandır. Devlet, Hegel için aşkın ve kutsal varlıktır. Sivil toplumda birey kendini düşünür oysa evrensel olan devlet hak ve yükümlülüklerin taşıyıcısıdır. Devlet, araç değil amaçtır. Mutlak biçimde ussal varlıktır. Sivil toplum bireylerin çatıştığı tikellikler alanıdır. Ailedeki gibi sıcak ilişkiler yoktur. Sivil toplum ilişkilerinde devleti aşkın, üstün ve ayrıcalıklı olarak görür (Kesgin, 2014: 160).

Hegel'in buradaki devlet ve sivil toplum düşüncesi hakkındaki kritiğinde ise; sivil toplumu, egoist bir düşünce olarak değerlendiren, çatışma kavramıyla eşdeğer gören, siyasal veya eğitsel anlamda çok daha uygun mekanlar yerine pazar metaforu kullanan, kurumsallığı olmayan, kompleks bir yapı olarak yorumlayan, bireylerin sadece kendi ihtiyaçları doğrultusunda menfaat temini olarak görüp ve bütün parça ilişkisinde birer parça olarak değerlendirmektedir. Hegel'in sivil topluma karşı devlet diyalektiğini değerlendirirken; devleti, uluslararası anlamda objektif olarak değerlendiren, akla dayalı rasyonel bir mantık çerçevesinde oturtan, araçtan öte amaç olarak yorumlayan, ailedeki sıcak ilişki metaforunu kullanan, parça bütün ilişkisinde bir bütün olarak gören aynı zamanda devlete kutsal bir aidiyet anlamı yükleyen bir değerlendirme söz konusudur.

Modern toplumlarda devlet ve sivil toplum arasındaki karşıt ilişki demokratik yönetimlerde olması gereken bir farklılıktır. Sivil toplum-devlet ilişkilerini siyasal yönetim anlamında liberal ve sosyalist fikre mensup ideolojik kaynaklı iktidarlar belirler. Bu nedenle liberal düşüncesine mensup Batı Avrupa devletleri ile sosyalist fikre mensup Doğu Avrupa devletleri arasındaki devlet-sivil toplum ilişkileri kıyaslamasında çok önemli farklılıklar ortaya çıkacaktır. Batı Avrupa'da feodalitenin yıkılması sonucunda burjuva sınıfının doğması ile birlikte kapitalizmin önü açılmıştır. Aynı zamanda kapitalizmle ile birlikte vatandaşlara özel mülkiyet hakkı tanınmasıyla beraber burjuva kesimi bazı kentlerde özerklik kazanarak bireylerin temel hak ve özgürlük kazanımları sonucunda Batı Avrupa'da sivil toplum faaliyetleri etkin bir konuma gelmiştir. 1917'de Rusya'da başlayan Sosyalist devrimi

diğer Doğu Avrupa ülkelerine de yayılarak aynı zamanda bu ülkelerde de sosyalist rejimler iktidar olmuş ve bu iktidarlar 1990'lı yıllara kadar varlığını sürmüştür. Sosyalist rejime mensup ülkelerde tek tip bir ideolojinin(devletin resmi ideolojisi) mevcut olması nedeniyle siyasi, ekonomi, iletişim ve sosyo-kültürel alanındaki faaliyetler devletin tahakkümü altında olup bir nevi sivil toplum faaliyetlerine yer vermemiştir. 1990'lı yıllarda SSCB'nin de dağılmasıyla birlikte Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin değişikliğe uğraması sonucunda sivil toplumun temelleri atılmıştır. Hegel'e göre devlet-sivil toplum dikotomisi bir yandan zıtlık bir yandan da müşterek bağımlılık ilişkisidir (Türköne, 2014: 291-294).

Tablo 1: Farklı Devlet ve Sivil Toplum Anlayışları

I. Model: Devlete Karşı Sivil Toplum

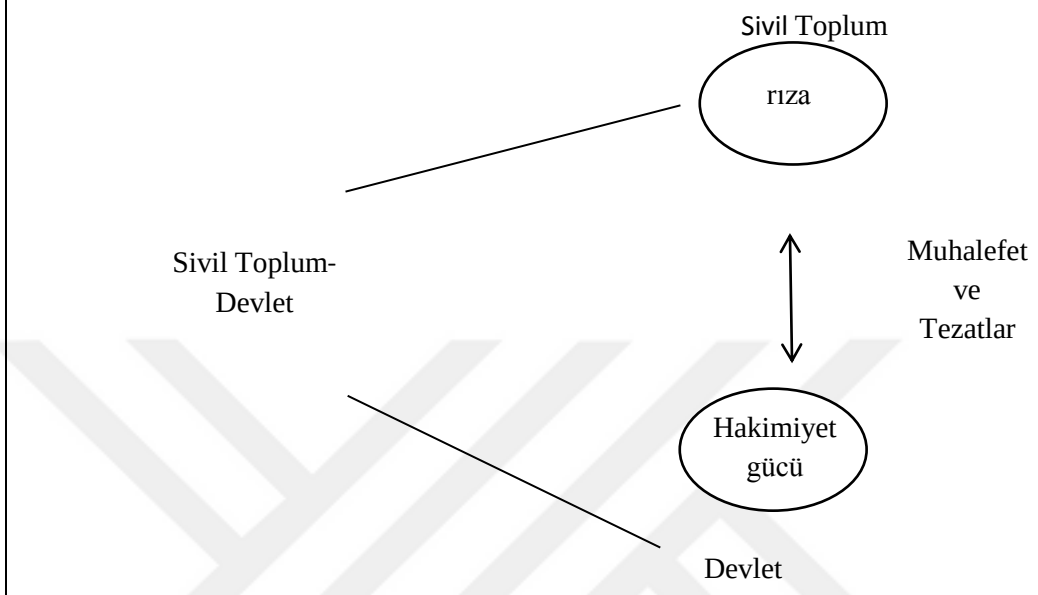

II. Model: Sivil Toplum=Devlet

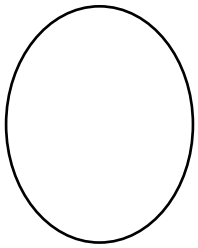

Devlet = Sivil Toplum

III. Model: Koruma Çemberleri

1. Sivil Toplumun Koruyucusu Olarak Devlet

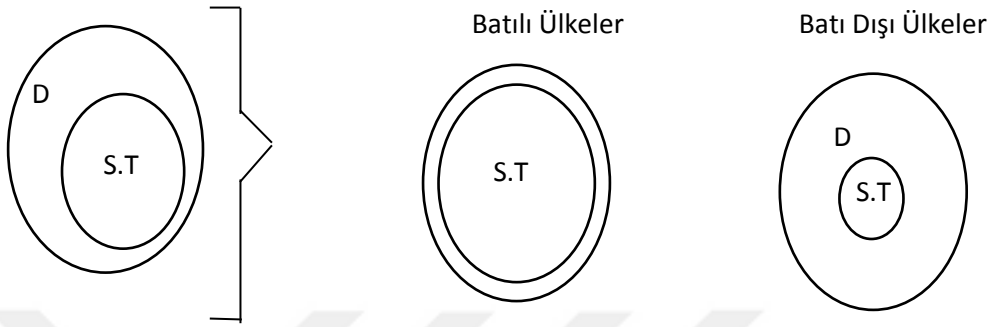

2. Devletin Koruyucusu Olarak Sivil Toplum

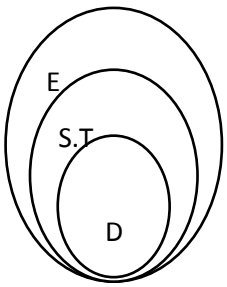

D: Devlet
S.T: Sivil Toplum
E: Ekonomi

IV. Model: Devlet=Siyasal Toplum+ Sivil Toplum

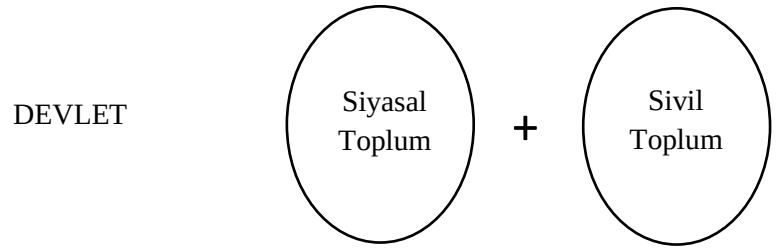

V. Model: Üç Sektör Modeli

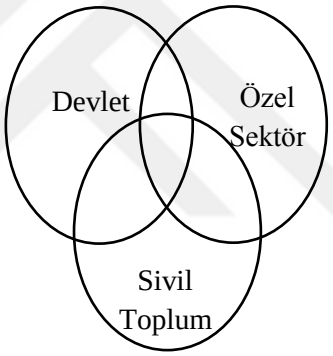

Kaynak: Türköne, 2014: 292-293

Tablo 1'de görüldüğü gibi devlet ile sivil toplumun oluşma evreleri ve ilerleyen süreçte devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkileri göstermektedirler. Tablo 1'deki I. Modelde sivil toplumun belirli bir zorlama olmaksızın bireylerin kendi iradeleri doğrultusunda hareket eden bir nevi gönüllülük esasına dayanan sivil oluşumlu bir yapıdır. Devlet ise halka karşı hâkimiyet gücü olan ve kimi zaman despotik kimi zaman da demokratik bir sistem üzerinde kurulan siyasi toplum olarak da lanse edilen örgütlenme biçimidir. II. Modelde ise siyasi toplum(Devlet) ile sivil toplum arasında bir ayrımın söz konusu olmadığı dolayısıyla siyasi toplum ile sivil toplumun birbirine eşit olduğunu vurgulamaktadır. III. Model ise sivil toplumun

etkin olduğu Batılı ülkeler ile sivil toplumun son derece zayıf yönetim sergilediği Batı dışı ülkeleri ele almaktadır. Bu modelde demokratik bir yönetime sahip olan Batılı ülkelerde yönetim ve faaliyet açısından sivil toplumun siyasi topluma karşı son derece etkin olduğu bir nevi sivil toplumun siyasi toplumu denetleme misyonunu üstlenen bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Batı dışı ülkelerde ise sivil toplumun siyasi topluma karşı son derece zayıf veya etkisiz kaldığı gözlenmektedir. IV. Model ise devlet yapısından söz etmek için siyasi toplum ve sivil toplumun da var olması gerektiğini belirtmektedir. V. Model ise devlet ve sivil topluma üçüncü sektör olarak lanse edilen özel sektör dâhil olmaktadır.

Kabile hayatıyla birlikte toplumsal hayatta yaşanılan kargaşa ve ilerleyen süreçte sorunlu hale gelen sosyal ilişkiler kurumsal anlamda bir düzene gereksinim hâsıl olmuştur. Toplumsal yaşamdaki bu tarz olumsuz durumların yaşanmaması adına kurumsal bir düzen niteliği olan devlet kavramı ortaya çıkmıştır. Devletin ortaya çıkmasındaki temel faktörler ideolojik yaklaşımlara göre farklılıklar oluşturur. Liberalizm yaklaşımına göre devletin ortaya çıkışını fonksiyonel açıdan değerlendirilip birliktelik ruhuyla ortaya çıkan toplumsal eylemlerin yönetilmesi adına devlete duyulan ihtiyaç. Marksizme göre ise Liberalizmin tam tersi yönde hareket ederek, ortak eylem yerine ekonomik ve siyasal temelli sınıfların egemenliği devlet yapısının ortaya çıkmasına neden olarak görmektedir. Alman sosyal kuramcıların temsil ettiği "Realist" yaklaşımı ve aynı zamanda bu yaklaşımın en büyük temsilcilerinden olan F. Oppenheimer, devletin ortaya çıkışı ile ilgili bu iki ideolojik yaklaşımdan farklı bir şekilde değerlendirmektedir. Oppenheimer devletin ortaya çıkmasını savaş sonucu yerleşik haldeki tarım arazilerin fethedilmesi olarak açıklar. Ayrıca 19. Yüzyıl Batılı toplumlarda Saint Simon, Proudhon ve Marx gibi düşünürler sivil toplumun her alanda başat faktör olması aynı zamanda devletin sivil toplum karşısında sınırlı yetkilere sahip olması gerektiği; Hegel ve Von Stein'e göre ise sivil toplumun tamamen devlet tahakkümü altında olmasını savunmaktadırlar (Sarıbay, 2008: 146-152).

Tablo 2: Devlet ve Sivil Toplum İlişkisi

TARİHSEL SÜREÇTE EGEMENLİĞİN PAYLAŞIMI NOKTASINDA DEVLET VE SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ			
Zaman Boyutu	**Devlet Olgusu**	**Sivil Toplum Olgusu**	**Egemenliğin Paylaşımı Sürecinde Devlet-Sivil Toplum**
18. Yüzyıl sonu 19. Yüzyıl başları	Ulus devletin inşa süreci, sosyal alanın şekillendirilme süreci tek aktör devlet	Siyasal toplum yani, devlet ve sivil toplum ayrımı başlangıcı	Egemenlik devlet tekelinde
19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl Süreci	Devletin sosyal alandaki tek şekillendirici aktörlüğünün kırılma süreci	Devlet ve sivil toplum arasında ayrımın keskinleşmesi	Sivil toplumun egemenlik taleplerine cevap alması
20. Yüzyıl Sonu 21. Yüzyıl Başlangıcı	Devletin sosyal alandaki tek şekillendirici misyonun ortadan kalkması	Sivil toplumun devlet karşısında başlı başına güç aktörü olması	Devlet ve sivil toplum arasında egemenlik sorunun uzlaşmayla çözülme süreci

Kaynak: Demirel, 2009: 45

Tablo 2'de görüldüğü gibi tarihi zamanlarda devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkileri açıklanmaktadır. Bu tabloya göre 18. Yüzyılın sonlarında ve 19. Yüzyılın başlarında ulus devletlerin kurulma aşamasında olduğu, sivil toplum yapısı ile devlet yapısının ayrı yapılar olduğu, bu iki yapının birbirinden ayırt ediciliği bu zaman diliminde başlandığını belirtilmektedir. Ayrıca bu zaman diliminde hâkimiyetin tamamen devlet yönetiminde olduğunu da göstermektedir. 19. ve 20. Yüzyıl süreçlerinde devlet yapısının tek hâkim güç olarak belirlenmediği başka bir deyişle devletin yönetimde tek söz sahibi olmadığı aynı zamanda devlet ve sivil toplum

yapıları arasındaki ayrılık kesin çizgilerle ifade edilmiştir. Bu zaman diliminde sivil toplum devlet yapısının karşısında etkinliği minimum seviyededir. 20. Yüzyıl sonu ve 21. Yüzyılın başlarında toplumsal anlamda başat faktör olan devlet yönetiminin sivil toplum karşısında etkinliğini kaybetmesi ve sivil toplum bağımsız bir yapıya kavuşarak, devlet karşısındaki etkinliğini maksimum seviyeye ulaştırmıştır.

Siyasal yapılardaki yetki sınırlamasında, bireylerin her konuda eylem ve düşüncelerini devletin aygıtları karşısında özgürce dile getirmeleri başlangıçta ekonomik bir örgütlenme biçimi olarak ifade edilen sivil toplum fikri, temel hak ve özgürlüklerin elde edilme düşüncesinin birleşiminde ortaya çıkmıştır. Özellikle bu konuda Thomas Hobbes ve Jean-Jacquues Rousseau gibi devlet merkezli düşünen çoğu siyasal düşünürler özgürlük, eşitlik ve temel haklar konusunda faaliyet sürdüren sivil toplum düşüncesini tehlikeli bir eylem olarak görmekteydiler (Touraine, 2004: 60).

Sivil toplumun tarihsel süreçteki sınıflandırılması yapılırken; ilkellik/göç durumundan yerleşik toplumsal düzenine bir nevi siyasal toplum aşamasını sivil toplum evresi takip eder. Aynı zamanda sivil toplum aşaması tarihsel süreçten günümüze kadar toplumların yaşantı konusunda en ideal zaman dilimidir. Devleti kutsayan, bireyin devlet için var olduğu ve devletin her konuda başat faktör olduğu düşüncesine hâkim olan siyasal toplum, devleti tüm uygulamaların şekillenme biçimi olarak görür (Demirel, 2013: 51).

Bireylerin temel hak ve özgürlükleri edinimi konusundan yola çıkan sivil toplum anlayışının faal olduğu devletlerde birey odaklı bir devlet anlayışının hâkim olduğu savı ortaya çıkmaktadır.

Sivil toplum devletin müdahil olmadığı alanlarda etkin olan bir nevi siyasi toplumun olduğu alanın karşı tarafında yer alan toplumsal bir yapıdır. Sivil toplum devlet yapısının her zaman var olması gerektiğini fakat devletin müdahil olduğu ekonomik, siyasi, dini ve sosyo-kültürel alanlarda yönetimsel açıdan otoriter bir kimliğe bürünmemesi başka bir deyişle demokratik sistemle yönetilen ülkelerde sivil toplumun bu tarzdaki değişik alanlarda devlete oranla daha etkin olunması gerekmektedir. Belirli bir prensibe ve düzene bağlı kalınarak faaliyetlerini sürdüren sivil toplum siyasi topluma karşı son derece otonom bir yapıya sahiptir (Tezcan, 2016: 138-139). Sivil toplumun amacı devletin tahakküm edemediği özellikle

ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürerek, devletin faaliyet alanını kısıtlamaktır. Sivil toplum devletin varlığı konusunda olumlu görüş bildirerek, sivil toplumun demokrasi işlevi çerçevesinde hayat bulması adına devlet yapısına ihtiyaç duyulacağını vurgular.

Batı Avrupa ülkelerinde sanayi devrimi ile birlikte sivil toplum faaliyetlerinde yaşanılan hareketlilik günümüz zaman diliminde ise ilgili ülkelerdeki sivil toplum faaliyetleri demokratik sistem doğrultusunda altın çağını yaşamaktadır. Özellikle devlet(Siyasi toplum) ve sivil toplum arasındaki ilişkiler bireylerin temel hak ve özgürlükler kapsamında ilerlemekte olup, devletin toplumsal yapılara karşı yetkilerin sınırlı olması demokrasinin temel işlevleri arasında yer alan sivil toplum faaliyetlerinin de önemli bir aşamada olduğunu göstermektedir. Doğu Avrupa'da sosyalizm rejimi adı altında yönetilen ülkelerin yönetim şekli demokrasinin temel işlevlerini benimsemeyen son derecede otoriter ve istibdat politikaları uygulayan devletçi bir anlayış söz konusudur. Bu tarz ülkelerin otoriter, baskıcı ve sivil toplum hareketlerinden uzak olmasının en temel nedenleri üretim araçları, mülkiyet hakkı ve ekonomik işlevlerin devlet tarafından tek elden yönetilmesi olarak değerlendirilmektedir. Sivil toplumun devlet üzerindeki ilişkiyi özetle:

"'Zayıf toplum güçlü devlet' totaliter ve otoriter devleti beslerken; 'sınırlı devlet güçlü toplum' ise sivil toplum ve demokratik süreci güçlendirmektedir. Bu bakımdan sivil toplumun gelişmesi devletin faaliyet alanları itibariyle sınırlı olmasıyla yakından ilişkili bulunmaktadır"(Çaha, 2003: 132-133).

Doğu Avrupa'daki ülkelerin özellikle ikinci dünya savaşı sonrası Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği(SSCB) tarafından egemenliği veya etkisi altında otoriter ve baskıcı bir devlet anlayışını benimseyen sosyalist rejimle yönetilmişlerdir. Sosyalist rejimle yönetilen ülkelerde bireylerin temel hak ve özgürlüklerin askıya alındığı, hukuki işlemlerde devlet mekanizmasının başat faktör olduğu aynı zamanda mülkiyet hakkının da devlet tekelinde olduğu bir yönetim biçimidir. Batı Avrupa'da yer alan ülkelerde devlet müdahalesi olmaksızın ve dışarıya açık olan liberal ekonomik model mevcuttur. Doğu Avrupa'da yer alan ve sosyalist rejim uygulanan ülkelerde ise dışarıya kapalı olan ve ekonomik faaliyetlerinin devlet tahakkümü altında gerçekleştirilen devletçi ekonomik model uygulanmıştır. Siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, vb. alanlarda yürütülen faaliyetler sosyalist rejim kapsamında

gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle her konuda devletin baskın olmasıyla birlikte sivil toplum faaliyetlerinin uygulanabilir bir alandan bahsetmek mümkün değildir.

Sivil toplum anlayışının kaynağı olan Batılı toplumlarda sivil toplumun, devlet yönetimlerinin zıt kutuplarında (karşıt görüş) yer alması gibi bir durum söz konusu olmayıp aksine devlet yönetiminin yanında yer alan bir düşünce sistemidir. Başka bir deyişle sivil toplum, devlet yönetiminin yetkilerinin kısılması veya devletin küçülmesi yerine devlet yönetiminin büyümesinden yana tavır almaktadır. Özellikle Batılı toplumlarda güvenlik veya benzer sorunlar karşısında halkın otokontrol sistemi sayesinde güvenlik kuvvetlerinin bu tarz sorunlar karşısında müdahalesi minimum seviyesindedir. Bir nevi güvenlik güçlerinin görev alanı halkın benimsediği otokontrol sistemi yüzünden daralmaktadır. Bu gibi durumlarda devlet yönetiminin yetki açısından daralmasından öte devlet yönetimi tarafından halka bazı yetkilerinin havale edilmesi söz konusudur. Kapitalist bir düzenin kapsamında olan büyük kentlerin sivil toplum tanımlaması her zaman var olup, bu tanımlama dışında sivil anlamda minimum da olsa faaliyet gösteren oluşumlar sivil toplum kuruluşu olarak lanse edilmemektedir (Maga, 2001: 12-13). Gelişmişlik düzeyi açısından en üst aşamada yer alan Batı Avrupa'daki ülkelerin sivil toplum faaliyetleri dünya çapında en yoğun bir şekilde yaşanılan coğrafik bir alandır. Sivil toplum faaliyetlerinin etkin olduğu bu kıtada yasal düzenlemelerinin kapsamı dışında hareket etmek başka bir deyişle toplumsal düzenini bozmak yönünde eylemde bulunanlara karşı halkın otokontrol sistemi sayesinde devletin ideolojik aygıtlarının müdahalesi olmaksızın bu tarz olumsuz durumlar bertaraf edilmektedir.

1.4. Sivil Toplumda Sivil İtaatsizlik

Sivil itaatsizlik kavramı dünya çapında ilk kez 1848 yılında Henry David Thoreau tarafından Amerika'da kullanılmıştır. Sonrasında 1980'li yıllarda Avrupa' da sivil itaatsizlik tartışılır hal gelmiş olup son zamanlarda Türkiye'de de kendini göstermiştir. Sivil itaatsizlikte, demokrasi işlevinin hâkim ve yargının bağımsız olduğu yönetimlerde ortaya çıkan adaletsiz yapılanmalara karşı tüm hukuki yollara başvurulup bunun sonucunda olumlu bir netice alınmadığı takdirde başvurulan eylem türüdür. Sivil itaatsizlik, yasal haklar çerçevesinde ve toplumsal sözleşme gereği olarak Anayasanın temel prensiplerine karşı olmamakla birlikte şiddet eylemlerinden

uzak, yasadışı olarak lanse edilen fakat siyasal zeminde meşru bir eylemdir. Bu doğrultuda sivil itaatsizlik olgusunun temel unsurları:

- Yasadışılık.
- Alenilik, Hesaplanabilirlik.
- Politik ve Hukuki Sorumluluğun Üstlenilmesi.
- Şiddetin reddedilmesi.
- Ortak Adalet Anlayışına/Kamu Vicdanına Yönelik Bir Çağrı.
- Sistemin Geneline Değil Tekil Haksızlıklara Karşı Ortak Eylem.
- Eylem Ciddi Haksızlıklara Karşı Yapılır ve Haksızlıkla Makul Bir İlişki İçindedir.
- Haksızlıklarla İlgili Çifte Standart Kullanılamaz (Coşar, 2018: 9-15).

Son zamanlarda gerek sosyal medyada gerekse haber bültenlerinde karşımıza sıkça çıkan siyasal etkenli sivil itaatsizlik(Civil disobedince) eylemleri meydana gelmektedir. Siyasal terminoloji açısından "Sivil itaatsizlik"; baskı gruplarına benzetilse de eylemselliği ve tarzı bakımından farklı olan, yasadışı durumları içermeyen, şiddete başvurmayan ve hedefine ulaşmak konusunda devamlılık arz eden toplantı ve boykot gibi eylem biçimleridir. Bu nedenle sivil itaatsizlik eylemi, iktidar tarafından yapılmış/yapılacak bir faaliyetin yapılmaması, çıkmış ya da çıkacak olan kanun, tüzük ve yönetmeliklere karşı eylemde bulunulan bir hareket tarzıdır. Sivil itaatsizliğe dünya çapında örnek vermek gerekirse yeşil bir çevreye dikkat çekmek adına eylemlerde bulunan Yeşil Barış Hareketi(Greenpeace) örnek gösterilebilir. Aynı zamanda Diyarbakır'da eylemlerini sürdüren "Diyarbakır Anneleri", İstanbul'un çeşitli bölgelerinde Cumartesi günleri eylemlerde bulunan "Cumartesi Anneleri" ve F Tipi cezaevi uygulamasını protesto eden mahkûmların "Ölüm orucu" nu tutmaları sivil itaatsizlik eylemi olarak değerlendirilebilmektedir (Aziz, 2015: 32).

Sivil itaatsizlik, toplumun genelinden öte bireysel anlamda yapılan haksızlıklara karşı çıkılan, kimseye zarar gelmemesi adına şiddet unsurunu reddeden, gizlilik ilkesi dışında kamuoyuna açık bir alanda faaliyet sürdüren ve sonuçlarının da bir şekilde hesap edilmesi gereken bir karşı duruş hareketidir. Sivil itaatsizlik nezdinde yapılan protestoların da barışçıl bir şekilde yapılmasıdır. Aynı zamanda sivil itaatsizlik, içeriğinde bazı durumlar karşısında şiddet içeren ve toplumu kaosa

sürükleyen "isyan, direniş, ihtilal, anarşisizm yanlısı eylemler ve başkaldırı" tarzı hareketlerle de karıştırılmaması gerekmektedir. Sivil itaatsizlik adalet/hukuk mekanizmasının doğru ve düzenli şekilde işlendiği bir ortamda ortaya çıkan aynı zamanda hukuksal ve toplumsal bazda kamuoyunu rahatsız eden durumları ortadan kaldırmak amacıyla şiddete başvurmadan yapılan eylemlerdir (Uyanık, 2014: 85-89).

Sivil itaatsizlik geniş açıdan ele alındığında hukuki süreçlerin belirli bir aşamada tıkandığı ve hukuksal açıdan hakların gasp edilmesi sonucunda şiddete başvurmaksızın yapılan bir eylem tarzıdır. Aynı zamanda sivil itaatsizlik, mevcut legal sistem aleyhinde bir eylem olmayıp, bu sistem içindeki yozlaşmış yapıya karşı hak arama amacıyla bir araya gelen bireylerin eylem biçimidir. Ayrıca baskıcı/despotik yönetime mensup ülkelerde sivil itaatsizliğe yönelik şartlar oluşmadığından, bu tarzdaki ülkelerde sivil itaatsizlik eylemine rastlanılmamaktadır. Sivil itaatsizliğin uygulanmasında Yasadışılık ve Alenilik/Hesaplanabilirlik gibi iki temel ilkeden bahsetmek yerinde olacaktır. Yasadışılık ilkesi, hukuk dışı eylemler karşısında tüm hukuki yöntemlerin denenmesinden sonra illegal yöntemlerle başvurulan sivil itaatsizlik eylemidir. Alenilik/hesaplanabilirlik ilkesi ise eylemde bulunan bireylerin kendilerini gizlememeleri ile birlikte kamuoyu ortamında tamamen açık bir şekilde yapılan eylemlerdir. Sivil itaatsizlik, illegal olmakla birlikte meşruiyeti kabul edilen eylemlerdir (Arslan, 2001: 111-113). Sivil itaatsizlik, özellikle demokratik bir sistemle yönetilen ülkelerde haksız bir uygulama karşısında hukuki bir süreç takip edilerek, bunun sonucunda bir netice elde edilmemesi durumunda hak arama gayesiyle bir araya gelen bireylerin başvurduğu eylemdir. Sivil itaatsizlik bağlamında yapılan faaliyetler hukuk dışı olarak nitelendirilmekle beraber sivil itaatsizlik, meşru tarafı da sabit olan bir eylemdir.

Tablo 3: Sivil İtaatsizlik Eylemi

KKTC'de sivil itaatsizlik eylemi
Lefkoşa (Cumhuriyet). KKTC'de Kıbrıs Türk Sanayi Odası, 8 örgütün desteğiyle hükümete karşı "sivil itaatsizlik" eylemi başlattı. Eylem çerçevesinde elektrik faturaları ödenmeyecek, Sosyal Sigorta ve İhtiyat Sandığı Primleri yatırılamayacak, araç seyrüsefer ruhsatları çıkarılmayacak, KDV'ler yatırılmayacak, vb. Kıbrıs Türk Sanayi Odası Başkanı Salih Tunar, "Ülkede bir süredir ekonomik sıkıntı yaşandığını" belirterek, hükümetin aldığı tedbirleri, "günlük, geçici tedbirler" olarak niteledi. Büyüyen kamu açığının yapılan zamlarla kapatılamayacağını" ifade eden Tunar, " Hükümetlerin yanlış icraatlarıyla büyütülen kamu açıklarını elektriğe, akaryakıta, seyrüsefer ve her türlü harca fahiş zamlar yaparak kapatmak mümkün değildir" dedi (Cumhuriyet Gazetesi, 20 Eylül 2008).

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 2008

Tablo-3'te gösterilen itaatsizlik eyleminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) hükümetin, kötüye giden ekonomik sıkıntı/kriz karşısında aldığı ekonomik önlemleri yeterli görmeyen veya beğenmeyen sivil toplum kuruluşu olan Kıbrıs Türk Sanayi Odası diğer sivil toplum örgütleriyle beraber geniş katılımlı sivil itaatsizlik eylemine başvurmuşlardır. KKTC'de sivil toplum faaliyetlerinin siyasi toplum karşısında ne derecede etkili olduğu bu tarz eylemler göz önünde bulunarak bir fikir sahibi olunabilmektedir. Kıbrıs Türk Sanayi Odası Başkanı Salih TUNAR'ın, hükümetin ekonomi konusundaki politikaları ve tedbirleri yanlış bularak, bu tedbirlerin kalıcı bir çözüm yerine geçici bir çözüm olduğudur. Aynı zamanda bu tedbirlerle birlikte bazı üretim ve tüketim kalemlerine büyük zamların söz konusu olacağını belirtmiştir. Bu nedenle devletin gelir getirici türler arasında yer alan KDV, sigorta primleri ve elektrik faturaların, ilgili sivil toplum örgütleri "sivil itaatsizlik" eyleminde bulunarak, ödenmemesi sivil toplum kuruluşlarının gücünün ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir. Siyasi, ekonomi ve sosyo-kültürel alanlarda devletlerin yanlış politika izlenmesi üzerine özellikle demokratik sistem çerçevesinde yönetilen rejimlerde devlet mekanizmasını denetleme misyonunu üstlenen sivil toplum örgütlerinin sivil itaatsizlik gibi etkin faaliyetlerinden söz edilebilir.

Anayasal sürecindeki teoride, sivil itaatsizliğin çıkış şekli ve oluş nedenlerini ortaya çıkarıp demokratik bir yapı çerçevesinde çeşitli şartlar altında haklılık payının ne oranda olacağı üzerinde tartışmalar gerçekleştirilebilmektedir. Aynı zamanda bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda özgür bir düşünceye sahip olan yönetimde sivil itaatsizlik eyleminin de toplumsal nazarında yapılabilirliği konusunda açıklanması lazımdır. Sivil itaatsizlik, bazı durumlarda iktidarın yürüttüğü politikaların değiştirilmesi yönünde hareket eden ve şiddet unsuru içermeyecek şekilde vicdani olarak yapılan hareket biçimidir. Sivil itaatsizlik, yasal bir zemine dayandırılan protesto eylemi ile vicdani ret gibi çeşitli direnişlerin arasında kalan bir eylem biçimi olarak da ifade edilmektedir. Bu nedenle sivil itaatsizlik; militarist eylemlerden uzak, toplumun bütüncül düşüncelerini benimsemeyen ve şiddet yanlısı olmayan hareketler bütünüdür (Rawls, 2018: 55-62).

Sivil itaatsizlik eylemlerine karşı özellikle devletin vatandaşlara karşı totaliter yönetimini benimseyen başka bir deyişle sivil topluma karşı mesafeli veya uzak duran bürokratik yapının etkin olduğu siyasi toplumlarda çoğu zaman ağır yaptırımlar uygulanmakla beraber bazı durumlarda ölüm cezası da uygulanabilmektedir. Adalet mekanizmasının tam olarak çalışmadığı, sosyo-kültürel anlamda çok kültürlülük politikası yerine tek tipli baskı politikasının uygulandığı, demokrasinin temel direktifleri arasında yer alan bireysel hak ve özgürlüklerin bir şekilde engellendiği durumlarda sivil itaatsizlik eylemi ortaya çıkar. Buna benzer olumsuz durumların meydana geldiği siyasi toplumlarda sivil itaatsizlik eylemlerine karşı gerekli müsamaha gösterilmeyerek, çok katı bir şekilde müeyyideler uygulanmaktadır. Buna karşın sivil toplum faaliyetlerinin etkin olduğu toplumlarda şiddete başvurmaksızın ve hukuki anlamda temel ilkelere bağlı kalınarak yapılan sivil itaatsizlik eylemlerine karşı herhangi bir ağır yaptırım söz konusu değildir. Aksine bu tarz eylemleri tolere eden bir anlayış söz konusudur (Demirel, 2013: 109). Bireysel temel hak ve hürriyetlerin hukuki açıdan garanti altına alınmadığı siyasi toplumlarda sivil itaatsizlik eylemleri genel anlam itibariyle kabul edilmemekle birlikte bu türdeki eylemlere karşı çok ağır/sert yaptırımlar söz konusu olabilmektedir. Demokratik hakların rafa kaldırıldığı, hukuki süreçlerin tam anlamıyla işlev görmediği ve despotik anlayışa sahip bürokratik yapının iktidarda aktif olması sivil itaatsizlik eylemlerini bir şekilde engellenmesine neden olmaktadır. Siyasi toplumlarda sivil itaatsizlik eylemlerine karşın bu denli katı cezalar

uygulanmaktadır. Sivil toplumlarda ise sivil itaatsizlik eylemlerine karşılık herhangi bir cezalandırma işlemine başvurmayıp bilakis insan haklarının devletin yargı organlarınca teminat altına alındığı durumlarda sivil itaatsizlik eylemleri bazı ağır yasa, yönetmelik, vb. düzenlemelere karşı yapılan ve belirli hukuki ilkeleri çerçevesinde yapılan eylem türüdür.

1.5. Osmanlıda Sivil Toplum

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma fikrinin ortaya çıkmasıyla birlikte cemaat kültürü erozyona uğramış ve toplumda bireyselleşme hareketleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla, Batılılaşma hareketi hız kazanmış, siyasal, sosyal ve kültürel alanda değişme/gelişmeler yaşanmıştır (Fındıkoğlu, 1940; 645'ten akt., Kalaycoığlu, 1998: 114).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yönetim şeklinin değişmesi sonucunda kurulan Temsili Hükümet ile birlikte yasama ve yürütme organlarının toplumsal yaşamda işlevsel hale gelmesi aynı zamanda II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile birlikte siyasi partiler kurulmuştur. Siyasi partilerden sonra topluma aleni şekilde lanse edilmese de kurulan siyasal derneklerle birlikte gönüllü olarak ortaya çıkan siyasi amaçlı bireysel faaliyetlerin sonucunda siyasal anlamda gruplaşmalar ortaya çıkmıştır. Toplumda yaşanılan bu tarz siyasal ve sosyal gelişmeler/değişmeler sivil toplumun başlangıç aşaması olarak dernekleşme ve siyasal partilerin kurulması 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır (Kalaycıoğlu, 1998: 115).

Osmanlı devlet yapısının en temel özelliği her anlamda merkeziyetçi bir tutum sergileyen bürokratik bir yönetime sahip olmasıdır. Özellikle devlet yönetiminin başat faktör(baskın) olduğu "Merkez" ile vatandaşların temsil niteliğindeki "Çevre" arasında Hegel'in de vurguladığı gibi köprü görevini üstlenecek aracı birimleri görmek imkânsızdır. Osmanlı Devleti'nde ekonomik, yönetimsel ve sosyo-kültürel anlamda sivil toplum hareketleri yaşanmış olsa da devletten bağımsız bir şekilde faaliyet sürdürememişlerdir. Osmanlı'daki sivil toplum hareketleri özetle:

"*Toplumla devlet arasında önemli bir varlık, dolayısıyla sivil toplum elementleri niteliğinde olan şehir, lonca, dini kurum ve yerel eşraf gibi aracı kurumlar, varlık itibarıyla sivil topluma örtük bir potansiyel teşkil etmişlerdir. Fakat bu aracı kurumlar, kökenleri itibarıyla toplumda odaklanmalarına rağmen kendilerine ihale edilen fonksiyonları itibarıyla devlete bağımlı birer kurum haline gelmişlerdir* (Çaha, 2003: 146-169). Osmanlıda merkeziyetçi bir yapıya sahip

olan bürokratik yönetim yapısından dolayı halk ve devlet arasındaki aracı kurum niteliği taşıyan sivil toplum kaynaklı kurumlardan bahsetmek nerdeyse imkânsızdır. Osmanlıda devletin önemli kurumlarında görev alacak devlet adamları eğitim sistemi de gelenekselci ve merkezi devlet anlayışına sahiptir. Bu nedenle devlet kurumlarında da devletçi bir yönetim anlayışı doğrultusunda görev yapan bürokratlar; siyasi, dini, idari, askeri ve sosyo-kültürel gibi tüm alanlarda devlete bağlılık ilkesiyle hareket etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ekonomik yaşam diğer idari yapılarla (dini, askeri, vb.) iç içe olduğu hatta ekonomik yaşamın diğer idari yapılar arasında başat faktör olduğundan dolayı sivil toplum destekli liberalist ekonomik model yerine dışarıya kapalı olan devletçi ekonomik modeli uygulanmaktadır. Avrupa'da sanayi devrimi sonrasında fabrikalarda ağır ve zor şartlarda çalışan işçilerin haklarını korumak adına sivil toplum kuruluşu olan sendikalar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda sanayi devrimi ile birlikte işçi sınıfının yanı sıra diğer bir toplumsal sınıf kent soylu olarak da bilinen burjuvazi gibi sosyal sınıfların ortaya çıkması sivil toplum kuruluşlarının kurulmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nde, gerileme dönemine kadarki süreçte Avrupa'daki burjuvazi ve aristokrasi gibi sosyal sınıfların olmayışı ve bürokratik yapının devletçi bir geleneğe sahip olması sivil toplum hareketlerinin ortaya çıkmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Batı Avrupa'da devletin yetkilerinin sınırlanmasında aktif rol oynayan ve demokrasi fikrine esas olacak şekilde faaliyetlerini sürdüren sivil toplum kuruluşları Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde faaliyetleri söz konusu olsa da sivil toplum eylemleri çok cılız kalmaktadır. Sivil toplum hareketlerinin kaynak noktası olan yerleşim yeri açısından şehirler olup özellikle Batı Avrupa'da yaşanan sanayi devrimi ile birlikte şehirlerde ortaya çıkan burjuvazi, işçi, vb. toplumsal sınıfların faaliyetleri sivil toplum hareketlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Batı toplumlarında sanayileşme ile birlikte iş gücündeki olumsuzluklar (Fabrikalarda küçük yaştaki çocukların çalıştırılması ve günlük çalışma saatlerinin çok yüksek olması) ortaya çıkması, sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasını bir nevi zorunlu kılmıştır.

Osmanlı'da devlet ve esnaf arasında köprü görevini üstlenen aynı zamanda günümüzdeki "Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu" görevini icra eden ve ahilik geleneğinden gelerek kurumlaşan "Lonca Teşkilatı" , yönetim ve etkinlik açısından

tam anlamıyla devletten otonom bir şekilde faaliyet yürütemediği gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle devletin büyük oranda yönetim ve faaliyetlerinde söz sahibi olduğu lonca teşkilatı, sivil kaynaklı eylemler yeterli bir düzeye ulaşamadığından söz konusu bu teşkilatın tam manasıyla sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilememektedir.

Osmanlı'da padişahların büyük yetkilerle donatılmış bir devlet yönetimi anlayışı mevcuttur. Padişahlar bu tarz büyük yetkilere sahip olsa da padişahların yetkilerini kısıtlayan günümüz sivil toplum faaliyetlerine eş değer oluşumlar da söz konusudur. Osmanlı Devleti'nin temel karakteristik özeliğine sahip olan İslam dinin hukuksal boyutu da padişahların yetkilerinin sınırlamasında başat faktör olarak da değerlendirilmektedir. Gelenekçi bir devlet yapısına sahip olan Osmanlı'da farklı ırk, dil ve dine mensup milletlerin yaşadığı eyaletlerde bağımsız kanuni düzenlemelerin mevcut olduğu aynı zamanda bu tarz yerleşim yerlerinde etkili olan ananevi yaşamlar karşısında padişahlar daha dikkatli bir yönetim anlayışı sergilemelerine vesile olmaktadır. Dinsel ve yönetim açısından en üst konumda faaliyetlerini sürdüren ve bürokraside en etkin yapı olan ulema sınıfı, padişahların yetkilerinin sınırlanmasında önemli bir paya sahiptir (Uğur, 2013:17-18). Osmanlı Devletinde gelenekçi devlet anlayışı mevcut olmasından dolayı sivil toplum faaliyetlerinin istenildiği düzeyde bir gelişim gösterememiş olup, devlet geleneğinde özellikle siyasi alanlarda büyük yetkilere sahip olan padişahların, bazı alanlarda yönetim yetkilerini kısıtlayan uygulamaları da mevcuttur. Padişahların devlet yönetiminde, İslam dini hukuk kurallarına tamamen riayet etmesi, vatandaşların gelenek ile göreneklerine saygı duyması, dini anlamda bürokrasinin güçlü kolları arasında yer alan ulema sınıfının faaliyetleri, vb. durumlar padişahların yetkilerini kısıtlayan önemli uygulamalar arasında yer almaktadır.

Gelenekselci bir devlet yönetimi anlayışına sahip olan Osmanlı Devleti'nde sosyal hizmet/yardım alanında faaliyetlerini sürdüren vakıflar ve esnafların organize olması konusunda etkinliklerde bulunan Ahilik Teşkilatı gibi sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Mevcut olan bu tarz sivil toplum kuruluşları Osmanlı Devletinin denetim mekanizması çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Tezcan, 2016: 148). Osmanlı Devleti'nde Ahilik teşkilatı ve Vakıf gibi sivil toplum kuruluşları; ekonomik, ticari ve sosyo-kültürel alanlarda çok önemli hizmetleri olmuştur.

Özellikle Vakıflar tarafından yardıma muhtaç ve kimsesiz vatandaşlara yapılan sosyal yardımlar, hizmetler konusunda önemli bir aşamadır.

Anadolu'da özellikle Osmanlı zamanında günümüzdeki dernek veya odalar birliği adı altında örgütlenen esnaf veya diğer mesleki ve ilmi kuruluşlar tarzında organizasyonlar mevcuttur. Osmanlı'da bu tarz organizasyonlara örnek olarak esnaf teşkilatlandırma yapısına sahip olan ahilik teşkilatı ve dini teşkilat yapısına sahip olan tekke ve zaviyelerdir. Bu tarzdaki teşkilat yapılanmalar ekonomik, siyasi ve dini anlamda devletin egemenliği altında faaliyetlerini sürdüren ve devleti kutsayıcı/bütünleştirici gören bir düşünce yapısına sahiptirler. Osmanlı'da ekonomik, siyasi, dini ve sosyo-kültürel alanlardaki toplumsal faaliyetlerde devletin başat faktör olması sonucunda aynı şekilde fazla ihtiyaç duyulmamıştır. Osmanlı sonrası Türkiye'de sivil toplum faaliyetlerinin yoğunluğu 1980'den sonrası zaman dilimine denk gelmektedir. Bireyi her konuda önceleyen ve faal hala getiren sivil toplum düşüncesi Batı dışı toplumlardaki gelenekselci bir düşünce yapısına sahip olması nedeniyle sivil toplum faaliyetleri Batıya oranla gecikmeli olarak başlamıştır. Bu nedenle Batı toplumlarına oranla Türkiye'deki sivil toplum faaliyetleri gecikmeli bir süreçle başlamıştır (Doğan, 2000: 29-35).

1.5.1. Vakıflar

Vakıf, vatandaşlar arasında birlikteliği ve yardımlaşmayı sağlayan aynı zamanda vatandaşların maddi ve manevi ihtiyaçlarını temin eden kuruluştur. Osmanlı'da genelde devletin üst kademesinde yer alan yöneticiler, hayır işlemek adına şahsi veya aileleri adına hayır kurumu olarak da lanse edilen vakıf müessesesini kurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde eğitim, sağlık, yerel yönetimler, vb. alanlarda yapılan hizmetler vakıflar aracılığıyla yapılmıştır. Vakıflar, devletin direktifi olmaksızın hayırseverler tarafından gönüllülük esasına dayanarak ve devlet ile vatandaş arasında köprü görevini üstlenen sivil toplum kuruluşlarıdır (Koyunoğlu, 2017: 98-99). Osmanlı Devleti'ndeki sivil toplum kuruluşları, faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmektedir. Özellikle vakıflar bu tarz sivil toplum kuruluşlarına örnek gösterilebilmektedir. Vakıf, Osmanlı'da devlet yönetiminde yer alan özellikle varlıklı bürokratlar, kendi imkânları doğrultusunda hareket ederek, insanların gerek maddi gerekse manevi ihtiyaçlarını karşılamak adına vakıf kurmuşlardır. Varlıklı bürokratlara ilaveten maddi anlamda durumu iyi olan hayırsever insanlar tarafından

da vakıf müesseseleri kurulmuştur. Vakıf, insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamakla beraber hayvanların korunmasına yönelik çalışmalar da mevcuttur. Osmanlı Devleti'nde vakıf müessesesinin en önemli misyonlardan birisi de birey ve devlet arasındaki ilişkiyi sağlam temeller üzerine inşa ederek, sosyal devlet anlayışı çerçevesinde faaliyetlerin yürütmesidir. Günümüzde devlet yönetimi tarafından eğitim, sağlık, yerel yönetim, sosyo-kültürel, vb. alanlarda yapılan hizmetler Osmanlı zamanında ise bu tarz hizmetler vakıflar aracılığıyla yapılmıştır. Vakıflar, devlet yönetiminin baskısı veya talimatları olmaksızın maddi anlamda durumu iyi olan hayırsever vatandaşlar tarafından hayır amaçlı kurulan sivil toplum kuruluşlarıdır.

Osmanlı Devleti'nde maddi durumu yetersiz olan ve kimi kimsesi olmayan vatandaşlara yardım etmek amacıyla kurulan ve hayır kurumu olarak da lanse edilen vakıf müesseseleri sosyal devlet yapılanmasından önemli bir misyona sahiptirler. Osmanlı da vakıf veya vakıf tarzındaki müesseselerin nicelik açısından yüksek olmasının en büyük nedeni de devlet sınırlarının geniş bir coğrafyaya yayılmasından dolayı devlet yönetiminin merkezi yönetimden uzak bu topraklarda tam olarak etkin olmamasıdır. Devlet hâkimiyetinin her yerde etkin olması adına halk ve devlet arasında etkileşim misyonunu üstelenen vakıf müesseselerinin rolü son derece önemlidir (Buluş, 2009: 28).

Vakıf, kavramsal açısından ilk olarak İslam âlimleri tarafından tanımı yapılmıştır. Başka bir deyişle vakıf, Hanefi mezhebinin kurucusu İmam Ebu Hanife'ye (İmam-ı Azam) göre belirli büyüklükteki bir sermayeye sahip olan bireylerin bu sermayenin bir kısmını ödünç olarak maddi durumu iyi olmayan kişilere veya İslam dini kapsamındaki yapı ve oluşumlara (Camii, medrese, imarethane vb.) tahsisini sağlamaktır. Aynı zamanda İslam âlimlerinden İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre vakıf müessesesine bağışlanan her türlü malların ebedi olarak Malikü'l Mülk olarak değerlendirmektedirler (Arslan, 2001: 179). Bazı İslam âlimlerinin görüşlerine göre vakıf müesseselerine bağış yapılan her türlü sermayenin ebedi olarak ilgili hayır müessesenin tasarrufunda olup belirtilen sermayenin iadesi/geri dönüşü hiçbir şekilde mevzubahis olmamaktadır.

Sivil toplum kuruluşları arasında yer alan vakıflar, belirli şartlar altında vakfetmiş sermayenin, halka fayda sağlayacak şekilde sosyal donanımlı hizmet/hizmetlerde kullanılmak üzere sağlanan gelirdir. Selçuklu ve Osmanlı'da

özellikle zengin kişiler/kesime ait sermayenin yalnızca kendisine ait olmadığı aynı zamanda bu sermayenin mensubu olduğu toplumun da bu hakka sahip olduğu inancı mevcuttur. Büyük sermayeye sahip kişiler/kesimlerden hayır amaçlı eser olarak da adlandırılan vakıfların kurulması yönünden toplumsal yapı ve devlet yönetimi tarafından gerekli telkinler yapılmıştır. Modern toplumlarda imar, sağlık, sosyo-kültürel, yerel hizmet, vb. alanlarda yapılan çalışmalar devlet eliyle yapılırken Osmanlı'da ise bu yöndeki çalışmalar "Vakıflar" aracılığıyla yapılmaktadır (Uğur, 2013: 52). Osmanlı'da varlıklı insanlar tarafından kendi varlıklarından bir kısmını hayır işlerinde kullanılmak üzere vakıf adı altında hayır kurumlarını inşa etmişlerdir. Özellikle maddi anlamda durumları yetersiz olan bireylere, kimsesizlere ve yardıma muhtaç olan insanlara destek olmak adına kurulan vakıflar, devlet ve toplum arasındaki bütünlüğü sağlanması adına önemli bir sivil toplum kuruluşudur. Günümüzde devlet yönetimi tarafından sağlık, eğitim ve sosyo-kültürel alanlarda yapılan hizmetler Osmanlı Devleti'nde ise hayır kurumu olarak lanse edilen vakıflar tarafından icra edilirdi.

Osmanlı Devleti, kuruluş sürecinden yıkılış sürecine kadar ki geçen zaman diliminde Padişah ve diğer devlet yöneticileri İslam ilmine önem vererek, İslam dininin vecibeleri doğrultusunda gerek ibadet yerlerinin inşası gerekse yardıma muhtaç bireylere yardım etme konusunda son derece hayırsever politikalar izlemişlerdir. Özellikle fethedilen yerlerde sosyal devlet anlayışı çerçevesinde hayır kurumları tesis edilerek bir nevi devlet ve toplum arasında bir dayanışma duygusu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ilim sahibi bireylere, yolculara, yardıma muhtaç insanlara yiyecek/içecek ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması amacıyla Padişahlar tarafından aşevi ve benzeri hayır kurumları kurulmuştur. Padişahlar tarafından kurulan bu hayır kurumları sayesinde devlet ve halk arasında bir kaynaşma kültürü oluşmuş olup, devletin devamlılığı konusunda önemli bir aşama olarak değerlendirilebilmektedir (Şahin, 2017: 77). Osmanlı'da devlet yönetimi tek elden(Padişahlık) yönetilse de İslam din anlayışı hem devlet yönetiminde hem de toplumsal alanda başat faktör olarak değerlendirilmektedir. Muhtaç insanlara maddi ve manevi anlamda destek olma, yolda kalmış olanlara yardım etme, varlık sahibi insanların fakirlere zekât verme, vb. sosyal yardımlar İslam dininin temel özellikleri arasında yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nde şehirlerin altyapı ve üst yapı gibi hizmetlerin yerine getirilmesinde misyon edinen Vakıflar aynı zamanda şehirlerdeki sosyo-kültürel tarzındaki hizmetlerin yerine getirilmesinde öncü olmuştur. Vakıflar aracılığıyla yapılan hizmetler Osmanlı Devleti'nin yükseliş dönemlerinde en üst seviyeye ulaşmıştır. Bununla birlikte Osmanlı'nın zayıflama ve gerileme dönemlerinde Vakıf aracılığıyla yapılan hizmetler sekteye uğramış ve en alt seviyelere inmiştir (Bayartan, 2008: 169). Osmanlı Devleti'nde sosyal yardım ve ibadethanelerin yapım/tamiri gibi hizmet alanlarında başat faktör olan Vakıflar, şehirlerin imarı ve gelişmesinde de önemli rol oynamaktadır. Osmanlı Devleti'nin gerileme ve yıkılma süreçlerindeki dönemlerdeki süreçte, Vakıflar tarafından yapılan hizmetler çok olumsuz yönde etkilenmiştir.

1.5.2. Millet Sistemi

Millet kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup, Türkçeye anlam bilgisi yönünde değişim yaşayarak geçen kelime türüdür. Millet kelimesi aynı zamanda kavramsal açıdan din, şeriat, yol ve sünnet anlamlarını da içermektedir. Millet, toplumların kendi yaşayış çerçevesinde bir araya gelerek belirli kurallar dâhilinde benimsediği prensipler bütünü olup bir nevi topluluklar üzerinde uzlaşma kültürünü yaşatan kavram biçimidir. Günümüz toplumlarında ise millet kavramı özellikle ırk temelinde değerlendirilmektedir. İnsanlık kavramına realist bir şekilde yaklaşan Kur'an-ı Kerim de millet kavramı ile onun toplumsal gerçekliğine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte Tabatabaî'ye göre millet kavramı şu şekilde beyan edilmiştir: "Millet; insanların üzerinde yürüdüğü yaşayan sünnettir" (Özyurt, 2020: 93-95). Millet kavramı toplumların bir araya gelerek belirli ilkeler çerçevesinde kendi kültürlerinin, dinlerinin ve yaşam felsefesinin yaşam alanı bulduğu olgular bütünüdür. Günümüz dünyasında millet kavramı ise genel anlamda toplulukların mensup olduğu başta din olmak üzere dil, ırk, mezhep ve kültür üzerinde yorumlanmaktadır. Özellikle bir dine mensup olan toplumlar kendi dininin öğretisine/şeriatı bir nevi hukuk kurallarının sitemine göre yönetilmektedir.

Millet, tanım olarak din, dil, ırk, mezhep, tarih ve kültür birliğine mensup toplumların yaşayabileceği gibi aynı kara parçası üzerinde ortak siyasi ve ekonomik çıkar ilişkilere sahip bireylerin aynı idareye sahiplenme düşünceleriyle bağlanma durumudur (Yıldırım, 2016: 125). Millet, toplumların belirli bir alanda sahip olduğu

ortak tarih, kültür, inanç ve değerlerin yanında bireysel anlamda ortak çıkarların mevcut olduğu kavram bütünüdür.

Osmanlı Devleti'nde millet sistemi ele alındığında, kıtalar arası geniş coğrafik alanlara dayanan sınırları ve bunun sonucunda birbirinden farklı milletlerin ve dinlerin/mezheplerin boy gösterdiği bir imparatorluktur. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yaşayan halkın büyük kesimi Müslüman olması sonucunda "İslam dini" resmi din olarak kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde İslam dini dışında birbirinden farklı din ve tarikat yapısına mensup örgütler de mevcuttur. Osmanlı sınırları içinde merkezi İstanbul olmak üzere Ortodoks kilisesine uluslararası dış politikası gereği özerklik verilerek, Katolik mezhebine eşdeğer bir statü kazandırmıştır. Osmanlı'da Tanzimat öncesi dini, ailevi, adalet, vb. kurumlardaki faaliyetler geleneksel tarzda yürütülmüş olup, Tanzimat sonrası ise Batılı anlamda resmi hukuki işlemlerin yer aldığı bir dönemden söz edilmektedir (Acar, 2012: 48-49). Osmanlı Devleti, kuruluş tarihi itibariyle yaptığı fetihler neticesinde sınırlarını üç kıtaya dayandırarak, geniş bir toprak hâkimiyeti ile birlikte imparatorluğa dönüşmüştür. Resmi din olarak kabul edilen "İslamiyet" dışında başta Ortodoks mezhebi olmak üzere çeşitli inanışlara sahip milletlerden de bahsedilebilmektedir. Millet sistemi ile ilgili faaliyetler Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası olmak üzere iki zaman dilimine dayandırılmaktadır.

1.5.3. Loncalar

Osmanlı Devleti'nde özellikle 15. Yüzyıl sonrası fetihlerin yoğun bir şekilde yaşanması sonucunda sınırların genişlemesi ile birlikte Batı toplumu kaynaklı sermaye birikimi kavramı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Osmanlı'da ticari faaliyetlerini sürdüren esnaflık mesleğinde yapısal anlamda önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimin yaşanmasında Osmanlı Devleti'nde ticari faaliyetlerini sürdüren azınlık nüfusuna mensup esnaflarının taleplerinin sonucunda Lonca teşkilatının kuruluş faaliyetlerine geçilmiştir. İstanbul'un fethiyle birlikte lonca teşkilatı tam olarak kurulmuştur. Lonca teşkilatı öncesi sadece Müslüman esnaflardan oluşmak üzere esnaflar arasında kardeşlik ve ekonomik ilişkilerini düzenleyen sivil toplum kuruluşu Ahilik teşkilatıdır. Lonca teşkilatı ise Ahilik teşkilatının devamı olan ve Müslüman esnaf ile birlikte Hristiyan ve Yahudi gibi azınlık nüfusuna mensup esnaflardan oluşan organizasyon şeklidir (Akbaş, Bozkurt

ve Yazıcı, 2018: 172-174). Osmanlı Devleti'nde Müslüman esnaflardan oluşan ve tarikat ile dergâhların öncülüğünde faaliyetlerini sürdüren Ahilik teşkilatı, ekonomik, dini ve sosyo-kültürel açısından Osmanlı Devletinin geleneksel yapısını benimseyen sivil toplum kuruluşudur. Ahilik teşkilatının devamı olan Lonca örgütü ise Batı toplumuna has olan bireylerdeki sermaye birikiminin artması sonucunda Osmanlı Devleti'nde teşkilatlanma çalışmalarına başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Lonca teşkilatı toplumsal anlamda önemli bir alana sahip olup, faaliyet ve yönetim açısından sivil toplum örgütleri kapsamında yer alıp almayacağı mevzusu tartışılır hale gelmiştir. Bu nedenle bir görüşe göre Lonca teşkilatı devlet hegemonyası altında ticari, vb. işlerini yürüten bir örgütlenme biçimidir. Diğer bir görüşün savunucusu olan İnalcık'a göre ise Lonca teşkilatı devletten bağımsız bir şekilde ticari faaliyetlerini sürdüren sivil toplum kuruluşudur. Lonca teşkilatının başında ise zamanın şartları doğrultusunda seçilen ve kadılık makamından meşruluğu kabul edilen Kethüda'dır (Acar, 2012: 46-47). Osmanlı'da Lonca teşkilatı sivil toplum açısından tartışılan bir örgütlenme biçimidir. Loncalar, ticari ve ekonomik alanlarda faaliyetlerini devlet yönetiminin direktifleri doğrultusunda sürdüren başka bir deyişle devletin egemenliği altında hareket eden bir teşkilatlanma türüdür. Bazı araştırmacılara göre de lonca teşkilatı, devlet müdahalesi olmaksızın özerk bir yapısı olan sivil toplum örgütüdür.

Lonca teşkilatı, Osmanlı Devleti'nin 1500'lü yıllara kadar devlete hiçbir şekilde bağımlı olmadan faaliyetlerini sürdürmüş olup aynı zamanda loncanın başı olan Kethüda'yı da kendi üyeleri tarafından bağımsız bir şekilde seçmektedir. Bu teşkilatın çalışmalarına örnek olarak ahilik örgütünün çalışma faaliyetleri gösterilmektedir. Selçuklu ve daha sonra Osmanlı'nın kuruluş yıllarının ilk zaman diliminden itibaren faaliyetlerini sürdüren Ahilik teşkilatı, ekonomi faaliyetleri yanı sıra toplumsal anlamda kardeşlik duygusunu pekiştiren ve vatandaşlar arasında sosyo-kültürel açısından bütünleşmeyi sağlayan bir oluşumdur. Ahilik teşkilatının yöneticisi kimi zaman tarikatın en üst katmanında yer almış kişi (Tarikat şeyhi veya bu unvana eşdeğer kişi) veya eğitim kurumlarında çok yönlü bir şekilde eğitmen görevini yürüten kişidir (Çaha, 2003: 81). Osmanlı'da Lonca teşkilatı, Ahilik teşkilatından sonra kurulmuş olup, Lonca teşkilatının kökü bir nevi Ahilik teşkilatına dayandırılmaktadır. Ekonomik, eğitim ve sosyo- kültürel alanlardaki faaliyetlerini

sürdüren Ahilik teşkilatının kuruluş süreci Osmanlı Devleti öncesi Selçuklulara dayandırılmaktadır. Osmanlı Devleti'ndeki başta ekonomik ve dini olmak üzere diğer toplumsal faaliyetlerde bulunan örgütsel yapılar dini kurallar çerçevesinde hareket etmektedir. Bu tarz teşkilat yapılanmasına örnek olarak ekonomik ve ticari alanlarda faaliyet gösteren aynı zamanda günümüzdeki esnaf örgütlenmesinin de temellerini oluşturulan Ahilik teşkilatıdır. Ahilik teşkilatı, Anadolu Selçuklu Devleti zamanında kurulmuş olup, Osmanlı Devleti ile birlikte varlığını devam ettirmiştir. Ahilik teşkilatı ile devlet arasında gelenekselci bir yapıya mensup cemaatvari bir ilişki mevcuttur. Kolektif şuuruyla hareket eden Ahilik teşkilatı ve ona benzer diğer teşkilatların toplumsal anlamda her türlü faaliyetlerini tarikatlar ve dergâhlar tarafından İslami tebliğ çerçevesinde yürütülmektedir. İslam hukuku çerçevesinde yönetilen Osmanlı Devleti'ne mensup halkın hak arama konusunda en etkili sivil toplum kuruluşlarından bir tanesi de kuşkusuz Ahilik teşkilatıdır.

Osmanlı Devleti'nde Lonca teşkilatı; Müslüman, Hristiyan ve Yahudi esnaflardan meydana gelen bir oluşumdur. Özellikle azınlık nüfusuna mensup esnafların faaliyetleri sonucunda Lonca teşkilatı, ticari faaliyetlerinin yanında zamanla masonik faaliyetlerde de bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilk Mason locası, Padişah III. Ahmet zamanında Fransız büyük mason locasına bağlı olarak kurulmuştur. Osmanlı'da Mason locaları belli aralıklarla kapatılmıştır. Papa XII. Clemente, Mason localarına mensup üyeleri zamanla dinsizlikle suçlayarak Masonları aforoz etmiştir. Bu aforoz kararı birlikte Osmanlı ulemasının beyanatları doğrultusunda Padişah I. Mahmut, 1748 yılında Masonluğu yasaklamıştır. Yasaklama kararına rağmen masonik faaliyetler devam etmiş olup, Padişah III. Mustafa zamanında Cenova büyük locasına bağlı olmak üzere Saint Jean de Levant adında mason locası açılmıştır. Mason locaları belirli aralıklarla kapatılsa da varlıklarını günümüze kadar ettirilmiştir (Türe, 2016: 22-23). Mason localarının büyük amaçlarından bir tanesi de geleneksel Osmanlı Devlet yapısını değiştirmektir. Batılı ülkeler tarafından desteklenen Mason locaları tarafından yürütülen masonik faaliyetler yüzünden Osmanlı Devleti'nde zamanla iç karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Bu iç karışıklıklar zamanla devlet yönetimine karşı bir başkaldırıya dönüşmüştür. Bu tarz başkaldırılar Osmanlı Devlet yönetimini zamanla zora sokmuştur.

1.5.4. Din Kurumu

Osmanlı Devleti'nde İslam dinine mensup vatandaşların dini vecibelerini camii, mescit, medrese, tekke ve zaviye gibi kutsal mekânlarda yerini getirmektedirler. Şeyhülislam tarafından camilere ataması yapılan imam, hatip ve müezzinlerin görev yaptığı yerlerde devlet ve toplum arasında bir nevi köprü görevini üstlenmişlerdir. Türk-İslam adetleri gereği ticari işlerin yoğun olduğu alanlarda büyük camiiler inşa edilmektedir (Özkaya, 2010: 234-236).

Osmanlı Devleti kuruluşundan yıkılış sürecine kadar gerek devlet yönetiminde gerek Osmanlı sınırları dâhilinde bulunan vatandaşlar arasında İslam dini yönetim ve yaşayış açısından başat faktör olarak değerlendirilmektedir. Osmanlı'da devlet yönetimi ve halk İslam esasları doğrultusunda Sünni fıkıh mezhebi doğrultusunda ibadetlerini icra etmektedirler. Osmanlı Devleti'nde yönetim sınıfları arasında yer alan Ulema sınıfı, başta devlet yönetimine yardımcı olmak adına dini konularda fetva veren ve özellikle dini konularda eğitim ve öğretim hizmetleri konusunda faaliyetlerde bulunan dini bilgisi yüksek âlimlerden meydana gelen bir oluşumdur. Ulema, devlet yönetime karşı herhangi bir muhalif düşünceye sahip olmayan aksine devlet yönetimindeki otoriter uygulamalara meşruluk kazandıran bir yönetimsel bir sınıftır. Ulema sınıfı, aynı zamanda padişahların İslami gelenek çerçevesinde uyulması gereken durumları öğütvari bir şekilde hatırlatılması gibi görevleri de mevcuttur (Gürsoy, 2004: 390).

1.6. Türkiye'de Sivil Toplum

Sivil toplumun Türkiye'deki tarihsel sürecini dört aşamada incelemek mümkün olup, birinci aşaması Osmanlı'daki ahilik ve vakıf ile ilgili faaliyetleri kapsayan Cumhuriyet öncesi dönemdir. İkinci aşaması 1923-1950 yılları arasındaki tek parti dönemidir. Üçüncü aşaması 1950-1980 yılları arasında halkın siyasal alanda geçmiş zaman dilimine kıyasla daha özgür bir şekilde tercihini kullandığı çok partili seçim sistemine geçiş dönemi çalışmaları ve darbeler/muhtıralar dönemidir. Dördüncü aşaması ise 1980 sonrasından günümüze dek devam eden ekonomik ve siyasi alanlarda demokratik yapı çerçevesinde sürdürülen liberal politikalardır. Aynı zamanda Avrupa Birliğine üye olmak adına bireyin temel hak ve hürriyetleri ile ilgili çalışmalar, Kürt sorunu ve İslam-Laiklik temelinde yaşanılan tartışmaların gölgesinde geçen ve sivil toplum örgütlenmesinin aktif olduğu dönemdir. 2000'li

yıllar sonrasında sivil toplum örgütlenmesinin çok önemli bir aşamaya gelindiği ve sivil toplum yapılaşmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda STEP'in yaptığı araştırmada STK'ların faaliyet alanının büyük çoğunluğunun sosyal dayanışma ve hizmet merkezli olduğu, siyasal anlamda etkinlik içeren faaliyetlerin daha minimum olduğu görülmüştür (İçduygu, Meydanoğlu ve Sert, 2011: 17-18). Osmanlı sonrası Türkiye'de de Cumhuriyetin kuruluş yıllarından 1980'li yıllara kadarki süreçte tek parti iktidarı, siyasi seçimlerdeki demokrasi dışı uygulamalar, belli aralıklarla askeri darbe/muhtıralar, vb. demokratik yapı dışındaki olumsuz durumlardan dolayı sivil toplum faaliyetleri yeterli bir seviyeye ulaşamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki seçimlerde (Açık oy ve gizli sayım) demokrasi düşüncesine zıt uygulamaların var olması sonucunda halkın yönetimde gerçek anlamda söz sahibi olmadığı değerlendirmeleri mevcuttur. Demokrasi gereği yapılan seçimlerde seçme ve seçilmede bireylerin çoğunlukla özgür olmadığı bu nedenle halk egemenliği yerini devlet egemenliği söz konusudur. Siyasal anlamda tam anlamıyla özgür olmayan bireyler aynı zamanda devletin ekonomi ve ticaret politikasında da liberal ekonomi modeli yerine devletçilik politikasının uygulanması sonucunda sivil toplum faaliyetlerinin minimum seviyede olduğu gözlenmektedir.

Türkiye'de sivil toplum hakkında objektif bir değerlendirme yapmak gerektiğinde cumhuriyetin kuruluş tarihinden günümüze kadar sivil toplum ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri nitelik ve nicelik yönünden değişim ve gelişim aşamasını tam olarak tahlil etmeden analiz etmek imkânsızdır. Aynı zamanda Türkiye'deki sivil toplum geçmişini iki aşamada değerlendirmek gerekir. Bu aşamalardan birincisini ele aldığımızda sivil toplumun siyasi faaliyetler dışında sadece örgütsel bir yapılanmaya giren ve Türkiye'deki sivil toplumun gelişimi adına uzun bir geçmişi olarak kabul edilen bir zaman dilimidir. İkinci aşama olarak da sivil toplum; siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda gelişim gösterdiği özellikle yönetim açısından siyasi toplum karşısında toplumsal bir birliktelik sağlanan sivil toplum anlayışının da son derece etkin ve baskın olduğu değerlendirilebilmektedir. Başka bir deyişle Türkiye'de 1980 sonrası sivil toplum faaliyetlerinin siyasi, ekonomik ve diğer alanlarda meydana gelen olumlu gelişmelerle birlikte demokrasi işlevini özümseyen modern sivil toplum anlayışını temel almıştır (Yüksel ve Sezgin, 2012: 28). Osmanlı'nın son zamanlarında dernek, parti, vb. sivil toplum türevlerinin

oluşması Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarında sivil toplum faaliyetlerinin gelişimi adına olumlu bir aşamadır. Türkiye'de sivil toplum faaliyetlerinin tarafsız bir şekilde analizinin yapılması için Osmanlı'nın yıkılış döneminde mevcut olan sivil toplum kuruluşları faaliyetlerinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanıyla birlikte her alanda devamı söz konusu olmazsa bile bazı alanlarda sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini devam ettirmiştir. Türkiye'de sivil toplum faaliyetlerini belirli bir zaman dilimine göre kategorize edildiğinde Cumhuriyet ilanından 1980'li yıllara kadar olan süreçte sivil toplum faaliyetlerinin siyasi faaliyetler dışında kaldığı özellikle sosyo-kültürel anlamda siyasi toplumun daha etkin olduğu gözlemlenebilir. 1980 sonrası süreçte ise ekonomik anlamda devletçi model yerine liberalist ekonomik model benimsenmiştir. Bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda daha hassas olunması, hegemonik devletçi yönetime karşı sivil toplum düşüncesinin de etkin olması sivil toplum faaliyetlerinin her alanda daha işlevsel olduğu gözlemlenebilmektedir. Özellikle devlet yapılanması dışında kalan kamusal alana, toplumsal yarar sağlanmak ve gönüllülük ilkesi çerçevesinde bireylerin katılım göstermesi sivil toplum gelişimi açısından önemli bir aşamadır. Türkiye'de son zamanlarda devlet baskısı olmaksızın kendi rızaları doğrultusunda hareket eden bireylerin sivil toplum çatısı altında örgütlenerek etkin olması, sivil toplumun siyasi toplum karşısında ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin batılıya dönük çağdaşlaşma hareketleri ve aynı zamanda demokrasi fikrinin benimsenmesindeki temel argüman sivil toplum anlayışıdır. Kapitalizmi düşünsel ve iktisadi olarak da benimseyen sivil toplum düşüncesi, faaliyet olarak da Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında ekonomi ve siyasi anlamda takip edilen dışa kapalı bir politika yerine dışa açık küresel anlamda kalkınmaya yönelik serbest piyasa modeli olarak adlandırdığımız neo-liberalizm politikanın uygulamasında önemli rol oynamıştır. Türkiye'de sivil toplumun oluşmasında başat faktör olan Batılılaşmadaki ana hedef milli kaynaklı bağımsız bir kalkınma modelidir. Türkiye'de bu tarz ileriye dönük politikalara kapalı kalmış adeta sivil toplum düşüncesine bir duvar örülmüştür (Ak, 2018: 242-243).

Türkiye, cumhuriyetinin kuruluşundan 1980'li yıllara kadar; çoğu zaman tek partili yönetimin iş başında olması, çeşitli zaman dilimlerinde yaşanılan askeri darbeler ile muhtıralar, ekonomi ve ticari alanda dünya çapında genel kabul görmüş

serbest girişimci liberal ekonomi model politikası yerine daha devletçi ve içe dönük bir politikanın izlenmiştir. İktidardaki yöneticilerde devleti kutsayıcı bir anlayışın var olması vb. durumlardan dolayı sivil toplum faaliyetleri ile buluşması Batılı ülkelere oranla çok geç zamanda olmuştur. Bundan dolayı iktidar ile birey arasındaki bağı oluşturan ve demokratik yapılarının olmazsa olmazı olan sivil toplum örgütlenmesinin olmadığı toplumlarda bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığı ya da görmezden gelinmiştir. Aynı zamanda yönetimin temelinde demokrasi fikri yerine devleti önceleyen daha otoriter bir iktidar anlayışından söz edilebilir. 1980 sonrası Türkiye'sinde demokrasi anlayışı çerçevesinde ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel alanlarda yaşanılan gelişmeler ışığında sivil toplum faaliyetleri de kendine yer edinmiş olup bu faaliyetler sonucunda devlet ve birey arasındaki özgürlükçü düşünce temelinde demokratik bir bağ ortaya çıkmıştır.

Türkiye'deki sivil toplum anlayışındaki temel sorunlarına Küçükömer'in dizelerine bakmakta yarar vardır:

"Türkiye'de sivil toplum ilişkilerinin kurulmasının önündeki engeller, Türkiye'nin ilerici olduğu sanılan güçleridir. İlericiler kimlerdir bugün; laikler, askerler, büyük işadamları, üniversite, bürokrasi, sanatçılar…" (Küçükömer, 2010: 53).

Cumhuriyet öncesi Osmanlı'da sivil toplum faaliyetleri bir nebze aktif olsa da devlet yönetiminden özerk bir etkinlikten söz etmek mümkün değildir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte sivil toplum kapsamındaki etkinlikleri de Osmanlı Devleti'ndeki sivil toplum faaliyetlerinden bağımsız düşünmek imkânsızdır. Çünkü Cumhuriyet dönemindeki sivil toplum faaliyetlerinin geri plandaki hazırlık aşaması olarak da Osmanlı'daki sivil toplum faaliyetleri olarak da değerlendirilmektedir. Türkiye'deki sivil toplum faaliyetlerini "1923-1950, 1950-1980 ve 1980 ve sonrası" olarak da zaman açısından kategorik bir düzlemde değerlendirmek gerekir. *1923-1950 yılları* arasındaki zaman diliminde; siyasi kurumları kendi tahakkümleri altında yöneten devletçi anlayışa sahip bürokratların varlığı söz konusudur. 1923 sonrası Cumhuriyet döneminde birden çok siyasi parti kurulsa da devletin resmi ideolojisi haline gelen Kemalizmi referans olarak kabul eden Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) siyasi toplum anlayışı çerçevesinde tek parti olarak iktidar olup, devlet yanlısı siyasi faaliyetlerini yürütmüştür. 1930 yılında birbirinden farklı toplulukların bir araya gelerek aynı zamanda sivil toplum anlayışa mensup düşünür-bürokratların katılımlarıyla Serbest

Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur. Siyasi toplum(Devletçi) anlayışı yerine sivil toplum düşüncesini benimseyen ve bu yönde faaliyetlerini sürdüren SCF, otoriter bir politika izleyen CHF'nin somut dışı argümanlarıyla kuruluşundan kısa bir süre sonra devlet yönetimi tarafından kapatılmıştır. Otoriter bir yapıya sahip olan CHF, o dönemde Türkiye'de görev yapan ABD Büyükelçisi Joseph Grew: "…*Halk Partisi(CHF) baştan aşağı yeniden örgütlenme yoluna gitti. Eğer yanlış düşünmüyorsam bu yeniden örgütlenme Halk Partisini faşist prensipler üzerine kurulu bir politika ve eğitim organizması durumuna getirecek; Faşizm Türkçeye çevrilince yeni bir Kemalizm'e eşit olacaktı…*". Cumhuriyet sonrası ilk dönemde(1923-1950) devlet destekli tek partinin (CHF) uzun süreli iktidarda kalması, Osmanlı zamanında faaliyet süren dernek, sendika, vb. oluşumların kapatılması, dernek adı altında kurulan Halk Evleri ve Halk Odaları da adeta devletin resmi ideolojisi çerçevesinde hareket etmiştir. Aynı zamanda elitist bürokratların devletçi politikaları, iktisadi hayatta devletçi ekonomik modelin benimsenmesi ve buna benzer siyasi toplum referanslı gelişmeler sonucunda sivil toplum faaliyetleri son derece sönük ve istenilen seviyeye ulaşılamamıştır. *1950-1980 yılları* arasındaki süreçle ilgili olarak da; 1950 yılında yapılan siyasi seçim sonucunda otoriter yapıdaki tek parti (CHF/CHP) iktidarına son veren Demokrat Parti (DP), tek başına iktidar olmuştur. Halkın desteği ile iktidar olan ve liberalist bir düşünceyi benimseyen DP, 1923-1950 yılları arasında sönük geçen sivil toplum faaliyetlerinin bu dönemde daha aktif bir aşamaya geçişinde etkin rol oynamıştır. Bu dönemde birden çok siyasal partinin kurulması, sendika ve dernekler ile ilgili faaliyetlerin olumlu bir aşamaya gelinmesi, sosyo-kültürel anlamda özellikle basın açısından yaşanılan olumlu gelişmeler ile birlikte sivil toplum kuruluşları da devlet yönetimi karşısında önemli bir güç haline gelmiştir. Bu dönemde demokrasi açısında olumlu seyreden gelişmelerin yanı sıra 1960 yılındaki askeri darbe ve 1971 yılındaki askeri muhtıra da siyasal hayatı ve sivil toplum faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. *1980 sonrası* süreçte ise; Türkiye'de özellikle ekonomik anlamda devletçilik ilkesi yerine liberalist ekonomik model öngörüsüyle imzalanan 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte Batı dünyası ile iyi ilişkiler kurulmuş olup serbest piyasa ekonomik modeline geçiş yapılmıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile sivil toplum anlayışı çerçevesinde ekonomik (Liberalist düşünce) anlamda yaşanan olumlu gelişmelerin yanında siyasi, dini, eğitim, sosyo-kültürel, vb. haklar edinimi konusunda devlet yönetimi tarafından olumlu adımlar atılmıştır. Ayrıca Türkiye'deki

devletçi/otoriter anlayışa sahip bürokratik yapı yerini, daha modernist daha toplumsal bir bakış açısına sahip aynı zamanda sivil toplum düşüncesine uyumlu bir bürokratik yapıya bırakmıştır. 1980 sonrası dönemde özellikle sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanları geniş bir alana yayılarak, sivil toplum kuruluşları bazı haklar edinimi konusunda büyük bir aşama kaydedilmiştir. Doğal hayatı koruma ve yaşanılabilir temiz çevre için birden çok dernek ve gönüllü kuruluşlar kurulmuş olup, çevre duyarlılığı konusunda uluslararası bir üne sahip olan TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı-1992) Vakfı örnek gösterilebilir. Ayrıca bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda faaliyet süren sivil toplum kuruluşlarına İnsan Hakları Derneği(1986), Mazlum-Der(1991), vb. dernekler ve gönüllü kuruluşlar da örnek verilebilir (Çaha, 2013: 181-275).

Osmanlı'nın son zamanlarındaki dernek, siyasi partiler, vb. sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri Türkiye'de Cumhuriyetin ilk evresinde devlet yönetiminin otoriter, devletçi ve tek partili politikası yüzünden devam etmemiş olup, geçmiş zamana oranla sivil toplum eylemleri sönük kalmıştır. Özellikle 1923-1950 yılları arasında siyasi, dini, eğitim ve sosyo-kültürel alanlardaki tüm faaliyetler devlet yönetiminin tahakkümü altındaydı.

Dini eğitim başta olmak üzere bir eğitim kuruluşu olan ve Osmanlı'dan günümüze kadar varlığını devam eden medreselerin devlet eliyle kapatılması, ezanın Türkçe olarak okunması toplum tarafından kabul görmeyen yaptırımlardır. Harf İnkılabı ile birlikte Arap harflere uyumlu Osmanlıca'nın kaldırılması, devletin resmi ideolojisi doğrultusunda hareket eden Cumhuriyet Halk Fırkası dışında kurulan az sayıdaki partilerin de bir şekilde kapatılması sivil toplum adına olumsuz bir durumdur. Bununla birlikte Cumhuriyet Dönemi'nin ilk evresinde (1923-1950) devlet yönetiminin sivil toplum politikası yerine siyasi toplum (Devletçi) politikası doğrultusunda hareket ettiği de aleni bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Siyasi parti seçimleri de açık oy gizli tasnif gibi demokrasi dışı uygulamalar sonucunda tek başına uzun sürede iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Fırkası; siyasi, dini, sosyo-kültürel, vb. tüm alanlarda tek tip üzerinde hegemonik devlet politikasını uygulayarak, sivil toplum faaliyetlerine zemin oluşturulacak alan bırakmamıştır. Devletin her konuda egemen olduğu siyasi alanla birlikte ekonomide de bu tarz uygulamaları mevcuttur. Bu dönemde sadece bir adet dernek yapılanması olarak

gösterilen Halk Evleri de sivil toplum anlayışı çerçevesi dışında faaliyetlerini yürütmüştür.

Osmanlı zamanında kurulan dernek, vakıf, vb. diğer sivil toplum düşüncesine mensup yapılar kapatılmış olup, buradan sağlanan ekonomik gelirlerin tamamı Halk Evleri'ne devredilmiştir. Görünüşte sivil toplum düşüncesi adı altında dernek olarak yapılanan Halk Evleri, faaliyet olarak da devletin resmi ideolojisini halka empoze etme misyonunu üstelenen reel anlamda siyasi bir toplum düşüncesine sahip olan jakobenik bir oluşumdur. Batılı toplumlarda özellikle Batı Avrupa'da uygulanan ve sivil toplum düşünce yapısına da uygun olan liberal ekonomi modeli yerine devlet yönetiminin ekonomide tek söz sahibi olduğu aynı zamanda dışarıdaki ekonomik gelişmelere kapalı/kayıtsız kalan "Devletçi" politikasının uygulaması siyasi alanla birlikte ekonomi alanda da sivil toplum faaliyetleri son kertede sönük kalmaktadır. 1950 ve sonrası zaman diliminde ise Türkiye'de özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet yönetiminin despotik uygulamaları sonucunda her alanda sivil toplum faaliyetleri minimum seviyede kalmıştır. Jakobenik politika yürüten devlet destekli CHF'nin tek adamlık iktidar hâkimiyetine halkın desteğiyle son veren Demokrat Parti'nin(DP) iktidar olması ile birlikte sivil toplum faaliyetleri devlet yönetimine karşı önemli bir aşamaya gelinmiştir. Demokrat Parti'nin iktidar olmasında başat faktör halk desteğinin yanı sıra siyasal seçim yönetmeliklerinde yapılan "açık oy gizli sayım" yerine "gizli oy açık sayım" değişikliğidir. Demokratik sistem gereği yapılan bu değişiklikle bireylerin devlet baskısını hissetmeden özgür bir şekilde oy kullanmalarını sağlamıştır. Demokrat Parti, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki CHF'nin otoriter ve baskıcı devlet politikası yerine bireylerin temel hak ve özgürlüklerini gözeten sivil toplum düşüncesiyle hareket eden liberalist bir politika takip etmiştir. Osmanlı'nın son zamanlarında belirli bir ivme kazanan sivil toplum faaliyetleri, Cumhuriyetin ilk yıllarında sekteye uğramış olup, iktidar olan Demokrat Parti'nin liberalist politikası ile birlikte tekrardan bir yükseliş göstermektedir.

1950-1980 yılları arasında ideolojik anlamda birbirinden tamamen farklı birden çok siyasi partinin kurulmuş olması özellikle ilerleyen süreçte iktidarda yer alma şansını bulan muhafazakâr düşüncesi doğrultusunda hareket eden Milli Selamet Partisi ve milliyetçilik ideoloji kapsamında siyasi faaliyet sürdüren Milliyetçi Hareket Partisi gibi partiler de örnek gösterilebilir. Birden çok siyasi partinin

kurulması ile birlikte sosyolojik anlamda farklı bir yapıya sahip olan sendika ve derneklerin yoğun bir şekilde faaliyet sürdürmeleri sivil toplumun gelişmesi adına çok olumlu bir aşama olarak da değerlendirilmektedir.

Sivil toplum faaliyetlerinde yaşanan bu tarz olumlu gelişmeler yanında hükümetlere yönelik 1960 askeri darbe, 1971 askeri muhtıra ve 1980 askeri darbe gibi demokrasi dışı eylemler de sivil toplum faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Demokratik sistemle yönetilen ülkelerin askeri darbe ve muhtıralarla anılmaları uluslararası arenada siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda her zaman dezavantaj bir durum yaratmaktadır. 1980 sonrası süreçte özellikle ekonomi alanında yaşanan olumlu gelişmeler sivil toplum faaliyetleri nitelik ve nicelik yönünden geçmiş zamana oranla önemli bir aşama haline gelinmiştir. 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte Türkiye, özellikle ekonomi alanında tek egemen güç olan devletçi bir anlayış yerine sivil toplum faaliyetlerinin de daha aktif bir konumda yer aldığı ve dünya çapında ekonomi alanında örnek model haline gelen liberalist ekonomi modeline geçmiştir. Liberalist ekonomi model ile birlikte Türkiye'de sivil toplum faaliyetleri birçok alanda daha faal bir duruma ulaşmıştır. 1980 öncesi zaman diliminde ekonomi, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda devlet yönetiminin sivil toplum düşüncesine oranla daha baskın bir politika izlendiği de gözlemlenebilmektedir.

Liberalist politikaların izlenmesi ile birlikte siyasi partilerin işlevselliği daha önemli bir konumda yer edinmiş olup, devletçi seçkinler yerine sivil toplum düşüncesi doğrultusunda hareket eden siyasi seçkinler yer almaktadır. Devlet yönetiminde her alanda aktif rol oynayan ve devletçi geleneği fikrine sahip bürokratik yapı, demokrasi açısından yaşanan olumlu gelişmeler sayesinde sivil toplum anlayışının da benimsendiği bürokratik bir yapıya yerini bırakmıştır. Türkiye'de 1980 sonrası ekonomi alanında yaşanılan olumlu gelişmeler ile birlikte bireylerin temel hak ve özgürlükler ile ilgili olarak çeşitli dernek ve gönüllü kuruluşlar gibi sivil toplum kaynaklı oluşumlar örnek gösterilebilir. Bu nedenle 1986 yılında kurulan ve demokrasinin işlevselliği açısından olumlu gelişmelere imza atan İnsan Hakları Derneği ve sivil toplum faaliyetleri kapsamında yoğun bir çalışma sergileyen diğer önemli bir dernek de Mazlum-Der'dir. Özellikle 1980 askeri darbesi

sonrası sekteye uğrayan bireylerin temel hak ve özgürlüklerin kazanımı konusunda yoğun bir faaliyet sürdürmüştür.

İnsan Hakları Derneği ve Mazlum-Der, Türkiye'de çok geniş çapta bir yapılaşmaya gidilip dernek bünyesinde yapılan faaliyetler sivil toplum açısında önemli bir aşama olarak da değerlendirilebilmektedir. Özellikle siyasi ve sosyo-kültürel (siyasi yasaklar, ırk/dil/din ayrımı) konularında insan hakları ihlalleri karşısında demokrasi işleyişi çerçevesinde vatandaşların gerek ulusal gerekse uluslararası alanda hukuksal açısından güvenliği sağlamak adına faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye'de 1980 sonrası temiz çevre, çevre duyarlılığı, doğal yaşamı koruma, vb. konularda Türkiye'de olduğu gibi yurtdışında da çevre duyarlılığı konusunda önemli çalışmalar yürüten TEMA Vakfı'nın kuruluşu sivil toplum adına önemli bir adımdır. Çevrecilik konusunda önemli projelere (erozyonla mücadele, ağaçlandırma, çevre bilincinin oluşturulması) imza atan Doğal Hayatı Koruma Derneği tarzındaki sivil toplum örgütleri doğal yaşam ve çevrecilik konusunda çok önemli faaliyetlere imza atmışlardır.

Sivil toplumun gelişmişliği konusunda en temel faktör siyasi toplumdan tamamen bağımsız bir ortamda faaliyetlerini yürütmesidir. Türkiye'de sivil toplumun gelişmişliği konusunda en büyük engel ise devlet yönetimi açısından tarihsel bir süreçten gelen gelenekçi (otoriter) devlet anlayışının var olması. Türkiye'de sivil toplumun gelişiminde engel sayılabilecek sorunları değerlendirdiğimizde *a)Güçlü Devlet Geleneği:* Türkiye'de devlet yönetimi açısından geçmişten günümüze kadar süre gelen devlet olgusunun da hep ön planda olduğu devletçi yönetim anlayışı mevcuttur. İktidarda güçlü bir devlet vurgusunun olması ve özellikle ticari ilişkilerde devletten özerk olacak şekilde burjuvazi yapının olmamasından dolayı sivil toplumunun gelişimi istenilen seviye ulaşılamamıştır. *b) Devlet- Sivil Toplum Ayrımının Sorgulanması:* Demokratik sisteminin oluşturulması adına devlet ve sivil toplumun faaliyet ve yetki açısından birbirinden farklı iki kavram olarak değerlendirilmesi gerektiği. *c) Milliyetçilik:* Toplumsal anlamda heterojen bir yapıyı kabul etmeyen milliyetçilik, ideolojik olarak da belirli bir ulus kimliğine vurgu yapar. Bu tarzdaki ideolojik söylemler demokrasi işlevini benimsemiş sivil toplum için olumsuz bir durumdur. *d) İslam ve Sivil Toplum:* İslam, ilkesel olarak evrensel insan haklarının temelinde yer alan eşitlik ve adalet kavramlarını benimseyen bir dindir. Müslümanlık dışında tutulan

inançlı veya inançsız kesim için kullanılan "kâfir" söylemi sivil toplum açısından da olumsuz bir durumdur. *e) STK'ların Örgütsel Özellikleri ve STK'lar Arası İlişkilerin Niteliği:* Türkiye'de STK'ya yönelik nicel veriler tek başına anlam ifade etmediği nicel verilerin yanında nitel verilerin de etraflıca değerlendirilmesi gerektiği. *f) Siyasi Kültür:* Türkiye'de siyasi kültürünün aktifliği ve geniş bir alana yayılması sivil toplumun gelişiminde önemli bir engeldir (Onbaşı, 2005: 70-90). Osmanlıdan günümüz Türkiye'sine kadar devlet yönetimi anlayışında sivil toplum düşüncesinin lehinde olacak değişimler yaşansa da genel anlam itibariyle devleti kutsayıcı veya bireye karşı devleti hep önceleyen bir devlet yönetim anlayışı mevcut olmuştur. Türkiye'de özellikle yirminci yüzyılın sonlarında Kemalizm destekli Sivil Toplum Kuruluşları yoğun bir uğraş neticesinde devlet desteğini alarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Devlet onayı ve desteğini gurur abidesi olarak lanse eden Kemalizm destekli sivil toplum kuruluşlarının ne kadar sivil kaynaklı veya ne kadar devlet yanlısı oldukları tartışılır hale gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde sivil toplum ve devlet özellikle yönetimsel anlamda farklı kulvarlarda faaliyetlerini sürdürüp, sivil toplum kuruluşları bir nevi iktidardaki yetkileri sınırlayan ve denetleme mekanizmasını üstelenen sivil oluşumlu örgütlerdir. Bu nedenle yönetim olarak demokratik sistemle özdeşleşmiş ülkelerde sivil toplum kuruluşlarında devlet onayı söz konusu olmamaktadır. Türkiye'de sivil toplumun gelişmesinde engel diğer bir sorun olan bazı siyasi partilerin siyasi ve sosyo-kültürel alanındaki milliyetçilik söylemleridir. Milliyetçilik ırk, din ve dil konularını eşitlik ve insan hakları ilkesi çerçevesinde ele almayarak heterojen bir yapı yerini homojen bir yapıya bırakmıştır. Aynı zamanda ulusçuluk kimliğini(tek tipli) benimseyen milliyetçilik ideolojisi sivil toplumunun gelişiminde önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de özellikle liberalist ve muhafazakâr düşünceye mensup sağ ideolojisine sahip partilerin yanında milliyetçilik fikri doğrultusunda politika yürüten siyasi partiler de mevcuttur. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri değerlendirilirken sadece nicel verilere dayanarak bir değerlendirme yapılması sivil toplumun etkinliği açısından sağlıklı olmaz. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının niceliği yanında sivil toplum kuruluşlarına üye olan bireylerin sivil toplum alanında ne kadar aktif olduğu ve mensubu olduğu örgütün faaliyetleri demokrasi işleyişi konusunda hangi aşamada yer aldığı gibi durumlar sivil toplum kuruluşlarının nitel yönünün etkinliği de son derece önemlidir. Türkiye'de sivil toplum gelişimini

engelleyen bir diğer faktör de siyasi kültürün sivil donanımlı kültürlere oranla daha aktif olmasıdır. Demokrasinin işleyişini benimsemiş kesimlerin, her türlü farklılığa saygı duyarak tolerans göstermesi sivil toplum adına önemli bir kazanımdır. Türkiye'de ise bulunduğu alanın (devlet ve sivil toplum açısından) niteliğine bakılmaksızın bazı kesimler farklılıklara inanmayarak tek gerçekliğin kendilerinde olduğu ve bu düşünce doğrultusunda diğer kesimlerin fikirlerini bir nevi yok sayarak sivil toplum adına önemli bir sorundur. Ayrıca Türkiye'de bireysel kültürün cemaat kültürüne karşı sönük kalması sivil toplumun gelişimi açısından dezavantajlı bir durumdur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil toplum gelişimini 1980 öncesi ve 1980 sonrası olmak üzere iki dönem halinde değerlendirilebilir. 1980 öncesi dönemdeki sivil toplum süreci; Osmanlı Devleti'nin son zamanlarındaki asker-sivil bürokratik yönetim tarzındaki gelenekçi devlet yönetimi yapısı, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki devletin resmi ideolojisi haline gelen Kemalizm'in de Osmanlı'daki devlet yapısına benzer bir devlet yönetimini benimsemiştir. Modern yönetim şekli olan cumhuriyet, devlet- toplum ilişkilerinde yönetim bazında devletin resmi ideolojisi doğrultusunda faaliyete bulunmasıyla birlikte devletten bağımsız bir sivil toplum ortamı oluşmamıştır. Aynı zamanda sivil toplum faaliyetlerinin gelişim göstermemesinin nedenleri olarak; Laiklik ekseninde hareket eden tek partinin iktidardaki otoriter yönetimi, devlet tahakkümü altında uygulanan ekonomik modeller, basının resmi ideoloji propaganda haline gelmesi, gazete-dergi vb. basın materyalleri devlet denetiminde olması gibi. Ömer Çaha'ya göre Cumhuriyet, Osmanlı'daki gelenekçi devlet yapısını, Hegel ve Rousseau'nun devlet anlayışı temelindeki Alman ve Fransız devletçi geleneği benimsenerek siyasi ve sosyo-kültürel anlamda bu anlayışları devem ettirmiştir. Her ne kadar devlet isimleri değişse de devletçi gelenek yapısı varlığını sürdürmüştür. 1946'da iktidardaki tek partili yönetimi son bulmuş olup çok partili döneme geçmesi Türkiye'de sivil toplumun gelişmesi adına bir dönüm noktasıdır. Siyasi ve hukuki alanda yapılan yeni düzenlemelerle birlikte siyasi partilere, derneklere, basın kuruluşlarına, sendikalara, vb. oluşumlara getirilmiş olan kısıtlamalar kaldırılmış olup sivil toplum faaliyetleri etkin hale gelmiştir. 1950-1980'li yıllar arası askeri darbeler, muhtıralar, vb. demokrasi dışı olaylar yaşanmış olsa dahi sivil toplum tarafından yapılan faaliyetler bir şekilde sürdürülmüştür. 1980 askeri darbesi sonucunda parlamento feshedilerek, yasama ve yürütme yetkileri

askeri yönetim tarafından kullanılmıştır. 1983 genel seçimler sonrası parlamento tekrardan işlevsel hale gelip Siyasal Partiler Kanunu, Sendikalar Kanunu, Dernekler Kanunu, vb. kanun ve yönetmeliklerde yasal düzenlemeler oluşturulmuştur. Yapılan bu düzenlemeler ile birlikte sivil toplum örgütleri yasal bir statüye kavuşturularak faaliyetlerini daha faal bir şekilde gerçekleştirmiştir. Özellikle 1980 sonrası ekonomik anlamda izlenen neo-liberal politikası, insan hakları gelişimi konusunda yürütülen çalışmalar, vb. faaliyetler sivil toplum kuruluşlarında önemli hareketlenmelere vesile olmuştur. (Türköne, 2014: 302-306).

1.7. Sivil Toplumun Özellikleri

Sivil toplum ile siyasal toplumun arasındaki en temel farklılık siyasal toplumun iktidar olma hedefine karşılık sivil toplum ise iktidar olma gibi bir hedefe sahip olmama durumudur. Sivil toplum, siyasi iktidar hedefleyen oluşumlara karşı son derece mesafeli bir duruş sergilemektedir. Sivil toplum, belirli elit veya kesimlerin mensubu olduğu siyasi partilerden bir şekilde ayrılan veya siyasi oluşumlardan uzak duran bireylerin faaliyet alanı olarak da değerlendirilmektedir. Sivil toplum geçmiş zaman dilimlerinde ideolojik olarak "sol" kesimle özdeşleştirilerek dar bir kalıba sığdırılsa da günümüzdeki sivil toplum anlayışı daha genel bir çevreye hitap etmektedir (Maga, 2001: 15-16). Siyasal toplumun ana hedeflerinden bir tanesi de iktidar olmaktır. Siyasal toplumun iktidar olma isteğine karşılık sivil toplum ise siyasi oluşumlara karşı daha nötr bir davranış sergileyen birey temelli sivil oluşumlardır.

Sivil toplum, hükümetin sahip olduğu yönetim alanın dışında kalan alanda bireylerin herhangi bir baskıya maruz kalmaksızın gönüllü bir şekilde meydana gelen sivil kaynaklı yapılardır. Aynı zamanda sivil toplum, toplumsal yapıya dinamizm kazandıran bir oluşumdur (Talas, 2011: 390-391).

Sivil toplum, toplumsal yapıyı bir bütün olarak kapsamayıp devlet egemenliği altında herhangi bir tahakküm altında yaşamayan bir nevi demokrasinin işlevi gereği özgürce yaşam tarzına sahip olan vatandaşları kapsayan sivil oluşumlu bir alandır. Aynı zamanda sivil toplumun, devlet yapısı ile aynı kulvarda ele alınmaması süreci 18. Yüzyıldan sonraki sürece denk gelmektedir (Aygen, 2018:144). Sivil toplum, tarihsel süreçte belirli bir sürece kadar yapı ve işlev olarak siyasal toplumla eşdeğer görülmüştür. Toplumsal yapı; ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda ciddi

anlamda değişime uğraması sonucunda fikir ve fonksiyonel açısından sivil toplum ile siyasal toplum kavramları birbirlerinde tamamen ayrılmaktadır.

Sivil toplum, genel anlamda yaşadığımız çağda gelişim göstermiş ve bireylerin temel hak ve hürriyetlerini savunan demokratik toplumların mevcut olduğu sivil oluşumlu bir alandır. Bu çerçevede sivil toplum, herhangi bir üst veya alt kimliğe vurgu yapmaksızın, kendi dinamikleri çerçevesinde hareket eden ve devlet yapısından bağımsız hareket eden bireylerin mevcut olduğu örgütlenme biçimidir (Yıldırım, 2003: 228). Sivil toplum; ırk, din, dil ve sınıf ayrımı olmaksızın tüm bireyleri veya toplulukları eşit ve adil bir hukuk düzleminde tanımlanan bir oluşumdur.

1.8. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşları (Non-Governmental Organisations/NGO), demokratik yapılar/yönetimlerin işlevlerinde ortaya çıkan aynı zamanda sivil tanımlı ve mevcut iktidarları/hükümetleri denetleme mekanizmasını oluşturan ve bazı durumlarda tekil bazı durumlar da kendi aralarında birleşim sağlanarak, demokrasinin temel basamaklarını oluşturan yapılardır. Sivil toplum kuruluşlarının önemi, yönetim ve düşünsel anlamda özellikle Avrupa'da I. Dünya Savaşı sonrası devlet yönetimlerinde demokratik yönetimler yerine faşizm ve komünizm gibi tek adamlık gibi hegemonik yönetimlerin ortaya çıkması ile kendini daha iyi göstermiştir (Aziz, 2015: 24-25).

Sivil toplum kuruluşlarının uluslararası alandaki faaliyetlerinin başlangıç aşaması 1850'li yıllara kadar dayandırılabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, bireysel temel hak ve özgürlüklerin yok sayıldığı kölelik/insan tacirlerine ve aynı zamanda eşitlik ilkesine aykırı olarak kadınlara uygulanan cinsiyet ayrımcılığı uygulamalarına karşı etkin bir şekilde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kadın hakları kazanımı ve özellikle Dünya Silahsızlanma Konferansındaki faaliyetlerle birlikte STK kapsamında yapılan etkinlikler en üst aşamaya varmıştır. "*Bugünkü anlamıyla STK kavramı ilk defa 1945 yılında Birleşmiş Milletler teşkilatının kuruluşu sırasında, kuruluş beyannamesinin, 10. Bölümünün 71. Maddesinde devlet ve üye ülkelere ait olmayan kuruluşların danışmanlık rolü ile ilgili tanımlamada kullanılmıştır"* (Uğur, 2013: 26). Sivil toplum kuruluşları, kavramsal açıdan resmi olarak her ne kadar 1945 yılındaki Birleşmiş Milletler kuruluş beyannamesinde yer alsa da 1800'lü yıllarda insani yaşam adına

son derece utanç verici olan insan tacirlerine karşı yapılan faaliyetler demokrasinin işleyişi adına önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşları, aynı zamanda cinsiyet ayrımcılığa karşı gelinerek kadın haklarının edinimi konusunda faaliyetlerde bulunmuş olup, günümüzde kadınların sahip olduğu hakların kazanımı konusunda sivil toplum kuruluşlarının kadın haklarına yönelik olumlu ve etkin faaliyetlerine borçludurlar.

1970 sonrası dünyada meydan gelen küresel ekonomik krizi, 1989'da otoriter yönetim yanlısı Komünist rejimini benimseyen Demirperde ülkelerinin yer aldığı Doğu Blokunun dağılması ile birlikte demokrasinin işlevselliği açısından yaşanan olumlu gelişmeler ve değişimler sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri açısından bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardaki süreçte teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler, uluslararası anlamda var olan sorunların çözümünde evrensel bir bakış açısının ortaya çıkması, ulus devletlerin yönetim anlayışındaki değişimler vb. durumlar STK'ların gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Yüksel ve Sezgin, 2012: 12). Küresel çapta yaşanılan ekonomik krizler, sivil toplum anlayışının etkin olmadığı veya çok cılız gelişim gösterdiği despotik/baskıcı yönetim düşüncesini benimseyen komünist rejime mensup Demirperde ülkelerin bağlı olduğu Doğu Blokunun yıkılması sivil toplum kuruluşları faaliyetlerinin başlangıç aşaması için olumlu bir adımdır. Aynı zamanda değişim gösteren devlet yönetimlerinde bireylerin temel hak ve özgürlüklerin önceliği bir yönetim anlayışının ortaya çıkması sivil toplum örgütlerinin etkinliği konusunda önemli bir aşama olarak gözlenmektedir.

Sivil toplum kuruluşları, geçmişte yaşanılan devlet yönetimlerindeki otoriter yapılanmalara karşı bir duruş sergileyerek, iktidarların baskıcı/totaliter yönetim anlayışı yerine siyasal ve sosyal anlamda demokrasi anlayışı çerçevesinde bir yönetim anlayışını hedeflemektedir. Bu nedenle sivil toplum örgütlerinin devlet yönetimindeki kapsayıcı yoğun faaliyetlerini demokrasideki özgür düşünce yapısı ile doğru orantılıdır.

Hükümet Dışı Kuruluşlar(NGO) olarak lanse edilen sivil toplum kuruluşları, toplumsal anlamda devlet egemenliğinin söz konusu olduğu bir yönetimden bağımsız ve sivil toplum anlayışı çerçevesinde faaliyet süren sivil kaynaklı oluşumlardır. Bu oluşumların kapsamında siyasi partiler, esnaf tarafından kurulan örgütsel yapılar,

dernekler, mesleki kuruluşlar, vb. sivil toplum anlayışı çerçevesinde kurulan örgütsel gruplardır. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları, belirli bir sınırlamaya ve zorlamaya tabi olmaksızın gönüllülük ve bağımsızlık ilkesi çerçevesinde kurulan örgütlerdir (Arslan, 2001: 120). Sivil toplum kuruluşları ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda hiçbir baskı unsuru olmaksızın devletten tamamen bağımsız bir şekilde faaliyetlerde bulunan sivil toplum düşüncesi temelinde oluşan organizasyonlardır. Sivil toplum kuruluşları belirli bir kesimin ya da yönetiminin tahakkümü altında olmaksızın kendi özgür iradeleri kapsamında hareket eden sistematik oluşumlardır.

Sivil toplum kuruluşları, devleti tamamen yok etmeyi veya devlet yönetimini alaşağı ederek diğer toplumsal kesimleri üzerine egemenlik kurmak gibi bir amacı yoktur. Sivil toplum kuruluşları, devletin varlığını kabul ederek devlet yönetiminin halka karşı oluşabilecek demokrasi dışı eylemleri karşısında faaliyetlerde bulunmaktır. Ayrıca sivil toplum örgütlerindeki "örgüt" kelimesi toplumsal anlamda ve tarihsel süreçte olumsuz durumları anımsattığından bu kavram yerine daha resmi ve bilimselliği ön planda olan sivil toplum kuruluşları kavramı tercih edilmektedir (Acar, 2012: 35-36). Sivil toplum kuruluşları, devlet düzeninin her zaman olması gerektiğini devlet yönetiminin başında olan iktidarın da demokratik sistem çerçevesinde hareket edilmesini ister. Aksi taktirde sivil toplum kuruluşları, iktidarın despotik uygulamalarına karşı bireyin temel hak ve özgürlüklerinin savunması adına sivil inisiyatif kullanarak, kararlı bir şekilde mücadele eder.

Sivil toplum kuruluşları, iktidar veya iktidara benzer karar verici yapılarını denetleme veya yetkilerini kısıtlama gayesiyle faaliyetlerini sürdürmesi halinde "baskı grubu" şeklinde anlamlandırma durumu söz konusu olmaktadır. Bu tarz olumsuz adlandırmalar toplum nazarında hoş karşılanmayacağı düşüncesiyle bu adlandırma yerine "hükümet dışı organizasyonlar (Non-Governmental Organizations/NGO) ya da "gönüllü kuruluşlar" tanımlanması yapılarak, yapılan bu tanımlama toplum tarafından olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Faaliyet ve kuruluş gayesi açısından iktidardan özerk bir yapı olmasından dolayı sivil toplum kuruluşları hükümet dışı oluşum olarak kavramlandırılmaktadır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları iktidara bağımlı olmaksızın özerklik yapısını koruyarak ekonomik çıkar yerine bireylerin temel hak ve özgürlüklerini temel alan sivil kaynaklı kuruluşlardır.

Sivil toplum kuruluşların özerk durumu ülkelerin gelişmişlik veya demokrasi işlevlerine göre farklılık göstermektedir (Grant, 2000: 8'den akt., Arabacı, 2003: 18-19).

Sivil toplum örgütleri, demokratik düzlemde yönetilen devletlerde nicelik bakımında üst düzeyde olduğu ve etkinliğinin de bu anlamda yoğun faaliyetler içerdiği bir örgütlenme biçimidir. Aynı zamanda sivil toplum örgütleri, demokrasi kültürünü geliştiren, bireylerin temel hak ve özgürlükler konusunda bilinçlendirme misyonunu üstlenen yapılardır. Sivil toplum kuruluşları aynı zamanda ırk ve dilsel açısında yelpazeye katkı sunan, kendi çapında özerk olan, hizmetleri kamu adına yararlılık çizgisinde faaliyet gösteren ekonomik, kültürel, siyasal, sosyal ve dini gibi alanlarda faaliyet yürüten örgütlerdir (Tezcan, 2015: 186-187).

Sivil toplum kuruluşları tarafından etkili bir şekilde yapılan faaliyetler ve organizasyonların devletlerde demokratik sisteme geçiş için tek başına yeterli bir argüman olarak değerlendirilmemektedir. Devletlerin demokratik sistemlere geçişte sivil toplum faaliyetleri öncesinde ana etken siyasi yapılanma sürecidir. Demokratik bir yapının ortaya çıkması için siyasi toplum ile sivil toplum arasında ikili ilişkilerin mevcut olması lazım. Bu ilişki çerçevesinde sivil toplumun hiçbir şekilde siyasi toplumun tahakkümüne girmemesi gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları bireylere siyasi, sosyo-kültürel, vb. alanlarda misyon ve vizyon kazandırmada aracı olan toplumsal yapılardır. Ayrıca bu tarz kuruluşlar bireyler arasında birlikteliği sağlayan ve oluşabilecek sorunlar karşısında çözüm odaklı faaliyetler sunan sivil kaynaklı örgütlenme biçimidir (Bayraktar, 2005: 22). Sivil toplum kuruluşlarının var olması için en başta siyasi toplum olarak adlandırılan devlet yapısının olması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları, mevcut olan devlet yapısının yetkilerini sınırlandıran, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvenceye alan, devlet yönetimlerini demokratik sistem lehine karar aldırabilen ve iktidarları denetleme misyonunu üstlenen örgütsel oluşumlardır. Sivil toplum kuruluşları siyasi topluma karşı her zaman özerklik ilkesi çerçevesinde faaliyetlerini yürüten ve gönüllülük esasına dayanan toplumsal yapılardır.

Türkiye'de nicelik ve nitelik yönünden etkin olarak faaliyetlerini sürdüren STK'larda görevlerini yürüten gönüllülerin gönüllü olmasında değişik amaçlar söz konusudur. Bazı gönüllü üyeler, toplumsal yararlılık ilkesi gözeterek STK'larda

görev almasının yanında bazı üyeler de kişisel kazanımlar elde etmek amacıyla STK'larda görev almaktadırlar.

Aşağıdaki tabloda STK'larda gönüllü olan bireylerin gönüllü olma nedenleri görülmektedir.

Tablo 4: Türkiye'de Önde Gelen STK'ların Kendi Kurumlarında Aktif Görev Alan Gönüllüleri Bu Davranışa iten Sebeplere İlişkin Görüşleri

Sıralama	**Nedenler**
1	Kişisel duyarlılık
2	Kişisel huzur sağlama isteği
3	İtibar- saygınlık kazanma isteği
4	Boş zaman değerlendirme- hobi
5	Kariyer- iş imkanı sağlama
6	Ekonomik kazanç elde etme
7	Şöhret kazanma isteği

Kaynak, Yüksel ve Sezgin, 2012: 51

Tablo 4'te görüldüğü gibi Türkiye'de nicelik ve nitelik yönünde etkinliği kanıtlanmış STK'larda görev alan gönüllü bireylerin STK'lara üye olmanın nedenleri

üzerinde görüşler aktarılmaktadır. Gönüllü bireylerin STK'larda yer almanın birden çok nedenleri olduğu Tablo 4'teki sıralı bir şekilde gösterilen açıklama kısmında yer almaktadır. Özellikle gönüllü bireylerin STK'lara üye olmada kendi iş imkânlarını sağlama, toplumsal anlamda prestij edinme, maddi kazanç elde etme, vb. durumlar etken olmuştur.

Sivil toplum örgütlerinde, mesleki açıdan kâr elde etme gayesi olsa dahi, kamusal veya toplumsal açıdan işlevselliği ve toplum adına hizmet sunma amacı daha ağır basmaktadır. Kamusal veya toplumsal açısından hizmet işlevi gören dernekler, vakıflar, kamu kurumu statüsünde çalışan mesleki yapılar ve işçi ile işveren sendikaları bu kapsama dâhil edilmektedir. Bu tarz sivil toplum kuruluşların bir bölümü baskı grubu olarak lanse edilse de yerel ve kamu bünyesinde çeşitli alanlarda proje/plan çalışması yaparak, sivil toplum kuruluşları işlevselliğini sürdürmektedir (Aliefendioğlu, 1999: 110).

Sivil toplum kuruluşları, Türkiye'de özellikle son zamanlarda hükümetlerle güç yönetimi/paylaşımı konusunda etken olup; yeşil bir çevre mirası ile ilgili doğa üzerinde çalışmalar sürdürmektedir. Özellikle sahipsiz hayvanlar ile ilgili çeşitli kurum ve kuruluşlarla ilgili koordineli çalışmalar da yapmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, Avrupa Birliği konulu projeler ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile işbirliği çerçevesinde sokak çocuklarının koruması gibi kapsamlı sosyal yardım konulu projelerde de yer almaktadır (Talas, 2011:388).

Sivil toplum örgütlerinin kuruluş aşamasını ele alırken özellikle kâr amacı gütmeyen kamusal, özel ve yerel yapıda oluşum gösteren, hükümet dışı organizasyon olarak da tanımlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, devletin baskı aygıtları karşısında bireyselliği savunan, demokratik çerçevede "sivillik" referansı bünyesinde faaliyetlerini sürdüren yapılardır. Bu tarz kuruluşlar ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim ve özellikle çevre sorunları hakkında farkındalık yaratma amacı güden, çeşitli alanlarda proje üreterek, topluma yarar sağlayacak şekilde çalışmalara imza atan organizasyonlardır.

Sivil toplum örgütleri, genel anlam itibariyle belirli bir ideolojik çerçevesinde ve belirli bir alana (ekonomi, siyasi, eğitim ve sosyal) yönelik faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulan yapılardır. Bu nedenle STK'lar benimsediği örf ve âdetleri toplumsal kesime mal etmek adına çeşitli alanlarda organizasyonlar

düzenlemektedir. Bu nedenle STK'ların kuruluş felsefelerinde de bireyleri/toplumları belirli konularda bilgilendirmek ve bu konuyla ilgili bireylere yönelik gerekli eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Aynı zamanda bireylerin hal ve hareketlerin topluma yönelik olumlu değişimlerin yaşanması adına STK'lar tarafından eğitim ve kişisel gelişim amaçlı panel, seminer ve konferanslar düzenlenmektedir. STK'lar özellikle çocuklara yönelik pedagojik eğitimden farklı olan ve iş sahibi olma veya çeşitli sorunlar karşısında ivedi bir şekilde çözüm bulma odaklı olan andragoji eğitimine (yetişkinler) ayrı bir önem vermektedir. STK'lar, özellikle bireylerin işe konsantre olma veya iş hayatındaki yaşam standardını yükseltmek amacıyla bu tarzdaki eğitim faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmektedir (Alpaydın, 2005: 81).

Sivil toplum kuruluşları varlıklarını sürdürmek adına demokratik bir yapının var olması bunun akabinde sosyal açıdan kültürel bilinci belirli bir aşamaya gelmiş bireylerin varlığına ihtiyaç duymaktadırlar. Kültürel bilinç kavramı, sivil toplum kuruluşlarına mensup bireylerin gönüllülük esasına dayanarak, kar amacı gütmeden (Non-profit) belirli bilinç seviyesindeki etkileşim alanına girerek, sosyal alanın şekillenmesinde rol oynamaktadır. Kültürel bilinç bir nevi vatandaşlık bilincinin oluşması ve sosyal yükümlülüğünün farkındalığı yaratma durumu olarak da değerlendirilebilmektedir. Bireysel kültürel bilincinin belirli bir aşamaya gelinerek bazı değerleri öncelemek adına kendi çapında inisiyatifi kullanma özeliği olan rasyonel karar alma ve toplumsal bir sorun karşısında bireysel bir çabanın çözüm olmadığı durumlarda, çözüm olması adına toplulukları harekete geçiren duruma da kollektif kendine güven olarak da tanımlanmaktadır (Demirel, 2009: 129).

Bir ülkede gündelik zaman diliminde demokrasi argümanlarının yerinde ve etkili kullanılması öncelikle o ülkede devlet olgusunun karşısında sivil toplum kuruluşlarının da sivillik cephesinde etkinliği olması gerekmektedir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının sivil kültürü ile bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin benimsemiş olmalarına karşın Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının birçoğu devletin kaynaklarından fayda sağlayarak, mevcudiyetlerini korumaktadırlar. Söz konusu bu tarz durumlar toplumdaki sivillik kavramının gelişmesini bizzat sivil toplum kuruluşları tarafından engellediği tezini de güçlendirmektedir (Aslan, 2010: 261).

Sivil toplum kuruluşları; siyasi, ekonomik, hukuk ve sosyo-kültürel alanlarda etkin olabilmesi için lobi faaliyetlerinde bulunması gerekmektedir. STK'lar ortak menfaatleri doğrultusunda yapılacak güçlü lobi faaliyetleri sayesinde karar vericiler üzerinde önemli kazanımlar elde edecektir. STK'ların güçlü lobi faaliyetlerinde bulunması için öncellikle kendi üyelerinin belirli bir niceliğe ulaşması ve saha çalışmalarında da son derece aktif olması gerekmektedir. STK'lar lobi faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi adına başta ulusal olmak üzere uluslararası alanda faaliyetlerini sürdüren kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlayarak, ilgili kurum ve kuruluşlardan destek alması gerekmektedir. STK'lar edindiği bu destekle devlet yönetimlerine karşı daha güçlü bir şekilde faaliyetlerini sürdürecektir (Ker Dinçer, 2005: 133-134).

Kamuoyunun isteklerine zamanında ve tek başına cevap vermekten yetersiz kalan devlet yönetimi bünyesindeki kamu kurumlarına en büyük destek görevini sivil toplum kuruluşları vermektedir. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin savunma görevini üstlenen sivil toplum kuruluşları, özellikle iletişim konusunda kendisini geliştirmiş donanımlı bireylerin taleplerini devlet kurumlarına iletmede köprü görevini de üstlenmekte olup aynı zamanda bu taleplerin hükümetlerce karşılanması konusunda da yoğun bir faaliyet(lobicilik) çabası içine girerler. (Karacar ve Gürtepe, 2014: 13-14). Demokratik sistemleri ayakta tutan sivil toplum kuruluşları, vatandaşların devlet karşısındaki talepleri karşısında duyarsız kalmayıp aracı kurum misyonunu üstlenmektedirler. Siyasi toplum ve sivil toplum bazı sorunlar veya talepler karşısında birliktelik sağlayarak çözüm odaklı düşünmeleri demokrasi işleyişi açısından güzel bir aşamadır.

Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal olarak devamlılık göstermesi ve faaliyetlerinde profesyonel anlamda bir çalışma sergilemesi amacıyla STK kaynaklı veya STK dışı kurum ve kuruluşlardan kurumsal işleyiş ve uygulamalar için bilgi alışverişinde bulunabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları kıyaslama (Benchmarking) yaparak, kendinden üstün gördüğü işletmelerin sahip olduğu kurumsal yapı ve işleyişlerini modelleyerek kendi kuruluşlarına aktarım yapması STK'ların gelişimi ve sürekliliği adına önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de son zamanlarda başta sanayi ve ticari alanlarda olmak üzere kullanılan Benchmarking kavramını özellikle işletmelerin stratejik konuma sahip alanlarda kullanmasıyla

önemli başarılara imza atmıştır. Benchmarking'in, işletmelerin personel ile pazarlama yönetimi, halka ilişkiler vb. departmanlarda başarılı bir şekilde kullanılması STK'lar tarafından da bir şekilde uygulanabilir olması STK'ların gelişimi açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilebilmektedir (Yaman, 2005: 106-107). Benchmarking, Türkçe 'de kelime anlamı bakımından "karşılaştırma" olarak tanımlanmaktadır. Benchmarking, sanayi ve ticari alanlarda faaliyetlerini sürdüren büyük kuruluşlarda personel verimliliği, pazarlama işlerinde yüksek getiri ve halkla ilişkiler konusunda etkili ve sağlıklı iletişim gibi işletmelerin lehine olabilecek hamlelerin kullanılması sürecidir. İşletmelerde bu denli verimli bir şekilde kullanılan Benchmarking yönteminin STK'larda da kullanılması halinde STK'ların kurumsal yapı, sürekliliği ve etkinliği adına önemli bir süreç olarak değerlendirilebilir.

1.8.1. Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Temel Nitelikler

Sivil toplum kuruluşlarının kurulmasında birden çok temel faktör mevcuttur. Bu temel faktörler özellikle sivil oluşumlu yapılarda mutlak bir şekilde olması gereken unsurlardır. Aksi takdirde sivil toplum oluşumundan bahsedilmesi mümkün değildir. Bu temel faktörler altı adetten oluşmakta olup tanımları detaylı bir şekilde yapılacaktır. Bu temel faktörler:

1.8.1.1. Özerklik

Toplumsal açıdan sosyal yaşam; siyasi, ekonomi, eğitim ve sosyo-kültürel gibi alanlardan oluştuğu bu alanların birbirinden özerk bir yapıda olması gerektiğidir. Söz konusu bu alanların etkinliği ve yönetimsel açısından çıkabilecek anlaşmazlık ve çatışma gibi sorunların çözümünde bağımsız yargı rol oynar. Sivil toplum kuruluşlarının özerk olmasında başat faktör yargının tam bağımsızlığıdır. Sivil toplum kuruluşlarının varoluş açısından ekonomik olarak hiçbir siyasi yapı veya benzeri oluşumlara bağlı kalınmaması ve maddi açıdan belirli bir yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Ayrıca ekonomik bağımsızlığın yanında sivil toplum kuruluşları herhangi bir kurum veya kuruluşlarının icazeti ve dayanağı olmaksızın kendi inisiyatifleri doğrultusunda karar vermeleri gerekmektedir (Turan. 2001: 29-30). Sivil toplum kuruluşları ekonomik, siyasi, dini, eğitim ve sosyo-kültürel açısından herhangi bir yapı veya şahıslara bağlı olmaması aksine her alanda bağımsız

bir politika takip ederek, özerk bir yapı şeklinde faaliyetlerini sürdürmeleri sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlığı adına önemli bir adımdır.

1.8.1.2. Gönüllülük

Sivil toplum kuruluşlarındaki temel faktörlerinden olan gönüllülük ilkesi, bireyin herhangi bir dış etken tarafından baskı olmaksızın kendi rızası ile herhangi bir gruba üye olması veya aynı serbestiyetle üyelikten çekilmesi ve aynı zamanda o grubun bireyin özgürlüğünü kısıtlayıcı anlamda herhangi bir eylemde bulunmaması durumudur. Kendi isteği dışında bir baskı sonucu olarak bireyin üyeliği gönüllülük ilkesine esas teşkil etmediğinden oluşturulan üyelik sivil toplum kapsamında değerlendirilememektedir (Türköne, 2014: 290).

Sivil toplum örgütlerinin kurulmasında hukuksal yönden herhangi bir kısıtlayıcı veya engelleyici bir ortamın olmaması gerekmektedir. Bu nedenle sivil toplum anlayışı çerçevesinde kurulan örgütlere katılımı sağlanan bireylerin hiçbir baskı altında olmaksızın ve bir bedel ödemeden kendi özgür iradesi doğrultusunda hareket etmeleri sağlanmalıdır (Arslan, 2001: 120). Gönüllülük, sivil toplum kuruluşlarına katılımların bir kesim ya da bir yönetim tarafından herhangi bir baskı unsuru oluşturmadan gönüllülük ilkesi esasına dayanan eylem tarzıdır.

Gönüllülük ilkesi, bireylerin herhangi bir kesim ya da kişilerin tahakkümü altında olmaksızın kendi özgür istemleri doğrultusunda hareket ederek sivil toplum kuruluşlarına gönüllü bir şekilde üye olmalarıdır. Bireyler, sivil toplum kuruluşlarına üye olmada gönüllülük ilkesi yanında mensubu olduğu dini inanç, belirli bir amaç ve ideolojik düşünceler de son derece etkilidir. STK'larda belirli bir çıkar gayesi gözetmeksizin o kuruluşun amaçları doğrultusunda hareket eden ve tamamen gönüllülük ilkesine bağlı kalarak çalışan üyeler de vardır (Uğur, 2013: 41- 42).

Bireylerin STK'larda gönüllü olmasında toplumsal açıdan bir yükümlülük düşüncesiyle birlikte bilgi, birikimlerini ve sahibi olduğu uzmanlık alanlarını yararlılık ilkesi gayesiyle sivil toplum örgütlerinde kullanma isteğidir. Bu istekle birlikte bireylerin, STK'lara iştirak etmesinde bazı amaçlar da söz konusudur. Bu amaçlar:

- Sosyal bir çevre edinerek yalnızlık duygusundan veya can sıkıntısından kurtulmak.

- İnandığı bir şeyi desteklemek.
- İlgili STK'da yapılan işleri eğlenceli bulduğu için orada bulunmaktan zevk almak.
- Yeni beceri kazanmak ya da var olan becerilerini ilgili kuruluşta kullanmak suretiyle korumak.
- Var olan bir takım yeteneklerini başkalarıyla paylaşmak.
- Kendini ihtiyaç duyulan birisi olarak görmek ve problemin çözümüne ortak olmak.
- İçinde bulunduğu sosyal çevrede önemli ve popüler birisi olmak.
- Yeni arkadaş ve dost çevresi edinmek.
- Sosyal gereksinimlerden olan aidiyet duygusunu tatmin etmek (Yaman, 2005: 43- 44).

Gönüllülük, bireylerin sosyal açıdan belirli bir sorumluluk idrakiyle ve hiçbir maddi karşılık beklemeksizin sivil toplum kuruluşlarına katılım gösterip topluma faydalı olmak amacıyla STK'ların çeşitli faaliyetlerinde yer alması olarak da değerlendirilebilmektedir. Sosyal bir çevreyi sahip olma, toplumsal açıdan popülaritesini yükseltme, sahip olduğu dini inanç gereği yardım faaliyetlerine katılma sorumluluğu, bilgi ve becerilerini paylaşmak, vb. durumlar bireylerin STK'ların faaliyetlerinde yer almasındaki amaç olarak de görülebilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarına üye olan bireylerin en temel özelliğinden birisi de gönüllülük kavramıdır. Gönüllülük, bireylerin herhangi bir menfaat ilişkisi olmaksızın kamuya yararlılık ilkesi doğrultusunda STK'larda çalışma faaliyetidir. Ayrıca bireylerin STK'larda gönüllü çalışmasında mensubu olduğu inanç, kimlik, gelenek, vb. sosyo-kültürel etkenler de son derece etkilidir. Bireyler, STK'larda emek sarf ederek faaliyette bulunmanın yanı sıra maddi anlamda da bağışta bulunarak, STK'lara destek vermektedirler. STK'ların da bireylerdeki gönüllülük düşüncesinin kaynağını güzel bir şekilde analiz ederek, bireylere ilişkin fikir edinme durumu da STK'daki çalışma bilincini de olumlu yönde etkileyecektir (Bektaş, 2014: 91-92). Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük ilkesi çerçevesinde çalışan bireylerin temel amaçlarından bir tanesi de topluma faydalı olmak adına faaliyetlerde bulunmaktır. Bireyler ücret almaksızın gönüllü bir şekilde STK'ların çalışma

faaliyetlerine katılım göstermekte olup, maddi durumu iyi olan bireylerin de STK’lara maddi anlamda katkı sunabilmektedir.

Tablo 5’te Türkiye'nin önde gelen STK'ların faaliyet alanlarına göre üye ve gönüllü sayıları yer almaktadır.

Tablo 5: Türkiye'de Önde Gelen STK'ların Faaliyet Alanlarına Göre Üye ve Gönüllü Sayıları

S. No	Faaliyet Alanı	Üye Sayısı	Gönüllü Sayıları
1	Hak Temelli	63.691	124.050
2	Çevre	355.280	38.078
3	Eğitim	12.173	19.899
4	Yardımlaşma-Dayanışma	2.446	18.762
5	Sağlık	774.546	5.825
6	Düşünce Üretimi	14.234	1.692
7	Kültür- Sanat	339	170

Kaynak: Yüksel ve Sezgin, 2012: 50

Tablo. 4'te görüldüğü gibi Türkiye'de etkinliği ve niceliği belirli bir aşamaya gelmiş STK'ların etkinlik amaçlarına göre verilen bilgilerde özellikle çevre ve sağlık gibi etkinliklerdeki STK'ların üye sayısı diğer etkinliklerdeki STK'ların üye sayısından nicelik olarak çok daha fazla olduğu da gözlemlenmektedir. STK'ların üye sayısı ve gönüllü sayısı oranlamasında eğitim, yardımlaşma-dayanışma ve hak temelli gibi konularda nicelik açısından gönüllü sayısı, üye sayısından daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.

1.8.1.2. 1. Gönüllülük Esasına Dayanan Örgütlenmeler

Sivil toplum kuruluşları belirli amaç, misyon ve yapılarına göre faaliyetlerini sürdürmektedirler. STK'lar gönüllülük kapsamında özellikle eğitim, ekonomi ve sosyo-kültürel alanlarda toplumsal iş birliğini temin etmek, birey-devlet arasındaki konsensüsü sağlamak ve sosyal politika içerikli proje ve yardımlar konusunda da devlet yönetimi ile işbirliği yaparak birey odaklı ve eşitlik ilkesi çerçevesinde faaliyetlerde bulunmaktadır. STK'lar özellikle gönüllülük esasına dayanılarak

bireysel ve toplumsal fayda anlayışı doğrultusunda hareket eden aynı zamanda eğitim ile sosyo-kültürel alanlarda etkinliğini sürdürmek adına dernek ve vakıf gibi kuruluşların çatısı altında çalışmalarını sürdürmektedirler.

1.8.1.2.1.1. Dernekler

Dernekler, gelir getirici faaliyet olmaksızın ve faaliyetlerinin devamlılığı konusunda müşterek bir hedef doğrultusunda hareket eden ve minimum yedi gerçek veya tüzel kişiden oluşan tüzel kişiliği kapsamından kurulan örgütsel yapılardır. Yasadışı bir eyleme yönelik etkinlik olmaması şartıyla Türk Medeni Kanunu çerçevesinde tüm bireylerin onay olmaksızın kendi rızasıyla dernek kurma imtiyazına sahiptirler. Derneklerin kurulması veya derneklere üye olunmasında herhangi bir zorlama/baskılama söz konusu değildir. Türkiye'de sivil toplum kuruluşları arasında nitelik ve nicelik bakımından dernekler en üst aşamada yer alan kuruluşlardır. 23 Haziran 2009 tarihinde İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın internet adresinde "Sivil toplum denilince ilk akla gelen kuruluş sizce hangisidir" sorusunun sorulduğu ankete 27.856 katılımcıdan, 20.130 katılımcı (% 72) "Dernekler" cevabı vermişlerdir (Acar, 2012: 55-56). Dernekler, menfaat ilişkisi olmaksızın belirli bir amaç doğrultusunda etkinliğini sürdüren sivil toplum kuruluşlardır. Türkiye'de sivil toplum kuruluşları arasında yer alan dernekler, siyasi partiler, vakıflar, sendikalar ve diğer mesleki kuruluşlar arasında dernekler diğer sivil toplum kuruluşlarına oranla kamuoyu tarafından daha çok bilindiği ve takip edildiği de bilinmektedir. STK çatısı altındaki derneklere; MÜSİAD, TÜSİAD, İnsan Hakları Derneği, Altı Nokta Körler Derneği, Sosyoloji Derneği ve Doğa Koruma Derneği gibi müesseseler örneklendirilebilmektedir.

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 3. Maddesi gereği; kimlerin dernek kuracağı, derneğe üye olacağı veya kimlerin derneğe üye olamayacağı gibi durumlar belirtilmiştir. Özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nde çalışan personel ile ilgili dernek kurma veya derneğe üye olmada bazı sınırlamalar da mevcuttur. On iki yaş ve üzeri çocukların ebeveyni veya yasal temsilcileri tarafından verilecek özel izinle çocuk derneklerine üyelikleri sağlanabilmektedir (Bektaş, 2014: 19). Derneklerin kurulması veya derneklere üye olunmasındaki temel kriterler Dernekler Kanunu'nun ilgili maddelerinde yer almaktadır. Derneklere üye olunmasında bazı şartlar mevcut olup, bu şartlar; belirli bir yaşa gelme, sağlık ehliyeti, vb. şartların oluşması gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşları çatısı altında faaliyet gösteren örgütler arasında nicelik açısından en çok yapılanmaya sahip olan kuruluş derneklerdir. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye'de faal dernek sayısı 103.510(% 33,67) adet ve fesih dernek sayısı ise 203.933 (% 66,33) adettir (www.siviltoplum.gov.tr).

1.8.1.2.1.2. Vakıflar

Türkiye'de vakıfların kurulması ve faaliyetleri ile ilgili düzenleme, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 101. Maddesinde düzenlenmiş olup, vakıf; *"Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları"* şeklinde tanzim edilmiştir. Bu düzenlemeyle birlikte vakfın kurulmasında iki temel faktör söz konusu olup bu faktörlerden birincisi ortaya konulacak sermayenin yeterli bir düzeyde olması diğer faktör de bu sermayenin amacına göre faaliyetlerde bulunulmasıdır (Bektaş, 2014: 40). Sermayenin, vakıf müessesesinin kuruluşunda belirli bir yeterliliğe sahip olunması ve bunun sonucunda devamlılık arz etmesidir. Sermayenin belirli bir hedef doğrultusunda kullanılması da vakfın kurulması ile ilgili önemli bir aşama olarak da değerlendirilmektedir. Vakıfların kuruluş aşaması ve faaliyetleri de yasal düzenlemeye uygun bir şekilde olması gerekmektedir. Vakıf statüsündeki örgütlenmelere; Tema Vakfı, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Mehmetçik Vakfı, Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı ve Darüşşafaka Vakfı gibi müesseseler örneklendirilebilmektedir.

Vakfın kurulmasındaki temel amaç yasal düzenlemelere uyumlu, toplumsal anlamda şeffaflık ilkesini benimseyen, devamlılığı arz eden ve belirli şahıs veya tüzel kişiler tarafından vakfeden sermayenin amacına yönelik kullanılması sürecidir. Adalet ilkesine bağlı olmaksızın dil, din ve ırk farkı gözetilerek belirli bir kesime destek olmak amacıyla vakıf kurulamaz (Yaman, 2005: 27).

1.8.1.3. Kâr Amacı Gütmemek

Sivil toplum kuruluşları kişisel menfaatleri olmaksızın toplumsal anlamda yarar sağlamak adına etkinliklerini sürdürmektedirler. STK'lar maddi anlamda kazanç sağlayan faaliyetlerde bulunması halinde bu kazançları kendi bünyelerinde çalışan bireylerle/üyelerle paylaşmaları söz konusu olmamaktadır. STK'larda daimi bir şekilde tam zamanlı çalışan bireylerin geçimlerini sürdürmek adına maaş ödemeleri yapılabilir (Şahin ve Öztürk, 2011: 16)

1.8.1.4. Kamu Yararını Gözetmek

Sivil toplum örgütleri faaliyet alanları kapsamında değişik misyonlar edinmektedirler. Bazı sivil toplum örgütlerinin amacı devlet yapısını önceleyerek devletteki kamusal hizmetini yürütmek veya kamusal yarar gözetilerek faaliyetlerde bulunma durumudur. Bazı kuruluşlar da devletten tamamen bağımsız bir şekilde hareket ederek kendi özel gereksinimleri karşılamak amacıyla kurulan sivil kaynaklı örgütlerdir (Karataş, 2012: 31).

Sivil toplum kuruluşları devlet müdahalesi veya isteği doğrultusunda kurulan örgütler değildir. Sivil toplum kuruluşları yönetim ve faaliyet açısından devlet yönetimi egemenliği dışında etkinliğini devam ettirse de kamu yararı gözeterek bazı konularda (Afet, kültürel organizasyon, vb.) devlet yönetimi ile koordineli bir şekilde çalışabilmektedir (Şahin ve Öztürk, 2011: 16).

1.8.1.5. Şeffaflık

Sivil toplum kuruluşları, toplumla bilgi paylaşımı konusuna esas olmak üzere uygun bir zaman diliminin gözetilmesi ile birlikte objektif kriterlere bağlı kalınması gerekmektedir. STK'lar faaliyet öncesi veya sonrası olmaksızın faaliyetlerin bütünsel bir zaman diliminde toplum tarafından geri bildiriminin sağlanmasına yönelik uygun ortamların sağlanması gerekmektedir (Karacar ve Gürtepe, 2014: 15). Sivil toplum kuruluşları, kendi bünyesindeki faaliyetleri hakkında toplumla bilgi alışverişi konusunda saydamlık ve tarafsızlık ilkesine bağlı kalınarak, topluma karşı sorumluluk bilinci gözeterek hareket etmeleri saydamlık adına önemli bir adımdır.

Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan faaliyetlerin toplumsal açıdan yarar sağlayıp sağlamadığı ve hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığı aynı zamanda bu faaliyetlerinin sonuç kısmı da saydamlık ilkesine bağlı kalınarak, brifing amaçlı toplumla paylaşmalıdır. STK'lara belirli bir ayrıcalık tanınarak sağlanan gelirler, amaçları doğrultusunda harcanıp harcanmadığı konusunda şeffaflık ilkesi gereği toplumla bilgi paylaşımı yapılması son derece önemlidir (Uğur, 2013: 45). Sivil toplum kuruluşlarına ayrıcalık tanınarak sağlanan gelirlerin herhangi bir amaç dışında kullanılmaması durumudur. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarınca yapılan tüm faaliyetlerin neler olduğu ve ne amaçla yapıldığı konusundaki tüm işlemler saydamlık ilkesi gereği toplumla paylaşılması tarafsızlık ilkesi adına olumlu bir adımdır.

1.8.1.6. Çoğulculuk

Demokratik bir yapının argümanları arasında yer alan sivil toplum kuruluşları özelliklerinden olan çoğulculuk ilkesi ile birlikte toplumlar arasındaki ayrımcılığı (Dil, din ve ırk ayrımı) ortadan kaldırılmasında büyük rol oynamaktadır. Sivil toplum kuruluşları, belir bir amaç doğrultusunda birbirinden farklı düşüncelere sahip olan bireylerin bir çatı altında buluşturarak, çoğulcu bir sosyo-kültürün oluşmasında önemli bir paya sahip olan örgütsel bir oluşumdur. Aynı zamanda mesleki ve sosyo-kültürel konularda birbirinden farklı etkinliklere sahip olan örgütlerin de toplumsal bir yapıda yer alması bir nevi sivil toplum kuruluşlarındaki çoğulculuk ilkesi ile de nitelendirilebilmektedir (Arslan, 2001: 126). Toplumsal bir yapıda din, dil ve ırk ayrımı olmaksızın bireylerin temel hak ve özgürlükler edinimi konusunda sorun yaşamamasının temel nedeni sivil toplum kuruluşlarının özellikleri arasında yer alan çoğulculuk ilkesinin toplum tarafından net bir şekilde benimsenmesi olarak da değerlendirilmektedir.

Çoğulculuk/Plüralizm, modernizmin kaynağından türetilen ulus devletlerin kendi bünyelerindeki farklı kültür ve kimliğe sahip vatandaşlara sosyo-kültürel açısından despotik bir uygulamaya karşı duruş sergileme olarak lanse edilen bir kavramdır. Ayrıca dini bir yaşam veya yönetimin başat faktör olarak tanımlanan geleneksel bir yapı anlayışına sahip dünyada monist/tekçi yapı ile çoğulculuk arasında mantık açısından topluma dayalı bir oluşum modelinin ortaya çıktığını da kolay bir şekilde gözlemlenebilmektedir (Gencer, 2004: 9). Günümüzde özellikle demokrasi işlevini benimsememiş, insan hakları ihlali konusunda sınıfta kalmış ve dünyadaki gelişmelere kapalı olan ülkelerin kültürel, dini ve sosyal alanlarda belirli kesime karşı otoriter bir yönetim sergilemektedir. Sivil toplum kuruluşları, otoriter devlet yönetimine karşı çoğulculuk ilkesi benimsenmesi halinde bu tarzdaki demokrasi dışı etmenler zamanla yok olarak demokratik bir sisteme geçişi son derece kolay olabilmektedir.

1.8.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Baskı Grubu Olması

Baskı grupları, ortak çıkarlar doğrultusunda örgütlenmiş ve bu yönde faaliyetlerini sürdüren, iktidarları etkilemeye çalışan veya denetleme mekanizmasını yürüten oluşumlardır. Aynı zamanda insanlık yararına çalışmalar yapan, totaliter rejimlerdeki insanlık dışı muameleleri karşısında bireylerin temel hak ve özgürlükleri

önceleyen örgütlenme biçimi olarak da tanımlanmaktadır. Bu tarz yapılara örnek olarak Uluslararası Af Örgütü/UAÖ (Amnesty International) gibi oluşumlar örneklendirilebilmektedir(Tezcan, 2015: 187-189).

Tarihsel süreçte ilk baskı grupları, 1834 yılında İngiltere'de "Ticaret Birliği" adıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonraki zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nde işçilerin, ağır iş koşularının iyileştirilmesi amacıyla patronlara karşı birliktelik sağlanarak baskı grubunu oluşturmuşlardır. Sivil toplum örgütlerine kıyasla daha az kurumsallaşan, hukuki yapıları olmayan, hedeflerine ulaşmak konusunda kamuoyuna belirli tarzda iletişim yöntemlerini kullanan çıkar gruplarıdır. Aynı zamanda baskı grupları, kamuoyunun dikkatini çekmek adına çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu nedenle iklim değişikliğine dikkat çekmek için yeşil çevreyi koruma, sahipsiz hayvanlar, silahsızlanma, vb. konularda eylemlerini sürdürmektedirler. Baskı grupları, protesto eylemlerinde zamanla şiddete de başvurarak toplumdaki huzur ve birlikteliğe zarar vermektedirler (Aziz, 2015: 25-27).

Baskı gruplarının, tarihsel sürecindeki faaliyetleri ele alındığında günümüzdeki toplumsal alanda aleni ve yasal bir zemine dayandırılmamış olsa da gerek devlet yapılanmasında gerekse devletin önemli karar mercilerinde önemli bir şekilde rol almışlardır. Bu nedenle Selçuklu ve Osmanlı Devletlerindeki mesleki kuruluş olan Ahi Teşkilatlarının devlet otoritesi üzerindeki baskıları sonucunda taleplerinin kabul görmesidir. Aynı zamanda dinsel tarzda bir oluşumdan meydana gelen bir nevi din adamlarının yetiştirilmesi ve fetva kurumu olarak da lanse edilen "Ulema" sınıfı, askeri alanda önemli faaliyetleri bulunan "Yeniçeriler teşkilatı" taleplerinin yerine getirilmesi amacıyla Osmanlı Devleti'ndeki yönetimini baskı altına almak adına faaliyet yürütmüşlerdir. Baskı gruplarının batılı devletlerindeki işleyişindeki durumu ise; Ortaçağın son zamanları ile sanayi devrimi arasındaki zaman dilimi olan "Merkantalizm" döneminin başlamasıyla mevcut iktidarları denetleme görevini üstlenen ve bunun sonucunda iktidardan hak talepleri olan sınıf ortaya çıkmıştır. Baskı grupları, özellikle sanayideki gelişmeler ile birlikte toplumda yaşanılan değişimler sonucunda meslek grupları, bir araya gelerek kurumsallaşma faaliyetleri yerine hukuki anlamda tanımlamaları için yoğun faaliyet sürdürerek, faaliyetlerini hukuki zemine oturtularak, iktidarlara yönelik baskılarını yoğunlaştırmıştır (Tatar, 1997: 84-85).

Demokratik yönetimlerde baskı grupları, çıkar amaçlı bir araya gelen insanların oluşturduğu menfaat grubunun ortak çıkarlarını elde etmek adına iktidarı etkileyen örgütsel bir oluşumlardır. Kimi baskı grupları kendi ideolojileri bünyesinde belirli bir alan veya gruba hitapları söz konusuyken, kimi baskı grupları ise belirli bir grup olmaksızın halka açık aleni bir şekilde faaliyet yürütür. Belirli bir grup faaliyetine sendikalar örnek verilirken, halka açık gruplara ise küresel anlamda eylemde bulunan "çevreci" gruplar örnek verilebilmektedir. Baskı grupları hedefe ulaşmak adına; üye sayısı, maddi olanaklar, sosyal statüler, örgütlenme yapısı(zengin/fakir-bilinçli/bilinçsiz) ve izlenen stratejiler gibi konularda önemli bir şekilde rol oynamaktadırlar (Türköne, 2014: 323-324).

Baskı grupları çoğu zaman çıkar grupları ile kavram açısından eşdeğer görülse de bu iki grubun faaliyet alanları birbirinden farklıdır. Baskı grupları, çıkar gruplarının düzenli ve iyi organize olmuş halidir. Baskı gruplarının tümü aynı zamanda çıkar grubu olmakla birlikte her çıkar grubu baskı grubu olarak nitelendirilmemektedir. Baskı grupları hedeflerine ulaşmak adına değişik anlamda baskı yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemler:

- *İkna (İnandırma) Yöntemi:* Baskı grupları, özellikle siyasi iktidarlardan menfaat temini sağlamak konusunda tarafsızlık ilkesi çerçevesinde ikna etme amaçlı çeşitli argümanlar sunar.
- *Siyasi Tehdit Yöntemi:* Baskı grupları, ikna yöntemi başarısız olması halinde kaba kuvvete başvurmaksızın siyasi partilere seçimde kullanılacak "oy" ile tehdit etmesi.
- *Para ya da Maddi Çıkar Sağlama:* Baskı grupları, menfaat temini konusunda siyasi iktidar ve uzantılarına maddi anlamda destekleri(gayrimenkul, tatil, vb.) sunarak, örgüt üyelerine ekonomik anlamda maddi kazanımlar elde etmek
- *Hükümet Çalışmalarının Engellenmesi:* Hukuki veya siyasi anlamda örgüt aleyhinde yapılacak düzenlemeler (Tüzük, yasa, vb.) karşısında örgüt üyeleri; grev, protesto, vb. eylemlerde bulunarak, parlamento ve kamuoyununum dikkatini çekme.
- *Kitlesel Eylem:* Baskı grupları ve hükümet arasında yapılan barışçıl yöntemlerin başarısız olması durumunda baskı grubuna mensup üyelerin çok büyük çapta genel grev, vb. önemli sayılabilecek eylemlerde bulunması durumudur (Öztekin, 2014: 117-122).

Baskı grupları çoğu zaman siyasi partilerle dolaylı ya da doğrudan kendi menfaatleri doğrultusunda ilişki içinde olabilmektedir. Özellikle ekonomik anlamda çıkar sağlamak adına siyasi iktidara destek faaliyetlerinde bulunabilmektedirler. Baskı gruplarının siyasi partileri desteklemelerinin en büyük amacı mevcut siyasal partinin tek başına ya da diğer partilerle hükümette yer aldığı zaman iktidardaki ayrıcalıklardan faydalanma isteğidir. Baskı grupları; çok iyi organize olmuş, müessese içinde düzenli bir hiyerarşisi olan, yönetmelik/tüzük kapsamında kurularak hukuksal yönde resmi bir statüye sahip olan ve belirli bir kesime hitap eden gruplar olup aynı zamanda bu tarz gruplar kendi alanında uzmanlaşmış kuruluşlardır. Bu tarz mesleki anlamda uzmanlaşmış kuruluşlar yanında belirli bir fikre veya dine mensup ideolojik anlamda örgütler de mevcuttur. İdeolojik örgütler, uzmanlaşmış meslek kuruluşlara oranla daha kompleks bir ilişki yapısına sahip olup belirli bir meslek veya kuşak olmaksızın toplumun her kesiminden üyesi olan gruplardır. İdeolojik temelinde bir araya gelen taraftarlar mensubu olduğu inancı veya fikri daha geniş kitlelere ulaştırmak veya daha yaygın hale getirmek adına bu tarz grupsal oluşumların en önemli amaçları arasında yer almaktadır.

Baskı grupları bazı toplumsal olaylara karşı tutum sergileyen, hukuki anlamda düzenlemeler sonucunda hak kaybı yaşaması muhtemel olan örgüt üyeleri adına hak arama çabaları için eylemde bulunan organize olmuş örgütlerdir. Baskı grupları aynı zamanda siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda kazanımlar elde etmek amacıyla hükümet başta olmak üzere bazı kurum ve kuruluşlara değişik metotlarda baskı uygulamaktır.

Modern toplumların politik yaşamlarında toplumdaki siyasal zeminini etkileyen ve siyasal oluşumların dışında başka teşkilatlanmalar da söz konusu olup, bu teşkilatlanmaların başat faktörü baskı gruplarıdır. Baskı grupları amaç ve yöntem açısından siyasal partilerle karşılaştırılmalar yapılmış olup çoğu zaman siyasal partilerle eş tutulmaktadır. Baskı grupları, amaç ve metodolojik anlamda siyasal partilerden farklı bir yaklaşım gösteren örgütlenme biçimidir. Bu nedenle baskı grupları, siyasal partiler gibi iktidar olma hedefi olmayan ve iktidar savaşını vermeyen aynı zamanda örgütsel anlamda ortak çıkarlarını elde etmek amacıyla hükümetler üzerinde maddi, manevi, ideolojik, vb. argümanlarla baskı oluşturmak amacını taşımaktadır. Bu nedenle baskı grupları bazı önemli konularda karar alma

sürecindeki hükümetleri etkileyerek kendi lehlerinde karar verilmesi yönde faaliyetlerde bulunan örgütsel oluşumlardır. Aynı zamanda baskı grupları, siyasal düzen nezdinde belirli taleplerin olması menfaat grubundan ayrıştırıldığını göstermektedir. Baskı grupları: Anomik baskı grupları, örgütlenmemiş baskı grupları, örgütlenmiş baskı grupları ve kurumsal baskı grupları olarak da çeşitlendirilmiştir (Dursun, 2012: 288-292).

Baskı grupları ile sivil toplum örgütleri kavramsal açıdan mukayese edildiğinde baskı grupları bir amaç uğruna olumlu veya olumsuz durumlarına bakılmaksızın her şeyi mubah görürken, sivil toplum örgütleri ise demokratik sisteme uyumlu, insan haklarına saygılı devlet yönetimi anlayışını benimseyen ve belirli bir yasal çerçevede hareket etme düşüncesine sahip organizasyonlardır. Ayrıca baskı grupları, demokrasi dışı eylemlere yönelik faaliyetlerde bulunan despotik yapıların hâkim olduğu siyasi toplumlarda daha etkili olduğu gözlemlenebilmektedir (Demirel, 2013: 100-101). Baskı grupları, toplumsal anlamda devletçi anlayışını benimsemiş baskıcı/totaliter rejimlerin egemen olduğu siyasi toplumlarda daha çok boy göstermektedirler. Baskı grupları ve sivil toplum örgütlerinin eylem alanı ve faaliyetleri konusunda bir kıyaslama söz konusu olduğunda baskı grupları, siyasi toplumun hüküm sürdüğü mecrada daha aktif olan aynı zamanda hukuki veya gayri hukuki ayrımı olmaksızın faaliyetlerini sürdüren oluşumlardır. Bu durum karşısında sivil toplum örgütleri ise bireysel hak ve özgürlüklerin temel alındığı ve adalet olgusunun tam olarak işlendiği sivil toplumlarda faaliyet süren organizasyonlardır.

Baskı ve menfaat grupları demokratik toplum yapısı çerçevesinde hükümetleri denetleme ve yönlendirme konusunda güçlü bir yapıya sahip olan ve günümüz zaman diliminde menfaat grupları ile birlikte siyasal anlamda önemli rol oynayan gruplardır. Baskı grupları aynı zamanda iktidar ile toplum arasındaki ilişki ağını düzenleyen bir grup oluşumudur. Her baskı grubu birer menfaat grubu olup her menfaat grubu da baskı grubu olarak değerlendirmemek gerekir. *Menfaat grubu,* ortak çıkarlar doğrultusunda bir araya gelen, kendi içinde çeşitlilik gösterip ekonomik menfaat grubu en önemli grubu arasındadır. Baskı grupları; Para yardımı ile rüşvet, lobicilik, propaganda ve tehdit, şantaj, grev, boykot ve gösteriler gibi baskı yöntemlerini kullanarak faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürmektedir (Kesgin, 2014: 155-157). Baskı grupları kendi aralarında 4'e ayrılır.

a) Anomik Baskı Grupları: Herhangi bir örgütsel bağı olmayan, kendiliğinden gelişen ve devamlılığı bulunmayan bir topluluğun meydana getirdiği gruptur. Aynı zamanda daha önceden hazırlık aşaması olmayan ve plan dâhilinde bir emek sarfı da söz konusu değildir.

b)Örgütlenmemiş Baskı Grupları: Örgütsel bir işleve sahip olmayan ve ortak çıkarları doğrultusunda siyasi yapılara baskı uygulayan gruplardır.

c)Örgütlenmiş Baskı Grupları: Örgütsel bir yapıya sahip olan, üyelerinin çıkarları adına sistemli bir şekilde faaliyet gösteren gruplardır.

d)Kurumsal Baskı Grupları: Üyelerin çıkarlarını korumak veya siyasal yapıyı baskılamak gibi kurumsal bir amacı olmayan fakat gerekli görüldüğü (Kesgin, 2014: 156-157).

Baskı gruplarının siyasi iktidarı doğrudan etkilemek adına üyelerinin nicelik durumu ve teşkilatlanma yapısındaki nitelik durumu son derece önem arz etmektedir. Ekonomik anlamda zayıf olan bir gruptan oluşan baskı grupları, etkinliğini üye sayısının fazlalığından ve aynı zamanda iyi organize olmuş örgütsel bir yapıdan almakta olup, siyasi iktidara veya bürokratik yapıya karşı kendi menfaatleri doğrultusunda karar alma konusunda faal örgütlenme biçimi olan gruplardır. Spontane bir şekilde gelişen menfaat grupları düzenli bir organizasyon sonucunda baskı gruplarına dönüşebilmektedir. Menfaat grupları, tehlike durumu söz konusu olduğunda iyi örgütlenebilen aynı zamanda cemiyet tarzı yüzeysel ilişkilerin mevcut olduğu ortak çıkar gruplarıdır (Doğan, Özyurt ve Boztoprak, 2009: 418). Belirli bir çıkar amacıyla bir araya gelen menfaat gruplarının, düzenli bir şekilde organize edilmesiyle birlikte baskı gruplarına dönüşebilmektedir. Sistematik bir şekilde örgütlenmiş olan baskı grupları özellikle siyasi iktidara karşı kendi lehlerinde karar alınması yönünde baskı uygulayan teşkilatlardır.

1.8.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarında Kamu Kurumu Niteliğindeki Örgütlenmeler

Kamu kurumu olarak tanımlanan kuruluşlar yönetimsel ve etkinlik açısından sivil toplum örgütlerinden farklı bir yapısı mevcuttur. Bu farklılıklar belirli bir yasal zeminine göre sürdürülen hukuki süreç, kamusal görevi öncelemek, devlet yönetiminin sahip olduğu erkin önderliğinde hareket etmek, vb. durumlar olarak

belirlenmektedir. Bu tarz kuruluşlar bazı durumlarda tamamen devlet yönetiminin direktifleri doğrultusunda hareket eder bazı durumlarda da sivil toplumun öngördüğü koşullarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşlara, esnaf birliği, sendikalar, barolar birliği, sanayi odası, borsalar birliği, ticaret odası, noterler birliği, vb. kuruluşlar örneklendirilebilmektedir.

1.8.2.2.1. Mesleki Kuruluşlar

Kamu kurumu olarak nitelenen mesleki kuruluşların tanımı Anayasa'nın 135. maddesinde belirtilmiştir. Mesleki kuruluşlar düzenli bir şekilde işi veya mesleği olan bireylerin iş hayatını kolaylaştırmak, gereksinimlerini karşılamak, mesleki yaşamda kişisel becerilerini geliştirmek, maddi anlamda destek sağlamak ve diğer meslek sahipleri ile belirli etik ve iş disiplini çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren aynı zamanda tüzel kişiliklere sahip yapılardır. Özellikle her iş/meslek sahibi olan bireylerin faaliyetlerini sürdürmek adına bölgesinde mevcut olan sanayi odası/ticaret odası/esnaf odasına kayıtlı olmak zorundadır (www.istesob.org.tr). Mesleki kuruluşlara, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu, Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Noterler Birliği, Sanayi ve Ticaret Odası, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, vb. yapılara örnek verilebilmektedir.

1.8.2.2.2. Sendikalar

Sendika, genel anlam itibariyle işçilerin ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda yasal olarak edinmiş haklarını korumak ve çalışma koşullarının işçi lehine iyileştirilmesi adına işverene karşı faaliyette bulunan örgütlenme biçimidir. Demokrasinin yoğun olarak işlev gördüğü devletlerdeki siyasi yapı gereği nitel ve nicel anlamda sendikalaşma ile ilgili faaliyetler çok aktif bir şekilde sürdürülür. Sanayi inkılabıyla birlikte fabrikalarda çalışan işçilerin çok ağır koşullarda çalıştırılması, işçilere ödenen ücretin çok düşük olması, vb. olumsuz durumlar sendikalaşma hareketinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü işçilerin maruz kaldığı bu tarz olumsuz durumlara son vermek için hak arama adına işçi birlikleri kurulmuş sonrasında da bu birlikler daha donanımlı hale getirtilerek sendikal örgütlenmeler meydana gelmiştir. Sendikalaşma hareketinin ilk ortaya çıktığı batılı toplumlarda emeğin çok ciddi manada sömürülmesi sonucunda anarko sendikacılığı(Şiddet kullanılarak zorla hak elde etme eylemi) ortaya çıkmıştır. Bu şekilde yaşanan

eylemler zamanla son bularak örgütsel tarzda hak arama eylemlerine dönüşerek, yasal bir zemine oturtulmuştur. Türkiye'deki sendikacılığa geçiş süreci Batı toplumlarına oranla daha demokratik bir şekilde olmuştur (Ören, 2017: 173-178).

Sendika, resmi kurum ve kuruluş ile özel kuruluşlarda (Fabrika, vb. hizmet alanları) ücret karşılığı çalışan işçilerin sosyal ve mali hakların kazanımı konusunda faaliyet gösteren örgütsel bir yapıdır. Aynı zamanda kamu kurumunda çalışan sendikalı memur ve sözleşmeli personellerin sendikal hakları işçinin sahip olduğu sendikal haklar kadar geniş değildir. Çünkü kamu kurumlarında çalışan memur ve sözleşmeli personellerin grev hakkı bulunmamaktadır. Sendikalar tüzel kişiliğe sahip olup, işçi, memur, sözleşmeli personel ve işverenlerin mali ve sosyal açıdan haklarını savunan kuruluşlardır. İşçi örgütlenmesi sonucunda "İşçi sendikası", işverenlerin mensubu olduğu "İşverenler sendikası" ve resmi kurumlarda çalışan memur ve sözleşmeli personelin üye olduğu/olabileceği "Kamu Görevliler Sendikası" olmak üzere farklı statü ve çalışma alanlarda faaliyet gösteren sendika örgütlenmeleri mevcuttur. Farklı hizmet kollarında etkinlik gösteren sendikaların 5'ten az olmamak kaydıyla bir araya gelip birleşmesiyle tüzel kişi kapsamındaki "Konfederasyon" adı altında sendikal kuruluşlar da bulunmaktadır (Bektaş, 2014: 33). Sendikalar, kamu veya özel kurum/kuruluşlarda çalışan işçilerin; maaş, ikramiye, fazla mesai, vb. mali konular; haftalık çalışma saatleri, hafta sonu ve bayram tatillerinde işçilerin lehine olacak şekilde sosyal hakların kazanımı konusunda faaliyetlerini sürdürmektedirler. İşçi sendikaları ile işverenler arasındaki sıkı pazarlıklar sonucunda imzalanan toplu sözleşmeler işçilerin mali ve sosyal yönden bazı haklara kavuşmasına vesile olmaktadır. Aynı zamanda işçilerin bazı hakları elde etmek amacıyla işi yavaşlatma veya işi toptan bırakma eylemi olan grev gibi sendikal haklar işvereni zaman zaman zor durumda bırakabilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarda çalışan memur ve sözleşmeli personellerin grev hakkı olmadığından mali ve sosyal hakların kazanımı konusunda işçiler kadar avantajlı duruma sahip değillerdir. Sendikal örgütlenmelere; Sağlık-Sen, ÖGESEN, Türk Büro- Sen, , Eğitim-Sen, vb. oluşumlar örnek verilebilmektedir. Konfederasyon tipi örgütlenmelere: Memur- Sen, Türkiye Kamu-Sen, KESK, Türk-İş, Hak- İş, TİSK, DİSK, vb. oluşumlar örnek verilebilmektedir.

1.8.3. Diğer Örgütlenme Aşamaları

Sivil toplum kuruluşlarında yönetim ve faaliyetler açısından farklı şekilde örgütlenme biçimleri mevcuttur. Bu tarzdaki sivil toplum kuruluşlarını; kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar, gönüllülük esasına dayanan kuruluşlar ve diğer örgütlenme biçimi olarak da lanse edilen siyasi partiler, kooperatifler, vb. oluşumlardan söz edilebilmektedir. Özellikle bir toplumda siyasi partilerin niceliği ve niteliği konusundaki faaliyetleri demokrasinin işle(me)yişi açısından önemli ipuçları vermektedir. Demokratik sistemlerde bireysel hak ve özgürlükler temelinde kurulan ve siyasi seçimler sonucunda iktidar olmaya hak kazanan siyasi partilerin yönetimsel açısından faaliyetleri sivil toplum kuruluşlarının etkinliği adına kazanımların elde edilmesinde önemli bir şekilde rol oynamaktadır.

1.8.3.1. Siyasi Partiler

Siyasi partiler, demokrasi işlevlerinde temel faktör olan, siyasal düzlemdeki faaliyetlerin odak noktası haline gelen, kuruluş gerekçesi belirtmek suretiyle bir programa dayandırılan ve halkın egemenliğini ilke edinen siyasi anlamda örgütlenmiş kuruluşlardır. Siyasi partilerin en büyük temel amacı devlet yönetimlerinde yer almak gayesiyle iktidarda yer almaktır. İktidarı hedefleyen siyasi partilerin iktidara geliş süreci olarak; askeri darbe, muhtıra, vb. cunta tarzı demokrasi dışı eylemler olmaksızın hukuksal süreçte yapılan seçim sonucunda halkın özgür iradesi temel alınarak halk nezdinde siyasi partilerin iktidar olma sürecidir. Siyasal partiler iktidarda yer almak amacıyla 19. Yüzyıl sonrası oluşmuş siyasi örgütlü kurumlardır. Aynı zamanda siyasal partilerin ortaya çıkması demokrasinin de başlangıç aşaması olarak değerlendirilmekte olup, halkın egemenliğine dayanan bu oluşum sivil hakların veya sivil toplum düşüncesinin de ortaya çıkması demektir. Halkı temsil etme, menfaat temin etme, parti üyelerinin bir program dâhilinde yetiştirmesi, bireylerin inanç ve kültürel alanda sosyalleşme fonksiyonu ve halkın talebi doğrultusunda politika belirlemesi siyasi partilerin temel görevleridir (Kesgin, 2014: 137-141).

Siyasi partiler her ne kadar kuruluş aşaması 19. Yüzyıl sonrası denilse de daha önceki zaman diliminde de siyasi parti eşdeğerinde siyasal gruplaşmalar mevcuttur. Günümüz İngiltere'sindeki Muhafazakâr ve Liberal partilerin temellerini 17. Yüzyılda aynı ülkede siyasi parti benzeri oluşum olan Tory ve Whigler adlı fraksiyon

boyutundaki grupların faaliyetleri söz konusudur. Aynı zamanda İngiltere'de yayımlanan 1832 Reform Yasası ile birlikte siyasi ve sosyal alanda yapılan yenilikler/düzenlemeler sayesinde siyasi partiler ortaya çıkmıştır. Bazı düşünürlere göre demokrasi düşüncesinin etkin olarak var olmasının temel nedeni siyasi partilerin varlığı olarak da değerlendirilebilmektedir. Siyasi partiler, farklı ideolojilerin ortaya çıkması konusunda plüralist sistemler için edindiği fikir ile monist sistemler için edindiği fikirler ayrı bir kategoride değerlendirilmektedir. Bu nedenle tekçi (monist) sistemdeki toplumsal anlamdaki faaliyetler, "tek adamlık" ideoloji doğrultusunda otoriter bir yönetim tarzıyla sürdürülürken, demokratik yapı çerçevesinden hareketle birden çok ideolojilerin aynı ortamda veya yönetimde boy göstermesi çoğulcu bir yaklaşımın da göstergesidir. Ayrıca partilerin günümüzdeki modern anlamdaki tanımı Duverger'e göre: "*Modern partiler, programlarından veya üyelerinin mensup olduğu sosyal sınıftan çok, örgütlerinin mahiyetiyle ayırt edilebilir. Bir parti, beli bir yapıya sahip bir insan topluluğudur. Modern partilerin başlıca ayırıcı özelliğini, bunların anatomileri teşkil eder. Geçmiş çağların tek hücreli yaratığının yerini, karmaşık ve farklılaşmış yapısıyla, 20. yüzyıl partisi almıştır"* (Sarıbay, 2008: 172-178).

Tarihsel süreçte 19. yüzyıl için siyasal partilerin ortaya çıktığı zaman dilimi olarak bilinmekle birlikte 17. Yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan Tory ve Whigler adlı ayrılıkçı grupların faaliyetleri daha sonra resmi anlamda kurulacak olan siyasal partilerin temellerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda siyaset bilimci Maurice Duverger' e göre siyasi parti; belirli bir ideolojik yapısına sahip olan bireylerin siyasal anlamda bir araya gelerek siyasi bir topluluk oluşturma durumudur. Duverger, 20. Yüzyıl partileri için de geçmişteki tek tipli siyasi yapılara kıyasla daha kompleksli ve değişik bir yapı olarak tanımlamaktadır.

Siyasi partiler, iktidara gelmek adına halkın desteğini sağlamaya çalışan, belirli bir alanda politika faaliyetlerini sürdüren, kalıcı ve kararlı bir yapıya mensup olan siyasi oluşumlardır. Siyasi partilerin; iktidarı ele geçirmek, belirli oranda resmi üye sayısına sahip olmak ve ülkenin bütünlüğü kapsamında toplumsal anlamda politikalar üretmek gibi temel niteliklere sahip olması gerekmektedir(Türköne, 2014: 336).

Demokrasilerin temel argümanlarından olan siyasi partiler, kompleks haline gelen toplumlarda çıkar temelli grupların taleplerini hükümete ulaştırmasında sivil toplum ile siyasal yapı arasındaki aracı kurumlardır. Siyasal bir sistem, sivil toplumu

ve devleti bazı faaliyetlerinden dolayı tahakkümü altına alması da demokrasinin felaketi anlamına gelir. Aynı zamanda İtalya'da Mussolini, İspanya'da Franco ve Portekiz'deki Salazar dönemlerinde ilgili liderlerin öncülüğünde siyasi partilerin iktidarda olmasına rağmen demokrasi dışı eylemlere başvurularak diktatöryal bir yönetim sergilemektedirler. Bu nedenle bu tarz eylemler halkın gerçek anlamda özgür düşüncesinin yansıtamadığı "sözde" bir parlamenter sistemi de söz konusu olabilmektedir (Touraine, 2004: 139-142).

Demokrasi türevleri arasında yer alan siyasi partiler, tek başına ya da başka parti ortaklığıyla hükümete/siyasi iktidarda yer almak veya diğer siyasi oluşumlar üzerinde güçlü bir etki bırakmak gibi en temel amaçları vardır. Siyasi partiler, sosyal oluşumların destekleri olmadan partisel birlikleri kendileri tarafından oluşturulan siyasi parti türü olarak anlamlandırılan "Dolaysız parti" ve özellikle sivil toplum örgütleri ile işbirliği halinde faaliyet gösteren bir diğer siyasi parti türü de "Dolaylı parti" dir. Siyasi partiler, aynı zamanda politik anlamda karar merciini etkili bir şekilde denetlemek, devletin kadro yapılaşmasında faal olmak, toplumsal anlamda bir kimlik oluşturma, vb. amaçları misyon edinmiş siyasi oluşumlardır. Altı adet siyasi parti sistemi mevcuttur.

- *Tek Parti ve Çeşitleri:* Siyasi anlamda başka bir parti oluşumunun bulunmadığı tek partili sistemdir.
- *Hegemonya Partisi:* Birden çok parti olmasına rağmen hegemonik/otoriter yapısı itibariyle iktidarda kalıcı tek parti olma durumu.
- *Hâkim Parti Sistemi:* Çok partili olmasına rağmen halkın iradesi doğrultusunda demokratik bir çerçevede tek bir partinin uzun sürede iktidarda olması.
- *İki Partili Sistem:* Halkın iradesi sonucunda en çok oy alan iki partili sistem.
- *Ilımlı Çok Parti Sistemi:* İktidar ve muhalefet partileri eksenindeki hizipleşme aksiyonları.
- *Aşırı Çok Parti Sistemi:* Birbirinden farklı/zıt düşünce tarzına sahip birden çok partinin mevcut olduğu siyasi parti sistemidir (Doğan, Özyurt ve Boztoprak, 2009: 417-418). Siyasi partilerin en büyük hedefi siyasi anlamda yapılan seçimler sonucunda halkın desteğini alarak siyasi iktidarda yer almaktır. Siyasi partiler kendi ideolojilerine mensup bireyleri, partinin gelecekteki yapılanması ve misyonu için

devletin çeşitli kademelerine özellikle kritik öneme sahip olan önemli kadrolara(Üst yönetim) atanmak gibi. Belirli bir fikri/ideoloji savunan veya çıkar amaçlı kurulan ve buna benzer nitelikte misyon edinmiş siyasi parti türleri de mevcuttur. Aynı zamanda ülkelerdeki demokratik veya anti-demokratik yapısı gereği siyasi parti sistemleri de ortaya çıkmaktadır.

Günümüzdeki siyasi parti faaliyetlerinin bir şekilde kısıtlanması, önlenmesi veya partilerin kapatılması demokrasi işlevselliğini benimsemiş ülkelerde kabul edilebilir bir tarafı bulunmamaktadır. Çünkü siyasi partiler demokratik sistemin temelini oluşturan siyasi oluşumlar olup siyasi partilerin özgür bir şekilde faaliyetlerini sürdürmeleri demokrasinin temel türevleri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda *"Duverger'e göre Modern siyasi partilerin doğuşu, 19. yüzyıl Avrupası'nda iki temel nedene bağlanabilir. Bunlardan birincisi temsili ve sorumlu hükümet ilkesinin yerleşmesidir. Gerçekten hükümetlerin ya da siyasi iktidarların temsili nitelik taşımadığı mutlak monarşiler çağında siyasi partilerin oluşması beklenemezdi. Çünkü halkın yönetimde temsili söz konusu olmadığından, bu tür aracı toplumsal örgütlere de gerek yoktu. İkincisi de oy hakkının tüm topluma yayılmasıdır. İlk zamanlarda toplumun belirli kesimlerine özgür olan oy kullanma hakkı, yavaş yavaş tüm vatandaşlara tanınmaya başlayınca parlamentolarda günümüz siyasi partilerinin ilk çekirdekleri sayılan hizipleşmeler ve gruplaşmalar başlamıştır"* (Öztekin, 2014: 96-98). Demokratik yapının hâkim olduğu ülkelerde siyasi partiler, faaliyetlerini özgürlük ilkesi çerçevesinde yürütmekte olup, siyasi partiler üzerinde herhangi bir kısıtlayıcı veya engelleyici eylem tarzındaki demokrasi dışı etkenlerden söz etmek mümkün değildir. Gelenekselci toplum yapısına mensup bir ülkede siyasi partilerin faaliyetlerini tam anlamıyla bir yapı tarafından tahakküm olmaksızın serbest bir şekilde yerine getirmeleri imkânsız bir durumdur. Çünkü gelenekselci toplum yapısının özelliğine bakıldığında; dışarıdaki gelişmelere karşı kapalı bir durum sergileyen, bireysel hak ve özgürlüklerin tam anlamıyla oturulamadığı bir süreç söz konusudur. Siyasi partilerin işleyişi konusunda özgürlük temelinde yasal düzenlemelerin mevcut olmayışı, vatandaşların siyasal seçimlerde özgür iradeleri olmaksızın oy kullanması, vb. olumsuz durumlar siyasi partilerin faaliyetlerinin dar bir alanda konumlandırıldığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Siyasi partilerin etkin bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştirememesi sonucunda diğer sivil toplum kuruluşlarının da aktivitelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle mutlak monarşinin veya feodal yapılarının hüküm sürdüğü yönetimlerde siyasal veya sosyo- kültürel alanlarda halkın temsil yetkisi bulunmamaktadır. Bu tarz otoriter yönetim anlayışına

sahip devletlerde yetki sınırlamasının olmaması sonucunda sivil toplum faaliyetleri de çok yetersiz/cılız kalmaktadır. İktidarda yer alan siyasi parti veya partileri denetleme mekanizmasını yürüten muhalefet partileri aynı zamanda iktidar ve başta muhalif kesim olmak üzere vatandaş arasında aracı misyonunu üstlenmektedir. Ayrıca vatandaşların kendi hür iradesi ile hiçbir kişi, kurum veya kuruluşun baskısı altında kalmadan siyasal seçimlerde oylarını kullanması demokrasinin olmazsa olmazlarındandır. Siyasal seçimlerde oy kullanma hakkı belirli bir sınıfa veya bir gruba özgü bir durum iken zamanla oy kullanma hakkı toplumun genelini kapsamıştır. Bu nedenle oy kullanma hakkının toplumun genelini kapsaması halkın temsil gücünü artırmış ve siyasi partilerin faaliyetleri de devlet yapısının karşısında etkinliği daha işlevsel bir hale gelmektedir. Siyasi partilerin faaliyet alanı genişlemesi aynı zamanda faaliyetlerinin yoğun bir şekilde artması sivil toplum kuruluşlarının da faaliyetleri de aynı oranda artmaktadır. Siyasi oluşumlara örnek verilmesi gerektiğinde; Cumhuriyet öncesi Osmanlı'nın son zamanlarında kurulan partiler: İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Ahrar Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, vb. siyasi oluşumlar mevcuttur. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar kurulan partiler: CHF, SCF, DP, AP, CHP, ANAP, DYP, MHP, DSP, vb. siyasi oluşumlara örnek gösterilebilir.

1.8.3.2. Kooperatifler

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10/05/1969 tarih ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, yürürlüğe girmiştir. 1163 sayılı Kanun toplamda 102 adet madde ve 11 adet geçici maddeden oluşmaktadır. Kooperatifler yönetim, denetim ve işleyiş açısından Ticaret Bakanlığı'na bağlıdır. Kooperatif, gerçek veya tüzel kişiler tarafından belirli ekonomik ayrıcalıkları elde etmek amacıyla maddi veya emek açısından karşılıklı yardımlaşmanın sağlandığı ve ortaklık esaslarına dayanan dönüşümlü sermayenin mevcut olduğu kurumsal bir yapıdır. Yönetmelik gereği kooperatiflerin kurulması için en az yedi ortağın imzasının olduğu bir ana sözleşmesinin mevcut olması gerekmektedir (1163 sayılı Kanun, Mad.2) (www.mevzuat.gov.tr).

Kooperatifler, serbest piyasa veya karma piyasası ayrımı olmaksızın herhangi bir devlet baskısının söz konusu olmadığı ve pazar ekonomisinde önemli derecede etkinliği olan bağımsız yapılı kuruluşlardır. Geçmiş dönemlere bakıldığında bazı

ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlardaki hedeflerine ulaşmasında kooperatiflerin yoğun bir şekilde yürüttüğü faaliyetler sayesinde etkili olmuştur. Çok düşük dereceden sermaye yapısına sahip üreticilerin kalkınmasında veya maddi imkânlarının belirli bir aşamaya getirilmesinde kooperatifler önemli rol oynamaktadır. Kooperatifler aynı zamanda ekonomik anlamda piyasadaki güvenceyi sağlayarak çiftçilerin ürettikleri emtiaların kârlı bir şekilde fiyatlandırması yaparak çiftçilerin maddi kazanç elde edilmesinde son derece etkindirler (Üstün ve Aydın, 2017: 18).

Kooperatiflerin kurulmasında en temel nedenler; bireylerin özellikle ekonomik çıkar elde etmek amacıyla bir araya gelerek karşılıklı yardımlaşma/dayanışma içinde olması ve doğal ve suni afetler karşısında oluşan zararları minimize etmek amacıyla birlikte hareket etme düşüncesidir. ABD Devlet Başkanı Benjamin Franklin yangın gibi afetlerin zararlarını minimum seviyede tutmak için 1750 yılında "Yardımlaşma sigortası" kurarak bir nevi kooperatifleşme tipinin ilk örneğini oluşturmuştur. Aynı zamanda üreticilerin ürettikleri mallarını piyasa koşullarında kâr elde edilecek seviyede satış yapmaları amacıyla Fransa'da Fanchho-Compte'de peynircilik sektöründe kooperatif kurulmuş olup Fransa'da böylece kooperatifleşme adına ilk adımlar gıda sektöründe atılmıştır (Çıkın ve Karacan, 1994: 23). Kooperatiflere Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri, S.S. Bingöl Üçüncü Kısım Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi, S.S. Fındık Tarım Satış Kooperatifler, S.S. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, vb. oluşumlara örnek verilebilmektedir.

1.9. Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Türkiye'de MÜSİAD

MÜSİAD, Türkiye'de ekonomi ve sosyo-kültürel açısından en büyük sivil toplum kuruluşlarındandır. MÜSİAD, nicelik ve nitelik yönünden özellikle ekonomi alanında ağırlığı olan sivil toplum kuruluşudur.

1.9.1. MÜSİAD'ın Tarihi ve Kuruluş Aşaması

Kısa adı MÜSİAD olan Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, 5 Mayıs 1990 yılında yaş ortalaması 33'ün altında olan bir grup genç işadamının bir araya gelerek belirli bir kuruluş felsefesi/inancı (Muhafazakâr) benimseyerek, belirli tüzük/yönetmelik dâhilinde kurulan sanayiciler ve işadamları derneğidir. MÜSİAD, aynı zamanda yurt içinde şube/irtibat noktası yapılanması olduğu gibi yurtdışında da aynı düzeyde şube/irtibat noktası yapılandırılması mevcuttur. MÜSİAD; ekonomi,

siyasi ve sosyo-kültürel anlamda üyelerinin sorunlarını, isteklerini veya çözüm önerilerini dile getirme konusunda yurt içinde toplamda 84 adet irtibat noktası mevcutken, yurtdışında ise 81 ülkede toplamda 165 adet irtibat/iletişim noktasına sahiptir. Çeşitli faktörlerde işlevselliğini yürüten MÜSİAD'ın 13 bin üzerinde aktif üyesi, 60 bin dolayında firma/işletmeyi temsil eden ve yaklaşık 2 milyon kişiye iş olanağı sunmakta olup, Türkiye ekonomisinin gelişmesine büyük bir katkı sunan çok önemli bir sivil toplum kuruluşudur(www.musiad.org.tr).

Ekonominin başat faktörü sayılan sanayici ve iş insanlarının Türkiye'nin ekonomik ve sosyal anlamda kalkınmasında ve gelişmesindeki rolleri inkâr edilemez. Sivil ve demokratik toplum olmanın başat faktörü sayılan sivil toplum kuruluşları, Türkiye'nin ekonomik, siyasal, eğitim ve sosyo-kültürel açıdan yaşanan sorunlara demokratik anlayış çerçevesinde çözümler sunmaktadır. Aynı zamanda devlet yönetimini daha işler hale getirmek ve bu çerçevede denetim mekanizmasını oluşturmak, çeşitli alanlarda ortak projeler üretmek ve bu yönden hareket ederek devlet yönetimi ve sivil toplum yönetimi arasındaki gerekli koordinasyonu sağlamaktır.

MÜSİAD, belirli iş alanında çalışan bireylerin kendini iş konusunda geliştirmesinin yanında sanayi ve ticaretin bütün işlevsellikleri konusunda daha etken ve randımanlı çalışmasını amaçlar. Küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin çalışma durumlarını belirli bir metot dâhilinde ilerlemelerini sağlamak; birey, teknoloji ve ekonomik tarzındaki gelişmelerinin belirli bir uyum çerçevesinde sevkini sağlayan sivil toplum oluşumudur. MÜSİAD, aynı zamanda iş dünyasıyla birlikte toplumun diğer katmanlar içinde örnek teşkil edecek şekilde rehberlik ve danışmanlık misyonunu üstlenen "kamu yararına dernek" statüsüne sahip güçlü bir sivil toplum kuruluşudur (www.musiad.org.tr).

MÜSİAD'ın kurumsal organizasyon yapısını ele alırken; Genel Başkan, Genel Başkan Yardımcısı, Genel Sekreterlik, Yönetim Kurulu Üyeleri, Yüksek İstişare Heyeti, il ve ilçe bazlı şube başkanları ve çeşitli alanlarda kurulan komisyonlardan oluşan hiyerarşik bir sistem dâhilinde kurulmuş olan dernektir. Eylül/2021 yılında yapılan 26. MÜSİAD Olağan Genel Kurul Toplantısında Mahmut Asmalı MÜSİAD'ın genel başkanlığına seçilmiştir. Başta genel başkan olmak üzere yönetim kurulu üyeleri ve yüksek seçim kurulu üyelerinin çalışma hayatı ve düşünce yapısı

incelendiğinde MÜSİAD, son kertede İslam inancı çerçevesinde muhafazakâr bir düşünce yapısını benimseyen özelikle ekonomi alanda faaliyetlerini sürdüren bir sivil toplum kuruluşudur.

Sivil toplum kuruluşu olarak çalışmalarını devam eden MÜSİAD, profesyonel kurumsal kimliğiyle hem ulusal hem de uluslararası arenada şubeleri mevcut olan aynı zamanda günümüz koşullarına entegre olmuş sistematik çalışma şekliyle örnek gösterilecek kuruluşlar arasında yer almaktadır.

MÜSİAD, yurt içinde şube/irtibat noktası yapılanması olduğu gibi yurtdışında da aynı düzeyde şube/irtibat noktası yapılandırılması da mevcuttur (www.musiad.org.tr).

MÜSİAD'a üye olan bireylerin kendi aralarındaki yardımlaşma ve işbirliği kültürünü yaymak, ticari işleri kolaylaştırmak, ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatmak ve kurumsal bir kimliğin oluşması adına Karz-ı Hasen sandığı kurulmuştur. Karz-ı Hasen kelime anlamı güzel borç olarak tanımlanmaktadır. Karz-ı Hasen, Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV)'den Endülüs'e, Selçuklulardan Osmanlı'ya kadar geçmişi olan ve günümüze değin varlığını korumuş yardım amaçlı kurulan bir müessesedir. Karz-ı Hasen, Allah rızasını kazanmak için borcu olan kişilere harama bulaşılmaması adına faizsiz olarak nakdi yardım etme şeklidir. MÜSİAD, aynı zamanda üyelerine helal minvalde ticari faaliyetlerini geliştirmek için maddi anlamda destek sunmak amacıyla MÜSİAD Karz-ı Hasen Sandığı kurulmuştur (MÜSİAD Karz-ı Hasen, 2020: 03-04).

1.9.2. MÜSİAD'ın Misyonu ve Vizyonu

Bir sivil toplum kuruluşu olan MÜSİAD'ın misyonu; ülke ve toplum açısından hedeflerini gözlemlerken; bununla birlikte ülke ekonomisi ile ilgili sorunları tespit etmek küreselleşen dünyada gelişmeler ışığında, ülkenin sosyo-kültürel yapısı ve inançları doğrultusunda çözümler üretmektir. Ekonomik insan modeli yerine İslam modelli muhafazakâr insan felsefesiyle hareket eden ve bu doğrultuda endüstriyel, ticari ve toplumsal ahlaka sahip aynı zamanda rekabete dayalı bir anlayışla birlikte belirli bir uyum aşamasının mevcut olduğu bir toplumsallığı yaratmak.

MÜSİAD'ı misyon çerçevesinde incelerken; ulusal ve uluslararası düzlemde birbirinden bağımsız ve bağlantısız bir şekilde faaliyet gösteren iş insanları derneği

olarak sivil toplum kuruluşları tarafından benimsenmiş ilke ve erdemlilik konusunda hassas olan üyelerin birbirleriyle olan iletişimi ve dayanışmayı koordine etme biçimidir. Bu tarz eylemleri doğru zaman diliminde kullanmak ve üyelerin kendi arasındaki birliktelik ruhu toplumsal açısından maddi ve maneviyat konusunda pozitif bir hava yaratacaktır (www.musiad.org.tr).

MÜSİAD, ekonomik kalkınma ve güncellenen teknolojik gelişmelerin yanı sıra sosyo-kültürel alanlarda proje bazlı çalışmalar konusunda son derece etkin bir sivil toplum kuruluşudur. MÜSİAD, özellikle gelişmiş ülkelerin ekonomi verileri inceleyerek bu gelişmelerdeki temel dinamikleri tespit edip, ülkemize uygulanabilirliği konusunda çalışmalar yürütmektedir.

MÜSİAD, hükümet, yerel yönetimler ve diğer sivil toplum kuruluşları ile sağlam ve yerinde iletişim kurularak gereksiz ve aksaklık haline dönüşmüş bürokratik işlemlerin daha modernize edilmiş sistematik bir yapıya kavuşturmak. Sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma modelinin temini için gerekli teşvik programlarının uygulamasına yönelik politikalar üretmek. MÜSİAD, aynı zamanda üniversitelerin mesleki ve sanayi dalında faaliyet gösteren bölümler/fakülteler ile sanayi kuruluşları arasındaki ilişkileri koordine ederek, mevcut olan ya da olabilecek sorunlara çözüm sunmak adına faaliyetlerini sürdürmektedir.

MÜSİAD, her alanda yerlilik üretime önem verirken, Türkiye'nin milli üretimde söz sahibi olması adına başta endüstriyel olmak üzere her açıdan katma değer sağlamak gayesiyle 7 ana başlık altında hedef belirlemiştir. Bu hedefler; G-20 ülkelerinin tamamında MÜSİAD ofislerinin daha işlevsel hale getirilerek diplomatik ilişkilerinin geliştirilmesi, Körfez İşadamları İrtibat Ofisinin kurulması, kurumsal kimliğin tanıtımı ve reklam çalışmaları için yurt dışında MÜSİAD Expo Fuar etkinliğini düzenlenmesi, MÜSİAD Uluslararası Tahkim Merkezi'nin kurulması, mikro ölçekli ihracatın desteklenerek bu yönde lojistik, ar-ge ve insan kaynakları sektöründe çalışmaların yapılması, ekonomi alanında diplomatik faaliyetlerinin ilgili ülkelerin büyükelçi ile daha alt seviyedeki birim departmanlarının(ticari anlamda) Anadolu'daki iş insanlarıyla buluşturularak gerekli koordinasyonun sağlanması ve MÜSİAD Ticaret Ofisinin(MTO) kurulması (www.aa.com.tr).

Türkiye'nin uluslararası arenada özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle rekabet gücünü artırabilmek adına ekonomi, teknoloji ve işletme alanında üst düzey

yönetim kademelerinde yer alan yöneticilerin(Şirket CEO'su vb.) profesyonel bir şekilde yetiştirilmesini sağlamak. Özellikle İslam ülkeleri ile ekonomi, ticaret ve teknolojik gelişmeleri konusundaki gerekli potansiyeli sağlamak ve bu konu doğrultusunda işbirliğine yönelik çalışmalar yapmak.

MÜSİAD, özellikle sanayi alanında üretimdeki kaliteyi artırmak, ticari ilişkilerde dürüstlük ve hakkaniyeti gözetmek, siyasi oluşumlarda ahlaki felsefeyi benimsemek ve her türlü inanca karşı saygılı olmak gibi ilkeleri benimsemiştir. Muhafazakârlık düşüncesiyle hareket eden MÜSİAD'ın başta Türkiye ve İslam dünyası olmak üzere diğer ülkelerde insanlığın gündemine sahip çıkarak ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda belirli bir düzeyde gelişmişlik amaçlanarak, sistematik bir oluşumdan kendilerini sorumlu tutmaktadır.

1.9.3. MÜSİAD'ın Proje Çalışmaları

MÜSİAD tarafından 21-24 Kasım 2021 tarihleri arasında İstanbul CNR Expo'da 17'ncisi olarak düzenlenen ve dünyanın en geniş katılımlı fuar olarak lanse edilen MÜSİAD EXPO fuarında; kurumsal kimlik lansmanı, reklamsal çalışmalar, firmaların prototip ürünlerinin gösteriye çıkması, firmalar arası ticari ilişkilerin kurulması vb. çalışmalar fuarın etkinliğini ne derecede önem arz ettiğini bir şekilde gözlemlenebilmektedir (www.trthaber.com). MÜSİAD üyelerinin, yatırımların belli bir aşamaya gelmesi ve aynı zamanda desteklenmesi amacıyla gerek yurtiçinden gerek yurt dışından katılım gösteren firmalar/şirketler için müşterek ve katılımlı bir sermaye oluşturma projesi olan Girişim Sermayesi Fonu'nun, tarımsal ve diğer yatırım dünyası için MÜSİAD EXPO fuarı büyük bir fırsattır.

MÜSİAD Kadın Komitesi ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Kadın Konseyi; iş dünyasında aktif rol üstlenen kadınların birbiriyle olan ilişkileri geliştirmek ve iş dünyasında kadının yerini daha bir üst seviyeye taşımak amacıyla iş birliği protokolü imzalandı. Bu iş protokolü gereği çalışma koşullarının daha modern hayata uyumu sağlanarak daha elverişli hale getirilmesi ve iş hayatının günümüz zaman dilimine uyarlanarak daha üretken hale gelmesi aynı zamanda çalışanlar arasında gerekli koordinasyonun sağlanarak ortaklık ilişkilerinin ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirmeyi amaçlanmaktadır. Bu iş birliği çerçevesinde konuşma yapan katılımcıların: TİM ve MÜSİAD arasında imzalanan bu protokolün kadınlarımızın iş yaşamında daha güçlü bir konumda yer alması, kadınlarla ilgili

ortak çalışma alanlarının belirlenmesi ve kadın ihracatçı ile müteşebbis sayısının artırılması istihdam açısından çok önemli bir adımdır. Aynı zamanda MÜSİAD Kadın Komitesi ve TİM Kadın Konseyi tarafından kadınlara yönelik eğitimler, seminerler, Ortak Avrupa Birliği projeleri vb. konularda işbirliği kültürü oluşturularak bu yönde çalışmaların yapılması gerekmektedir (www.tim.org.tr).

1.9.4. MÜSİAD'ın Yerel ve Ulusal Düzeyde Örgütlenmesi

MÜSİAD, Türkiye'de ekonomi, siyasi ve sosyo-kültürel açısından sistematik bir şekilde teşkilatlanma yapısını benimseyerek, üyelik konusunda da son derece doğru ve tutarlı bir yol takip etmiştir. MÜSİAD, başta merkezi olmak üzere başka yerleşim yerlerinde şube çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir. MÜSİAD, her ne kadar şube yapılanmasına gidilse de merkezi otoritenin korunmasına ayrıca önem vermektedir. MÜSİAD'ın bünyesindeki Yönetim Kurulu, merkezi konumda yer alarak özellikle şube yapılanmasında ve üyelerinin kurumsal aidiyetlerinin korunmasında önemli rol oynamaktadır. MÜSİAD, muhafazakârlık düşüncesiyle birlikte sivil toplumun temel özellikleri arasında yer alan gönüllülük esasına dayanan bir teşkilatlanma yapısına sahiptir (Alkan, 1998:…)

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Metodoloji kavramı, araştırılacak konu hakkında araştırmacılar tarafından sorulacak herhangi bir soruya karşılık yanıt verme adına yapılan seçimlerdir. Metodoloji, aynı zamanda bilgi kuramı veya başka kuramlar üzerinde sorulan soruların sorulma şekli veya soruların araştırma çeşidine göre hangi türde sorulması yönünde yapılan yöntemsel kavramdır (Şatana, 2015: 13-14). Araştırmacılar tarafından bir konu, olay veya durum ile ilgili yapılacak araştırmanın metodoloji durumu son derece önemlidir. Araştırılmak istenilen bir konu için metodolojinin kullanılması o araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için son derece önemli bir aşama olarak nitelendirilebilmektedir.

Bir alan araştırmasına dayanan bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırma, tek yönlü olarak her kesim tarafından kabul göreceği bir tanımdan söz etmek imkânsızdır. Kavramsal ve metot açısından tek tanım üzerinde değerlendirme zor olsa da nitel araştırma; anket, mülakat ve gözleme dayanan nitel veri kaynaklı metotları kullanan ve olaylara realist ve tek tip üzerinden bakan araştırma türüdür. Nitel araştırma, bazı durumlarda sosyal olaylar çerçevesinde kurama yönelik çalışmalar söz konusu olduğunda araştırmacı tarafından yorumlayıcı bir dil de kullanılabilmektedir (Yıldırım, 1999: 9-10).

Nitel araştırma, bireylerin yaşamlarındaki kazanılmış tecrübelerini belirli bir şekilde yorumlayıcı bir dille ifade eden ve edinilmiş tecrübeler hakkında değişik fikirler üreterek belirli konularda fikir sahibi olmak adına yapılan çalışma yöntemidir. Bu tanım çerçevesinde nitel araştırma, öğrenme sürecindeki durumu anlatan sosyal yapılandırmacılık, pragmatizm ve fenomenoloji gibi kuramları kullanarak, bireylerin yaşamlarındaki bakış açılarını belirli bir zihniyete oturtmak ve yaşanmışlıkları kendi bünyesinde belirli bir anlam yüklemesi yapılarak yorumsal çalışmaların yoğunlukta olduğu bir araştırma türüdür (Merriam, 2018: 14). Özellikle araştırılacak bir konu hakkında yapılacak çalışmalarda o konu ile alakalı yaşamlarını sürdüren veya mesleğini icra eden birey veya gruplarla daha önce hazırlanmış soru-cevap şeklinde anket çalışması veya görüşme yapılabilmektedir. Birey veya gruplarla yapılan anket, görüşme ve gözlem türü çalışmalarda elde edinilen bilgiler veri

analizinde güvenilirlik ve geçerlilik konusundaki gerekli şartların sağlanması nitel araştırmalar için son derece önem arz etmekte olup, araştırmanın objektif kriterleriyle uyumlu olması gerekmektedir.

Nitel araştırma, birden fazla renge sahip olan iplik, birbirinden değişik dokuların ve aynı zamanda birbirinden farklı materyallerin bir araya gelerek komplike bir kumaş oluşumundaki süreci metaforik bir şekilde anlamlandırılmaktadır (Creswell, 2020: 43-46). Sosyal bilimler konulu araştırma ve benzeri durumlar için genel anlam itibariyle nitel araştırma türü kullanılmaktadır. Araştırmaya konu olacak verilerin elde edilmesinde katılımcının görüşleri ve sunduğu bilgiler nitel araştırmalar için son derece önemlidir. Özellikle belirli bir hazırlık süreci sonrası (anket veya görüşme soruları) katılımcılarla doğal bir ortamda gerçekleştirilen görüşmede katılımcının kendi kişisel duygu, düşünce ve temennilerini özgür bir şekilde aktarması nitel araştırma için son derece önemli bir durumdur. Aynı zamanda görüşmelerde edinilen gözlemlerin veri analizine konu edinilmesi nitel araştırmalar için çok önem arz etmektedir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı; sivil toplum kuruluşlarındaki üyelik profillerinin toplum kuruluşlarının yönetimdeki rolü ile birlikte özellikle ekonomik alanda faaliyet gösteren ve bir sivil toplum örgütü olan MÜSİAD'a bağlı olarak (Şube) faaliyetlerini sürdüren Bingöl MÜSİAD'a üyelik nedenleri, çalışmaları, yardım faaliyetleri ve gönüllülük esaslarını tespit etmektir. Çalışmada bir sivil toplum kuruluşu olan MÜSİAD, genel bir çerçevede ele alınarak konu Bingöl MÜSİAD şubesi ile sınırlandırılırmıştır. Çalışmada, Bingöl MÜSİAD'ın kuruluş aşaması, yönetim yapısı, yapılmış veya yapılmakta olan sosyo-kültürel yardımlar, kendi bünyesindeki veya çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği yoluna gidilerek koordineli bir şekilde yapılan faaliyetler üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Aynı zamanda Bingöl MÜSİAD'ın yönetim kurulu üyeleri başta olmak üzere diğer üyelerin üyelik profilleri, kadın/erkek üye oranları, üyelik sürecindeki temel faktörler, vb. durumlar üzerinde çalışmalara değinilmektedir.

2.2. Araştırmanın Temel Soruları

Bu çalışmanın temel soruları aşağıda sunulmuştur:

1- Bingöl MÜSİAD üyelerinin sivil toplum anlayışları nasıldır?
2- Bingöl MÜSİAD üyelerinin gönüllü olmas sebepleri nelerdir?
3- Bingöl MÜSİAD üyelerinin ailelerinin, STK'lara karşı tutum ve davranışları nasıldır?
4- Bingöl MÜSİAD üyelerinin, MÜSİAD'ın demokrasiye katkısı ile ilgili görüşleri nelerdir?
5- Bingöl MÜSİAD üyelerinin, STK'lara karşı yaklaşımları nasıldır?
6- Bingöl MÜSİAD üyelerinin günümüz iktidarına bakış açıları nasıldır?
7- Bingöl MÜSİAD'ın, kendi üyelerine sağladığı avantajlar nelerdir?
8- Bingöl MÜSİAD üyelerinin, çocuklarının günümüz ve ileriki zaman sürecinde STK'lara katılmalarına yönelik yaklaşımları nasıldır?

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Örneklem, bir konu veya olay ile ilgili veri toplamak adına çalışılan evrenden seçilen ve evrenin belirlenmiş sınırlı bir parçası olarak kavramlandırılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve Diğerleri, 2020: 83). Örneklem, araştırılması istenilen bir konu, durum ve olay ilgili daha detaylı bilgi elde etmek amacıyla daha önce belirlenmiş evrenin sınırlı düzeydeki parçası olarak tanımlanmaktadır.

Örneklem, evreni bir şekilde temsil etmek amacıyla değişik yöntemlerle evrendeki unsurlardan seçilen ve üstünde araştırma yapılan gruptur (Özen ve Gül, 2007: 397).

Bu çalışmada Seçkisiz Olmayan Örnekleme Yöntemlerinden Amaçlı Örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı Örneklem tipinin farklı teknikleri de mevcut olup, yapılan bu çalışmada amaçlı tipik örneklem türlerinden tipik durum örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Amaçlı Örnekleme, araştırma yapılacak konunun amacına uygun şekilde veri açısından zengin durumların seçilerek daha detaylı bir biçimde incelemesine imkân tanınmaktadır. Başka bir deyişle, belirli kriterler dâhilinde veya belirlemiş özelliklere sahip olan bazı hususi durumlarda çalışılmak istenildiğinde tercih edilme oranı yüksek olan örneklem türüdür (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve Diğerleri, 2020: 92-93). Amaçlı örnekleme, araştırılacak bir konu veya durumlarda bilgi elde etmek

amacıyla belirli kriterler ve özelliklere bağlı kalınarak derinlemesine inceleme yapılan örneklem tekniğidir.

Tipik Durum örneklemesi tekniği, araştırma problemi ile alakalı bir evrende birden çok sayıdaki durumdan tipik olan bir durumun belirlenerek bu örnek üzerinden veri toplama tekniğidir. Burada esas olan konu araştırmacı tarafından tipik bir durumu seçebilmek amacıyla konuya dair bilgisi olan bireylerle ön bilgi toplama adına işbirliği yapar. Bu işbirliği sonucunda çalışacağı duruma ve örneğe karar verme durumudur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve Diğerleri, 2020: 94). Tipik durum örneklemesi tekniğinde temel amaç araştırma yapılacak konu için o konuya vakıf olan bireylerle işbirliği yapmaktır. Bu iş birliği sonucunda araştırmaya konu olabilecek verileri elde ederek, çalışılacak duruma ve o örneğe karar verme sürecidir.

Bingöl MÜSİAD, toplamda 12 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerden 10 tanesi çalışma gurubunu oluşturmaktadır. Çalışma gurubunu oluşturan üyeler şunlardır:

1. Ali Akbana (Bingöl MÜSİAD Başkanı/İl Temsilcisi),
2. Serhat BAYRAM (Teşkilatlardan Sorumlu Başkan),
3. Mehmet Abdioğulları (Mali İşlerden Sorumlu Başkan),
4. Cengiz KURTARAN (Kurumsal İlişkiler Başkanı)
5. Burhan ARIKIZ (Mali İşler Başkan Yrd.)
6. Doğan KOÇ.
7. Abdurrahman ATALAY.
8. Nihat DOĞU.
9. Nurettin DEMİR.
10. Nizamettin BARUT.

Üyelerin sosyo-demografik durumları bulgular kısmında sunulmuştur.

2.4. Araştırmaların Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada öncelikli olarak birincil ve ikincil veri kaynakları olan alanda yazılmış kitap, makale, web siteleri veriler kullanılarak, doküman inceleme ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada MÜSİAD Bingöl Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri ve Şube üyeleriyle toplamda 10 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Görüşme, yapılacak araştırmanın konusu hakkında veri elde etmek amacıyla iki kişiden az olmamak kaydıyla yazılı iletişim yerine sözlü iletişim kullanma yöntemidir. Görüşme, katılımcılardan konu hakkında bilgi edinmek suretiyle soru/cevap şeklinde yapılan iletişim metodudur. Görüşmelerde en sık kullanan yöntemler anket ve gözlem olup, özellikle görüşme esnasında elde edilen bilgilerin geçerlilik ve güvenilirliği de son derece önemlidir. Görüşmeler aynı zamanda yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış şeklinde sınıflandırmaları da mevcuttur. Görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme ise araştırmacı tarafından katılımcılara sunulmak üzere belirli bir düzen çerçevesinde daha önce hazırlanmış sorularla birlikte konu ile ilgili daha detaylı bilgileri elde etmek üzere görüşme esnasında katılımcılara soru sorma sürecidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve diğerleri, 2020: 158-159). Araştırılacak bir konu veya durum hakkında edinilecek bilgi veya veri için araştırmacıların başvurduğu araştırma yöntemlerinin başında kuşkusuz en sık kullanılan metot "görüşme" tekniğidir. Görüşme, karşılıklı yüz yüze yapıldığı gibi telefon, e-mail veya çeşitli iletişim kanallarıyla birlikte yapılan araştırma şeklidir. Özellikle yüz yüze yapılan görüşme türü araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından diğer görüşme türlerine oranla daha etkin olabilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme kavramı, nitel araştırmalar kapsamında araştırmacı tarafından yapılan görüşmelerde sabit sorulara ek olarak yoruma açık soruların da kullanıldığı görüşme tekniğidir. Özellikle katılımcıya serbest alan bırakılarak katılımcının sahip olduğu düşüncelerini özgür bir şekilde ifade etmesidir. Yarı yapılandırılmış görüşme, tam yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerin orta kısmında yer alan görüşme tekniğidir. Bu görüşmede araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgilerin elde edilmesi gayesiyle katılımcıya daha önce hazırlanmış sorular dışında başka sorular da sorulabilmektedir (Merriam, 2018: 88). Yarı yapılandırılmış görüşme, belirli konuda düzenlenmiş sorular dışında ilgili konu hakkında daha detaylı bilgilere ulaşmak için katılımcıya değişik sorular yöneltilerek, araştırmayla ilgili farklı türde bilgilere ulaşılabilmektedir.

Derinlemesine görüşme kavramı, araştırılacak konu için veri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından konunun tamamını ihtiva edecek şekilde hazırlanan sorulara paralel olacak şekilde geniş açıdan yanıtların alınmasına olanak veren bilgi edinme yöntemidir. Görüşme, araştırma kapsamında katılımcının sahip olduğu bilgi ve becerilerini öğrenmek amacıyla baş başa yapılan mülakattır (Tekin, 2006: 101).

Araştırma yapılacak konu veya durum incelemesi için araştırmacının katılımcılarla yapılacak yüz yüze görüşme öncesi için iyi bir hazırlık aşaması yapması gerekir. Bu hazırlık aşamasında konu ve katılımcılar hakkında ön bilgiye sahip olmak ve bu bilgiyi görüşme esnasında ustalıkla kullanmak, görüşme yapılacak mekanın ses, ışık ve dizayn konusunda uygun olması gerekir. Aynı şekilde katılımcılar açısından görüşmenin zamanlamasının da iyi hesap edilerek, görüşme süresince de zamanı iyi bir şekilde değerlendirilmesi, görüşmenin verimliliği adına son derece önemlidir. Görüşme öncesi ses kaydının yapılıp yapılmaması konusunda katılımcının rızası istenmelidir. Katılımcının görüşme boyunca ses kaydına rıza göstermesi halinde ses kaydı için materyallerinin iyi ve son derece kullanışlı olması gerekir.

Bu çalışma için derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, bu teknik bağlamında görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda toplamda 33 soru bulunmakta olup, formdaki sorular üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölüm 11 adet sorudan mevcut olup, "Katılımcının Kişisel Ve Sosyo-Demografik Bilgiler" ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm 15 sorudan mevcut olup, "Sivil Toplum Kuruluşlarına Katılma Nedenleri ve Mensubu Olduğunuz STK Hakkındaki Görüşler" ile ilgili sorular yer almıştır. Üçüncü bölüm ise 7 sorudan mevcut olup, "Mensubu Olduğunuz STK Tarafından Yapılan Faaliyetler" ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bu görüşme formu, alanında uzman kişilerin görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye'de Sosyoloji bölümüne mensup 3 akademisyenin görüş ve tavsiyeleri doğrultusunda bu görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu görüşme formu üç adet esnaf tarafından da okunarak, esnafların görüşme formunun uygulanabilirliği ve anlaşılabilirliği konusunda olumlu görüş beyan etmişlerdir. Bu çalışma, uzman kişilerin ve sahadaki esnafların olumlu görüşü alındıktan sonra pilot uygulama sürecine geçilmiştir.

Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, yapılan araştırmanın örneklem grubu Bingöl MÜSİAD'a üye olan katılımcılardır. Bingöl MÜSİAD'a toplam üye sayısı 12 olup, 10 üye ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmede özellikle bir mekân seçilmemiş olup, görüşmeler genellikle katılımcıların çalışma ofislerinde/işyerlerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler 9 Kasım- 29 Kasım 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, her bir katılımcıyla yapılan görüşme süresi ortalama 30 dakika olarak

gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcılardan ses kaydı için izin alınarak, tüm görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Görüşme sorularına ek olarak "Bilgilendirilmiş Gönüllülük Olur Formu" da düzenlenerek, ilgili form tüm katılımcılar ile birlikte görüşmeci tarafından imza altına alınmıştır.

Bu çalışmada, katılımcılarla yapılan görüşmede kullanılan görüşme soruları ile ilgili gerekli etik kurul izni, Bingöl Üniversitesi Etik Kurulu tarafından verilmiştir.

2.5. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemi

Bir alan araştırmasına dayanan bu çalışmada görüşme yöntemi ile veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, betimsel analiz yöntemi tekniği ile analiz edilmiştir.

Betimsel analiz, yapılan araştırma sonucunda elde edilen bilgiler kavramsal çerçeve ya da edinilen görüşlere göre derlenerek, değerlendirilmesi yapılan analiz türüdür. Ayrıca yapılan görüşmeler sonucunda kullanılan sorular ve edinilen bilgiler de betimsel analizde kullanılabilmektedir (Sözbilir, 2009: 4). Betimsel analiz yöntemi, belirli bir konuda birbirinden tamamen bağımsız olacak şekilde nitel ve nicel araştırmalardaki sonuçların etraflıca incelenerek, yapılan düzenlemeler sürecidir. Böylece konu hakkında genel kanılar belirlenmiş olup, elde edilen veriler gelecek zaman diliminde benzer konularda yapılacak çalışmalara ayna görevini üstelenecektir (Ültay ve Akyurt, 2021: 189). Betimsel analiz, ilgili kişilerce yapılan görüşmeler ve kavramsal çerçeve sonucunda elde edilen bilgiler belirli bir özet halinde derlenerek yorumlanmaktadır.

Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Bu dört aşama şunlardır:

1.*Betimsel Analiz İçin Çerçeve Oluşturma*: Araştırılması yapılacak konu/olay için kavramsal çerçeveden veya mülakatlardan/gözlemlerden elde edilen içeriklerden yola veri analizi yapılmak üzere bir çerçevenin oluşturulması durumudur.

2.*Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi*: Bu aşamada oluşturulmuş olan çerçeveye göre edinilen olgular anlamlı ve ve mantıklı bir şekilde düzenlenmesi yapılarak, okunur.

3.Bulguların Tanımlanması: Oluşturulan çerçevede sonuç kısmı yazılırken gereksiz tekrarlardan kaçınılarak, önemsiz veriler elenir. Çerçeve için kullanılacak veriler, ihtiyaç duyulan yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenerek, gerekli tanımlamalar yapılır.

4.Bulguların Yorumlanması: Tanımlanması yapılan bulguların neden-sonuç bağlantılarının bir şekilde açıklanarak, anlamlandırma sürecidir. Aynı zamanda tanımlanan ve karşılaştırılması yapılan bulguların araştırmacı tarafından değerlendirilmesi araştırmanın ehemiyeti için son derece önemlidir (Sözbilir, 2009: 5-6).

Verilerin betimsel analize göre belirli bir çerçevede düzenlenmesi, tanımlanması, açıklanması ve neden-sonuç ilişkilerine göre yorumlanması/değerlendirilmesi dört aşamaya göre yapılmaktadır. Bu aşamalar belirli sıralamalara göre yapılmakta olup, araştırmanın nitelikli bir duruma kavuşması adına gerekli olmayan verilerin elenerek, sürekli tekrarlardan da kaçınması gerekmektedir. Bu çalışmada genel anlamda sivil toplum kuruluşu ele alındığındığından; sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları kavramsal açıdan ele alınmıştır. İlgili sivil toplum kuruluşu olan Bingöl MÜSİAD'a üye olan katılımcılarla yapılan mülakat sonucunda elde edilen veriler belirli bir analize tabi tutulmaktadır. Bu mülakatlar sonucunda elde edilen bulgular neden-sonuç ilişkisine dayandırılarak açıklanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu çalışmada Bingöl MÜSİAD üyelerinin profilleri, üyelik süreçleri, sosyo-demografik özellikleri nitel araştırma yaklaşımı kullanarak elde edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşım tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış olup katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanarak değerlendirilmiştir.

3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcıların, cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durumları, gelir düzeyleri ve meslek durumu gibi sosyo-demografik özellikler katılımcılarla yapılan nitel çalışma yaklaşımı kapsamında derinlemesine mülakat tekniğiyle elde edilmiştir.

3.1.1. Cinsiyet

Biyolojik anlamda kullanılan cinsiyet kavramı, kimlik üzerinde kadın veya erkeğin sahip olduğu kalıtımsal, psikolojik, fizyolojik özellikler ve farklılıkları barındıran işlevsel bir durumdur. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeğin toplumsal anlamda sahip olduğu sosyal durumları/mevki ve bunun paralelindeki misyon ile yükümlülükleri taşıyan bir olgudur (Öngen ve Aytaç, 2013: 2). Cinsiyet, kadın ve erkeğin hormonsal ve fonksiyonel açısından birbirinden farklı özellikleri olan biyolojik bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Tablo 6'da katılımcıların cinsiyet dağılımları yer almaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Cinsiyet Durumları

Cinsiyet	**Frekans**	**Yüzde**
Erkek	10	100
Kadın	0	0
Toplam	**10**	**100**

Tablo 6'da görüldüğü üzere katılımcıların tamamının erkek olduğu görülmektedir. Bu durum, Bingöl MÜSİAD üyelerinin tamamının erkek cinsiyetine mensup olduğu sonucunu göstermektedir. Katılımcıların erkeklerden oluşmasının nedenleri MÜSİAD'ın yapısından değil, Bingöl İli'nin sosyolojik yapısı ile alakalı bir durum olduğu söylenebilir.

3.1.2. Yaş

Tablo 7'de katılımcıların yaş dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların Yaş Durumları

Yaş Aralığı	**Frekans**	**Yüzde**
18-24	0	0
25-34	0	0
35-44	4	40
45-54	5	50
55-64	1	10
65+	0	0
Toplam	**10**	**100**

Tablo 7'ye bakıldığında katılımcıların %50'sinin 45-54 yaş aralığında, %40'nın 35-44 yaş aralığında, %10'nun da 55-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Yaş dağılımlarının oranı dikkate alındığında Bingöl MÜSİAD üyelerinin orta yaşa mensup olduğu gözlenmektedir.

3.1.3. Eğitim

Eğitim, insanların hayatlarını bir uyum içinde idame edilmesi ve mensubu olduğu bir toplumda tutarlı bir iletişimde bulunup, toplum adına yararlı olacak şekilde davranışlarını sergileme biçimidir. Eğitim, en genel tabirle insanların hedeflerine ulaştırılmasındaki yetiştirme aşamasıdır (Özkan, 2006: 35). Toplumların belirli bir aşamaya gelmesinin temel kaynaklardan bir tanesi de bireylerin sahip olduğu sistematik ve sağlıklı bir eğitim yaşantının var olmasıdır. Tablo 8'de Katılımcıların eğitim durumları gösterilmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	**Frekans**	**Yüzde**
Okur - Yazar Değil	0	0
Okur - Yazar	0	0
İlkokul	0	0
Ortaokul	2	20
Lise ve Dengi	2	20
Ön Lisans	2	20
Lisans	4	40
Lisansüstü	0	0
Toplam	**10**	**100**

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların %40'nın lisans mezunu, %20'si ön lisans mezunu, %20'si lise mezunu ve %20'si de ortaokul mezunu olduğu görülmektedir.

TÜİK'in eğitim(Mezuniyet durumu) ile ilgili yaptığı araştırmalar neticesinde 2019 yılında 6 yaş ve üstü bireylerin yaklaşık %2,8'i okuma yazma bilmeyen, 10,5'i okuma yazma bilen ama bir okulu bitirmeyen, %2,7'si ilkokul, %18'i ortaokul, %20,8'i lise, %13,9'u yüksek okul veya fakülte, %1,5'i yüksek lisans, %0,3 doktora mezunu olduğu ve %0,8'i de bilinmeyen olarak kaydedilmiştir (https://www.dogrulukpayi.com). 2019 yılındaki TÜİK verilerine göre ön lisans ve üstü yükseköğrenim mezunlarının bir alt öğrenim mezunlarına göre oransal açıdan son derece düşük bir seviyede olduğu tespitine varabilmektedir.

Tablo 8'deki veriler dikkate alındığında Bingöl MÜSİAD'a üye katılımcıların %60'ının lisans ve ön lisans mezunu olduğu ve bu oranın eğitim açısından Türkiye ortalamasının üstünde yer aldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.1.4. Katılımcıların Medeni Durumları

Tablo 9'da katılımcıların medeni durum bilgileri yer almaktadır.

Tablo 9: Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durumu	**Frekans**	**Yüzde**
Bekâr	0	0
Evli	10	100
Boşanmış	0	0
Toplam	**10**	**100**

Tablo 9'a bakıldığında katılımcıların %100'ü evli olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasından en büyük faktörlerinden birisi de tablo 7'deki katılımcıların yaş aralığıdır. Tablo 7'de katılımcıların %50'si 45-54 yaş aralığı ve %40'ı da 35-44 yaş aralığına mensup olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Türkiye'deki sosyo-kültürel değerler göz önüne alındığında bireylerin evliliklerinin büyük çoğunluğu gençlik ve olgunluk yaş dönemlerine rastlanılmaktadır. Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların tümü evli olduğu ve boşanma durumunun olmadığı gözlemi mevcuttur. MÜSİAD'ın sosyo-kültürel yapısı ile Bingöl ilinin geleneksel

yapısı göz önüne alındığında boşanma oranlarının çok az seviyede gerçekleştiği gözlemlenebilmektedir.

3.1.5. Katılımcıların Gelir Düzeyi Durumları

Çalışan kesiminin motivasyonunu sağlamada en önemli ekonomik etmenler; maaşlara yapılan ücret artışı, başarı sonrası verilen ekonomik ödül, primli ücret ve kâra ortak olma durumudur (Onay ve Ergüden, 2011:222). Çalışanların, çalışma hayatlarında en büyük motive edici etkenlere bakıldığında; emek karşılığı verilen ücretler, başarı durumlarına göre verilen ekonomik ödüller ve emek sonucu ortaya çıkan kârların eşit bir şekilde dağılımıdır.

Tablo 11'de katılımcıların aylık gelir durumlarını göstermektedir.

Tablo 10: Katılımcıların Aylık Gelir Durumu

Aylık Gelir Durumu	**Frekans**	**Yüzde**
0-5.000TL	0	0
5.001-10.000TL	2	20
10.001-15.000TL	5	50
15.001-20.000TL	0	0
20.001-25.000TL	2	20
25.001-30.000TL	1	10
30.001TL ve üstü	0	0
Toplam	**10**	**100**

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların %50'sinin 10.001-15.000TL, %20'sinin 5.001-10.000TL, %20'sinin 20.001-25.000TL ve %10'unun da 25.001-30.000TL aralığında aylık gelire sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Bingöl MÜSİAD

üyelerinin aylık gelir seviyelerin 10,0000 TL ve 30.000 TL aralığında olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.1.6. Meslek Durumu

Meslek, insanların kendi geçimlerini idame etmek adına, kuralları toplum tarafından kabul edilmiş ve belirli bir süre açısından eğitimle belirlenmiş bilgi ve deneyimlere dayanan aktivitelerin tamamıdır (Ensari ve Alay, 2017: 409). Meslek, bireyler kendilerinin veya varsa ailelerinin de geçimini temin etmek üzere toplum ve devlet tarafından kabul edilmiş kurallara uyarak ve belirli bir eğitim süzgecinden geçerek edinilen bilgi ve tecrübelere dair faaliyetlerin toplamıdır.

Tablo 12'de katılımcıların mensubu olduğu meslek durumlarını göstermektedir.

Tablo 11: Katılımcıların Meslek Durumu

Meslek Durumu	**Frekans**	**Yüzde**
Avukat	1	10
Mali Müşavir	1	10
Muhasebeci	2	20
Esnaf	6	60
Toplam	**10**	**100**

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların %60'ı Esnaf, %20'si Muhasebeci, %10'u Avukat ve %10'u Mali Müşavir olduğu görülmektedir. Tablo 12'deki veriler dikkate alındığında Bingöl MÜSİAD üyelerinin büyük çoğunluğu esnaflardan oluşmaktadır.

3.2. Bingöl MÜSİAD Üyeleri Özelinde Araştırmanın Problemlerine İlişkin Bazı Temel Bulgular

Bingöl MÜSİAD üyeleri özelinde yapılan araştırmaya ilişkin, üyelerle alakalı olarak sivil toplum kuruluşlarının kendileri için ne anlam ifade ettiği, bir sivil toplum

kuruluşuna neden üye oldukları, ailelerinin STK'lara karşı tutum ve davranışlarının hangi yönde olduğu, STK'ların demokrasilerin gelişiminde nasıl bir katkı sunduğu, STK'lara karşı ilgilerinin nasıl oluştuğu, günümüzde STK'ların iktidarlara/hükümetlere karşı etkinliği veya işbirliği hakkındaki değerlendirmeleri, mensubu oldukları STK'ların kendilerine ekonomik, sosyal ve ruhsal anlamda ne gibi katkılar sağladığı, üye çocuklarının gelecekte herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışmasını isteyip istemedikleri gibi konular üzerinde durulmuş, bu bağlamda bazı temel bulgulara rastlanmıştır:

3.2.1. Katılımcıların Sivil Toplum Anlayışı ile İlgili Görüşleri

Katılımcılara, sivil toplum örgütü size ne anlam ifade ediyor sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "Sivil toplum örgütleri özellikle ticaretle uğraşan kişilerin arasındaki ekonomik anlamdaki faaliyetlerini eksikliklerini fazlalığını tartışabilecekleri ve onlara katkı sunan kuruluşlardır ayrıca kamu kurumları ile halk arasında aracılık da yapar" (K1, 48).

> "Sivil toplum örgütü halkların kendi birikmiş olduğu sorunlarını dile getiren ondan sonra bu konuda bizlere ulaşıp bizde kendi sorunlarımızı kendi birikimlerimizle daha üst kademelere bildirerek, onlara bir çözüm arayışı içinde olmamız" (K2, 40).

> "Sivil toplum örgütü devletin yapamadığı yerde devletin işleyişini rahatlatan ve genişleten halkın sesi olan bir sivil toplum örgütlemesidir ve halkın yanında olandır" (K3, 50).

> "Sivil toplum örgütü bence kamu kurum ve kuruluşlarının bizzat ulaşamadığı toplum nezdinde belirli bir profile sahip kişilerin örgütlenmesi mantığını taşımaktadır. Devletin kamu kurum ve kuruluşlarının yetişemediği yerde eksikliğini doldurma amacıyla insanların teşkilatlandırılması durumudur" (K10, 36).

Bazı katılımcıları başta ekonomi olmak üzere diğer alanlarda yaşanılan eksikliklerin sivil toplum örgütleri tarafından giderilerek, STK'ların bir nevi devlet kurumları ile vatandaşlar arasındaki köprü misyonunu üstlendiğini dile getirmektedirler. Yine bazı katılımcılara göre vatandaşların sorunlarını çözmede sivil toplum örgütlerinin etkin olduğu aynı zamanda devlet kurumlarının tam olarak aktif olmadığı alanlarda STK'ların aktif bir şekilde yer alarak ve faaliyetlerini sürdürdüklerini belirtmektedirler. Katılımcılar, bir nevi STK'ları devleti bütünleyen ve devlete aksiyon kazandıran bir yapı olarak görmektedirler.

> "Öncelikle herhangi bir STK'ya girerken bunu bilerek benimseyerek girmek lazım bu biraz dünya görüşüyle alakalı, fikirle alakalı yaşadığın pozisyona göre

> hangi STK sana elverişliyse ona göre karar alınmalı bu kararı alırken hem duruşumuzla alakalı hem de ticari olarak bize en yakın STK'nın MÜSİAD olduğuna öylece karar verdik. STK'dan STK'ya göre değişir bu bizim bulunduğumuz STK sonuçta iş adamlarının bulunduğu bir STK; ekonomik olarak bu anlamda daha çok büyüme, daha çok insanlarla iletişim kurma, yeni pazarlar bulma ve ürettiğin malı daha çabuk satabilme. STK bu anlamda sizin için büyük bir adım atıyor çünkü olduğu gibi pazarı sizin önünüze getiriyor" (K4, 37).

> "Yani MÜSİAD tabi böyle aynı düşünce yapısına sahip insanların bir araya gelerek, kendi özellikle iş dünyasında hem yardımlaşma hem birlikte bir iş yapma kolektif anlayışıyla bir iş yapmadan dolayı hakikaten geniş çaplı olarak ülkenin her yerine yaymıştır. MÜSİAD, özellikle ekonomisine katkı sunacak şekilde hem istihdam alanı oluşturmak hem de ticari ilişkilerini geliştirmek anlamında ciddi bir faaliyet yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. MÜSİAD, üyeleri arasındaki özellikle sosyal dayanışmayı ve iletişimi sağlamak amacıyla yapılan ve bu anlamda kendi iş dünyasındaki insanların faaliyetlerini sürdürdüğü sektörde daha geniş kapsamda iş yapmak için burada yardımcı olmaktadır. Yurt dışında özellikle ihracat alanında çok yardımcı oluyor. Varsa bürokrasideki sıkıntıları engelleyen yine aynı bu sivil toplum kuruluşu aracılığıyla rahatlıkla aşılabiliyor çözüme kavuşturulabiliyor. Yani bu anlamda birçok faydası vardır sivil toplum kuruluşlarının" (K5, 47).

> "Hani birlikte güç doğuyor ya bizde güçlü olmak için bir araya gelmişiz. O yüzden ben gittim MÜSİAD'a katıldım. Orada bir de şöyle söyleyeyim ihracatta bize yardımcı oluyorlar. Yerli şeyde de organize olsun buna benzer şeylerde bize katkı sağlıyorlar. Bize ihracat konusunda fikir veriyorlar. Bir sürü yerde zor durumda kalıyoruz" (K7, 53).

> "Sivil toplum, farklı alanlarda yani ticari, siyasi ve sosyal alanlarda bir birliktelik oluşturmak için bir hedefe ulaşmak için oluşturulmuş kuruluşlardır diye düşünüyorum. Bu anlamda da biz de düşüncelerimize ve manevi değerlerimize uygun oluşumlara girmeyi her zaman için tavsiye ediyoruz. Her zaman için de yani bu işin Türkiye'nin ekonomisine, siyasi ve sosyal hayata katkısının olacağını düşünerek, MÜSİAD'a üye olduk" (K9, 51).

Katılımcıların özellikle ekonomik anlamda sivil toplum örgütlerine üye olma nedenlerinden bir tanesi de; sivil toplum örgütlerinin işletmeleri ticari anlamda belirli bir seviyede işlerlik kazanma durumu olarak görmektedirler. Özellikle işletmelerin yeni pazarları bulmaya yönelik faaliyetler açısından STK'ların bu konuda işletmeleri destekleme faaliyetleri de söz konusu olabilmektedir. Ayrıca katılımcıların STK'lara üye olmasında mensubu olduğu inanç, ideoloji ve kültür gibi etmenler de son derece önemli olarak görülmektedir.

3.2.2. Üyelerin Gönüllülük Durumları.

Katılımcılara, "Mensubu olduğunuz sivil toplum örgütüne nasıl/neden gönüllü oldunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "Bizim burada gönüllü olmamız özellikle 28 Şubat sonrası biraz da açıkçası Türkiye'nin içinde bulunduğu ya da atlattığı badirelerdir. Bu badireler, bizim

için bir STK'ya üyeliği hâsıl kılmıştır. Bu STK'lar içerisinde gerçekten hem muhafazakâr hem de ülkelerine katma değer sağlayacak ve iş insanlarını bir araya getirerek bir güç birliği sağlayacak gönüllülerin oluşturduğu bir platform olduğu için biz de burayı kendimize yakın gördük ve burada olduk öyle diyelim. MÜSİAD, kâr amacı gütmeden, tamamen kamu yararını gözeten bir STK'dır. Gönüllülük süreci biraz da şöyle yani bana arkadaşınızı söyleyin sizin kim olduğunuzu söyleyeyim atasözünden hareketle bizim çevremizdeki arkadaş grubumuz burada olduğu için yani başka yerde de olan başka düşüncede de olan insanlar var ama yoğunlukta MÜSİAD olduğu için biz de burayı tercih ettik. Dini inanç ve kültür de biraz etkilidir" (K1, 48).

"Biz bu kuruluşa girdiğimiz zaman hiçbir zaman siyasi bağ gözetmeksizin buraya başta gönüllü olarak girdik. Bizim hiçbir zaman bir siyasi bağımız yoktur, tabi siyasi partilerinin her zaman yanındayız çünkü biliyorsunuz MÜSİAD, en büyük sivil toplum kuruluşlarından bir tanesi onun için bunları biz siyasi bağa bağlamayarak yani gönüllü bir biçimde MÜSİAD'a üyeliğimizi yaptık gönüllü olarak. Tabi bunun yanında ekonomisi de olur tabi ben şimdi gönüllü olarak geldim burada oturdum diye bir kaidemiz de yoktur tabi ki ekonomi açısından kendini geliştireceksin siyasi bağdan kendini geliştireceksin çünkü bunlar hepsi alt yapıdır" (K2, 40).

"Ben muhafazakâr bir kimliği olduğu için üye oldum yoksa eleştiri anlamında benimle hiç bağdaşmayan bir politikası var ama muhafazakâr bir kimliğim olduğu için. İnancıma ve kültürüme yakın olmasından dolayı ama benim muhafazakâr kimliğimden ziyade hakkaniyetli bir şekilde bir politikanın yürütmesi gerektiğine inanıyorum. Sivil toplum örgütüne gönüllü olmamın nedeni inanç boyutundan ziyade güçlü bir sivil toplum kuruluşu olduğu için güvendik yani dedik ki hükümetin yanında yer almışsa en azından hükümetin yanlışları veya doğruları tartarak büyüyebilir. Gönüllü olmamda en büyük neden dini inanç ve kültürdür" (K3, 50).

Katılımcıların Bingöl MÜSİAD'a gönüllü olmasının en büyük nedenlerinden bir tanesi mensubu olduğu dini inanç ve kültür durumudur. MÜSİAD'ın kuruluş amacındaki temel felsefe ailevi değerleri önemseyen, dini inanç ile kültürel değerlere sahip çıkan ve muhafazakâr bir düşünce ekseninde kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. Bu nedenle katılımcıların, mensubu olduğu dini inanç ve geleneklerine son derece bağlı kalınarak muhafazakâr bir düşünceye sahip olduğu gözlemlenmektedir.

"Demin yani az önceki muhabbetten de söyledim hani başta Bingöl'deki mevcut Başkanımız Ali Akbana'nın tanışıklığımızdan dolayı ve onun "Seni de aramızda görmek istiyoruz" diye ve bizi buraya layık görünce tabi biz de onun fikrine saygı duyduk, evet bizim dostumuz bizi burada görmek istiyorsa burası güzel bir yerdir. Ondan dolayı tercih ettik. Yani dini açıdan MÜSİAD, gerçekten her bireyin toplantılarda da olsun normal faaliyetlerde de olsun hiçbir zaman dini, ticaretin altında görmedi her zaman ilk önce din demiştir" (K4, 37).

"Yani ben biraz önce dediğim gibi dini bit STK'nın olması yanında orada muhafazakâr yani inançlı insanların kurmuş olduğu bir STK. Ben özellikle lise ve üniversite yıllarımda hakikaten böyle okumak isteyip de okuma isteği olup ve maddi anlamda okuma imkânı bulunmayan ben Sivas'ta okudum onu da bu arada söyleyeyim Sivas'ta özellikle MÜSİAD'ın şubesi vardı. O dönemde

özellikle üniversite öğrencelerinde ihtiyaç sahibi özellikle imkânı olmayıp da okumak isteyen öğrencilere maddi anlamda hem destek sağlayıp, hem onların okuması için de böyle maddi katkı sunan bir sivil toplum kuruluşuydu. Oradan etkilendim ve gönüllülük oradan geliyor" (K5, 47).

"Demin de anlattığım gibi gönüllülük önceden geliyordu. Hani onları kendimize yakın bulduğum için. Asıl beni oraya sevk eden geçmişteki o siyasi çalkantı döneminde onların alternatif bir STK oluşlarından. İşte bize yakın, bizim tercihlerimize yakın, bizim söyleyemediklerimiz, anlatamadıklarımız düşüncelerimizi onlar dile getirdiği için zaten bir gönül bağı oluşmuştu. Geçmişten gelen bir aslında gönüllülük olayı var. Ee tabi ki sonradan da Bingöl'de biraz geç açıldı Bingöl MÜSİAD. Geç açıldığı için biz de ancak o açılış sürecinden sonra üye olduk. Daha önce olmadığı için böyle bir şey yoktu. Ama gönüllülüğümüz eskiden geliyordu. Yani MÜSİAD'ın özellikle çok dışlandıkları bir dönem vardı. O dönemde de biz MÜSİAD'a gönül verdik. Alternatif bir kuruluş olması hasebiyle de destek verdik. Öyle bir şey de söz konusu. O siyasi çalkantı dediğim yeşil sermaye denilen işte bize yakın binlerce üyeden işte teşekkül oluşmuş bazı kuruluşların batırılması, bizim de buraya gönül vermemize aslında neden oldu. Hani bir hem düşünce olarak bize yakınlık, hem de böyle bir etki tepki olayı bizi buraya meyletti" (K9, 51).

"MÜSİAD'ın mantığında zaten zorla bir şey yoktur. Aidatımızı bile gönüllülük esasına ilişkin olarak verirsiniz. Tabi MÜSİAD'ı diğer STK'lardan ayıran en büyük özelliği de bazı iş ve işlemlerin daha böyle sistematik halde dönmesi daha kurumsal bir yapıda olması. Bizim de dediğimiz gibi hani MÜSİAD'a katılım gönüllük esasına dayandıran şey öncelikli olarak MÜSAİD'ın ideolojik duruşu bu bağlamda kendi açımızdan kapabileceğimiz ekonomik özgürlüğümüzü daha da genişletmeye yönelik çabamız diyelim" (K10, 36).

Katılımcıların MÜSİAD'a gönüllü olmasının nedenleri arasında;

- MÜSİAD'ın muhafazakâr bir düşünce yapısına sahip olması.
- MÜSİAD'ın kurumsal bir işleyişe sahip olması.
- MÜSİAD'ın yurt içinde hemen hemen her bölgede temsilciliklerin mevcut olması ve bu da üyeleri tarafından MÜSİAD'ı kolay bir şekilde ulaşılabilir bir konuma getirmesi.
- MÜSİAD'ın yurt dışında çok sayıda temsilciliklerin olmasından dolayı özellikle MÜSİAD'a üye olan iş adamları veya esnafın ticari iş ve işlemlerini yurt dışında kolay bir şekilde yapabilmesi. Aynı zamanda üyelerin yurt dışındaki pazar yerlerine kolay bir şekilde erişim sağlanması.
- MÜSİAD'in özellikle ekonomi ve siyasi alanlarda yürüttükleri faaliyetlerde çok etkin bir şekilde yer alması.
- MÜSİAD tarafından her yıl belirli dönemlerde organize edilen MÜSİAD EXPO Ticaret Fuarı, iş dünyası için yeni bir pazar alanını oluşturması.

3.2.3. Üyelerin Aileleri ve STK'lara Karşı Tutum ve Davranışları

Katılımcılara, ailenizin STK'lara karşı olan tutum ve davranışlarını açıklar mısınız sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "Yani biz MÜSİAD'ın içerisinde olduğumuz için ve ailemizin de dini inanç ve kültürüne denk olunca ailemizin tepkisi tabi ki olumlu" (K1, 48)
>
> "20 yıldır kooperatif başkanıyım, 16 yıldır birlik başkanıyım, 10 yıldır Bingöl Sanayi ve Ticaret Odasında meclis üyesiyim ve ailemin tutumu gayet olumlu" (K3, 50).
>
> "Ailemin STK'lara karşı tutumları olumludur" (K5, 47).
>
> "Ailem bu tür konularda herhangi bir bilgiye sahip olmadığı için bu konuda fazla etkili değiller" (K6, 41).
>
> "Ailem gayet olumlu karşıladılar. Muhafazakâr yani bize yakın bilinen bir iş adamları derneği diye. Yani memnun kaldılar" (K7, 53).
>
> "Ailemin tutumları iyi oldu" (K8, 58).
>
> "Yani Bingöl MÜSİAD üyeliğimize Memur-Sen de fikir ve inanç olarak çok uzak olmadığı için eşim tabi ki olumlu olarak baktı. Onun dışında abimin MHP'den siyasi parti üyeliği var. Dolayısıyla benim ailemin o anlamda bana her zaman desteği olmuştur. Sonuçta her alanda yapımıza uygun olduğu için destek olmuşlardır" (K9, 51).
>
> "Eşim zaten MÜSİAD'ın yapısını bilir. Eşim ve ailem STK'lara karşı tepkileri olumludur" (K10, 36).

Katılımcıların, MÜSİAD'a (Bingöl) gönüllü olmalarında kendi ailelerinin tutum ve davranışları son derece olumludur. Katılımcıların sahip olduğu dini inanç, ideoloji, kültür ve ailesel değerler kendi aile fertleriyle genel anlam itibariyle örtüştüğü için katılımcıların MÜSİAD'a üyelikleri kendi aileleri tarafından müspet bir şekilde karşılanmışlardır. Özellikle MÜSİAD'a üye olan katılımcıların gelenekselci bir yapıya sahip olmalarından dolayı üyelik konusunda kendi ailelerinden destek almaları veya olumlu görüş bildirmeleri katılımcılar için ziyadesiyle önemli bir durumdur. Aynı şekilde bazı katılımcıların kendi ailelerinin STK'lar hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığını da vurgulamışlardır.

> "Ailem tabi ki ilk başta bir araştırma yapıyor, mesela dediğim gibi geçmişte korktukları için. Geçmişte korktukları için emin olun yani kimse hiçbir zaman sivil toplum kuruluşlarına üye olmak istemez çünkü yarın ne olacağı belli olmuyor çünkü bu da insana ürpertici bir korku yayıyor insanın içerisine. Tabi biz MÜSİAD'a girmeden önce MÜSİAD'ı da çok çok araştırdık. MÜSİAD yani ne bir Ak parti olsun ne bir diğer parti olsun ne bir x partisi olsun yani hiçbir siyasi partiyle bağı yoktur. Mesela şimdi ben burada hafif bir açıklama yapayım bunu getirip şuanda iktidarda olan partiye bağlıyorlar. Aslında öyle bir şey de yok. MÜSİAD 1990 'larda kurulmuş olan bir sivil toplum kuruluşudur. Bunu hiçbir zaman bir siyasi bir bağa bağlayamayız; çünkü günümüzde mesela işte iktidar partiye bağlı olan bir sivil toplum kuruluşudur diye bir algı var. Onun

> için tabi ki dediğim gibi bizi korkuttular böyle olur şöyle olur yarının ne olacağı belli olmadığı için bizi korkuttular. Bizde MÜSİAD'a girmeden önce MÜSİAD' ı baya araştırdık acaba hangi konuda iyi, açılımı ney, hangi şeylere hitap ediyor ondan sonra genel yapısı nasıl gibi. Şimdi mesela bizim büyüklerimiz biliyorsun bizimkiler muhafazakâr insanlardır. MÜSİAD'ın düşünce yapısı muhafazakâr olunca ailelerimiz bu düşünce yapısını baz alarak MÜSİAD'a olan üyeliğimizi destekllediler" (K2, 40).

> "Yani bir tepki almadım sonuçta benim ailem, benim yaptığım işlere her zaman onay veren anne babaya sahibim ben. Sadece katıldığım yılda işte 15 Temmuz'dan dolayı babamın: "Oğlum bir sıkıntı yaşar mısın" diye "yok babacığım" dedim bu anlamda MÜSİAD çok farklı bir STK, bizim sonuçta ticari olarak bir araya gelip kurduğumuz bir STK bu ve üyeliğimizi olumlu karşıladılar" (K4, 37).

Bazı katılımcıların MÜSİAD'a (Bingöl) üye olmalarında kendi aile fertleri tarafından biraz korkuyla beraber ve soru işaretleri de bırakmıştır. Özellikle 28 Şubat (1997) Postmodern darbesi ve 15 Temmuz(2016) darbe girişimleri STK'ların faaliyetlerini ve mevcudiyetini son derece olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü darbe girişimlerinin hedefinde her zaman sivil toplum yapılanmaları vardır. Darbeler veya darbe girişimleri her zaman halk arasında bir korku ve panik havası estirilmiştir. Bu nedenle geçmiş zamanlarda darbelerin soğuk yüzünü görmüş ve totaliter yönetim tarafından tehdit edilmiş bireylerde çoğu zaman totaliter yönetim karşıtı olan STK'lara üye olmada biraz korku duygusu hâkimdir. Çünkü demokrasinin tam olarak yerleşemediği toplumlara mensup bireylerin "STK'lara üye oldum diye acaba başıma bir şey gelir mi" diye bir düşünce çoğu zaman etkin olur. Başarılı geçen darbeler sonucunda demokrasinin olmazsa olmazı olan sivil toplum düşüncelerine zıt olan otoriter/totaliter yönetimler her zaman iktidar olur.

3.2.4. Üyelerin STK'ların Demokrasiye Katkısı Hakkındaki Görüşleri.

Katılımcılara, STK'ların etkinliği demokrasilerin gelişiminde nasıl bir katkı sunmaktadır sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "STK'lar zaten demokrasinin ta kendisi yani ticaret ile uğraşan insanlar burada bir sinerji oluşturuyor. Günümüz Türkiye'sinde herkes kendi işini rahatlıkla icra edebilecek noktadadır demokrasi de bu olsa gerek. Her şeyi de devletten beklememek lazım. STK'lar hem devletin yükünü alır hem de devletin bu konuda mesela atması gereken adımlarla alakalı çalışmaları birebir sahada kalarak faaliyetlerini sürdürürler. STK'lar özellikle MÜSİAD'dan bahsediyorum niyet çok önemli biz söz konusu vatansa gerisi teferruattır diyen bir neslin çocuklarıyız ve torunlarıyız öyle bir nesilden geliyoruz" (K1, 48).

> "Yani STK'lar, zaten demokrasiyi benimseyen kuruluşlardır. Eğer bu anlamda üyeler kendi içinde demokrasiyi benimsememişse STK'lardan bahsedilmez. STK'lardan yana bir problem demokrasi adına olacağını zannetmiyorum. Ben STK'ları devletin nezdindeki STK'ları ile özel ve bireysel anlamda tüzel

kurulan STK'ların her zaman için artı ve eksi gibi görürüm. Çünkü onların tüzüğü, onların işleyişi ve mevzuatı bir MÜSİAD'a göre çok farklıdır. O yüzden bizim ki tamamen bağımsız. MÜSİAD diğerleri gibi değil, MÜSİAD bir oluşum içerisinde olduğu zaman sana maddi ve manevi yapılabileceğine inandığın her projede fikir olarak da destek anlamında önünü açabilecek bir STK'dır" (K4, 37).

"STK'lar da aynı siyasi partiler gibi organları var. Bu organlar da belli zaman dilimlerinde genel kurulları vardır. Genel kurulları tamamen siyasi partilerle eşit güdümünde gidiliyor. Onların da demokratik anlamda seçimleri var. Tabi demokratik anlamda tüm faaliyetler demokratik bir yapıda adalet anlayışı çerçevesinde yapılıyor. Sivil toplum kuruluşları çok önemli çok etkili bu anlamda toplumun hem sosyal hem de kültürel anlamda ciddi anlamda katkılar sunabilen ya da istidama yönelik ciddi anlamda öncülük eden MÜSİAD'ın üyesi olmaktan büyük bir memnuniyet duyuyorum" (K5, 47).

"Gayet olumlu buluyorum. Özgürlük ve barış adına olumlu bir adım. MÜSAİD'a Hükümetin de desteği de var. MÜSİAD'ın da hükümete desteği var zaten işbirliği var siyasi olarak" (K7, 53).

"STK'larda özellikle hani ticari alanda faaliyetlerini sürdüren STK'lar biraz ekonomik anlamda hayat her ne kadar ön plandaysa da bu ekonomik hayatın getirdiği avantajlarla hem topluma öncü olma hem de hem topluma yol gösterme hem de toplumda birçok sıkıntıyı demokratik yollardan çözüm bulan örgütlerdir. Tabi sadece MÜSİAD üzerinden konuştuğumuz için MÜSİAD'ı Türkiye demokrasisi adına bence katkıları özellikle son dönemlerde yeni hani mevcut iktidarımızla birlikte katkıları çok fazla olmuştur. Geçmişte özellikle çalkantılı dönem diye bahsettiğim geçmişteki iktidarlar, kendilerine yakın olan STK'ları öne alıp, kendilerinden olmayan işte MÜSİAD gibi STK'ları dışlama hatta dışlamaktan ziyade onları ekonomik olarak batırma faaliyetleri de vardı. Bu yani demokrasi toplumlarında aslında olmayan bir durumdur. Bugün farklı farklı düşüncelerle kurulmuş STK'ların bile iktidar tarafından ya da işte Türkiye'de kendi faaliyetlerini çok rahat bir şekilde yaptıklarına şahit oluyoruz. Bugün TÜSİAD çıkıyor, demeç veriyor. Hatta ülkeye zararı olduğu halde demecini verebiliyor ve herhangi bir yaptırımla da karşılaşmıyor. MÜSİAD'ın önceki durumunu düşünelim, konuşamıyordu bile konuştuğu zaman çok farklı yaptırımlarla karşılaşıyordu. Bugün Allah'a şükür Türkiye'nin siyasi anlamda demokrasine de bana göre güzel bir katkı ve kazanç olmuştur. Türkiye adına kazançtır. Yani farklı farklı fikirleri, farklı farklı düşünceleri bir arada yaşamasına bence vesile olmuştur ve güzel de bir örnektir. Bugün mesela Memur sendikaları var işçi sendikaları çok uç sendikalar dâhil herkes çok rahatlıkla kendi fikirlerini, düşüncelerini rahatlıkla anlatabilir. İşte demokrasi budur. Bugün sol görüşlü sendikalar da vardır, muhafazakâr düşünce yapısına sahip sendikalar da vardır. İşte merkeze oturmuş sendikalar vardır. Hepsinin asıl amacı kendi bünyesindeki mensuplarını korumak ama kendi fikirlerine göre istedikleri tarzda çok rahat konuşabiliyorlar ve çok da rahat beyanat verebiliyorlar. İşte bugün KESK gibi, işte TÜSİAD gibi ya da DİSK var işte memurların ve işçilerin sol görüşe dayalı sendikaları var. Herkes bir şekilde ortak noktada buluşabiliyor bazı konularda özellikle kendi istediği düşüncelerine göre beyanatları da rahat bir şekilde verebiliyorlar" (K9, 51).

"Yani aslında demokrasinin olmazsa olmazı STK'lardır. Zaten demokrasinin mantığında kişinin kendi kendine yetebilmesi söz konusudur. Kişinin kendine yetemediği yerde aslında STK'nın devreye girmesi gerekiyor. Bazen bir sosyal aktiviteye ulaşamamanızda bir yetersizliktir. İşte orada STK'nın devreye girmesi gerekiyor. Demokratik ülkelerde demokrasinin olmazsa olmazı aslında

> temel taşlarından bir tanesi de STK'lardır. STK'ların bazen caydırıcı vasıfları olabiliyor ondan sonra bazen dik duruşları yanlışların önüne geçebiliyor" (K10, 36).

Katılımcıların büyük çoğunluğu STK'ların, demokrasinin varlığı için vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedirler. Özellikle bazı katılımcıların, STK'ları topluma rehber olma misyonuna sahip olduğunu belirtmektedirler. Katılımcıların aynı zamanda MÜSİAD'ın ekonomik anlamda Türkiye için önemli kazanımlar elde etmekle beraber demokrasinin yaşatılmasında da büyük mesafeler kattetiğini dile getirmektedirler. Aynı zamanda katılımcılar, STK'ların devletin üzerindeki ağır iş yükünü hafifletmek adına bazı faaliyetlerde bulunduğunu da vurgulanmaktadır. Neticede toplumlarda, STK'ların varlığının söz konusu olabilmesi ve faaliyetlerinde daha aktif olması adına o toplumların demokrasi düşüncesini her açıdan içselleştirmesi gerekmektedir. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin teminatı olan demokrasinin varlığı, STK faaliyetlerinin etkinliği açısından büyük bir avantaja sahiptir. Toplumlarda STK'ların faaliyetlerinin eksiksiz olarak veya bir engellemeye maruz bırakılmadan yürütülmesi için o toplumlardaki yönetim şeklinin demokratik bir yapıya sahip olması gerekmektedir.

> "Ben demokrasiye inanmıyorum demokrasi diye bir kelime benim mantığımda geçmez. Demokrasi dediğin şudur, sen bir ülkede yaşıyorsan Allah'ın Kuran-ı Kerim'i vardır zalim olma mazlumun yanında ol. Demokrasi dediğin nedir laikçi değil mi laik demokrasi. Demokrasi şudur herkes kendi dinini yaşar, herkes kendi vicdanını yaşar, herkes devlete itaat eder, herkes devletin malını korur ve özgür olur. Demokrasi, insanların her alanda özgür bir şekilde konuşabildiği bir düşünce yapısıdır" (K3, 50).

> "Vala ben demokrasiye biraz tersim. Bana sorarsan ben tamamen İslami şeriat olsun isterim. Allah'ın hükmü dururken insanların hükmüyle bir Müslüman düşünemez. Bir Müslümanın şeyinde şeriat olması lazım" (K6, 41).

Bingöl MÜSİAD'a üye olan katılımcıların büyük çoğunluğu demokrasi fikrini benimseyip ve aynı zamanda STK'ların varlığı, demokratik bir yapının gereği olduğunu vurgulamaktadırlar. Bununla birlikte bazı katılımcılar da demokrasi düşüncesine inanmamakla beraber demokrasi fikrine tavır bile göstermektedirler. Katılımcıların demokrasi fikrine olumsuz tavır takınmasının altında yatan gerçek neden ise demokrasi düşüncesine sıcak bakmayan bazı ideolojilere sahip olmasıdır. Bu nedenle STK'ya üye olan her bireyin demokrasi fikrini benimsiyor önermesinde bulunmak son derece yanlış bir tutumdur. STK'ların etkin bir şekilde faaliyette bulunması veya iktidar gibi bir yapının yönetiminde söz sahibi olmasının temel

kaynağı toplumdaki demokrasi anlayışının her açıdan faal olmasından kaynaklanmaktadır.

3.2.5. Üyelerin STK'lara Yaklaşımları

Katılımcılara, ilk STK adını nerede duydunuz ve STK'lara olan ilginiz nasıl oluştu sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "Aslında biraz arkadaş çevresiyle alakalı bir şey yani bu sizin mensubu olduğunuz ya da duygu düşüncelerinizi paylaştığınız aynı duygu ve düşüncede olan insanlarla bir araya geldiğiniz zaman galiba sene 1995-1996 yılları sonrası böyle ufak tefek okullarda MÜSİAD'ı duyardık. MÜSİAD'ı da sene 2010-2011 yıllarında arkadaşlar arasında işte üye olan arkadaşları biz duymuştuk, bunların vesilesiyle biz de 2013'ten beri aktifiz 2014'te de Bingöl MÜSİAD'ı kurduk. O zamandan beri de MÜSİAD'da devam ediyoruz" (K1, 48).

> "Hiçbir yerde üyelik yapmak istemezdim çünkü yarın ne olacağı kimse bilmiyordu geçmişte yaşadığımız olaylardan dolayı bakış açımız onlara karşı biraz daha farklılaştı. Aslında bunları getirip siyasi konulara sokmamak lazım; yani sonuç olarak ismi üstünde sivil toplum örgütü ben bu MÜSİAD'a üye olmamın tek sebebi Ali Başkanın(Akbana) bize MÜSİAD'ın faaliyetleri hakkında sunmuş olduğu bilgiler sayesindedir. Ali başkan bu konuda bize yardımcı oldu ve bizi üye etti. MÜSİAD'ın kurumsal yapısı gereği herkesin üyeliğini kabul etmemektedir" (K2, 40).

> "İlk STK'yı 2003-2004 yılında Çobantaşı'nda(Karlıova'ya bağlı bir köy) Tarımsal Kalkınma Kooperatifini kurdum, oradan birliği (Sığır ve Damızlık Yetiştirme Birliği) kurdum. Birlikten sonra MÜSİAD'a üye oldum; oradan da Bingöl Sanayi ve Ticaret Odası'nda Meclis Başkanı oldum. Bingöl MÜSİAD'a Ali Akbana'nın (Bingöl MÜSİAD Başkanı) tavsiyesi üzerine üye oldum" (K3, 50).

> "STK olarak ilgim değil de ticari olarak bazı şeyler seni itebiliyor farklı derneklere. STK'lara bu anlamda ticari hayatımı geliştirebileceğim STK'nın MÜSİAD olduğuna karar verdim. İlk ne zaman duydum derseniz ilk uçak yolculuğumu yaparken bir dergide görmüştüm o da 1998-99 yıllarıydı. Ticari olarak kendimi her zaman geliştirmek istedim bu alanda. Bulunduğumuz coğrafyada ticari ürünlerin pazarlama imkânları maalesef çok kısıtlı. Yeni insanlarla ve yeni ticari koridorlarla tanışmak istiyorduk. Bu anlamda bir STK'nın bana faydalı olacağını düşündüm ve o yüzden MÜSİAD'a üye olmaya karar verdik. " (K4, 37).

> "Yani ilk STK'yı ben lise yıllarımdan duymuştum. Milli Gençlik Vakfı (MGV)özellikle milli ve manevi değerler ışığında gençlik yetiştiren bir sivil toplum kuruluşuydu. Daha sonra tabi biz 97'de üniversiteye başladığımızda ben milli gençlik vakfındaki yurdunda kaldım. Orada iki yıl kaldım. Orada tabi ki sivil toplum kuruluşunu tanıdım. Bu anlamda hem yardımlaşma, hem dayanışma, hem inanç ve kültür değerlerinin tanıtımında ve özellikle gençlerin ahlaklı bir şekilde yetişmesi anlamında ciddi katkıları oldu bu sivil toplum kuruluşunun. İnançlı bir nesil yetiştirdi gerçekten biz tabi o milli gençlik vakfı ve MÜSİAD rahmetli Erbakan Hoca'nın tavsiyesi üzerinde kurulmuşlardır. Genç yaşta bu sivil toplum kuruluşunun içinde bulundum. Orada tabiri caizse yetiştik ve hakikaten bize milli ve manevi değerler anlamında çok ciddi katkılar sundular. Allah emeği geçenlerden razı olsun" (K5, 47).

> "MÜSİAD'a Ali Bey'le tanışıyorduk ve Ali Bey bizi üye yaptı. Yoksa dernekler konusunda fazla bilgiye sahip değiliz" (K6, 41).

> "İlk STK adını MÜSİAD'da duydum. Oraya üye olmadan önce gidip onlara danışıyordum. Sonra işim gereği MÜSİAD'a üye olmam gerektiğini anladım. O yüzden bazı ticari fikirlerden ve arkadaş çevresinden dolayı hani ihracat işlerini bir şekilde yürütmek için MÜSİAD'a üye oldum" (K7, 53).

> "İlk STK adını esnaflardan ve arkadaşlardan duydum. Arkadaşlarımın tavsiyesi üzerine Ali Başkan (Bingöl MÜSİAD İl Temsilcisi) ile görüştüm ve MÜSİAD'a üye oldum" (K8, 58)

> "İlk STK yani mesleki olarak ticari hayatının içinde olduğum için yani 2000 yılından itibaren bu mesleği yapıyorum. Bu mesleğin içerisinde olduğum için tamamen ticari ve sosyal hayatın içerisindeyim. Dolayısıyla oradan biliyoruz. STK'yla ilgili düşünceler orada başladı. Zaten mesleki teşekkülün içerisinde de bulunduğum için hani birlikte hareket etmenin en iyi adresi her zaman STK'lardır. Bu nedenle dernekleri her zaman için faydalı olarak düşündüğüm için böyle bir araştırmaya da girdik. Şuanda da MÜSİAD üyesiyim. Başka derneklerde de üyeliğim var. Ya biz STK'lara tamamen ticari gözle bakmıyoruz. Sosyal yardım amaçlı kuruluşlar da var onlara da üyeliğim var" (K9, 51).

> "STK'lara zaten lise döneminden beri haberdardım. Tabii ki o dönemin konjonktürüne göre kendimiz adına faaliyetlerimiz olduğu için STK'lar içinde birebir aktif yer alamadık. Bu aktif yer alma daha çok lisans eğitimimizi tamamlayıp mesleki hayatımıza başladıktan sonra ilgi ve alakamız bundan sonra artık bir görev amacını taşıyarak bu STK'lara katılımımız gerçekleşti. İlk zaten STK deneyimim Tavz-Der'e üye olarak ilgili dernekte aktif olarak gençlik komisyon başkanlığını yaptım. Zaten Tavz-Der benim aile bireylerinin mensup olduğu bir dernek yapısı. Zaten biz daha okula başlamadan önce Tavz-Der vardı. Biz o günden bugüne Tavz-Der'e gidip geliyorduk zaten. Tavz-Der'in mantalitesi zaten insanların aile bireylerini kültürel olarak sosyal manada birbirleriyle kaynaşmasını sağlamaya yönelik bir dernektir. Biz de buna ilişkin olarak STK'lara olan ilgimiz oradan başladı" (K10, 36).

Katılımcıların büyük çoğunluğu STK'lara olan ilgisi veya üye olma fikirlerinin temel kaynağı olarak arkadaş çevresini beyan etmişlerdir. Katılımcıların STK'lara ilgi duyma veya üye olma sürecindeki başka bir neden de katılımcıların mensubu olduğu esnaf veya iş insanı kimliğidir. STK'lara üye olma veya ilgi duymanın bir nedeni de katılımcıların mensup olduğu ideoloji, kültürel kimlik, dini inanç, vb. durumlardır. Kendi iş hacmini ileri bir aşamaya taşımak isteyen esnaf veya iş insanlarının özellikle ticari anlamda faaliyetlerini sürdüren STK'lara üye olması ticari anlamda büyük bir kazanımdır. Çünkü özellikle ticari anlamda faaliyet gösteren STK'ların kurumsal kimliği, ticari işlerde edindiği deneyimler, siyasi ve ekonomi alanındaki güçlü lobi faaliyetleri, vb. durumlar sayesinde esnaf ve iş insanları için STK'lar önemli bir rehberlik misyonunu üstlenmektedirler.

Katılımcıların Bingöl MÜSİAD'a üye olma noktasında özellikle Ali Akbana Bey'in (Bingöl MÜSİAD Başkanı) ismini telaffuz etmişlerdir. Ali Bey'in de Bingöl'de başta esnaf kesimi olmak üzere iş insanlarının MÜSİAD'a üyelik kazandırma konusunda yoğun bir çaba içinde olduğu da şüphe götürmez bir gerçek. Özellikle geçmişteki siyasi yapılar veya iktidarlar bireysel temel hak ve özgürlükler konusunda otoriter bir yönetim sergileyip zamanla demokrasi dışı eylemlere başvurmuştur. Bunun sonucunda demokrasi dışı eylemleri minimize etmek adına bireylerin belirli bir güce ulaşmak adına STK'ları kurmuşlardır. STK'lara siyasi bir kazanım elde etme, ekonomik kazanç elde etme, belirli bir kültürel kimliğe sahip olma, temel hak ve özgürlüklerin baskı altında olmaksızın yaşanması, sosyal çevre edinme, her alanda yardıma muhtaç bireylere yardım ulaştırma, vb. durumlar için üye olunmaktadır. Bu nedenle katılımcıların MÜSİAD'a gönüllü olmasında veya ilgi duymasındaki temel nedenlere bakıldığında; ticari kazanım elde etme, mensubu olduğu dini inancını serbest bir şekilde ifa etme, milli ve manevi değerlere sahip çıkma, vb. durumlardır.

3.2.6. Üyelerin Günümüz Siyasal İktidarına Bakış Açıları

Katılımcılara, günümüzde STK'ların iktidara/hükümetlere karşı etkinliğini veya işbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "Ya ben STK'ları her zaman siyaset üstü görmüşümdür, cemaat üstü görmüşümdür, başka düşüncelerin üstü görmüşümdür. Çünkü sivil toplum bugün dünyanın her yerinde olması gereken kurumlardır; daha doğrusu aslında biz çok da işin siyasi tarafında değiliz açıkçası. Devletin bu konuda mesela bize düşen sorumlulukları vardır. Vatandaşların yani biz bu konuda MÜSİAD olarak bize düşen sorumlulukları almamız adına faaliyetlerde bulunuyoruz. Devletin, mesela bugün Cumhurbaşkanımız Suriye'nin İdlib kentinde bir konut projesi ile alakalı bir çalışma başlattı. Biz bu çalışmaların içerisine hemen elimizi taşın altına koyduk. Dediğim gibi yakın zamanda mesela orada 500-600 konutun açılışı yapılacak. Bunun haricinde mesela istihdama dayalı çalışmalarımız var. MÜSİAD Genel Başkanımız Sayın Mahmut Asmalı Bey'in iş alımıyla alakalı Sayın Cumhurbaşkanımıza yaklaşık 250 bin kişilik istihdam konusunda taahhütte bulunmuştu. MÜSİAD burada 250 bin kişilik istihdam rakamını 500 bin kişilik istihdam hedefini koyarak, bu yönde çalışmaları başlatmıştır" (K1, 48).

> " Biz her zaman siyasi partilerin yanındayız, sivil toplum kuruluşuyuz ama her zaman siyasi partilerin yanındayız. Sivil toplum ve siyasi partiler arasında ekonomi, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda çoğu zaman işbirlikleri söz konusudur. Neticede siyasi partiler de bizim fikir danışmanlığı yapıyor biz de onlara fikir danışmanlığı yaparak yolumuza devam ediyoruz" (K2, 40).

“Şuanda sivil toplum kuruluşlarının iktidara karşı etkinliği çok azdır. Sorunlar dile getirilmediği için Hükümete yakın olan STK’lar bile fazla aktif değildir” (K3, 50).

“Ben bunu şeye benzetirim, her zaman için mesela doğudan bir örnek vereyim. Bir aşiret söyleyeyim mesela örnek İzol Aşireti. Bugün görüşü nedir bilmem, inancı nedir bilmem ama sonuçta bir aşirettir arkasında bir güç var bir topluluk var. Oranın yerel seçimlerinde mevcut aday bence o aşirete gidip ondan fikir alışverişi ya da kendisini desteklemesini ister. Bu en doğal hakkıdır. Sonuçta serbest rekabet ortamı var. Hükümetleri de öyle değerlendirelim. Sonuçta MÜSİAD, 84 ilde temsilciliği olan bir STK. Rakamı tam olarak vermek gerekirse tahminim 37.000’e yakın üye sayısıyla şuanda Türkiye’de hizmet veriyor. Tabi seçimlerde hükümetler her zaman STK’ların kapılarını çalarlar. Sonuçta bu iyi bir rakam bu gücü arkasına almak ister her siyasi parti ve hükümet. O yüzden sivil toplum kuruluşları, hükümet ve siyasi partilerle ilişkilerini iyi tutmaya dikkat ederler. MÜSİAD, gelen herkese kapısını açar. Dini görüşü, dünyaya bakış açısı ve sosyo-kültürel açısından MÜSİAD’ın takip ettiği çizgide olan kuruluşlara, MÜSİAD yardımlarını esirgememiştir” (K4, 37).

“MÜSİAD, tabi ki düşünce yapısı itibariyle hükümete yakın olan bir sivil toplum kuruluşu. Yani çalışmalarıyla zaman zaman hükümet politikalarına destek olan etkin bir sivil toplum kuruluşudur. Hakikaten çok güzel çalışmaları var yurt içinde ve yurt dışında. Yani bu anlamda bizim özellikle Ticaret Bakanlığımızın yapmış olduğu ciddi çalışmalar var. Özellikle dış ticaret dengesini sağlamak amacıyla inanılmaz bir ihracat yapılıyor ve bu yapılan ihracatların büyük bir çoğunluğu MÜSİAD üyelerimizin aracılığıyla yapılıyor. MÜSİAD, mevcut hükümet ile işbirliği yaparak, ihracat faaliyetlerini yürütmektedir. MÜSİAD, yurt içinde de istihdam alanına yönelik de ciddi katkılar sunuyor” (K5, 47).

“MÜSİAD, hükümet ile işbirliği konusunda diğer STK’lara göre çok daha etkin bir durumdadır. Bu seviyedeki etkinliğin de devam etmesi lazım” (K6, 41).

“Şimdi mevcut iktidar için söyleyeyim; işte mensubu olduğum STK’nın iktidarla olan güzel ilişkilerinden dolayı hem iktidar destek buluyor, hem MÜSİAD ailesi destek veriyor her anlamda karşılıklı olarak. Bu destekler ticari alanda olduğu gibi sosyo-kültürel alanda da destekler mevcuttur. Buna karşılık iktidar da kendisine yakın olan, işte düşünce yapısına yakın olan sivil toplum kuruluşların ticari anlamda da gerek yurt içinde olsun gerekse yurt dışında olsun önünü açıyor. Bana göre bir STK’nın kendi kuruluş amacının dışına çıkmaması kaydıyla iktidara yakın olması iktidarla işbirliği içerisine girmesi birçok faaliyeti iktidarla birlikte yapması onun lehine ve onun üyelerinin de lehine olur. Ben bugün şeyde toplumda görüyorum birçok STK var iktidarla işbirliğine giren ama özellikle belirtiyorum kendi kuruluş amacından sapmadan iktidarla hem kendi üyelerinin menfaatini hem de ülkenin menfaatini düşünerek, işbirliğine giren STK’lar her zaman etkindir ve kazanmıştır. Ben STK’ların kendi kuruluş amacı doğrultusunda hareket etmek kaydıyla iktidarla işbirliğini sonuna kadar desteklerim” (K9, 51).

“Aslında şöyle bir şey ben her zaman şuna taraftarım, hangi siyasi oluşum olursa olsun hangi hükümet yapısı olursa olsun STK’lara dokunmamak gerekiyor. Yani suç unsuru oluşmayan herhangi bir durum yoksa ortada buna ilişkin engelleme durumu söz konusu olmaması gerekiyor. Her ne kadar hükümet yapısı muhafazakâr diyebileceğimiz sağ görüşlü insanların oluşturduğu bir yapıysa da MÜSİAD buna ilişkin rahat bir ortam bulmuşsa da yani bugün farklı siyasi görüş sol yapı diyebileceğimiz bir yapı geldiğinde de bu

> rahatlığı sağlamak lazım. Hakeza bugün sağ grupların bile sol STK gruplarına rahat bir ortam hazırlaması lazım. STK'ların mantığı nedir kişilere ulaşabilmek kişiler dediğimiz nedir bir fikre mensup insanlar değil de farklı insan gruplardır sonuçta beş parmak da bir değildir. Herkes farklı farklı zihin dünyasına sahiptir. Buna ilişkin olarak da STK'ların mantığı bence gönüllülük esasına dayandığı için hükümetlerin her zaman STK'larla barış için hareket alanı oluşturması lazım. Buna ilişkin olarak da dediğimiz gibi hükümetler veya hükümeti oluşturan bireyler engel çıkarmasın yeterli; yoksa her şey bir şekilde rayında yani " (K10, 36).

Katılımcıların siyasal iktidar ile STK arasındaki ilişkiye yönelik görüşleri genel anlamda olumlu olarak değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların, STK'ların faaliyetlerinin yürütülmesi açısından iktidarla işbirliği halinde olması gerektiğini de dile getirmektedir. STK'ların özellikle kendi kurumsal kimliğinin sürekliliği açısından, üyelerin menfaatlerinin korunmasında ve ülkenin yararına olacak şekilde faaliyetlerinin sürdürmesi konusunda iktidarla işbirliğine gidilmesi yönünde katılımcıların olumlu görüşleri de mevcuttur. Katılımcıların, aynı zamanda iktidarda olan siyasal yapının hangi ideolojiye sahip olursa olsun STK'lara karşı her zaman tarafsız olunması, demokrasi dışı eylemlerde bulunmaması ve STK'ların sahip olduğu her türlü inanca veya ideolojiye saygılı olması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca katılımcıların dile getirdiği başka bir konu da gönüllülük esasına dayanan STK üyeliklerine karşı iktidarın hiçbir şekilde baskı unsuruna başvurmaması, özgürce yapılan üyeliklere karşı saygı duyması ve yasal olmak şartıyla STK faaliyetlerine destek vermesi gerektiği konusunda görüş sunmuşlardır. Neticede STK yapılanmalarına bakıldığında farklı düşünce ve dini inançlara sahip olan, farklı alanlarda faaliyetlerini sürdüren ve siyasi toplum ile sivil toplum arasında köprü görevini üstlenen sivil kaynaklı bir oluşumdur.

3.2.7. STK'ların Katılımcılara Sağladığı Fayda Hakkındaki Görüşler

Katılımcılara, mensubu olduğunuz STK size ne gibi katkıları olmuştur (Ekonomik, sosyal, ruhsal, vb. durumlar) sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

> "Üyesi olduğum STK'nın bizlere olan katkısı aslında saymakla bitmez. Bir sivil toplum kuruluşunda olmanızdaki ana gaye aslında belki ticaretle uğraştığınız zaman belki ilk bakış açısı ticari olarak gelebilir ama bizim buradaki en büyük kazanımız yeni yüzlerle tanışmak ve iletişim kurmak. Bu da hakikaten bizim parayla satın alamayacağımız çok ciddi anlamdaki sosyo-kültürel değerleri, MÜSİAD sayesinde kazandık. Özellikle aile ilişkileri bakımından sosyal ortamlarda yer edinmek gibi" (K1, 48).

“ STK’ların bizlere en büyük katkılardan bir tanesi sosyal yönden ailesel bir bağın kurması. Sonraki süreçlerde iş imkânı işte ticari faaliyetlerinin sürdürme olanakları; işte burada olmayan veyahut dışarıda olan iş imkânları için ilgili kişilerce diyalog kurup kendi iş alanını genişletme gibi faaliyetlerde bulunmak. STK’ların katkı sunma konusunda en başta sosyal alan sonrası ise ekonomik alanda katkıların sunmasıdır” (K2, 40).

”Ruhsal olarak desteği oldu yani sosyal olarak ekonomik olarak destek açısından beklentimiz yok. Ruhsal olarak bizim MÜSİAD Başkanı şahsi olarak yani bir vatandaş olarak sıkıntılarımız olduğu zaman elinden geldiğince bize yardımcı olmaktadır” (K3, 50).

“Ekonomik olarak bana katkısı çok oldu; çünkü ben sonuçta imalat yapmıyorum perakende satış mağazam var benim. İstanbul’da güzel arkadaşlıklar edinerek, onların ürününü getirerek burada satma fırsatını buldum. Ekonomik olarak bunu diyebilirim. Sosyal anlamda katkısı olmuştur. Sosyal anlamda ise sosyali ben burada kelimelerle anlatamam; çünkü az önce de muhabbeti oldu biz öyle insanlarla oturuyoruz bazen normal üyemiz de aynı bizim gibi. Bugün Türkiye’nin en zengin insanlarından bir tanesi ile MÜSİAD çatısı altında oturup yemek yiyip, muhabbet edip, ticari faaliyetlerini anlatıp, bununla alakalı sana artısı olur eksisi olur bu hesabı yaparak ekonomik olarak da sosyal olarak da çok güzel katkıları olmuştur bize” (K4, 37).

“Tabi MÜSİAD, her şeyden ziyade iş insanların ve istihdama etkileri anlamında yani iş insanlarının kişisel donanımları artırmaya yönelik ekonomik anlamda katkıları olmuştur. MÜSİAD, sanayi ve ticaretin tüm fonksiyonlarını daha verimli bir şekilde çalışmayı sağlamaya yönelik hedefler ortaya koyuyor. Bu hedefler doğrultusunda MÜSİAD, küçük ve orta ölçekli işletmeler özellikle iş insanlarımızın işleyiş sistemlerinin geliştirilmesi; insan, bilgi ve para unsurlarının bir uyum içinde daha iyi idare edilmesini sağlayan bir kuruluştur. Bu nedenle MÜSİAD, iş dünyasındaki arkadaşlarımıza ve çevremize ciddi anlamda katkı sağlamıştır” (K5, 47).

“MÜSİAD, ticari işlerin işleyişi konusunda bizlere katkısı olmuştur” (K6, 41).

“MÜSİAD, ekonomi alanında katkı sağlamıştır. Ticari işler için yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da desteklerini almışızdır” (K7, 53).

“Ekonomik olarak katkısı olmadı ama sosyal olarak arkadaşlıklar çoğaldı bir nevi geniş bir arkadaş çevremiz oldu” (K8, 58).

“Benim dışında oradaki üyelerin tamamı yani ticari hayatı olan arkadaşlarımız var. Benim biraz daha mesleki bir durum. Evet, belki ticari hayatının gerisindeyim ama benim onlarla ilişkim daha çok böyle sosyal ve kültürel bir ilişki. Çünkü ticari bir hayatım olmadığı için resmi olarak da ticari bir hayatım olmadığı için hani onlarla böyle bir ekonomik anlamda bir işbirliği de yok. Ama işbirliğimiz tamamen böyle sosyal zemin bir üzerinde” (K9, 51).

“Yani şimdi şöyle baktığımızda aslında ekonomik bağlamında MÜSİAD, birebir böyle ekonomik noktada doğrudan bir katkısı söz konusu değildir. Ancak nedir bazı iş alanlarına yönelik olarak fikir sunmak için bir ortam hazırlar zemin hazırlar. Bu zemini kullanabiliyorsak buna ilişkin olarak da ekonomik çarkını döndürebilecek iş ve iş potansiyelini oluşturabileceğini düşündüğümüz oluşumlara dâhil oluyoruz. Ama dediğim gibi sadece fuar alanına katıldık. Buna ilişkin olarak Bingöl balının tanıtımını ve buna ilişkin olarak Bingöl balını yurt dışına aktarımı ile ilgili çalışmalarımız da mevcuttur. Hatta fuar alanında ondan sonra tercümanımız vasıtasıyla Arap müşterilerimiz baya olmuştu. Yurt dışına özellikle Arap ülkelerine yönelik böyle bir

> çalışmamız olmuştu. Ama bahsettiğimiz konuya ilişkin olarak bunun dışında da dini bağlamda tabi ki insanın bir noktaya bir yapıya bağlayan şey en önemli etken de kişinin kendisini rahat hissetmesiyle olur. Rahatlığın en büyük unsuru da bizim içinde kendi İslami duruşumuzdur. Buna bakış açısıyla doğru bir bakış açısıyla bakan MÜSİAD'la yol almamızın en büyük etkeni de İslami bir bakış açısıydı. En büyük katkı aslında mantık ve mantalite olarak ekonomiydi. Ama MÜSİAD sadece size ekonomi sunmaz tüm aile bireyleri ile olan özellikle müspet dairede bir yaşam tarzını benimseme hususuna çok dikkat eder. Bizi de MÜSİAD'a bağlayan etkenlerin başından bu geliyor" (K10, 36).

Katılımcılara, mensubu olduğunuz STK'nın ekonomik, sosyal, ruhsal, vb. durumlar açısından size ne gibi katkıları olmuştur sorusuna yönelik görüşleri ele alındı. Katılımcıların büyük çoğunluğu katkı olarak ekonomik cevabını vermiştir. Katılımcıların geri kalan kısmının ise katkı sunma açısından sosyal ortam, dini inanç ve ruhsal yönden diye görüşlerini beyan etmişlerdir. Esnaf ve iş insanı olan katılımcıların katkı sunmak babında ekonomik alanını beyan etmesinin temel nedenler arasında iş hacimlerini STK'ların öncülüğünde büyütmesi. Aynı zamanda iş insanlarının, STK'ların rehberliğinde gerek yurt içi ve gerek yurt dışında pazar alanlarına kolay bir şekilde erişilebilir olması. Türkiye'de neredeyse en büyük STK kuruluşu olarak tanımlanan MÜSİAD, yaptığı proje ve faaliyetler sonucunda iş insanlarına ve esnaf kesimine geniş yelpazede iş istihdamı ve ekonomik alanında katkı sunmaktadır. Kurumsal bir yapıya sahip MÜSAİD tarafından her yıl Türkiye'nin farklı yerlerinde düzenlenen MÜSAİD EXPO Ticaret Fuarı iş insanına pazar bulma konusunda muhteşem fırsatlar sunmaktadır. MÜSİAD EXPO Ticaret Fuarında firmalar ürünlerinin tanıtımını yapıp, ürünlerini yurt içindeki pazarlara ulaştırdığı gibi dış ülkelerdeki pazarlara da ihracını sağlamaktadır. MÜSİAD'ın bu tarzdaki faaliyetleri özellikle kendi üyelerine ekonomik anlamda çok büyük katkı sunmaktadır. Katılımcıların STK tarafından sunulan ekonomik katkı dışındaki başka bir etken de sosyal ortam cevabıdır. Özellikle MÜSİAD'a üye olan esnaf ve iş insanları aylık toplantı, bölgesel toplantı, fuar ve genel kurul toplantılarında bir araya gelerek oluşturulan ikili ilişkiler sonucunda sosyal ortamlar meydana gelmektedir. Bu tarz sosyal içerikli aktiviteler katılımcıların ticari ilişkilerinde son derece olumlu katkı sunmaktadır.

3.2.8. Üye Çocuklarının STK'lara Katılmaları Yönündeki Düşünceleri

Katılımcılara, çocuklarınızın gelecekte herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışmasını ister misiniz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

"Kesinlikle, evet, kesinlikle isterim; çünkü şuanda bağlı olduğumuz MÜSİAD'ın gençlik yapılanması ile ilgili çalışmaların yürütülmesi amacıyla Genç MÜSİAD adı altında birim var. Genç MÜSİAD, gençleri liseden tutun üniversiteye kadar hem takip eder hem de öğrencilerin fikirlerini ve taleplerini önemseyerek, sosyal ve ekonomik anlamda öğrencilere her türlü desteği veren bir sivil toplum kuruluşudur ve gençlerimiz burada kendilerini güzel bir şekilde ifade edebilirler" (K1, 48).

"Şimdi dediğim gibi bizim bildiğimiz gibi bir sivil toplum kuruluşu olursa tabi insan ister kendinden sonra gelen nesillerin de bu üyeliği devam ettirerek. Özellikle MÜSİAD'da devam ettirmesini isterim. Çocuklarımın belirli bir aşamaya gelmeleri kendilerine kariyer katmaları MÜSİAD' a giren kişinin gerçekten yani şahsi ve gelecek açısından kendine bir kariyer katmasına da vesile olacağından eminim. Bu da kesin bir şey tabi ki de isterim bildiğimiz bir sivil toplum kuruluşu olursa gönüllü olmasını isterim" (K2, 40).

"Yok, çocuklarımın hiçbir dernekte veya sivil toplum kuruluşunda çalışmasını istemem" (K3, 50).

"İsterim. Çünkü ben zaten STK'nın içerisindeyim, burada ruhen de, ekonomik olarak da ve sosyal anlamda da mutluyum. STK'nın hiç zararını görmedim, çocuğumun da böyle bir STK'da olmasını isterim" (K4, 37).

"Elbette ki isteriz. Yani hem kültürel, hem sosyal, hem de diğer alanlarda insanlara faydalı olabilmeleri adına önünü açabilecek bir kuruluştur MÜSİAD. Bu anlamda benim aynı zamanda imam hatip lisesinde okuyan çocuğum da Ön-der imam hatipliler derneğinin de ilçe temsilciliğini yaptı aynı zamanda. Demin dedik ya hani STK'da ailede kimse var mı diye o çocuğum var işte" (K5, 47).

"Artık onlara kalmış bir şey. İnsanlara hizmet amaçlı hangi dernek olursa olsun yeter ki hizmet olsun. Fikir ne olursa olsun konu eğer insanlara hizmetse ben isterim ki çocuklarım orada yer alsınlar ve STK'lara katkı sağlasınlar" (K7, 53).

"Çocuklarımın gönüllü olarak çalışmasını isterim" (K8, 58).

"Öncelikle evet, isterim. Neden isterim tabi ki STK'ların demin bahsettiğim işte ülkenin menfaati, kamu yararı, kendi milli manevi değerlerimize uygun bir yapıysa ve bu yapı içerisinde yani kendi insanımıza, ülkemize, milletimize eğer faydalı olabileceğine inanıyorsam her zaman için çocuklarımın STK'larda yer almalarını isterim" (K9, 51).

"Bence STK bir insan için olmazsa olmazlardan olması gerekiyor. Özellikle de böyle gerçekten insana dokunabilecek bir yapısı varsa o STK'dan ayrılmamak gerekiyor ve çalışmalara katılmak gerekiyor. Yani ben şahsen çocuğumun Yeryüzü Doktorları diye tabir edilen işte Afrika bölgesinde insanlara yardımcı olabilecek bir yapının içinde olmasını çok isterim hiçbir karşılık beklemeden. Keşke nasip olabilseydi" (K10, 36).

Katılımcılara, çocuklarınızın gelecekte herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışmasını ister misiniz sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğu olumlu olsa da olumsuz cevap veren katılımcılar da mevcuttur. Bazı katılımcılar, çocuklarının gönüllü bir şekilde STK'larda yer almasını özellikle istemektedirler. Katılımcılar, ülkenin yararına olacak şekilde kamusal işlerinin yapıldığı, gelenek ile göreneklerimizin yaşatılması ve kendi insanımıza olduğu gibi yurt dışında yardıma muhtaç insanlara her türlü sosyal yardımı sağlayabilecek STK'larda çocuklarının

gönüllü olarak çalışmasını özellikle dile getirmektedirler. Bu tarzdaki STK'lara; sağlık yönünden muhtaç insanlara yardım elini uzatan Yeryüzü Doktorları Derneği ile doğal afet ve benzeri olumsuz durumlarda insani yardım faaliyetlerini sürdüren aynı zamanda uluslararası sivil toplum örgütü olarak tanımlanan İHH İnsanı Yardım Vakfı gibi kuruluşlar örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda katılımcılar tarafından çocuklarının STK'larda çalışma isteğine dayanak olarak; belirli bir kariyere sahip olmaları, sosyal ve ekonomik açısından destek almaları, vb. durumlar da gösterilebilmektedir.

> "Yok, çocuklarımın hiçbir dernekte veya sivil toplum kuruluşunda çalışmasını istemem" (K3, 50).
>
> "Çocuklarımızın bu tarz çalışmasından ziyade tüccar olmasını isterim" (K6, 41).

Çocuklarınızın gelecekte herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışmasını ister misiniz sorusu karşısında katılımcılar tarafından verilen cevapların büyük çoğunluğu gönüllülükten yana olumlu cevap beyan etmişlerdir. Bazı katılımcılar da çocuklarının STK'da gönüllü olarak çalışması konusunda olumsuz cevap vermişlerdir. Olumsuz cevap veren katılımcıların gerekçelerinde ise günümüzde mevcut olan STK'ların bazı durumlar karşısında yeterli seviyede faaliyet yürütemediği bazı sorunlar karşısında da son derece pasif kalındığını dile getirmektedirler. Buna rağmen katılımcıların büyük çoğunluğu gönüllülükten yana olumlu cevap vermesi STK bilincinin bir şekilde oluştuğu gözleminde bulunulabilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bir alan araştırmasına dayanan bu çalışmada sivil toplum kavramı, sivil toplumun tarihsel süreci, Türkiye'deki sivil toplum faaliyetleri kuramsal bakış açısıyla değerlendirilmiş, Türkiye'nin ekonomik olarak önde gelen sivil toplum kuruluşlarından Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD)'nin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel alanda yaptığı çalışmalar ele alınmıştır. Bu çalışmanın örneklemi MÜSİAD Bingöl şubesidir. Çalışmada MÜSİAD Genel Merkezi'ne bağlı olarak faaliyetlerini yürüten Bingöl MÜSİAD Şubesi'nin yönetim yapısı, üyelerinin gönüllülük esasları ve sosyo-demografik özellikleri nitel çalışma yaklaşım biçimlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak veri elde edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde yer alan sivil toplum kavramına değinilmiştir. Sivil toplum, sivil inisiyatifi önceleyen ve yönetim açısından siyasi toplumun herhangi bir baskısı altında kalmadan özerklik ilkesine bağlı, çoğulculuk esasını gözeten ve bireylerin kendi özgür iradeleri çerçevesinde gönüllülük prensibine bağlı kalınarak oluşturulan sivil kaynaklı yapılardır. Bununla birlikte sivil toplum, iktidarların despotik yönetim anlayışıyla tahakküm ettiremediği/yönetemediği, bireysel temel hak ve özgürlüklerin yaşandığı sivil otoritenin hâkim olduğu alandır.

Sivil toplum kuruluşları; ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda hiçbir baskı unsuru olmaksızın devletten tamamen bağımsız bir şekilde faaliyetlerde bulunan sivil toplum düşüncesi temelinde oluşan organizasyonlardır. Sivil toplum kuruluşları belirli bir kesimin ya da yönetiminin tahakkümü altında olmaksızın kendi özgür iradeli kapsamında hareket eden sistematik oluşumlardır. Sivil toplum kuruluşları, geçmişte yaşanılan devlet yönetimlerindeki otoriter yapılanmalara karşı bir duruş sergileyerek, iktidarların baskıcı/totaliter yönetim anlayışı yerine siyasal ve sosyal anlamda demokrasi fikri çerçevesinde bir yönetim anlayışını hedeflemektedir. Bu nedenle sivil toplum örgütlerinin devlet yönetimindeki kapsayıcı yoğun faaliyetlerini demokrasideki özgür düşünce yapısı ile doğru orantılıdır.

Kavramsal açıdan sivil toplumun tarihsel sürecindeki başlangıç noktası, toplumsal açısından özellikle siyasal düzlemde özgürlük ve eşitlik ilkelerini benimseyen ve kent toplumlarındaki yaşamı ile ilgili fikirlerini sunan ünlü düşünür

Aristo'ya dayandırılmaktadır. Aristo'ya göre özel mülkiyetin gelişim göstermesindeki ana etken sivil toplum düşüncesinin var olmasıdır. Özellikle Orta Çağ'da şehir yaşamlarındaki siyasi, ticari, özel mülkiyet ve sosyo-kültürel alanlarda yaşanılan olumlu gelişmeler sonucunda burjuvazi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte sivil toplum anlayışı da kendini göstermiştir. Yaşanılan değişimler sonucunda sivil toplum anlayışı ile siyasi toplum anlayışı arasındaki yönetim bazlı temel farklılıklar da ortaya çıkmıştır. Sivil toplumun faaliyet ve yönetim açısından siyasi toplumdan tamamen bağımsız bir yapı olduğunu dile getiren ilk düşünürlerden biri de Hegel'dir. Hegel, sivil toplum ile siyasi toplumu birbirinden kesin çizgilerle ayırarak; sivil toplumu, devlet yönetimi ile sosyolojik kurumlar arasında yer alan ve toplumun en küçük birimi olan aile arasında aracı bir kurum olarak lanse etmektedir. Sivil toplum düşüncesi, Locke, Rousseau ve Hobbes gibi Aydınlanma Çağı'ndaki bazı düşünürler tarafından da ele alınmış ve bu doğrultuda tartışmalara konu olmuştur.

Sivil toplum anlayışına karşın devletçi bir yönetimi her halükarda savunan N. Machiavelli, J. Bodin ve T. Hobbes gibi düşünürler; devletin mutlak suretle her alanda etkin olmasını dile getirmişlerdir. J. Bodin ve T. Hobbes'a göre devletlerin yönetim şeklinin mutlak monarşiye dayandırılarak, devletlerin bu doğrultuda yönetilmeleri gerektiğini savunmuşlardır. T. Hobbes, kaotik bir durumun ortaya çıkmaması adına bireylerin belirli bir düzende yaşamaları için yetkili veya otoriter bir gücün hâkimiyeti altında yönetilmesi gerektiği yönünde görüş beyan etmiştir. Machavelli'ye göre ise toplumsal bir düzenin söz konusu olabilmesi için devlet yapısının mutlak suretle var olması gerekliliğidir. Bu nedenle bireylerin sürekli itaat edebileceği otoriter yönetime sahip bir devletin varlığına işaret etmektedir.

Sivil toplum faaliyetlerinin son derece etkin olduğu, demokrasi işlevlerinin sorunsuz bir şekilde yürütüldüğü ve yargı erkinin de bağımsız olduğu demokratik toplumlarda meydana gelen yasadışı veya haksız uygulamalara karşı bireyler veya gruplar zamanla sivil itaatsizlik eylemlerine başvurmaktadır. Sivil itaatsizlik, demokratik yapının etkin olduğu ve yargısal faaliyetlerinin bağımsız olduğu yönetimlerde adalet dışı eylemlere karşı bireyler veya gruplar tarafından bütün hukuki yollara başvurularak ve bunun sonucunda olumlu bir neticenin alınmadığı durumlarda başvurulan bir eylem biçimidir. Sivil itaatsizlik, anayasanın temel

prensiplerine bağlı kalınarak, şiddete başvurmaksızın yasadışı olarak tanımlansa da siyasal zeminde meşru olarak görülen bir eylem türüdür.

Sivil toplum kuruluşları; kültürel bilinç, rasyonel karar alma, gönüllülük, kollektif kendine güven, Non-profit, Karşılık beklememe ve ortak iyi gibi temel özelliklere sahiptir. Bu tarz özellikler aynı zamanda "İstanbul Kriterlerine" de dayandırılmaktadır. Nitekim bu temel özellikler, aşağıda ele alınmak üzere bazı temel prensipler çerçevesinde ele alınmıştır. Ulaştığımız sonuçlar zaviyesinden değerlendirilecek olursa Bingöl MÜSİAD üyelerinin hareket ve çalışma prensiplerinde de aşağıdaki temel ilkeler nazara çarpmaktadır:

1-Kültürel Bilinç: Sosyal sorumluluğun farkında olma ve kendi milli değerlerine sahip çıkma olarak değerlendirilmektedir. Sosyal sorumluluğun farkında olan ve kültürel değerlere sahip çıkan MÜSİAD kuruluşunun sahip olduğu değerlere Bingöl MÜSİAD üyeleri de bu tarzdaki değerlere son derece bağlı kalınmaktadır.

2- Rasyonel karar alma: Bireysel inisiyatif kullanabilme, bireylere söz hakkı verme ve eleştirme hakkını kullanma gibi özelliklere sahiptir. Bingöl MÜSİAD üyeleri de yeri geldiği zaman özgür iradeleriyle bireysel inisiyatifi kullanma ve aynı zamanda kişi veya kurumları birbirinden ayırt etmeksizin eleştirme haklarını kullanmışlardır.

3-Gönüllülük: Gönüllülerin sivil toplum kuruluşlarına katılımların bir kesim ya da bir yönetim tarafından herhangi bir baskı unsuru oluşturmadan gönüllülük ilkesi esasına dayanan eylem tarzıdır. Gönüllülük kavramı, bir nevi bireylerin herhangi bir menfaat ilişkisi olmaksızın kamuya yararlılık ilkesi doğrultusunda STK'larda çalışma faaliyetidir. Kendi özgür iradesiyle sivil toplum oluşumlarına katılım gösteren bireyler, herhangi bir maddi kazanım amacını gütmemektedirler. Bingöl MÜSİAD üyeleri de gönüllülük ilkesi çerçevesinde ilgili sivil toplum kuruluşuna üye olmaktadırlar.

4-Kollektif kendine güven: Gerektiğinde tavır koymak, protesto etmek ve bazı durumlarda da ortak bilinç veya kimlik üzerinde birleşme durumudur. Bingöl MÜSİAD üyeleri de oluşabilecek demokrasi dışı olumsuz durumlar karışısında da protesto etme haklarını da saklı tutmaktadırlar.

5-Non-profit: Bireylerin veya kurumların kâr amacını gütmeden sosyo-kültürel anlamda yapılan yardım faaliyetleri sürecidir. Bingöl MÜSİAD Şubesi özellikle sosyo-kültürel alanlarda belirli bir kazanım elde etmeksizin yardım faaliyetlerini sürdürmektedir.

6-Karşılık beklememek: Ekonomik, politik, dini ve kültürel alanlarda bir beklenti içinde olmadan bireylerin yaşam biçimlerine müdahale edilmeme durumudur. Bireylerin mensubu olduğu ırk, din ve dil ayrımı olmaksızın bireysel temel hak ve özgürlükler çerçevesinde bireylere eşitlik ilkesi çerçevesinde davranma biçimidir.

7-Ortak iyi: Kamusal alanlarda herkesin faydasına eşit olacak şekilde faaliyetlerin sürdürülmesidir. Özellikle Müslüman-Hristiyan veya belirli bir ırk ve dil üzerinde ayrım olmaksızın toplumların bir arada yaşama biçimleridir. Buradaki ana unsur eşitlik ilkesi çerçevesinde hareket etme durumudur.

Osmanlı Devlet yönetiminde İslam dini üzerinde bir bütünlük sağlandığından dolayı halk arasında İslami esaslar çerçevesinde yardımlaşma ve dayanışma kültürünün gelişmesinde Vakıflar ve Ahilik teşkilatı gibi sivil toplum örgütleri son derece etkindir.

Osmanlı Devleti sonrası Türkiye'de de cumhuriyetin kuruluş yıllarından 1980'li yıllara kadar ki süreçte tek parti iktidarı, siyasi seçimlerdeki demokrasi dışı uygulamalar, belli aralıklarla askeri darbe/muhtıralar, vb. demokratik yapı dışındaki olumsuz durumlar sivil toplum faaliyetlerini yeterli bir seviyeye ulaştıramamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde özellikle 1980 sonrası zaman dilimindeki siyasi, ekonomik ve sosyo kültürel alanlarda yaşanılan değişimler sonucunda sivil toplum faaliyetleri olumlu bir şekilde etkilenmiştir. Ekonomi alanında uygulanan devletçi politikalar yerine serbest piyasa modeli olan liberal ekonomi modeline geçilmesi, 1980 darbesi sonrası yasal anlamda yapılan değişiklikler sonucunda siyasi partiler, sendikalar ve dernekler gibi sivil toplum kuruluşları devlet yönetimlerinde daha etkin bir pozisyon alarak, sivil toplumun gelişmesine katkı sunmuşlardır.

Paradoksal çıkarlara ve ağırlaşan ekonomik sorunlara içsel tepki olarak ortaya çıkan ekonomi kaynaklı sivil toplum kuruluşları, diğer sivil toplum kuruluşu ve resmi kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak, ekonomi ile ilgili sorunları

toplumsal bazda çözüm üretmek ve uluslararası ticari ilişkilerde güç birliği sağlayarak ekonomi alanında etken bir rol almayı amaçlamaktadır. Bu nedenle küçük ve orta ölçekli sanayici ve iş insanı bir araya gelerek belirlenen ilkeler çerçevesinde sivil toplum ekseninde derneklerini kurmuşlardır. Özellikle mevcut ekonomilerde egemenliğini sürdüren hükümetlerle birlikte ekonomi piyasası üzerinde mevcudiyetini koruyan büyük ölçekli sanayici ve işadamlarının da benzer şekilde teşkilatlanmaya gidildikleri görülmektedir. Ülkemizde ekonomi alanında MÜSİAD ve TÜSİAD gibi kuruluşlar büyük ölçekli sivil toplum kuruluşlarına örnektir.

Bu çalışmanın örneklem grubunda yer alan Bingöl MÜSİAD, 2014 yılında MÜSİAD'ın 10 No'lu Genel Merkez Yönetim Kurulu kararı ve Dernekler Tüzüğü'nün ilgili maddesi ve bendi gereği kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. Bingöl MÜSİAD, iş adamı veya esnafların ticari iş ve işlemlerine kolaylık sağlamak, birlikte iş yapmak, ticari alanda birliktelikler oluşturmak, toplumsal açısından yararlı olabilecek projelere imza atmak ve yardıma muhtaç insanlara maddi anlamda destek olmak amacıyla kurulmuş bir yapıdır.

Yapılan bu çalışmada derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak betimsel analiz yöntemi ile aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Katılımcıların yaş aralığı incelendiğinde; yarısının 45-54 yaş aralığında, %40'nın 35-44 yaş aralığında ve geri kalan kısmında ise 55-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu oranlar dikkate alındığında Bingöl MÜSİAD'a üye olanlarının yaş ortalaması orta yaşa tekabül ettiği belirlenmiştir.

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde; %60'nın yükseköğrenim mezunu, %20'si lise mezunu ve %20'si de ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların sahip olduğu mezuniyet durumlarına bakıldığında; Bingöl MÜSİAD üyelerinin eğitim ortalamasının yükseköğrenim düzeyinde olduğu görülmüştür.

Katılımcıların gelir düzeyine bakıldığında: %50'sinin 10.001-15.000TL, %30'nun 20.000-30.000TL ve %20'si de 5.000-10.000TL aralığında olduğu görülmektedir. Bu oranlar dikkate alındığında Bingöl MÜSİAD üyelerinin ortalama gelir düzeyi 10.000-20.000TL aralığında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların gönüllülük esaslarına bakıldığında MÜSİAD'ın muhafazakâr yapısı ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olması önemli faktör olarak ön plana

çıktıkları görülmektedir. Bireylerin, sivil toplum örgütlerine katılım göstermelerinde herhangi bir kesim, grup veya devlet yönetimi tarafından bir baskı unsuru olmaksızın kendi rızaları ile dahlindedir. Aynı zamanda bireylerin gönüllülük ilkesi kapsamında sivil toplum kuruluşları üyeliklerine amaç yönünden sosyo-kültürel açısından birden fazla etken söz konusu olmaktadır. Popüler olma, sosyal çevre edinme veya çevresi tarafından saygı görme gibi etkenler örnek verilebilmektedir.

Katılımcıların sivil toplum anlayışı ilgili görüşleri incelendiğinde; katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının devlet ile vatandaş arasında kurulu ilişkilerde köprü görevini üstlendiklerini beyan etmektedirler. Aynı zamanda bazı katılımcılara göre vatandaşların sorunlarını çözmede sivil toplum kuruluşlarının son derece etkin olduğunu da dile getirmektedirler. Bazı katılımcılar da, sivil toplum kuruluşlarının faaliyet ve yönetim açısından devletin tamamen karşısında değil de bir nevi devleti bütünleyen bir yapı olduğunu aynı zamanda devletteki yönetim mekanizmasını daha işlevsel hale getirme konusunda dinamo görevini üstlendiklerini beyan etmektedirler.

Bu çalışmada katılımcıların, ileriki zaman diliminde çocuklarının herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışma isteği konusuna bakıldığında; büyük bir çoğunluğu çocuklarının herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışmasını istemektedirler. Bununla birlikte bazı katılımcılar da çocuklarının STK'larda gönüllü olarak çalışmasını istemeyip bu konuda olumsuz cevap vermişlerdir. Katılımcılar toplumun yararına olacak şekilde kamusal işlerinin yapıldığı, gelenek ile göreneklerinin yaşatılması ve mensubu olduğu toplumun yanında yurt dışında da yardıma muhtaç insanlara her türlü sosyal yardımı sağlayabilecek STK'larda çocuklarının gönüllü olarak çalışmasını özellikle dile getirmektedirler. Özellikle yurt içi ve yurt dışında yardıma muhtaç insanlara sağlık ve sosyal yönden yardım faaliyetlerini yürüten İHH ve Yeryüzü Doktorları gibi STK yapılanmaları örnek gösterilmektedir.

Örneklem grubunda yer alan katılımcıların mensubu olduğu aile fertlerinin STK'lara olan tutum ve davranışları incelendiğinde; katılımcıların STK kuruluşu olan MÜSİAD'a üye olmalarında aileleri tarafından son derece olumlu karşılanmaktadır. Katılımcıların sahip olduğu dini inanç, ideoloji, kültür ve ailesel değerler kendi aile fertleriyle genel anlam itibariyle örtüştüğü için katılımcıların MÜSİAD'a üyelikleri kendi aileleri tarafından müspet bir şekilde karşılanmışlardır. Bazı katılımcıların MÜSİAD'a (Bingöl) üye olmalarında kendi aile fertleri tarafından

biraz korkuyla beraber ve soru işaretleri de bırakmıştır. Özellikle 28 Şubat (1997) Postmodern darbesi ve 15 Temmuz(2016) darbe girişimleri STK'ların faaliyetlerini ve mevcudiyetini son derece olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü darbe girişimlerinin hedefinde her zaman sivil toplum yapılanmaları vardır. Darbeler veya darbe girişimleri her zaman halk arasında bir korku ve panik havası estirilmiştir.

Katılımcıların Bingöl MÜSİAD'a gönüllü olmasının en büyük nedenlerinden bir tanesi mensubu olduğu dini inanç ve kültür durumudur. MÜSİAD'ın kuruluş amacındaki temel felsefe ailevi değerleri önemseyen, dini inanç ile kültürel değerlere sahip çıkan ve muhafazakâr bir düşünce ekseninde kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. Katılımcıların özellikle ekonomik anlamda sivil toplum örgütlerine üye olma nedenlerinden bir tanesi de; sivil toplum örgütlerinin işletmeleri ticari anlamda belirli bir seviyede işlerlik kazanma durumu olarak görmektedirler. Özellikle işletmelerin yeni pazarları bulmaya yönelik faaliyetler açısından STK'ların bu konuda işletmeleri destekleme faaliyetleri de söz konusu olabilmektedir.

Katılımcıların siyasal iktidar ile STK arasındaki ilişkiye yönelik görüşleri genel anlamda olumlu olarak değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların, STK'ların faaliyetlerinin yürütülmesi açısından iktidarla işbirliği halinde olması gerektiğini de dile getirmektedir. STK'ların özellikle kendi kurumsal kimliğinin sürekliliği açısından, üyelerin menfaatlerinin korunmasında ve ülkenin yararına olacak şekilde faaliyetlerinin sürdürmesi konusunda iktidarla işbirliğine gidilmesi yönünde katılımcıların olumlu görüşleri de mevcuttur. Katılımcılara, mensubu olduğunuz STK'nın ekonomik, sosyal, ruhsal, vb. durumlar açısından size ne gibi katkıları olmuştur sorusuna yönelik görüşleri ele alındı. Katılımcıların büyük çoğunluğu katkı olarak ekonomik cevabını vermiştir. Katılımcıların geri kalan kısmının ise katkı sunma açısından sosyal ortam, dini inanç ve ruhsal yönden diye görüşlerini beyan etmişlerdir. Esnaf ve iş insanı olan katılımcıların katkı sunmak babında ekonomik alanını beyan etmesinin temel nedenler arasında iş hacimlerini STK'ların öncülüğünde büyütmesi. Aynı zamanda iş insanlarının, STK'ların rehberliğinde gerek yurt içi ve gerek yurt dışında pazar alanlarına kolay bir şekilde erişilebilir olmasıdır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu STK'ların, demokrasinin varlığı için vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedirler. Özellikle bazı katılımcıların, STK'ları

topluma rehber olma misyonuna sahip olduğunu belirtmektedirler. Katılımcıların aynı zamanda MÜSİAD'ın ekonomik anlamda Türkiye için önemli kazanımlar elde etmekle beraber demokrasinin yaşatılmasında da büyük mesafeler kattetiğini dile getirmektedirler.

Rekabet etme gücünden yoksun global ticaret ağını hedefleyen küreselleşme sürecinin pençesindeki toplumlar, özellikle bu sürece edilgen anlamda katılım gösteren toplumlar, yerel kimlikleri ile sürece hakim olan kültürel değerleri ile çatışma durumu mevcut olup bir nevi kimlik bunalımı yaşamakta, bireyler milli değerlerine yabancılaşmakta, politik çalkantılar vb. olumsuz durumlar sivil toplum-devlet yönetimi arasındaki ilişkileri sekteye uğratmaktadır.

Bozulan sosyal ve ekonomik dengeler, sosyo-kültürel anlamda toplumların yaşam tarzlarını olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Bu tarz olumsuzluklar yaşanırken, MÜSİAD'ın ekonomi, eğitim, sosyo-kültürel anlamda izlediği politikaları gözlemlerken toplumun çıkarlarına uygun hareket etmektedir. MÜSİAD, batılı kapitalistlerin ülke ayrımı gözetmeksizin sadece kâr amaçlı ve tekelleşme politikası yerine daha paylaşımcı, reel anlamda sivil toplum yönetimi yanlısı ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerin korunduğu aynı zamanda bu ilkeler çerçevesinde hareket eden bir sivil toplum örgütü olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar Savran, Gülnur,(2003), *Sivil Toplum ve Ötesi Rousseau, Hegel, Marx,* 3. Baskı, İstanbul, Belge Yayınları.

Acar, Mustafa, (2003), 21. Yüzyılı Şekillendirecek İki Anahtar Kavram Olarak Küreselleşme ve Sivil Toplum, *Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi*, 1(4), 75-83.

Acar, Şaban, (2012), *Sivil Toplum Kurumu Olarak Türkiye'de Derneklerin Profili,* 1 Baskı, Ankara, Bizim Repro Ofset Matbaacılık.

Ak, Gökhan, (2018), "Sivil Toplum: İdris Küçükömer'de Kıyamete dek Kıyam Edecek bir Aşk", (Ed: Mustafa, Talas ve Erdem, Hilal), *Sivil Toplum, Siyasal Sistem ve Siyasal Yönetim,* içinde (s. 215-245), 1. Baskı, Gaziantep, İksad Yayınevi.

Akbaş, H. Emre, Bozkurt, Serdar, & Yazıcı, Kübra, (2018). Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (09), 165-202.

Aliefendioğlu, Yılmaz, (1999), Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri, *Anayasa Yargısı Dergisi*, *16*(1), 95-115.

Alkan, Haluk, (1998),Türkiye'de İşadamı Örgütleri ve Devlet, *Birikim Dergisi,* 114.

Alpaydın, Yusuf, (2005), Türkiye'de STK'ların Yetişkin Eğitimine Katkısı, *Sivil Toplum, Düşünce & Araştırma Dergisi,* 3 (12), 81-90.

Arabacı, Ahmet (2003), Küresel Sivil Toplum Ağlarına Doğru: Küresel Düzlemde ve Avrupa Birliği'nde Çevreci Gruplar, *Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi,* 1(3), 17-31.

Arslan, Osman, (2001), *Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği,* 1. Baskı, İstanbul, Bayrak Yayıncılık.

Aslan, Seyfettin, (2010), Sivil toplum: Kavramsal değişim ve dönüşüm, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(33), 188-212.

Avcı, Güven, (2000), "Türkiye'de Arayışlara Bir Örnek: İdris Küçükömer", (Ed: Ahmet Davutoğlu, Murat Belge, Güven Avcı, Kenan Somer), İdris Küçükömer

anısına Türkiye'de Sivil Toplum Arayışları, içinde, (33-47), 1. Baskı, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademi (WALD) Yayınları.

Aygen, Murat, (2018), Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları MİSİAD Örneği, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *23*(1), 139-164.

Aytar, Volkan, (2009), "Sivil Aktörleri Güçlendirmek ve Güvenlik Sektörünün Demokratik Gözetimi", (Ed: Volkan AYTAR ve Yılmaz Ensaroğlu), *Sivil Toplum ve Güvenlik Sektörü Gözetimi Sınırlar ve İmkânlar,* içinde (7-12), 2. Baskı, İstanbul, TESEV Yayınları.

Aziz, Aysel,(2015*), Siyasal İletişim,* 6. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Bayartan, Mehmet, (2008), Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, *10*(1), 157-175.

Bayraktar, S. Ulaş, (2005), Hangi Sivil Toplum, Nasıl Bir Demokrasi? 1990'ların Türkiye'sinde Sivil Toplum(lar) , *Sivil Toplum, Düşünce & Araştırma Dergisi,* 3 (9), 9-24.

Bektaş, İbrahim, (2014), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim ve Yönetim Sorunları,* 1. Baskı, İstanbul, Semerci Yayınları.

Buluş, Abdülkadir, (2009), Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8 (16), 20-36.

Büyüköztürk, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru ve diğerleri, (2020), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri,* 28. Baskı, Ankara, Pegem Akademi.

Coşar, Yakup, (2018), "Önsöz: Sivil Toplum" (Der. Hanah Arendet, Ronald Dworkin), *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik* içinde (Çev. Yakup Coşar), (s. 9-28), 5. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Creswell, John Ward, (2020), *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni,* 5. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Çaha, Ömer, (2003), *Aşkın Devletten Sivil Topluma,* 3. Baskı, İstanbul, Gendaş Kültür Yayınları.

Çaha, Ömer, (2003), Mahrem Kamusal Alan, *Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi,* 1(2), 79-88.

Çıkın, Ayhan ve Karacan, Ali Rıza, (1994), *Genel Kooperatifçilik,* 1. Baskı, İzmir, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.

Demirel, N. (2009), *Kuramsal ve Tarihsel Aşamaları ile Sivil Toplum ve Türkiye,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Tezi: İstanbul

Demirel, Nuri, (2013), *Tarih Kuram Sivil Toplum,* 1. Baskı, Ankara, Orient Yayınları.

Deniz Ozan, Ebru, (2018), "Sivil Toplum", (Haz: Gökhan Atılgan, E. Atilla Aytekin), *Siyaset Bilimi, Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* içinde, (s. 99-108), 7. Baskı, Yordam Kitap: İstanbul.

Doğan, İsmail, (2000*), Sivil Toplum Ondan Bizde de Var*, 1. Baskı, İstanbul, Sistem Yayıncılık.

Doğan, Mehmet Sait, Özyurt, Selahattin ve Boztoprak, Galip, (2009), *Sosyoloji Çarşısı,* 1. Baskı, İstanbul, e Yazı Yayınları.

Dursun, Davut, (2012), *Siyaset Bilimi,* 6. Baskı, İstanbul, Beta Basım.

Ensari, Muhterem Şebnem ve Alay, Hazal K. (2017), Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler İle İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama, *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(10), 409-422.

Fincancı, Yurdakul, (1991), "Sivil Toplum –Asgari Devlet-Sivil Toplum", (Ed: Yurdakul Fincancı), *Sivil Toplum,* içinde(s. 1-16), 1. Baskı, İstanbul, Tüses Yayınları.

Gencer, Bedri, (2004), Çoğulculuk ve Meşruiyet Krizi, *Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi,* 2 (5), 7-18.

Giddens, Anthony ve Sutton, Philip W., (2018), *Sosyolojide Temel Kavramlar,* 3. Baskı, (Çev. Ali Esgin), Ankara, Phoenix Yayınevi.

Gürsoy, Şahin, (2004), Yeni Osmanlıların Dini ve Siyasi Görüşleri, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 2 (45), 389-395.

Hammarberg, Thomas, (2012), *Avrupa'da İnsan Hakları,* 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

İçduygu, Ahmet, Meydanoğlu, Zeynep ve Sert, Deniz, Ş.,(2011), *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir dönüm Noktası Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II*, 1. Baskı, İstanbul, TÜSEV Yayınları.

İnalcık, Halil, (1998), "Tarihsel Bağlamda Sivil Toplum ve Tarikatlar", (Der: E. Fuat Keyman, Ali Yaşar Sarıbay), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam* içinde(s.74-87), 1. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları.

Kalaycıoğlu, Ersin, (1998), "Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset", (Der: E. Fuat Keyman, Ali Yaşar Sarıbay), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam* içinde(s. 111-135, 1. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları.

Karacar, Güray ve Gürtepe, Hande, (2014*), Kurumsal Yönetim İlkeleri Işığında, Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim Rehberi,* 1. Baskı, İstanbul, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği Yayınları.

Karataş, İbrahim Hakan,(2012), *Türk Eğitim Sisteminde STK'lar: Konumları ve İşlevleri,* 1. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Ker Dinçer, Müjde, (2005), Ülkemizdeki STK'lar Kollektif ve Halka Dayalı Lobicilik Yapmalı, *Sivil Toplum, Düşünce & Araştırma Dergisi,* 3 (10), 133-136.

Kesgin, Bedrettin,(2014), *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*, 1. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.

Kızılkaya, Ertuğrul,(2004), Joseph A. Schumpeter'in Korporatist Görüşleri Bağlamında Girişimci, Sivil Toplum ve Kapitalizm, *Sivil Toplum, Düşünce & Araştırma Dergisi,* 2 (6-7), 145-155.

Koyunoğlu, H. Hüsnü, (2017), "Osmanlı'dan Günümüze Vakıfların Sivil Topluma Katkısı" (Der. Fahameddin Başar), *Vakıf ve Sivil Toplum* içinde(s. 93-110), 1. Baskı, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Köker, Levent, (2005), Devlet mi Sivil Toplum mu?, *Sivil Toplum, Düşünce & Araştırma Dergisi,* 3 (10), 117-125.

Küçükömer, İdris, (1994), *Sivil Toplum Yazıları*, 1. Baskı, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

Küçükömer, İdris, (2009), *Cuntacılıktan Sivil Topluma,* 2. Baskı, İstanbul, Profil Kitap.

Küçükömer, İdris, (2010), *Batılılaşma&Düzenin Yabancılaşması,* 4. Baskı, İstanbul, Profil Kitap.

Locke, John, (2002), *Sivil Toplumda Devlet, Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme,* (Çev. Serdar Taşçı ve Hale Akman), 1. Baskı, İstanbul, Metropol Yayınları.

Maga, İlker, (2001)," Sivil Toplum Devletin Büyümesidir" (Ed: Metin Çulhaoğlu, Kemal Okuyan ve İlker Maga), *Sivil Toplum: Devletin Büyümesi,* içinde, (7-17), 1. Baskı, İstanbul, YGS Yayınları.

Merriam, Sharon B, (2018), *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber,* 3.Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

MÜSİAD Sandığı Karz-ı Hasen Fonu, (2020), İstanbul (https://www.musiad.org.tr/uploads/sosyal-sorumluluk/karz-i-hasen/karzihasen_2020.pdf)

Onay, Meltem ve Ergüden, Sevinç, (2011), Örgütsel-Yönetsel Motivasyon Faktörlerinin Çalışanların Performans Ve Verimliliğine Etkilerini İncelemeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma: Manisa-Sosyal Güvenlik Kurumu, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3*(2), 221-230.

Onbaşı, Funda, (2005), *Sivil Toplum,* 1. Baskı, İstanbul, L&M Yayınları.

Öngen, Burcu ve Aytaç Serpil, (2013), Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Değerleri İlişkisi, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (48), 1-18.

Ören, Kenan, (2017), *Sosyal Politika*, 1. Baskı, İstanbul, Rağbet Yayınları.

Özen, Yener ve Gül, Abdulkadir, (2007), Sosyal Ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.

Özkan, Hasan Hüseyin, (2006), Popüler Kültür Ve Eğitim, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *14*(1), 29-38.

Özkaya, Yücel, (2010), *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu,* 2. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Öztekin, Ali, (2014), *Siyaset Bilimine Giriş*, 9. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Özyurt, Hatice, (2020), Millet Kavramının Anlam Alanı ve Teorik Çerçevesi, *Genç Mütefekkirler Dergisi*, *1*(2), 91-135.

Poyraz Tacoğlu, Tuğça, (2018), "Siyaset", (Ed: Esra, Burcu Sağlam, Aslıhan, Öğün Boyacıoğlu ve Ayça, Gelgeç Bakacak), *Sosyoloji* içinde (s. 391-412), 1. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Rawls, John, (2018), "Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haklılığı" (Der. Hanah Arendet, Ronald Dworkin, John Rawls, vd.), *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik* içinde (Çev: Yakup Coşar), (s. 55-78), 5. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Sarıbay, Ali Yaşar, (2008), *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji,* 1. Baskı, İstanbul, Everest Yayınları.

Sözbilir, Mustafa, (2009), Nitel Veri Analizi, *Retrived from http://fenitay. files. wordpress. com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri analizi. pdf on*, 17, 2014.

Şahin, Haşim, (2017), "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde İktidar, Vakıf ve Toplum İlişkisi" (Der. Fahameddin Başar), *Vakıf ve Sivil Toplum* içinde(s. 77-92), 1. Baskı, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şahin, Levent ve Öztürk, Mustafa, (2011), Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Son Durumu, In *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (54), 3-29.

Şatana, Nil S. (2015), Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *12*(46), 10-33.

Şenel, Alaeddin, (2017), *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarih Öncesinde İlkçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş,* 6. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Şimşek, Işıl, (2021). Louis Althusser'in İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları Adlı Çalışması Üzerine Bir Değerlendirme, *Kültürel Çalışmalar ve Medya Dergisi,* 1(1), ss: 112- 115).

Talas, Mustafa, (2011*), Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi*. Türklük Bilimi Araştırmaları, s: 29, ss: 387-401.

Tamer, M. G. (2010). *Tarihsel süreçte sivil toplum*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, s: 27(1), ss: 89-105.

Tatar, Taner, (1997), *Siyaset Sosyolojisi*, 1. Baskı, İstanbul, Turan Yayıncılık.

Tekin, Hasan Hüseyin, (2006), Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme, *İstanbul University Journal of Sociology*, *3*(13), 101-116.

Tezcan, Mahmut, (2015), *Sosyolojiye Giriş,* 8. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.

Tezcan, Mahmut, (2016), *Eğitim Sosyolojisi,* 16. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.

Touraine, Alan, (2004), *Demokrasi Nedir,* 4. Baskı, (Çev. Olcay Kunal), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Turan, İlter,(1991), "Sivil Toplum Kurumları ve Özerklik", (Ed: Yurdakul Fincancı), *Sivil Toplum*, içinde(s. 27-34), 1. Baskı, İstanbul, Tüses Yayınları.

Turner, B. S. , Elliott ,A. (2017), *Çağdaş Toplum Kuramından Portreler,* (Çev. Edit. Barış Özkul), 1. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.

Turner, Bryan S.,(2015), *Klasik Sosyoloji*, (Çev. İdil Çetin), 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Türe, Esra, (2016). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Mason Locaları ve Kapatılma Süreci (1923-1935),* Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi: Ordu

Türköne, Mümtaz'er, (2014), *Siyaset*, 1. Baskı, İstanbul, Etkileşim Yayınları.

Uğur, Suat, (2013), *Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri,* 1. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi.

Uyanık, Mevlüt, (2014), *İslam Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik,* 3. Baskı, İstanbul, Otorite Yayınları.

Ültay, Eser, Akyurt Hakan ve Ültay, Neslihan, (2021), Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi,* (10), 188-201.

Üstün, Yusuf ve Aydın, Muhittin, (2017), *Kooperatifler Hukuku*, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yaman, Yılmaz, (2005), "Gönüllülük Psikolojisi ve Gönüllü Yönetimi", (Ed: Yılmaz Yaman, Ayhan Başak, Ahmet Talat Us, Pınar Kuyucu ve Burcu Yeşiladalı), *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Yönetim Rehberi,* içinde (s. 43-60), 1.Baskı, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Yaman, Yılmaz, (2005), "Sivil Toplum Kuruluşlarında Birbirinden Öğrenme: Benchmarking", (Ed: Yılmaz Yaman, Ayhan Başak, Ahmet Talat Us, Pınar Kuyucu ve Burcu Yeşiladalı), *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Yönetim Rehberi*, içinde (s. 103-118), 1.Baskı, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Yaman, Yılmaz, (2005), "Vakıf Kuruluşunun ve Yönetiminin Yasal Çerçevesi", (Ed: Yılmaz Yaman, Ayhan Başak, Ahmet Talat Us, Pınar Kuyucu ve Burcu Yeşiladalı), *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Yönetim Rehberi*, içinde (s. 27-41), 1.Baskı, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Yelken, Ramazan, (2005),"Kamusal Alan Kim(ler)in Alanı", (Haz. Lütfi Sunar), *Sivil Bir Kamusal Alan,* içinde (85-96), 1. Baskı, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Yıldırım, Ali, (1999), Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, *Eğitim ve Bilim, 23*(112).

Yıldırım, Murat, (2003), Sivil Toplum ve Devlet, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 27*(2), 226-242.

Yıldız, Özkan, (2004), Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk, *Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi*, 2(5), 85-92.

Yıldırım, Emre, (2016), Millet ve Milliyetçiliğe Dair Kavramlar ve Sınıflandırmaların Ötesinde: Yeni Bir Model Önerisi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, *12*(28), 123-141.

Yüksel, Esra ve Sezgin, Funda Hatice (2012*), Türkiye'nin Önde Gelen Sivil Toplum Kuruluşlarının sivil Toplum Algısı Analizi,* 1. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKÇA

https://www.musiad.org.tr/icerik/musiadla-tanisin (Erişim Tarihi: 04/08/2022).

https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/musiaddan-asgari-ucret-icin-enflasyon(Erişim Tarihi: 05/08/2022).

https://www.musiad.org.tr/icerik/haber-detay (Erişim Tarihi: 05/08/2022).

https://www.tim.org.tr/tr/haberler-is-dunyasinda-kadinlarin-gucunu-artiracak-is-birligi (Erişim Tarihi: 05/08/2022).

https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/17-musiad-expo- (Erişim Tarihi: 05/08/2022).

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1163.pdf (Erişim tarihi: 05/08/2022)

https://www.siviltoplum.gov.tr/faal-ve-fesih-dernek-sayilari (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

https://www.istesob.org.tr/kamu-kurumu-niteligindeki-meslek-kuruluslari/#:~:text= (Erişim Tarihi: 10.08.2022)

https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-lisans-mezunu-sayisi-10-milyonu-asti (Erişim Tarihi: 02.12.2022)

https://www.dunya.com/gundem/turkiyede-en-fazla-2-cocuk-isteniyor-haberi- (Erişim Tarihi: 06.12.2022)

EKLER

EK-1. Etik Kurulu Kararı

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı :33117789/044/87109
Konu :Anketler

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü tarafından Kurulumuza sunulan "Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi İzzet SÖNMEZ'in tez konusuna ilişkin saha araştırması" isimli araştırma Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Kurul Başkanı

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ersin ERKAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hamza ALTIN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hikmet TAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Nusrettin BOLELLİ
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sait PATIR
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar BAŞ
Üye

e-imzalıdır
Arş. Gör. Fatma GÖRGÜLÜ
Raportör

EK :
ilgi yazı (7 sayfa)

02.12.2022 Kur.Bşk : Prof. Dr. M.AGÂH

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad. No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE
Tel:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20
E-Posta :basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ :www.bingol.edu.tr

Evrak Tarih ve Sayısı: 30.11.2022-E.86706

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-40711683-302.01.08-86706 30.11.2022
Konu : Etik Kurul İzni

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu)

Danışmanlığını Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL'in yaptığı sosyoloji programı öğrencisi İzzet SÖNMEZ'in yüksek lisans tezi için etik kurul izni verilmesi ile ilgili talebi yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM
Enstitü Müdürü V.

EK :
Sosyoloji ABD yazısı (6 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :*BSNBKV0NF4* Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/bingol-universitesi-ebys
Adres:Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.
No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE
Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20
e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr
Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için: Yunus Temür
Unvanı: Memur
Tel No: 2108

Evrak Tarih ve Sayısı: 25.11.2022-E.86173

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanlığı

Sayı : E-66080177-302.14.01-86173 25.11.2022
Konu : Konu Belirleme, Değiştirme ve Onama

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Anabilim Dalımız yüksek lisans öğrencisi İzzet SÖNMEZ'in tez konusuna ilişkin saha araştırma noktasında veri toplama amacı ile oluşturduğu soru çizelgesinin enstitü etik kurula iletilmesi için başvuruda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL'in dilekçesi ve ilgili evraklar ekte sunulmuştur.

Bilgilerini ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Mehmet ANIK
Anabilim Dalı Başkanı

EK :
Dilekçe ve Dilekçe Ekleri (6 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :*BS5BKPFDNC* Belge Takip Adresi : https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5375&eD=BS5BKPFDNC&eS=86173
Adres:Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad. No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE
Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20
e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr
Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için: Ayşe Çakırçalı Kapusuz
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2 Araştırma Soruları

SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi İzzet Sönmez in tez konusuna ilişkin saha araştırma noktasında veri toplama amacı ile oluşturduğu soru çizelgesinin Enstitü Etik Kurula iletilmesi gerekmektedir.

Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Dr. Öğretim Üyesi Nuri Demirel

Danışman

Ek 1 . Soru Çizelgesi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C. BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

GÖRÜŞME FORMU

Bu görüşme formu, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimle Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanması planlanan **"Bingöl'deki Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Nedenleri ve Profilleri: Bingöl MÜSİAD Örneği"** başlıklı yüksek lisans tezine veri elde etmek amacıyla oluşturulmuştur.

Çalışma bilimsel bir amaç taşıdığından görüşme formunu doldururken sorulara doğru ve içtenlikle cevap vermeniz bu araştırmanın amacına ulaşmasında en büyük katkıyı sağlayacaktır. Soruların tamamını cevaplayınız.

Kimlik bilgilerinizi yazmayınız. Yapacağınız değerli katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Dr. Öğretim Üyesi Nuri DEMİREL

İzzet SÖNMEZ
(Araştırmacı)

u belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

I. KATILIMCININ KİŞİSEL VE SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

1. Cinsiyeti :

2. Yaşı : 0-17 ( ), 18-24( ), 25-34( ), 35-44( ), 45-54( ), 55-64 ( ), 65 ve üstü( ).

3. Eğitim Durumu :

4. Mesleği :

5. Yaşadığı Yer :

6. Medeni Durumu :

7. Gelir Düzeyi : Düşük( ), Orta( ), Yüksek( ).

8. Evli ise Eşinin Mesleği :

9. Evli ise Çocuk Sayısı :

10. Mensubu olduğunuz STK'nın Adı :

11. Ne zamandan beri mensubu oldunuz STK'da çalışıyorsunuz?

II. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA KATILMA NEDENLERİ ve MENSUBU OLDUĞUNUZ STK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

12. Sivil toplum örgütü size ne anlam ifade ediyor?

.....

13. İlk STK adını nerede duydunuz ve STK'lara olan ilginiz nasıl oluştu?

.....

14. Mensubu olduğunuz STK ile ne zaman ve nerede karşılaştınız?

.....

15. Mensubu olduğunuz STK'nın üyeleri ile olan ilişkiniz (Ekonomi, sosyal statü, vb.)nasıldır? Açıklar mısınız?

.....

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

16. Mensubu olduğunuz STK'ya katılmanıza vesile olan kişiler/kesim kimlerdir? Deneyimlerinizden bahseder misiniz?

.....

17. Mensubu olduğunuz STK size ne gibi katkıları olmuştur?(Ekonomik, sosyal, ruhsal, vb. durumlar).

.....

18. Mensubu olduğunuz STK ile diğer STK'ların arasındaki ilişkileri açıklar mısınız?

.....

19. Mensubu olduğunuz STK'ya katılma gerekçeniz nedir? (Ekonomik, eğitim, siyasi, sosyal, kültürel, dini, vb.)

.....

20. Mensubu olduğunuz sivil toplum örgütüne nasıl/neden gönüllü oldunuz? Gönüllülük sürecini açıklar mısınız?

.....

21. Gönüllü olmanızda STK'nın hangi temel faktörleri etken olmuştur?(Gönüllülük, kâr amacı gütmeme, kamu yararını gözetme, vb. faktörler).

.....

22. Ailenizde STK'ya mensup kişiler var mı? Varsa hangi STK'ya mensuptur?

.....

23. Ailenizin STK'lara karşı olan tutum ve davranışlarını açıklar mısınız?

.....

24. Çocuklarınızın gelecekte herhangi bir STK'da gönüllü olarak çalışmasını ister misiniz?

.....

25. Çevrenizde mensubu olduğunuz STK'ya katılım gösteren bireyler var mı ve bu bireylere STK'ya katılımı için herhangi bir davette bulundunuz mu?

.....

26. Mensubu olduğunuz STK'dan ayrılmayı düşündünüz mü? Ayrılmanız durumunda ayrılma nedenlerini açıklar mısınız?

.....

III. MENSUBU OLDUĞUNUZ STK TARAFINDAN YAPILAN FAALİYETLER

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

27. Mensubu olduğunuz STK tarafından yapılan sosyal yardımların niteliğini açıklar mısınız? (Eğitim, ayni-nakdi, vb. yardımlar).

.....

28. Mensubu olduğunuz STK'da yardım faaliyetlerine katıldınız mı? (Yardımların niteliği ve niceliği hakkında açıklama).

.....

29. Mensubu olduğunuz STK'da şahsınıza yakın hissettiğiniz yardım alanı (Eğitim, sosyal, vb.) hangisidir?

.....

30. Mensubu olduğunuz STK'nın sivil toplum ile ilgili çalışmalar/projeler hakkında bilgi verebilir misiniz?

.....

31. Mensubu olduğunuz STK'nın sivil toplum kuruluşlarının temel özellikleri arasında yer alan "Gönüllülük" hakkında bilgi verebilir misiniz? Gönüllülük hakkında herhangi bir çalışma/projeniz var mıdır?

.....

32.Günümüzde STK'ların iktidara/hükümetlere karşı etkinliğini veya işbirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....

33.STK'ların etkinliği, demokrasilerin gelişiminde nasıl bir katkı sunmaktadır?

.....

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-3. Bilgilendirilmiş Gönüllülük Olur Formu

Bu araştırma, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yapılmakta olan "Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve Gönüllü Profilleri: Bingöl MÜSİAD Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi çalışması kapsamında yürütülmektedir. Sorulara verilecek yanıtlar bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Bu çalışmada bizlere vereceğiniz bilgilerin tamamı gizli tutulacak ve sizlerden elde edilen bu çalışma dışında başka hiçbir amaç için kullanılmayacaktır. Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğu takdirde aşağıda verilen iletişim adreslerinden bizlere rahatlıkla ulaşabilirsiniz. Çalışmaya yapacağınız katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Bana bu çalışma ile ilgili tüm bilgiler aktarılmıştır. Özgür irademle adı geçen çalışmada katılımcı olmayı kabul ediyorum.

Katılımcı

Adı- soyadı :
Adres :
Tel :
İmza :

Görüşme Tanığı

Adı- soyadı :
Adres :
Tel :
İmza :

Araştırmacı

Adı-soyadı : İzzet SÖNMEZ
Adres :
Müdürlüğü

Solhan/BİNGÖL

Tel :
İmza :

EK-4. Karz-ı Hasen Üye Müracaat Formu

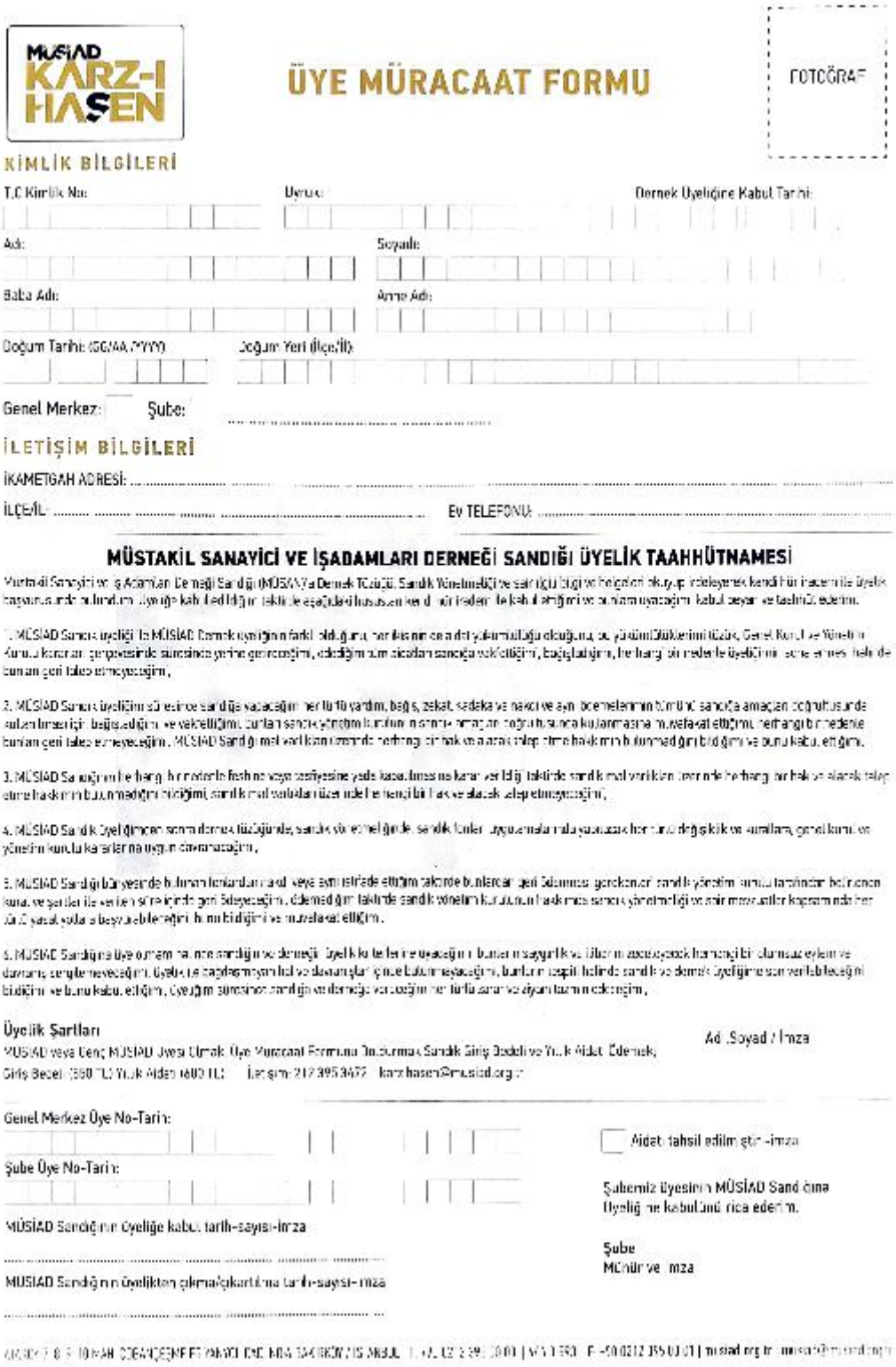

MÜSİAD KARZ-I HASEN

ÜYE MÜRACAAT FORMU

FOTOĞRAF

KİMLİK BİLGİLERİ

T.C Kimlik No: Uyruk: Dernek Üyeliğine Kabul Tarihi:

Adı: Soyadı:

Baba Adı: Anne Adı:

Doğum Tarihi: (GG/AA/YYYY) Doğum Yeri (İlçe/İl):

Genel Merkez: Şube:

İLETİŞİM BİLGİLERİ

İKAMETGAH ADRESİ:

İLÇE/İL: Ev TELEFONU:

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ SANDIĞI ÜYELİK TAAHHÜTNAMESİ

Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği Sandığı (MÜSİAD Ya Dernek TC kimlik, Sandık Yönetmeliğine sandığı bilgi ve belgeleri eksiksiz inceleyerek kendi hür iradesiyle üyelik başvurusunda bulundum. Üyeliğe kabul edildiğim takdirde aşağıdaki hususları kendi hür iradem ile kabul ettiğimi ve bunlara uyacağımı kabul, beyan ve taahhüt ederim.

1. MÜSİAD Sandığı üyeliği ile MÜSİAD Derneği üyeliğinin farklı olduğunu, derneğin sandığın yükümlülüğü olduğunu, ve yürürlükteki Genel Kurul ve Yönetim Kurulu kararları çerçevesinde süresince yerine getireceğimi, ödediğim tüm aidatlardan sandığa rıza ile bağlı olduğumu, herhangi bir nedenle üyeliğimin sona ermesi halinde bunları geri talep etmeyeceğim,

2. MÜSİAD Sandığı üyeliğim süresince sandığa yapacağım her türlü yardım, bağış, zekat, sadaka ve nakdi ve ayni ödemelerimin tamamen sandığa amaçları doğrultusunda kullanılması için bağışladığımı ve vekil ettiğimi, bunları sandığın yönetim kurulunun mutlak takdiri ile amaçları doğrultusunda kullanmasına muvafakat ettiğimi, herhangi bir nedenle bunları geri talep etmeyeceğimi, MÜSİAD Sandığı mal varlıkları üzerinde herhangi bir hak ve alacak talep etme hakkının bulunmadığını bildiğimi ve bunu kabul ettiğimi,

3. MÜSİAD Sandığının herhangi bir nedenle feshi veya tasfiyesine yada kapatılmasına karar verdiği takdirde sandık mal varlıkları üzerinde herhangi bir hak ve alacak talep etme hakkının bulunmadığını bildiğimi, sandık mal varlıklarının üzerinde herhangi bir hak ve alacak talep etmeyeceğimi,

4. MÜSİAD Sandık Üyeliğimden sonra dernek tüzüğünde, sandık yönetmeliğinde sandık fonları kullanımlarına yönelik her türlü değişiklik ve ilavelere, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına uygun davranacağım,

5. MÜSİAD Sandığı bünyesinde bulunan fonlardan nakit veya ayni olarak ettiğim taksitte bulunacağımı, geri ödenmesi gerektiğinde sandık yönetim kurulu tarafından belirlenen kural ve şartlar ile verilen süre içinde geri ödeyeceğimi, ödemediğim taksitte sandık yönetim kurulunun kanaatine sandık yönetmeliğine aykırı muamelelerde bulunduğum takdirde sandık yönetmeliğinin bana tanıdığı her türlü yasal yolda başvurulabileceğini bildiğimi ve muvafakat ettiğim,

6. MÜSİAD Sandığına üye olmam nedeniyle sandığın ve derneğin üyelik kuralları ile ve ahlaka, iyi niyet kurallarına ve hukuka aykırı bir durum ortaya çıkacak herhangi bir olumsuz eylem ve davranış içerisine girmeyeceğimi, üyelik ilişkisinin sona ermesi halinde ve devamında da bu konularda saygılı ve itibarımı zedeleyecek herhangi bir olumsuz eylem ve davranış içerisine girmeyeceğimi, üyelik ve bağlantısının sona ermesi halinde sandık ve dernek üyeliğime son verilebileceğini bildiğimi ve bunu kabul ettiğimi, üyeliğim sırasında sandığa ve derneğe vereceğim her türlü zarar ve ziyanı tazmin edeceğimi,

Üyelik Şartları

MÜSİAD veya Genç MÜSİAD Üyesi Olmak, Üye Müracaat Formuna Doldurmak, Sandık Giriş Bedeli ve Yıllık Aidat Ödemek,

Giriş Bedeli: (360 TL) Yıllık Aidat: (600 TL) İletişim: 212 395 34 77 karzihasen@musiad.org.tr

Ad ,Soyad / İmza

Genel Merkez Üye No-Tarih:

Şube Üye No-Tarih:

☐ Aidat tahsil edilmiştir-imza

Şubemiz Üyesinin MÜSİAD Sandığına Üyeliğine kabulünü rica ederim.

Şube Müdürü ve imza

MÜSİAD Sandığının Üyeliğe kabul tarih-sayısı-imza

MÜSİAD Sandığının Üyelikten çıkma/çıkartılma tarih-sayısı-imza

EK-5. MÜSİAD Üye Formu

ÜYE MÜRACAAT FORMU

MÜSİAD

Ad:

Soyadı:

Şube Adı:

MİSYON

Etkin ve itibarlı bir işadamları derneği olarak;
- Ülkemizde ve yeryüzünde helal kazanç ve adil bölüşüm anlayışını yaygınlaştırmak;
- Yayın, seminer ve benzeri faaliyetlerle üyelerinin eğitim düzeylerine ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunmak;
- Uluslararası organizasyonlar yoluyla, yurtiçi ve yurtdışı üye veya partnerler arası ittifaklar oluşturup, küresel ekonomide etkin bir güç haline gelmek.
- Özellikle Müslüman topluluklar arası ticari/kültürel etkileşimi arttırmak suretiyle, üyelerinin sektörlerindeki konumlarını güçlendirmek.
- Akademik değeri yüksek araştırmalar sayesinde siyasi ve bürokratik odaklarını ülke ekonomisini doğru yönlendirmelerini sağlamak;
- Emeğe saygılı ve dayanışmacı bir anlayışla, ekonomik küreselleşmeyi adil bir istikamete zorlamaktır.

VİZYON

İlkeli ve değer-esaslı bir yönetim anlayışıyla, ülkemizin adil bir dünya ülküsüne sahip girişimci işadamlarını yenilikçi bir ortamda buluşturmak; bu ortamı bölgemizin ve İslam dünyasının en itibarlı iktisadi etkileşim merkezine dönüştürmek; ve bu suretle küresel ekonominin etkin oyuncularından bir haline gelmektir.

DEĞERLERİMİZ

1. Helal Haram Bilinci
2. Adil Paylaşım
3. İtibar
4. Doğruluk
5. Dayanışma
6. Cömertlik
7. Verimlilik
8. Gelişim
9. Doğu Bilinci
10. Ehliyet ve Liyakat
11. Merhamet

MÜRACAAT SAHİBİNE REFERANS OLAN MÜSİAD ÜYELERİMİZ

1: ADI, SOYADI İMZASI

2: ADI, SOYADI İMZASI

3: ADI, SOYADI İMZASI

NOT: Üye müracaatında üç MÜSİAD üyesinin referansı tercih sebebidir. Her koşulda müracaat sahibinin en az bir MÜSİAD üyesini referans göstermesi zorunludur.

Dernek tüzüğünün hükümlerine uyacağımı, belirlenmiş ve belirlenecek üye aidatlarını ve ödeneklerini zamanında ödeyeceğimi kabul ve taahhüt ederim.

Müracaat Sahibinin
Adı Soyadı
İmzası

2

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ – INDEPENDENT INDUSTRIALISTS AND BUSINESSMEN'S ASSOCIATION

MÜSIAD

KİMLİK BİLGİLERİ

FOTOĞRAF

T.C Kimlik No: Pasaport No:

Uyruk:

Adı: Soyadı:

Baba Adı: Anne Adı:

Doğum Tarihi: (GG/AA/YYYY) Doğum Yeri(İlçe/İl):

KAN GRUBU: ..... DİN: ..... MEDENİ HAL: EVLİ BEKAR

İLETİŞİM BİLGİLERİ

İKAMETGAH ADRESİ: .....

İLÇE/İL: ..... EV TELEFONU: .....

EĞİTİM BİLGİLERİ

TAHSİL DURUMU: İLKÖĞRETİM LİSE ÖN LİSANS LİSANS LİSANS ÜSTÜ

EN SON MEZUN OLUNAN OKUL / BÖLÜM: .....

BİLDİĞİNİZ YABANCI DİLLER

1: ..... ORTA İYİ ÇOK İYİ

2: ..... ORTA İYİ ÇOK İYİ

3: ..... ORTA İYİ ÇOK İYİ

AİLE BİLGİLERİ

EŞİNİZİN ADI SOYADI: EĞİTİM DURUMU:

EŞİNİZ: Çalışmıyor Çalışıyor Çalışıyorsa Mesleği

ÇOCUKLARINIZIN

	Adı Soyadı	Doğum Yeri ve Yıl	Eğitim Durumu
1:	.....	.....	.....
2:	.....	.....	.....
3:	.....	.....	.....

SOSYAL HAYAT İLE İLGİLİ BİLGİLER

SÜREKLİ OKUDUĞUNUZ GÜNLÜK GAZETE VE DERGİLER: 1: ..... 2: ..... 3: ..... 4: .....

HALEN ÜYESİ DİLİNAN SİYASİ PARTİ, VAKIF VE DERNEKLER:

1: ..... 2: .....

3: ..... 4: .....

HOBİLERİNİZ VE YAPTIĞINIZ SPORLAR 1: ..... 2: ..... 3: ..... 4: .....

3

FİRMA BİLGİLERİ

FİRMA UNVANI: .....

FİRMA TÜRÜ: | Anonim Şirket | Fonding | Kooperatif | Limited Şirketi | Şahıs Firması

FİRMADAKİ GÖREVİNİZ: | Yön. Kur. Bşk. | Yön. Kur. Üyesi | Ortağı | Sahibi | Genel Müdürü

FİRMA ORTAKLIK YAPISI: | Alıcı Ortaklığı | Sermaye Ortaklığı | Ortak Sayısı

FİRMANIZIN SEKTÖR BÖLÜMÜ: ..... NACE KODU:

FİRMA ADRESİNİZ: .....

..... İLÇESİ: .....

İş Telefonu-1: ( ) ..... İş Telefonu-2: ( ) ..... GSM-1: ( ) ..... GSM-2: ( ) ..... GSM-3: ( ) .....

E-POSTA: .....@..... İNTERNET ADRESİ: http:// .....

DİĞER FİRMALARINIZ

Unvanı	Telefon	Ticaret Odası Sicil No	Nace Kodu
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

ORTAKLARINIZ

Adı Soyadı	Doğum Yeri ve Yılı	Temsili
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

FİRMANIZDA ÇALIŞANLARIN SAYISI: ..... Memur ..... İşçi

FİRMANIZIN
Ticaret Sicil No'su: ..... Ticaret Odası No'su: .....
Ticaret Sicil Grup No'su: ..... Sanayi Ticaret No'su: .....
Bağlı Olduğu Diğer Oda/Birlik/Dernekler: .....

YOĞUN ŞEKİLDE SATIŞ YAPTIĞINIZ FİRMANIN

Unvanı	Yetkilisi	Telefon
.....	.....	.....

YOĞUN ŞEKİLDE ALIM YAPTIĞINIZ FİRMANIN

Unvanı	Yetkilisi	Telefon
.....	.....	.....

DÜZENLİ KATILDIĞINIZ FUARLAR

Fuar	Yılı
.....	.....

DÜZENLİ OLARAK ÇALIŞTIĞINIZ BANKA VE FİNANS KURUMLARI

Banka veya Finans Kurumu	Şubesi
.....	.....

ÜYE OLDUĞUNUZ TAKTİRDE MÜSİAD'DAN BEKLENTİLERİNİZ VE KATKILARINIZ

.....

.....

.....

FİRMA SEKTÖR ALANLARI

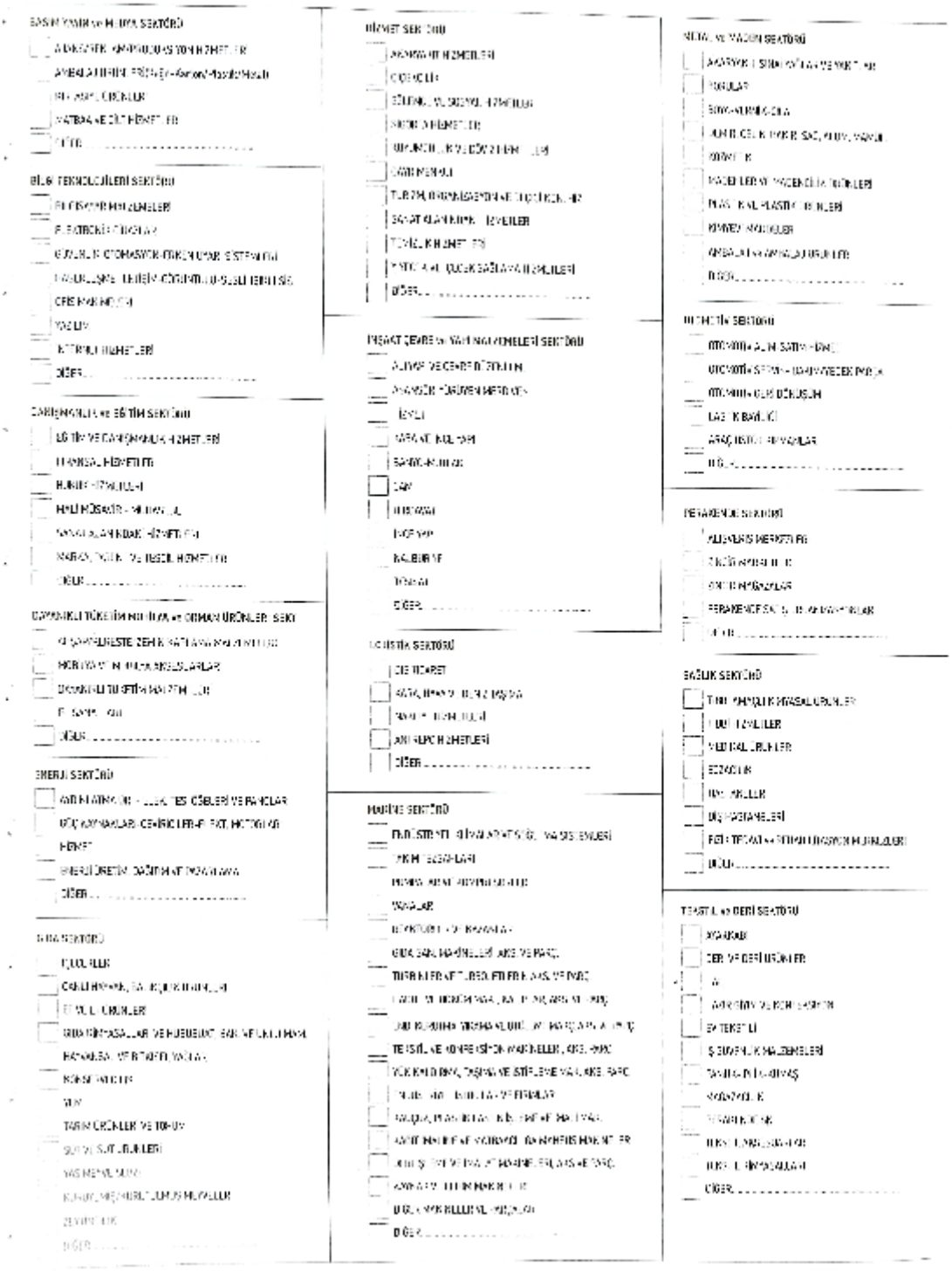

MÜSİAD

Bu Kısım Şube Tarafından Doldurulacaktır.

Şube Üye Kabul Komisyonu Onayı: .....

Şube Yönetim Kurulu Onayı

Şube
Mühür ve İmza

Aidatı tahsil edilmiştir.

Şube Karar ve Tarih Numarası: .....

Bu Kısım Genel Merkez Tarafından Doldurulacaktır.

Genel Merkez Kayıt Onayı

Adı, Soyadı:
Tarih:

Genel Merkez
Mühür ve İmza

6